SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

TJUGOÅTTONDE DELEN

INFERNO OCH LEGENDER

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

INFERNO

OCH

LEGENDER

AV

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1920.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1920

INFERNO

Motto: 1) Courbe la tête, fier Sicambre!
Adore ce que tu as brûlé,
Brûle ce que tu as adoré!

2) Och jag skall vända mitt anlete emot en sådan man och slå honom med förfäran, så att han skall bliva en varnagel och ett åtlöje bland folket.

Hesekiel XIV: 8.

3) Och bland dessa äro Hymeneus och Alexander, vilka jag har överlämnat åt Satan, på det att de genom denna tuktan skulle lära sig att icke mera försmäda.

1:sta Timot. I: 20.

I.

Den Osynliges hand.

Det var med en känsla av vild glädje jag återvände från Nordbanans station, sedan jag där avlämnat min lilla hustru, vilken skulle fara till vårt barn, som insjuknat i fjärran land. Fullbordat var alltså offret av mitt hjärta! Våra avskedsord: När ses vi igen? — Snart! återljödo ännu såsom osanningar, vilkas bedräglighet man icke vill tillstå för sig; en aning sade mig, att det var för alltid vi nu hade skilts. Detta farväl, som vi utbytte i november månad 1894, blev verkligen också det sista, ty till denna stund, i maj 1897, har jag ännu icke återsett min kära hustru.

När jag hunnit till Café de la Régence, slog jag mig ned vid det bord, där jag förut brukat sitta med min hustru, min vackra fångvaktarinna, som dag och natt spionerade på min själ, gissade till mina hemliga tankar, bevakade mina idéers lopp, svartsjukt iakttog min andes strävan mot det okända.

Återskänkt åt friheten, erfar jag med ens en expansion av själens innestängda kraft och lyftes upp över småaktigheterna i storstaden, denna skådeplats för intellektuella strider, där jag nyss vunnit en seger, i sig själv futtig, men för mig oerhört stor, då den utgjorde uppfyllelsen av en ungdomsdröm,

som drömts av alla samtida skriftställare i mitt hemland, men förverkligats allenast av mig — nämligen att bliva spelad på en Paris-scen. Teatern ingav mig nu avsmak liksom allt vad man har ernått, och vetenskapen lockade mig. Ställd i valet mellan kärlek och vetande, hade jag bestämt mig för att söka nå kunskapens höjder, och i det jag brände å båle min tillgivenhet, glömde jag det oskyldiga offret för min ärelystnad eller min kallelse.

Väl anländ på nytt till mitt eländiga studentrum i Quartier latin, grävde jag i min koffert och drog fram ur deras gömställe sex deglar av fint porslin, i förväg köpta för pengar som jag hade stulit från mig själv. En eldtång och ett paket rent svavel fullbordade laboratoriets inredning. Sedan var det bara att göra upp en smältugnseld i kaminen, stänga dörren och fälla ner gardinerna, ty tre månader efter Caserios avrättning var det farligt att syssla med kemiska redskap i Paris.

Natten faller på, svavlet brinner med avgrundslågor, och mot morgonsidan har jag konstaterat närvaron av kolämne i denna för enkel ansedda kropp, som kallas svavel, och därmed tror jag mig ha löst det stora problemet, kullkastat den härskande kemin och vunnit den odödlighet, som är de dödliga medgiven.

Men huden på mina händer, som blivit stekt framför den starka elden, lossnar och faller av i fjäll, och den smärta, som framkallas av händernas möda vid avklädningen, påminner mig om vad min seger kostat. Ensam i sängen, där ännu en doft av kvinna

dröjer kvar, finner jag mig säll till mods; en känsla av psykisk renhet, av manlig jungfrulighet gör att jag skådar på mitt förflutna äktenskapsliv såsom något orent, och jag är ledsen att ej äga någon, till vilken jag kan frambära min tacksamhet för befrielsen från dessa förnedrande bojor, dem jag brutit utan vidare omständigheter. Jag har nämligen blivit ateist under årens lopp, när jag märkt hur de okända makterna lämnat världen åt dess öde utan att giva ett livstecken ifrån sig.

Någon att tacka! Det finnes ingen tillstädes, och min tvungna otacksamhet trycker mig som en börda!

*

Svartsjukt mån om min upptäckt, tar jag inga mått och steg för att utsprida den. I min skygghet vänder jag mig ej till auktoriteterna och akademierna. Emellertid fortsätter jag mina experiment, allt under det att sprickorna på händerna förvärras, öppna sig och fyllas med kokssmulor, så att blod sipprar ut och plågorna bli outhärdliga. Allt jag vidrör framkallar smärtor, och ursinnig över denna pina, som jag är hågad tillskriva de okända makter, vilka i så många år förföljt mig och lagt hinder för mina bemödanden, undviker och försummar jag människors sällskap, ger återbud till bjudningar, stöter vänner ifrån mig. Tystnad och enslighet breda sig omkring mig, ett ökenlugn, högtidligt och förfärande, uti vilket jag på trots utmanar den osynlige, brottas kropp mot kropp, själ mot själ. Jag har bevisat närvaron av kolämne i svavlet; nu skall jag uppvisa väte och syre, ty de måste finnas däri. Apparaterna räcka ej mera till,

jag står utan pengar, händerna äro svärtade och blödande, svarta som nöden, blödande som mitt hjärta. Ty samtidigt underhöll jag en brevväxling med min hustru och berättade för henne om mina kemiska framgångar, på vilket hon svarade med bulletiner om vår dotter och strödde in små förmaningar om det fåfängliga i min vetenskap och om dåraktigheten i att vräka bort pengar på slikt.

I ett anfall av rättmätig stolthet, gripen av ett rasande begär att göra mig själv illa, begår jag självmord, i det jag avskickar ett skändligt, oförlåtligt brev och säger farväl till hustru och barn, låtande förstå att en ny förbindelse lagt beslag på mina tankar.

Skottet har träffat. Min hustru svarar med en ansökan om skilsmässa.

Ensam, självmördare och lönnmördare, glömmer jag det brottsliga i saken för grämelsen och bekymren. Ingen kommer och besöker mig, och jag kan ej söka upp någon, då jag stött mig med alla.

Jag känner mig lösgjord, drivande på ytan av ett hav efter att ha avskurit ankartåget utan att äga några segel.

Emellertid uppenbarar sig nöden i form av den obetalda hyresräkningen och avbryter mina vetenskapliga arbeten och metafysiska grubblerier genom att kalla mig åter till jorden.

På detta sätt nalkas julen. Jag har något tvärt avslagit en inbjudning till en skandinavisk familj, däri atmosfären misshagar mig på grund av ett visst självsvåld, som plågar mig. På kvällen, när jag sitter ensam, ångrar jag mig och går dit ändå. Genast som man satt sig till bords, börjar midnattskalaset med stoj och översvämmande glädje bland de unga

konstnärer, som där i huset äro som hemma hos sig. En förtrolighet, som frånstöter mig, åtbörder och miner, med ett ord en ton, som ej smakar av familjekrets, inger mig en obeskrivlig vantrevnad, och mitt uppe i saturnalierna framtrollar mitt svårmod för min inre syn min hustrus fridsamma boning. I en vision ser jag plötsligt salen, julträdet, misteln, min lilla flicka och hennes övergivna moder... Samvetskvalen gripa mig, jag reser mig, förebär ett illamående och går min väg.

Jag passerar den förskräckliga rue de la Gaieté, där mängdens konstlade glädje verkar sårande, samt den dystra och tysta rue Delambre, en gata som mer än någon annan i kvarteret kan göra en förtvivlad; jag viker av på boulevard Montparnasse och sjunker ned på en stol utanför Brasserie des Lilas.

En god absint tröstar mig under några minuter, därefter anfalles jag av ett följe kokotter och studenter, som slå mig i ansiktet med spön, och liksom jagad av furier lämnar jag min absint i sticket och skyndar att skaffa mig en ny i kafét François Premier vid boulevard Saint-Michel.

Det var att råka ur askan i elden; en annan tropp flinar åt mig: Se på den enstöringen! och jag flyr, piskad av eumeniderna, till mitt hem med nidrefrängernas retsamma fanfarer i öronen.

*

Tanken på en tuktan såsom följden av ett brott inställer sig icke. Inför mig själv spelar jag rollen av oskyldig, föremål för en orättvis förföljelse. De okända hindrade mig i att fullfölja mitt stora verk,

och det var nödvändigt att bryta hindren innan segerkronan kunde vinnas.

Jag har haft orätt, och ändå har jag rätt och skall få rätt!

Denna julnatt sov jag illa. En kall luftström strök upprepade gånger över mitt ansikte, och ljudet av en mungiga väckte mig allt emellanåt.

*

En begynnande orklöshet får småningom makt med mig. De svarta och blödande händerna hindra mig vid klädseln att vårda mitt yttre. Rädslan för hyresräkningen lämnar mig ej mer någon ro, och jag går fram och åter i rummet som ett vilddjur i sin bur.

Jag har upphört att intaga regelbundna måltider, och pensionsvärden råder mig att lägga mig på sjukhus, vilket leder till ingenting, då sådant är dyrt och man måste betala i förskott.

Då yppar sig en uppsvällning av armådrorna, ett tecken till blodförgiftning. Detta var nådestöten, och ryktet därom sprider sig bland mina landsmän, så att en afton den goda kvinnan, från vars julkalas jag hade brutit upp på ett ohövligt sätt, hon, som ingett mig antipati och nära nog förakt, söker upp mig, får reda på min olycka och ångest samt under tårar anvisar mig sjukhuset som den enda räddningen.

Döm om min hjälplöshet och förkrosselse, när en vältalig tystnad gör klart för henne att jag står utan tillgångar. Då fattas hon av medömkan vid att se mig så nedsjunken i elände.

Hon förklarar, att hon skall göra insamling bland skandinaviska sällskapet, hon skall söka försam-

lingens pastor; för egen del är hon fattig och tyngd av bekymmer för den dagliga utkomsten.

Synderskan har känt medlidande med den man, som just övergivit sin äkta maka.

Bragt till tiggeri, ännu en gång, anropande barmhärtigheten genom en kvinnas förmedling, börjar jag ana tillvaron av en osynlig hand som styr händelsernas oemotståndliga logik. Jag kryper ihop för stormvinden, besluten att resa mig på nytt.

*

En vagn kör mig till Saint-Louis-sjukhuset. På vägen dit stiger jag ur vid rue de Rennes för att köpa två vita skjortor.

Svepningen! för min sista timme!

Tankarne vända sig verkligen kring min nära förestående död, omöjligt att förklara varföre.

Intagen som patient, förbjuden att gå ut annat än efter erhållet tillstånd, och med händerna inlindade så att all slags sysselsättning omöjliggöres, tycker jag mig vara inspärrad i fängelse.

Ett abstrakt sjukrum, kalt, försett med det nödtorftigaste, utan tecken till skönhetssträvan, beläget nära gemensamhetssalen, där man röker och spelar kort från morgon till kväll.

Frukostklockan ljuder, och vid bordet finner jag mig i ett sällskap av spöken. Ansikten som dödsskallar eller döendes; här felas det en näsa, där ett öga, på en tredje är läppen kluven eller kinden förmultnad. Här sitta också två individer, som ej se sjuka ut, men ha en vresig och förtvivlad uppsyn. Det är ett par stortjuvar av god familj, som genom mäktiga

relationer sluppit lösa ur fängelset under förevändning av sjukdom. En äcklande lukt av jodoform tar bort aptiten för mig, och som mina händer äro bundna måste jag anlita mina sidokamraters biträde för att skära brödet och slå i drycken. Och runt omkring denna sköna samling av brottslingar och dödsdömde rör sig vår goda moder, föreståndarinnan, i sin klosterlika dräkt av svart och vitt, och fördelar åt en var hans giftbemängda läkedryck. I en bägare arsenik dricker jag med en dödskalle, som skålar tillbaka i digitalis. Det är bedrövligt, och ändå får man vara tacksam, något som gör mig ursinnig. Behöva vara tacksam för en så ringa och därtill så obehaglig sak!

Man kläder på och av mig, vårdar mig likt ett barn, och barmhärtighetssystern fattar bevågenhet för mig, behandlar mig som ett småbarn och kallar mig sin gosse, under det att jag liksom alla de andra benämner henne: min mor.

Vad det känns skönt att uttala detta ord moder, som ej gått över mina läppar på trettio år! Den gamla, som tillhör S:t Augustinerorden och bär de dödas dräkt därför att hon aldrig har levat livet, är mild som försakelsen och lär oss att le åt våra lidanden som vore de fröjder, ty hon vet hur välgörande smärtan kan vara. Icke ett förebrående ord, inga förmaningar eller predikningar. Hon känner sin instruktion, den som gäller för de sekulariserade sjukhusen, och hon förstår att bevilja små friheter åt sjuklingarna, icke åt sig själv. Sålunda tillåter hon mig röka i mitt rum och erbjuder sig att rulla cigarretter åt mig, vilket jag avböjer. Hon skaffar mig tillstånd att gå ut på extra tider, och då hon upptäckt att jag sysslar med kemi, lagar hon att jag blir före-

ställd för sjukhusets lärde apotekare, som lånar mig böcker och sedan han fått del av min teori om grundämnenas beskaffenhet, inbjuder mig att arbeta i sitt laboratorium. Denna nunna har spelat en roll i mitt liv, och jag börjar försona mig med mitt öde, i det jag prisar min goda otur, som förde mig under detta välsignade tak.

Den första bok jag tagit med mig från apotekarens bibliotek faller upp av sig själv, och min blick slår ner som en falk på en rad i kapitlet Fosfor.

I få ord förtäljer författaren, att kemisten Lockyer hade medelst spektralanalys uppvisat, att fosforn icke vore någon enkel kropp, och att redogörelsen för hans experiment ingivits till vetenskapsakademien i Paris, vilken icke hade förnekat sakförhållandet.

Styrkt av detta oväntade stöd går jag ut i staden medförande mina deglar med återstoden av det ofullständigt förbrända svavlet. Jag överlämnar dem till en kemisk byrå, där man utlovar åt mig till följande dags morgon intyget över verkställd analys.

Det var min födelsedag. Vid återkomsten till sjukhuset väntar mig ett brev från min hustru. Hon begråter min iråkade olycka, hon vill åter fara till mig för att vårda och älska mig.

Lyckan att vara älskad trots allt framkallar ett behov att rikta min tack till någon... vilken? Till den okände, som i så långa år hade dolt sig?

Mitt hjärta smälter, jag bekänner den nedriga lögnen om min otrohet, begär hennes förlåtelse, och i en handvändning är jag å nyo stadd i utbyte av kärleksbrev med min egen hustru, allt under det jag uppskjuter vår återförening till en lämpligare tidpunkt.

Nästa morgon skyndar jag till min kemist vid boulevard Magenta.

I förseglat kuvert bär jag med mig till sjukhuset intyget på hans analys. När jag går förbi Ludvig den heliges staty på innergården, drar jag mig till minnes helgonets trenne verk, nämligen den stora blindasylen Les Quinze-Vingt, Sorbonne och Sainte-Chapelle, eller såsom jag översatte det: från lidandet, igenom vetenskapen, fram till botgöring.

Innestängd på mitt rum öppnar jag kuvertet, som skall avgöra min framtid, och jag läser:

»Det pulver, som lämnats oss till undersökning, företer följande caracteristica:

Färg: gråsvart. Lämnar spår på papperet.

Täthet: betydlig, överlägsen medeltätheten hos grafit; ämnet synes vara en hård grafit.

— — — — —

Kemisk undersökning:

Detta pulver brinner lätt och utvecklar därvid koloxid och kolsyra. Det innehåller alltså k o l.»

— — — — —

Rent svavel innehåller kol!

Jag är räddad, från denna stund förmår jag bevisa mina vänner och anförvanter, att jag icke är galen. Bestyrkta äro de teorier jag framlade i mitt arbete Antibarbarus, som utgavs ett år tidigare och behandlades av tidningarna som ett verk av en kvacksalvare eller dåre, vilket hade till följd att jag utstöttes ur min familj såsom en odåga, ett slags Cagliostro.

Nu tror jag ni äro krossade så det förslår, mina värda motståndare! Mitt jag sväller av rättmätigt högmod, jag vill lämna lasarettet, ropa högt på ga-

torna, vråla framför Institutet, riva ner Sorbonne... men händerna äro fortfarande i band, och utkommen på gården råder mig det höga gallret till tålamod.

Apotekaren, åt vilken jag meddelar resultatet av analysen, föreslår att åvägabringa en kommission, inför vilken jag skulle med direkta experiment uppvisa problemets lösning.

Emellertid, hellre än att vänta och medveten om min försagdhet inför en offentlig samling, hopskriver jag en uppsats i ämnet och skickar den till »Le Temps», som för in den inom två dagar.

Lösen är given, man svarar mig från olika håll utan att förneka sakens riktighet. Jag har fått anhängare, anmodas att lämna artiklar till en kemisk tidskrift och invecklas i en brevväxling, som ger näring åt mina fortsatta undersökningar.

*

En söndag, den sista som jag vistades i Saint-Louis-skärselden, sitter jag vid fönstret och iakttar vad som försiggår nere på gården. De två tjuvarne promenera med sina hustrur och barn, kyssa dem allt emellanåt och se så lyckliga ut, när de värma sig vid den kärlek, som underblåsts av deras olyckor.

Min egen ensamhet vilar tungt på mig, jag förbannar mitt öde, som jag finner orättvist, i det jag glömmer att mitt brott överträffar deras i nedrighet.

Postbudet kommer med ett brev från min hustru. Det är isande kyligt; min framgång har sårat henne och hon låtsas ej tro därpå, då hon nämligen rådfrågat en yrkeskemist; hon tillfogar goda råd angående det

farliga i illusioner, som kunna leda till hjärnkriser. För övrigt, vad vinner jag väl med allt detta? Kan jag föda en familj med min kemi?

Återigen detta alternativ: kärlek eller vetenskap! Utan att tveka krossar jag henne med ett sista avskedsbrev, nöjd med mig själv som en mördare efter välförrättat värv.

På aftonen tar jag mig en promenad i det dystra kvarteret och passerar Saint-Martin-kanalen, vilken är svart som en grav och tyckes enkom gjord att dränka sig uti. Jag stannar vid hörnen av rue Alibert. Varför Alibert? Vem är han? Var det ej så att den grafit, som kemisten funnit i mitt svavelprov, kallades Alibert-grafit?... Än sedan? Det är narraktigt, men jag kan ej hjälpa att intrycket av någonting oförklarligt dröjer kvar i mitt sinne. Vidare rue Dieu. Varföre Gud, då han är avskaffad av republiken, som har ägnat Pantheon åt en annan bestämmelse än dess ursprungliga... Rue Beaurepaire. Just ett »vackert tillhåll» för missdådare... Rue de Bondy... Ledes jag av en demon?... Jag slutar att läsa gatskyltarna; går vilse, försöker vända om samma väg utan att dock finna den, ryggar tillbaka inför ett ofantligt skjul, som stinker av rått kött och unkna grönsaker, i synnerhet surkål... Misstänkta figurer snudda förbi mig och låta plumpa ord falla... jag är rädd för det okända, viker av åt höger, åt vänster, råkar in i en smutsig återvändsgränd, som tyckes vara hemvist för sopor, laster och brott. Gatnymfer spärra vägen för mig, ligapojkar flina åt mig. Scenen från julkalaset upprepas: Væ soli! Vem är det, som ställer i ordning dessa försåt för mig så fort jag lösgör mig från världen och människorna? Det är någon, som har

låtit mig falla i denna snara! Var finns han, så att jag kan få brottas med honom?...

Ett regn blandat med snöslask faller just som jag börjar springa... i bakgrunden av en kort gata tecknar sig mot himlavalvet en svart port, ofantligt stor, ett verk av cykloper, en port utan något palats till, vilken öppnar sig åt ett hav av ljus... Jag frågar en polisbetjänt var jag befinner mig.

— Porte Saint-Martin, min herre.

Med några få steg är jag ute på de stora boulevarderna och går nedför dem. Teateruret anger att klockan är en kvart över sex. Just absinttimmen, och vännerna vänta som vanligt i café Napolitain. Jag fortsätter dit ned med påskyndade steg och glömmer sjukhuset, grämelsen, fattigdomen. Men utanför café du Cardinal råkar jag stöta mot ett bord, vid vilket en herre sitter. Jag känner honom endast till namnet, men han känner mig, och i en sekund ha hans ögon sagt mig: Ni här? Ni ligger alltså inte på sjukhus? Det var således bara prat, den där historien!

Och jag känner på mig att denne man är en av mina okända välgörare, att han tecknat bidrag åt mig och att jag är en tiggare, som ej har rättighet att gå på kaféer. Tiggare! Det är rätta ordet; det ringer i öronen på mig och jagar upp på mina kinder en brännande rodnad, skammens, förödmjukelsens och raseriets rodnad!

Tänka sig, att sex veckor förut satt jag här vid borden; min teaterdirektör lät bjuda sig av mig och tilltalade mig med käre mästare; tidningsmän ävlades om att interviewa mig, fotografen utbad sig äran att få

sälja mitt porträtt. Och nu: tiggare, en brännmärkt man, utstött ur folks umgänge!

Piskad, ryggbruten, jagad till döds stryker jag utefter boulevarden som en nattsvärmare och drar mig tillbaka i min håla hos de pestsmittade. Här stänger jag in mig på mitt rum; här är mitt hem.

Då jag reflekterar över mitt öde, märker jag den osynliga handen, som tuktar mig, med spöslag driver mig fram mot ett mål, som jag ännu icke kan gissa mig till. Han skänker mig ära på samma gång han vägrar mig en hedrad ställning i världen; han förödmjukar mig i det han upphöjer mig, kröker mig i stoftet för att lyfta min själ.

Då uppdyker åter hos mig den föreställningen att försynen har bestämt mig för en mission här i världen och att det är uppfostran därtill som på detta vis tager sin början.

*

I februari lämnar jag sjukhuset, utan att ha kunnat bli botad men kurerad för världens frestelser. Vid skilsmässan hade jag velat kyssa handen på vår goda moder, som utan något predikande lärt mig korsets väg, men en känsla av vördnad, liksom för något, som ej får vanhelgas, höll mig tillbaka.

Må hon i andanom emottaga denna gärd av tacksamhet från en vilsegången främling, som nu dväljes undangömd i ett fjärrbeläget land.

II.

Ludvig den helige gör mig bekant med salig Orfila.

I en anspråkslös möblerad lägenhet, som jag hyrt mig, fullföljer jag mina kemiska arbeten vintern ut, stannande hemma ända till aftonen, då jag går att äta middag på ett crémerie där konstnärer av flera olika nationaliteter ha bildat ett kotteri. Efter middagen besöker jag den familj, som jag den där gången gav återbud i ett ögonblick av rigorism. Hela kretsen av anarkistiska konstnärer träffas där, och jag känner mig dömd att utstå allt det jag hade velat slippa se och höra: ogenerade seder, löslig moral, gudlöshet med berått mod. Där finnes samlad mycken talang, oändligt mycken kvickhet, en bland dem har en verkligt genialisk naturbegåvning och har skaffat sig ett ansett namn.

Hur som helst är man som en familj där, man håller av mig, och jag är dem tack skyldig, så att jag gör mig blind och döv inför deras små privata affärer, som ej angå mig.

Ifall det hade varit oberättigat högmod, som kommit mig att undvika dessa människor, skulle straffet varit väl avvägt, men i detta fall, där min tillbakadragenhet härflöt ur en strävan att rena min individualitet, att förädla min personlighet i ett

ensligt levernes självprövning, förstår jag icke försynens tillvägagångssätt, enär mitt skaplynne är mjukt och gärna anpassar sig efter omgivningen av pur umgängessamhet och fruktan för att vara otacksam. Utesluten ur societeten på grund av min ynkliga och skandalösa fattigdom, var jag lycklig att finna en tillflyktsort under de långa vinterkvällarne, ehuru den mycket fria samtalstonen sårade mig i hjärtat.

*

Efter upptäckten av den osynliga handen, som styr mina fjät på den skrovliga stigen, känner jag mig icke längre ensam, och jag vakar med sträng uppmärksamhet över mina handlingar och ord utan att dock alltid lyckas. Men så snart jag syndat, gripes jag genast på bar gärning, och straffet infinner sig med en noggrannhet och ett raffinemang, som ej lämnar något tvivel övrigt angående mellankomsten av en makt, vilken tuktar för att förbättra. Den okände har blivit för mig en personlig bekantskap, som jag talar till och tackar, begär råd av. Stundtals föreställer jag honom som min tjänsteande, motsvarande Sokrates' daimon; och medvetandet av att äga de okändas stöd återskänker mig en energi och en förtröstan, som egga mig till bemödanden sådana som jag ej förr varit mäktig av.

Bankrutt i sällskapslivet, lever jag upp på nytt i en annan värld, dit ingen kan följa mig. Händelser, som förr saknat betydelse, draga nu min uppmärksamhet till sig, nattens drömmar ikläda sig formen av förutsägelser, jag betraktar mig som hädangången, och mitt liv förflyter i en ny sfär.

*

Sedan jag nu bevisat förekomsten av kolämne i svavlet, återstår för mig att uppvisa väte och syre, som enligt analogi förmodligen skola finnas däri.

Två månader förflyta under beräkningar och begrundan, men de för experiment erforderliga apparaterna felas mig. En vän råder mig att gå till det analytiska laboratoriet vid Sorbonne, som står öppet även för främlingar. I min folkskygghet vågar jag ej tänka därpå, så att mina arbeten avstanna och ett ögonblicks vila uppstår. Dock, en vacker vårmorgon stiger jag upp vid gott lynne, går utför rue de la Grande Chaumière och når rue de Fleurus, som öppnar sig till Luxembourgträdgården. Den lilla vackra gatan ligger där tyst, den stora kastanjeallén är lysande grön, bred och rak som en rännarbana, med Davids kolonn ställd mitt i bakgrunden som en målsten, och i fjärran höjande sig över det andra och snuddande vid molnen Pantheons kupol med det gyllene korset överst.

Jag stannar hänryckt över den symboliska åsynen, men då jag drager blicken därifrån varse-blir jag till höger om mig en färgeriskylt vid rue de Fleurus. Sannerligen! visionens verklighet är oförneklig. Målade på butikfönstret finner jag initialbokstäverna till mitt namn: A. S. svävande på ett vitt silvermoln och där ovan en regnbåge. Omen accipio i det jag påminner mig ett ställe i Genesis:

»Min båge har jag satt i skyn, och han skall vara tecknet till ett förbund mellan mig och jorden.»

Jag går icke längre på marken, jag simmar i luften, och med bevingade steg träder jag in i trädgården, där det ej finns någon människa. I denna

tidiga morgontimme är parken min, rosengården tillhör mig, jag känner alla mina blommor på rabatterna, chrysanthemumarterna, järnörterna, begonierna.

Inkommen på rännarbanan uppnår jag målstenen, går ut genom gallerporten åt rue Soufflot, vänder åt boulevard Saint-Michel till, stannar framför Blanchards öppna antikvariska boklåda, tager utan att tänka därpå en gammal kemi av Orfila, slår upp den på måfå och läser: »Svavlet har blivit intaget under de enkla ämnena. Davys och den yngre Berthollets sinnrika experiment synas dock bevisa, att det håller väte, syre och en särskild b a s, som man ännu icke lyckats isolera.»

Man kan tänka sig vilken hänryckning av snart sagt religiös art, som fattade mig inför en sådan nästan underbar avslöjning. Davy och Berthollet hade uppvisat syre och väte, jag kolämne. Det tillkom således mig att giva svavlets formel.

Några dagar senare var jag inskriven i naturvetenskapliga fakulteten vid (Ludvig den heliges!) Sorbonne med rättighet att arbeta i analytiska laboratoriet.

*

Den morgon jag begav mig till Sorbonne var för mig liksom en högtidsfest. Ehuru jag ej närde några illusioner angående möjligheten att övertyga professorerna, vilka hade mottagit mig med den kyliga artighet man visar främlingen, som tränger sig in, erfor jag en mild och lugn glädje, varur jag hämtade ett mod likt martyrens, då han tar upp striden mot en mängd fiender, ty för mig vid min ålder var ungdomen den naturliga fienden.

Anländ till platsen för den lilla kyrkan, som hör till Sorbonne, finner jag porten öppen och går in utan att egentligen veta varför. Den heliga modern och barnet hälsa mig med ett milt leende; den korsfäste, obegriplig som alltid, lämnar mig kall.

Min nya bekantskap, Ludvig den helige, de eländes och pestsmittades vän, låter presentera unga teologer för sig. — Är den helige Ludvig månne min skyddspatron, min goda ängel, som drev mig till lasarettet för att gå igenom ångestens eld innan jag skulle vinna vanhederns och föraktets törnekrona... är det han som skickade mig till Blanchards boklåda, och som drog mig hit?

Det är ju märkvärdigt hur jag nu har från ateismen fallit ner i den fullständigaste vidskepelse.

Vid åsynen av votivskänkerna för lycklig utgång av examina avlägger jag det högtidliga löftet, att jag i händelse av framgång ej någonsin skall emottaga förtjänstens världsliga utmärkelsetecken.

Klockan slår, jag går gatlopp mellan rader av obarmhärtiga ungdomar, som bespotta mig, på förhand underrättade om den chimäriska uppgift jag satt mig före.

*

Omkring två veckor ha förflutit, och jag har erhållit oomtvistliga bevis på att svavel är en ternär förening, sammansatt av kolämne, syre och väte.*

* Om de närmare detaljerna se: »Tryckt och otryckt», Stockholm 1897. — »Sylva sylvarum», Paris 1896. — »L'Hyperchimie», Paris 1897. [Anm. av Strindberg.] Ifrågavarande uppsatser äro införda i Strindbergs Samlade skrifter, Del 27.

Jag frambär min tack till laboratoriets föreståndare, som låtsar icke intressera sig för mina angelägenheter, och jag lämnar denna nya skärseld med en outsäglig invärtes glädje.

*

Jag tar min morgonpromenad på Montparnassekyrkogården så ofta jag icke besöker Luxembourgträdgården. Några dagar efter det jag slutat min undersökning vid Sorbonne, får jag nära den öppna runda platsen på kyrkogården syn på ett gravmonument av klassisk skönhet. En vit marmormedaljong återgiver de ädla dragen av en vis åldring, som inskriften på sockeln presenterar för mig såsom — Orfila, kemist, toxikolog. Det var min beskyddande vän, som sedermera mången gång har väglett mig genom de kemiska operationernas labyrint.

En vecka efteråt, när jag gick utför rue d'Assas, tvärstannade jag framför ett hus med klosterlikt utseende. En stor skylt gav mig upplysning om byggnadens bestämmelse: Hotell Orfila.

Åter och återigen Orfila!

I de följande kapitlen skall jag förtälja om allt som tilldrog sig i detta gamla hus, dit den osynliga handen jagade mig för att bliva tuktad, undervisad och — varför icke — upplyst av ett inre ljus!

III.

Demonen frestar.

Skilsmässeprocessen gick mycket långsamt, tid efter annan avbruten av ett kärleksbrev, ett skri av saknad, löften om försoning. Och så ett tvärt farväl oåterkalleligen för alltid.

Jag älskar henne och hon mig, och vi hata varandra med ett vildsint hat av kärlek, som stegras genom det långa avståndet.

Emellertid, och för att avslita ett olycksdigert band, söker jag tillfälle att överflytta mitt ömhetsbehov på ett annat föremål, och genast bliva mina ohederliga önskningar bönhörda.

På det förut omtalade middagsstället uppenbarar sig en engelska, en bildhuggarinna. Hon ställer först talet till mig och behagar mig ögonblickligen. Hon är förtjusande vacker, distingerad, smakfullt klädd och förledande genom sitt obesvärade konstnärsskick. Kort sagt, en lyxupplaga av min hustru, vars bild hon återgiver förfinad och förstorad.

För att göra mig ett nöje inbjuder den ansedde konstnär, som är doyen i vår middagskrets, den engelska damen till de torsdagssoaréer han anordnar i sin ateljé. Jag går dit, men håller mig tillbaka-

dragen, emedan jag endast motvilligt ger mina känslor till pris för en skvalleraktig publik.

När klockan blir inemot 11, reser damen sig och ger mig ett tecken med ögonen. På ett ganska tafatt sätt bryter jag likaledes upp, tar avsked, och sedan jag bett att få göra sällskap följer jag den unga damen till dörren, medan samlingen av oblyga ungdomar slår till ett skratt.

Förlöjligade inför varandra, avlägsna vi oss utan att få fram ett ord, föraktande oss själva, som hade vi blivit avklädda inpå bara kroppen inför en hånande folkhop.

Därtill kom att vi måste passera rue de la Gaieté, där kokotterna och deras manlige hantlangare örfilade oss med smädliga skymford, tagande oss för två av deras förlorade likar.

Det är ej lätt att vara älskvärd när man är ursinnig, ställd vid skampålen; och böjd under gisselslagen finner jag ingen utväg att åter räta på mig. När vi hunnit till boulevard Raspail, överfallas vi av ett fint regn, som sticker oss i ansiktet likt spörapp. Utan paraply som vi äro, blir det förståndigaste att söka skydd på ett varmt och väl upplyst kafé, och med en åtbörd som en grand seigneur pekar jag på den elegantaste av restauranterna. Vi gå tvärs över boulevarden, lyckliga, med lätta fjät... pang, pang! Tanken att jag inte har en sou på mig slog ned på min skalle som hammarslag.

Nu har jag glömt huru jag drog mig ur förlägenheten, men aldrig skall jag glömma de känslor, för vilka jag var ett rov under natten, sedan jag avlämnat engelskan vid hennes port.

Ehuru straffet var strängt och ögonblickligt, ut-

delat av en skicklig hand, som jag ej kunde undgå att igenkänna, föreföll det mig otillräckligt. Utfattig, med ouppfyllda skyldigheter mot hustru och barn, hade jag velat inleda en förbindelse, vanhederlig för en otadlig flicka av familj. Det var helt enkelt ett brott, och jag ålade mig vederbörlig botgöring. Jag avstår från kvällsammankomsterna på crémeriet, jag fastar och undviker allt, som kan sporra den olycksdigra passionen.

Men frestaren vakar. På en ateljéfest återfinner jag den tillbedda, och till i österländsk dräkt, som förhöjer hennes skönhet, så att jag kan bli galen. Men i hennes närhet får jag ej ett ord på tungan, jag sitter där som en tölp, och kommen på det klara med att denna kvinna är värd endast en ärlig och uppriktig förklaring: jag åtrår er, går jag min väg, förtärd av en oren låga.

Följande dag infinner jag mig å nyo på matstället. Hon är där, är bedårande, och smeker mig med sin insmickrande röst, kittlar mig med sina kattlika ögon. Samtalet kommer i gång, och allt går utmärkt, då just i det kritiska ögonblicket den unga Minna gör sitt bullersamma inträde. Det var en artistnymf, modell, älskarinna, med litterära intressen, godsint, gärna sedd i olika kretsar. Även jag kände henne, och en afton hade vi blivit goda vänner utan att överskrida gränserna för det passande. Nog sagt, hon kommer in, kastar sig i mina armar — hon var något onykter — kysser mig på kinderna och duar mig.

Engelskan stiger upp, betalar för sig och går. Och därmed var det slut, på allvar. Hon kom aldrig

igen! Tack vare Minna, som för övrigt hade varnat mig för denna dam, av skäl som inte höra hit.

Slut med kärlek! makternas lösen är mottagen, och jag underkastar mig, förvissad om att en högre försyn döljer sig härbakom liksom i allting annat.

*

Uppmuntrad genom min framgång med Svavlet tar jag itu med Joden, och sedan jag kastat in i »Le Temps» en uppsats om en av jodens synteser, får jag på mitt hotell besök av en obekant herre. Han presenterar sig såsom ombud för alla jodfabriker i Europa, har just läst min artikel och utlovar, att i samma ögonblick affären avslutas skola vi åstadkomma en börskrasch med åtföljande vinst av millioner för oss, om vi bara först taga ut ett patent.

Jag gav honom till svar, att det icke var någon industriell uppfinning jag hade gjort, utan endast en vetenskaplig upptäckt, som ännu ej var mogen, att den kommersiella sidan av saken icke intresserade mig tillräckligt för att förmå mig lägga hand vid närmare operationer.

Han gick. Hotellvärdinnan, som förr varit bekant med den okände herrn, erfor ur hans egen mun den stora nyheten, och i två hela dagar betraktades jag i huset som en blivande millionär.

Köpmannen återkom, denna gång mera het på saken än nyss förut. Han hade skaffat sig underrättelser, och som han blivit övertygad om att upptäckten kunde göras inbringande, sökte han förmå mig att resa med till Berlin för att omsätta den i praktiken.

Jag betackade mig och rådde honom att låta företaga erforderliga analyser innan han gick vidare.

Han erbjöd mig 100,000 francs innan aftonen, om jag ville följa honom.

Jag bad att få bli lämnad i fred, då jag vädrade galgstreck.

Nere hos värdinnan lät han förstå att jag var galen.

De följande dagarna blevo lugna, och därunder fick jag tid att överväga. Hotande nöd, obetalta skulder, en otrygg framtid å ena sidan; å den andra lockade oberoendet, frihet att fullfölja mina studier, ett liv utan bekymmer. Och dessutom, en god idé är ju sin lön värd.

Ångern fick makt med mig, men jag hade icke mod att återknyta förbindelserna, då en skrivelse från köpmannen underrättade mig om att en assistent i kemi vid medicinska fakulteten och en deputerad, som redan då gjort sig ett namn och numera är mer än önskligt beryktad, intresserade sig för jodproblemet.

Då började jag en serie av regelbundna laborationer med oföränderligt samma resultat, som gingo i riktning att visa, hurusom jod kunde härledas ur benzin.

Emellertid, och efter ett samtal med kemisten, utsättes en dag för en sammankomst, då avgörande experiment skola äga rum.

På den morgon, som i ett slag skall bringa saken till slut, för jag i ett åkdon mina retorter och reagentier till mötesplatsen hos köpmannen i kvarteret du Marais. Han var tillstädes hemma, men kemisten, som erinrat

sig att det var helgdag, hade ursäktat sig och uppskjutit sammanträdet till en följande dag.

Det var pingstdagen, vilket jag ej hade vetat av. Det snuskiga kontoret, som vette åt den mörka och smutsiga gatan, stack mig i hjärtat. Barndomsminnen väcktes: pingsten, hänryckningens helg, då den lilla kyrkan prydd med grönt, med tulpaner, liljor och konvaljer, öppnade sig för nattvardsbarnen, flickorna vitklädda som änglar... orgeln... klockringningen...

En känsla av skam bemäktigade sig min själ, och jag återvände hem upprörd, fast besluten att bryta med varje frestelse till att driva geschäft med vetenskapen. Jag började stöka undan apparaterna och reagentierna, som belamrade mitt rum; jag sopade, dammade, röjde undan; skickade och köpte blommor, framför allt narcisser. Sedan jag därefter tagit ett bad och fått på mig en ren skjorta, tyckte jag mig vara luttrad från skamfläckarna. Gick så ut att promenera på Montparnasse-kyrkogården, där en frid sänkte sig i själen med milda tankar och en ruelse sådan som jag sällan erfarit.

O crux ave spes unica! Med dessa ord gåvo gravvårdarna en förutsägelse om mitt öde. Slut med kärleken! slut med vinning och hedersbetygelser! Korsets stig, den enda som leder till Visheten!

IV.

Det återvunna paradiset.

Sommaren och hösten år 1895 räknar jag — trots allt — bland de lyckliga rastställena i mitt oroliga liv. Allt som jag företar mig lyckas, okända vänner bära till mig föda liksom korparne gjorde åt Elias. Pengar flyga mig i handen: jag kan köpa böcker, naturalhistoriska föremål och bland annat ett mikroskop, som avslöjar för mig livets hemligheter.

Död för världen genom att försaka Paris' tomma nöjen stannar jag inom mitt kvarter, där jag varje morgon besöker de hädangångne på Montparnassekyrkogården och därefter går ned till Luxembourgträdgården för att hälsa på mina blommor. Emellanåt kommer en resande landsman på besök för att bjuda mig ut att frukostera eller se en teaterpjäs på andra sidan om floden. Jag säger nej, emedan högra stranden är förbjudet område för mig, då den utgör världen i egentlig mening, de levandes och fåfänglighetens värld.

I själva verket har ett slags religion vuxit fram hos mig, ehuru jag icke skulle förmå uttrycka den i formler. Ett själstillstånd snarare än någon på teorier grundad åsikt; en brokig blandning av förnimmelser, som mer eller mindre förtätas till idéer.

En gammal romersk-katolsk bönbok, som jag kommit över, läser jag med eftertanke; Gamla testamentet tröstar och bestraffar mig på ett något oklart sätt, medan det Nya lämnar mig kall. Dock gör ett buddhaistiskt arbete starkare intryck än alla de andra heliga böckerna, eftersom det sätter det positiva lidandet högre än avhållsamheten. Buddha visar det modet att avstå från hustru och barn, då han står i blomman av sin livskraft och njuter äktenskaplig lycka, då däremot Kristus undviker varje gemenskap med denna världens tillåtna fröjder.

För övrigt grubblar jag icke över de känslor som uppstå hos mig; jag håller mig opartisk, låter saken ha sin gång och tillstädjer mig själv samma frihet som jag är skyldig att låta andra äga.

*

Säsongens stora tilldragelse i Paris var kritikern Brunetières härskri om vetenskapens bankrutt. Hemmastadd i naturvetenskaperna sedan barndomen, sedermera anhängare av Darwin, hade jag upptäckt det otillfredsställande i denna naturvetenskapliga metod, som erkände världsalltets förträffliga mekanism utan att medgiva tillvaron av mekanikern. Systemets svaghet röjde sig i en allmän urartning av vetenskapen, vilken hade utstakat för sig en gränslinje, utöver vilken man icke finge gå vidare. Vi ha löst alla problem. Universum har inga gåtor mera. Denna inbilska lögn hade retat mig redan omkring år 1880, och under de femton följande åren hade jag företagit en revision av naturvetenskaperna. Sålunda hade jag 1884 satt i tvivel atmosfärens sammansätt-

ning och identiteten av det kväve, som finns i luften, och det kväve, som fås genom sönderdelning av en kväveförening. 1891 går jag på fysiska laboratoriet i Lund för att jämföra dessa två olika kvävearters spektra. Behöver jag säga, vilket mottagande jag fick av de lärde mekanisterna? Men nu kommer detta år 1895 med upptäckten av argon, som bekräftade mina tidigare antaganden och gav ny fart åt mina undersökningar, vilka avbrutits genom ett förhastat giftermål.

*

Vetenskapen gjorde ej bankrutt, men den förlegade, vanställda vetenskapen måste ge upp staten, herr Brunetière fick rätt, fast han hade orätt.

Emellertid, och enär alla voro ense om att erkänna materiens enhet och kallade sig monister utan att vara det, gick jag vidare, drog de sista konsekvenserna av läran och sökte borttaga gränserna mellan materien och den så kallade anden. Sålunda hade jag 1894 i boken Antibarbarus avhandlat Svavlets psykologi, som jag förändrade till dess ontogeni, d. v. s. Svavlets embryonala utveckling.

Den intresserade hänvisas vidare till min i början av 1896 utgivna skrift Sylva Sylvarum, där jag i stolt känsla av klärvoyant kraft trängde skapelsens hemligheter inpå livet särskilt inom växt- och djurrikena, samt min studie På kyrkogården (intagen i »Tryckt och otryckt», 1897), som visar hur jag under ensamhet och lidanden återföres till ett svävande begrepp om Gud och odödlighet.

V.

Fallet och det förlorade paradiset.

Sedan jag trängt in i denna nya värld, dit ingen kan följa mig, fattar jag avsmak för människors umgänge och känner ett oemotståndligt begär att avsöndra mig från min omgivning. Följaktligen lät jag mina vänner förstå, att jag ämnade slå mig ned för någon tid i Meudon för att skriva en bok, som erfordrade ensamhet och tystnad. Samtidigt ledde tvister om obetydliga saker till en brytning med mitt kotteri på matstället, så att jag en vacker dag fann mig fullkomligt isolerad. Första påföljden därav blev en oerhörd expansion av mina inre sinnen: en psykisk kraftkänsla, som krävde att uppenbara sig i det yttre. Jag tyckte mig äga gränslösa krafter, och högmodet ingav mig den dåraktiga tanken att försöka göra underverk.

I ett tidigare skede och vid de stora kriserna i mitt liv hade jag iakttagit, att jag förmådde på avstånd utöva ett inflytande på frånvarande vänner. Av folksägnerna framgår att man fordom sysselsatte sig mycket med sådana problem som telepati och förgöring. Jag vill ej göra mig själv orätt och icke

heller rentvätta mig från en brottslig handling, men nu tror jag mig veta att min onda vilja dock icke stod i proportion till det bakslag som drabbade mig själv. En osund nyfikenhet, ett utbrott av förvänd kärlek, framkallat av min förskräckliga ensamhet, ingav mig en häftig åstundan att återknyta med min hustru och mitt barn, ty jag älskade dem bägge. Huru finna utvägar därtill, då rättegången om skilsmässa pågick? Någon utomordentlig tilldragelse, en gemensam olycka, såsom att åskan sloge ned, eller en eldsvåda, eller översvämning... med ett ord någon katastrof som kunde återförena två hjärtan, såsom det går till i romanerna, där fientliga händer mötas vid ett sjukläger — där har jag just vad som behövs! Ett sjukdomsfall! Småbarn bruka alltid vara litet sjuka på ett eller annat vis; moderns känsloömhet överdriver faran; ett telegram, och allt är klart.

Ehuru jag var okunnig om magiens enklaste begrepp, viskade en fördärvbringande instinkt i mitt öra vad jag borde företaga med min lilla innerligt avhållna dotters porträtt, hon som senare blev min enda tröst i en fördömd tillvaro.

Längre fram skall jag berätta följderna av ett tilltag, där det onda syftet tycktes verka med det symboliska förfaringssättet såsom medium.

Emellertid läto följderna vänta på sig, och jag fortsatte mina arbeten, men erfor ett dunkelt obehag och en därmed följande förkänsla av nya olyckor.

*

En afton då jag i min ensamhet satt med mikroskopet framför mig, inträffade någonting som

jag icke då begrep, men som likafullt gjorde ett starkt intryck på mig.

Sedan jag låtit en valnöt gro i fyra dagar, lösgjorde jag embryot, som i form av ett hjärta icke större än en päronkärna sitter infogat mellan de två hjärtbladen, vilka likna en människohjärna. Döm om min sinnesrörelse då jag på mikroskopets platta får se två små händer, alabastervita, lyfta och hopknäppta såsom till bön. Är det en vision, en hallucination? Nej, ingalunda! En förkrossande verklighet, som fyller mig med fasa. Orörliga, utsträckta mot mig likasom besvärjande, jag kan räkna deras fem fingrar, tummen kortare än de övriga, riktiga kvinno- eller barnhänder!

En vän, som överraskade mig under det jag häpen och huvudyr skådade på detta, inbjöds att bestyrka företeelsens riktighet, och han behövde icke vara en klärvoyant för att se de två händerna, som anropade iakttagaren om barmhärtighet.

Vad det var för slag? De två första rudimentära bladen till ett valnötträd, Juglans regia, Jupiters ollon. Ingenting annat. Och ändock, det var ett oförnekligt faktum att de tio fingrarna av mänsklig form hopknäpptes till en bönfallande åtbörd: de profundis clamavi ad te!

Ännu alltför klentrogen, och fördummad av en empirisk uppfostran, lät jag saken ligga.

*

Mitt fall har ägt rum! Jag förnimmer de okända makternas onåd vila tungt på mig. Den osynliges hand är lyftad, och slagen falla tätt på min hjässa.

Till en början inträffar det att min anonyme vän, som hittills har lämnat mig existensmedel, drar sig tillbaka, sårad av ett högmodigt brev, så att jag står där utan några tillgångar.

Och när jag erhållit korrekturark på Sylva Sylvarum, upptäcker jag att texten är ombruten i sidor ungefär som en väl blandad kortlek. Icke blott att sidorna äro omkastade och orätt numrerade, utan bokens olika avdelningar äro hoprörda huller om buller, så att de på ett ironiskt vis symbolisera teorien om »den stora oordningen» som råder i naturen. Efter dröjsmål och uppskov utan ände blir häftet färdigt, men boktryckaren presenterar mig då en räkning, som uppgår till mer än dubbla beloppet av den överenskomna summan. Ehuru ogärna måste jag skicka till pantlåneinrättningen mitt mikroskop, frackkostymen och de få dyrbarheter jag har i behåll, men min bok är i alla fall tryckt, och första gången i mitt liv är jag säker om att ha sagt något nytt, stort och skönt. Det är då lätt att förstå, hur förmäten jag kände mig när jag bar exemplaren till posten. Med en föraktfull åtbörd mot himmelen kastar jag korsbanden i lådan, och hånande de fientliga makterna tänker jag:

— Hör hit, du Sfinx där! Jag har löst din gåta! och jag trotsar dig!

Återkommen till mitt privathotell fann jag där före mig hyresräkningen med ett åtföljande brev.

Retad av denna oväntade stöt, då jag var hyresgäst där sedan ett år tillbaka, börjar jag lägga märke till småsaker, som jag förut ej brytt mig om. En sådan är att tre pianon i de angränsande rummen trakteras alla på en gång.

Jag håller troligt att det är en intrig, satt i gång av dessa skandinaviska fruntimmer, vilkas umgängeskrets jag dragit mig ifrån.

Tänk, tre pianon, och jag kan inte byta om bostad av brist på pengar.

Jag somnar ursinnig på de där fruntimren och på ödet och med en förbannelse mot himmelen. Följande morgon väcks jag plötsligt av ett buller. Man hamrar på en spik i rummet bredvid min säng. Därefter hamrar man på den andra sidan.

Tydligen en komplott, dum såsom de där artistfruarna, och vilken jag ej mera anser värd att spilla någon vrede på.

Men när jag efter frukosten skall som vanligt ta mig en lur på sängen, blir det ett oväsen i rummet över alkoven, så att takgipsen faller ned på mitt huvud.

Jag går ned och söker värdinnan, beklagar mig över hyresgästernas uppförande. Hon påstår, mycket artigt för resten, att hon ingenting hört; hon lovar att köra bort var och en, som vågar störa mig, ty hon hölle mycket på att få ha mig kvar i sitt hotell, som inte gick särdeles bra.

Utan att sätta tro till en kvinnas ord litade jag på hennes egennytta, då det låg i hennes intresse att behandla mig väl.

Emellertid fortfar bullrandet, och jag tror mig förstå att de där fruntimren vilja inbilla mig att det är klappandar. Sådana enfaldiga slughuvuden!

Men i samma veva ändra kamraterna på crémeriet sitt uppförande mot mig, och en dolsk fientlighet yppar sig i anspelningar och sneda blickar. Trött på

strider, flyttar jag från hotellet och matstället, uthackad och plundrad, lämnande böcker och annat smått i sticket, naken som en liten Johannes Döpare. Och jag gjorde mitt inträde i hotell Orfila den 21 februari 1896.

VI.

Skärselden.

Hotell Orfila ser ut som ett kloster och är ett inackorderingsställe för studenter tillhörande katolska föreningen. Tillsynen utövas av en abbé, blid och älskvärd i sitt sätt. Tystnad, ordning och goda seder råda här. Och, en tröst för mig efter så många trakasserier, kvinnor mottagas ej där.

Det är ett gammalt hus med låga rum, skumma korridorer och labyrintiskt ringlande trätrappor. En atmosfär av mystik genomfläktar denna byggnad, som länge har utövat dragning på mig. Mitt rum vetter åt ett slags återvändsgränd, så att utsikten från mitten av kammaren endast företer en mossbelupen mur med två små ovala fönster. Men när jag sitter vid mitt bord framför fönstret, skådar jag ut över ett förtjusande landskap, som man icke skulle ha väntat sig här. En murgrönsklädd mur och en klostergård för unga kvinnliga pensionärer, plataner, Paulownier, Robinier. Ett kapell i utsökt korsbågsstil. Längre bort höga murar med oräkneliga små gallerfönster, som framkalla fantasier om ett kloster; i fortsättningen av dalsträckan en skog av skorstenar, som kröna gamla

till hälften dolda hus; och i fjärran tornet till kyrkan Notre-Dame des Champs, med korset och överst på detta tuppen.

I mitt rum har jag en etsad bild av helgonet Vincent de Paul, och en annan, som framställer Petrus, hänger i alkoven ovanför min säng. Vaktaren vid himmelrikets port! Vilken skärande ironi för mig, som har förlöjligat aposteln i ett fantastiskt drama för några år sedan.

Mycket belåten med mitt rum, sover jag bra den första natten.

Dagen därpå upptäcker jag, att bekvämlighetsinrättningen är belägen på den trånga gården nedanför mitt fönster och så nära att man kan höra varje gång järnlocket på fjölen slås igen. Vidare utspanar jag, att de två oxögonen mittför höra till dylika kabinett, och inom kort får jag visshet om att de hundra småfönstren längre bort i bakgrunden tillkännagiva befintligheten av hundra kabinett, förlagda till baksidan av en hel rad boningshus. I början blir jag rasande, men som jag ej har medel att komma loss, ger jag mig till tåls, under förbannelser mot ödet.

Vid ett-tiden kommer uppassaren in med frukosten, och då jag ej är hågad att rubba sakerna på mitt skrivbord, ställer han brickan på nattduksbordet, vari nattkärlet står. Jag gjorde en anmärkning, och gossen ursäktade sig med att det inte fanns något annat bord att duka på. Han såg hygglig och icke elak ut, så att jag förlät honom, men kärlet fick han taga undan.

Om jag i det ögonblicket hade känt Swedenborg, skulle jag ha begripit att jag fann mig av makterna

dömd till exkrement-helvetet.* Nu förgrymmades jag av den ihållande otur, som förföljt mig i så många år; sedan lugnade jag mig och böjde dystert resignerad nacken under ödet. Jag sökte uppbyggelse i läsningen av Jobs bok, övertygad att den Evige hade lämnat mig i Satans våld för att pröva mig. Denna tanke bragte tröst, och jag gladde mig åt lidandet såsom ett vittnesbörd om förtroende från den Allsmäktiges sida.

Från denna tid vidtager en serie av uppenbarelser, som jag icke kan förklara utan att taga min tillflykt till mellankomsten av okända makter, och alltifrån detta ögonblick gör jag anteckningar, som småningom hopa sig och bilda en dagbok; det är utdrag ur denna som jag här offentliggör.

*

En otrevlig tystnad har brett sig kring mina kemiska undersökningar. För att resa mig på nytt och slå ett avgörande slag griper jag mig an med problemet att göra guld. Utgångspunkten gav sig i ett spörsmål: varför fäller järnsulfat metalliskt guld i en lösning av ett guldsalt? Svaret utföll sålunda: därför att järn och svavel ingå i guldets sammansättning. Beviset: alla i naturen förekommande svavelföreningar med järn innehålla mer eller mindre guld. Jag begynte följaktligen arbeta med lösningar av järnsulfat.

En morgon vaknar jag med en obestämd lust att göra en utflykt till landet, något som stred mot min smak och mina vanor. Halvt på måfå kommer jag till Montparnasse-bangården och sätter mig på tåget till Meudon, stiger av vid själva småstaden, där jag

* Swedenborg: Arcana Coelestia.

ej förr varit, går uppför stora gatan, viker av åt höger i en gränd, som går fram mellan två murar. Tjugu steg framför mig höjer sig över marken en romersk riddare i järngrå rustning, till hälften begraven i jorden. Ehuru figuren är ganska prydligt modellerad i miniatyr, misstar jag mig dock ej på dess beskaffenhet att vara arbetad av sten helt simpelt. Sett på närmare håll, visar sig föremålet vara en synvilla, men jag stannar framför det och fasthåller med flit illusionen, som roar mig. Riddaren betraktar muren bredvid, och vägledd av hans blick får jag se en inskrift i kol på en vitrappad vägg. De sammanflätade bokstäverna F och S komma mig att tänka på initialerna till min hustrus namn. — Hon håller av mig alltjämt! I nästa sekund slår mig tanken på de kemiska tecknen för järnet (Fer) och svavlet (Soufre), och bokstäverna, som löst sig för min syn, utbreda för mina ögon guldets hemlighet.

Emellertid undersöker jag marken och hittar två blystämplar, förenade medelst segelgarn. Den ena stämpeln är märkt med bokstäverna V. P., den andra med en kunglig krona.

Utan håg att i detalj uttyda vad som hänt mig, återvänder jag till Paris med ett livligt intryck av något underbart.

*

I kaminen bränner jag sådana där kol som man benämner munkskallar för deras runda och släta form. En dag, då brasan slocknat innan den var fullt utbränd, petar jag fram ett kolstycke, som visar dragen av en fantastisk figur. Ett tupphuvud med

präktig kam; bålen snarare av en människa med förvridna lemmar; den liknade en av dessa demoner, som uppträdde på medeltidens häxsabbater.

Dagen därpå plockar jag fram en ypperlig grupp av två rusiga tomtar, som omfamna varandra med böljande kläder. Det är ett mästerverk av primitiv bildhuggarkonst.

Tredje dagen är det en madonna med barnet, i bysantinsk stil, ojämförlig vad konturerna beträffar.

Jag låter alla tre ligga på mitt bord, efter att ha ritat av dem. En målare av mina vänner kommer på besök; han betraktar med växande nyfikenhet de tre statyetterna och frågar: Vem har gjort de här?

Gjort? — För att sätta honom på prov nämner jag en norsk skulptör.

— Jaså, ja det kan jag tro, medger han. Annars skulle jag vilja gissa på Kittelsen, den berömde illustratören av skandinaviska sagor.

Jag trodde icke på tillvaron av demoner, men nyfiken att se vilket intryck mina skulpturer skulle göra på sparvarna, som brukade få brödsmulor utanför mitt fönster, sätter jag ut figurerna på taket.

Sparvarna bli förskräckta och hålla sig undan. Det finnes alltså en likhet, som till och med djuren kunna märka, och det finnes en verklighet bakom denna lek mellan den tröga materien och elden.

Solen värmer mina små figurer, så att demonen med tuppkam spricker, och jag minnes därvid allmogesägnen om hur dvärgarne spricka om de fördröja sig ute till soluppgången.

Det händer i hotellet saker som oroa mig. Dagen efter min ankomst finner jag på svarta tavlan i tamburen, där rumsnycklarna upphängas, ett brev adresserat till en herr X., student och med samma namn som min hustru. Frimärket är avstämplat Dornach, namnet på den österrikiska by där min hustru med vårt barn bor. Men som jag är säker på att intet postkontor finns i Dornach, förblir saken gåtlik.

Detta brev, ditsatt på ett utmanande sätt och liksom i avsikt att bli bemärkt, följes av flere andra. Det nästa är adresserat till herr doktor Bitter och avstämplat Wien. Ett tredje bär det uppdiktade polska namnet Schmulachowsky.

Det är djävulen som nu har ett finger med i spelet, ty detta namn är travesterat och jag begriper vart man vill leda mina tankar, nämligen på en min dödsfiende, som bor i Berlin.

En annan gång är det ett svenskt namn, som erinrar mig om en fiende i mitt hemland. Slutligen ett i Wien frimärkt brev, som i trycktyper anger doktor Eders kemisk-analytiska byrå. Det vill säga att man spionerar på min guldsyntes. Intet tvivel mera, här spinnes en intrig, men djävulen har blandat korten för de falskspelarne. Att laga så att mina misstankar irra kring all världens kanter, det är alltför påhittigt för vanliga inskränkta dödliga.

Då jag av uppassaren begär upplysningar om denne herr X., ger han det enfaldiga svaret att det är en elsassare. Längre kommer jag ej. En gång, då jag återvänt efter min morgonpromenad, satt ett brevkort i facket alldeles vid min nyckel. Ett ögonblick greps jag av frestelsen att lösa gåtan genom

att kasta en blick på kortet, men min goda ängel förlamade min hand just i samma sekund som en ung man trädde fram från sitt gömställe bakom dörren.

Jag ser honom i ansiktet, och han är lik min hustru. Vi hälsa varandra utan att säga ett ord och gå var åt sitt håll.

Jag har aldrig kunnat utreda denna komplott och känner icke ännu de medspelande däri, då min hustru har varken bröder eller manliga kusiner.

Ovissheten, den ständiga hotelsen med hämnd utgjorde en tillräcklig tortyr under ett halvår. Jag utstod den och allt det andra såsom ett straff för kända och okända synder.

*

Med nyåret uppenbarade sig en främling på vårt matställe. Målare och amerikan, kom han i rättan tid för att friska upp vår tynande sällskaplighet. En vaken, kosmopolitisk, djärv ande och med vinnande sätt, ingav han mig dock ett obestämt misstroende. Trots hans säkra uppträdande vädrade jag att hans ställning var dålig.

Kraschen kom fortare än jag kunnat förmoda. En afton inträdde den olycklige i mitt rum och bad om lov att få stanna där en stund. Han såg ut som en förlorad man och han var det.

Utkörd från sin ateljé av hyresvärden; övergiven av sin älskarinna; översållad med skulder och ansatt av björnar; okvädad på gatorna av soutenörer åt kvinnliga modeller, som ej fått betalt. Vad som fullständigt krossade honom var hyresvärdens grymhet att lägga beslag på hans tavla, som var ämnad

för Salongen på Marsfältet, och vars framgång han hade räknat på, då ämnet syntes honom vara nytt och starkt. Det var den fria kvinnan, i havande tillstånd korsfäst och förbannad av folkhopen.

Han var skyldig även på matstället, var på fastande mage och fann sig utkastad på gatan.

Efter den första bekännelsen fullständigade han sitt vittnesmål med att tillstå sig ha tagit morfin tillräckligt för två, men döden hade ännu ej velat ha honom.

Sedan vi avhandlat saken på allvar, kommo vi överens om att han måste flytta till ett annat ställe, och att vi på tu man hand skulle intaga vår middag på ett värdshus, som de andra ej kände till, så att ej bristen på vänner skulle beröva honom modet att göra färdig en annan duk för De oberoendes Salong.

*

Denne man har nu blivit min ende kamrat, och hans olycksöde kommer mig att lida dubbelt, i det jag ikläder mig hans kval. Jag gör det på trots, men hämtar ock därur en erfarenhet av stort värde. Han avslöjar för mig hela sitt förflutna liv; tysk till börden, har han vistats i Amerika sju år till följd av en olycka, som övergått hans familj, och en i ungdomlig obetänksamhet utgiven hädisk ströskrift, för vilken han blivit domfälld.

Jag uppdagar hos honom en intelligens över vanliga måttet, ett svårmodigt temperament, en tygellös sinnlighet. Men bakom denna människomask, vars egendomliga drag avnötts genom en kosmopolitisk uppfostran, skymtar jag ett underlag, som

bryr mina tankar, och som jag väntar att upptäcka förr eller senare.

Jag väntar i två månader, under loppet av vilka jag hopsmälter min tillvaro med denne främlings, så att jag ånyo genomgår all den nöd en konstnär har att kämpa mot, så länge han ännu ej slagit igenom, och jag glömmer att jag själv redan brutit min bana, att mitt namn har något att betyda till och med i »Tout-Paris» och i de dramatiska författarnes samfund i Paris, något som nu har förlorat allt värde för kemisten. För övrigt, så länge jag sticker under stol med mina vunna framgångar håller kamraten av mig, men när jag nödgas i förbigående vidröra dem, blir han sårad, ser så olycklig och stukad ut att jag av barmhärtighet talar om mig själv som ett gammalt vrak. På så sätt förnedras jag så småningom och omärkligt, under det han, som har en framtid för sig, åter reser sig i höjden på min bekostnad. Jag gör mig till ett lik, begravet under rötterna av ett träd, som skjuter upp och suger sin näring ur de i upplösning stadda lämningarna.

Mitt vid samma tid idkade studium av buddhaistiska skrifter ger mig anledning beundra min självförnekelse att så där offra mig för en annans skull. En god gärning skall få sin lön, och jag vann följande.

En dag bringar Revue des revues mig ett porträtt av den amerikanske siaren och helbrägdagöraren Francis Schlatter, som år 1895 botade 5,000 sjuka och därefter försvann utan att någonsin åter bli sedd på jorden.

Men nu befanns det, att denne persons drag företedde en förunderlig likhet med min kamrats. För att få bevis därpå tar jag tidskriften med mig

till Café de Versailles, där en svensk bildhuggare inväntade mig. Han lägger märke till likheten och påpekar några egendomligt sammanträffande omständigheter: att bägge två voro av tysk härkomst och att de verkade i Amerika. Än mera, Schlatters försvinnande sammanföll till tiden med vår väns uppträdande i Paris. En smula förtrogen som jag numera var med ockultismens termer, framkastade jag det antagandet att denne Francis Schlatter vore vår mans »dubbelgångare», som fanns till oberoende av honom och utan att han visste det.

När jag uttalade ordet dubbelgångare, gjorde min bildhuggare stora ögon och fäste min uppmärksamhet på att vår man alltid bodde på två ställen, det ena på högra och det andra på vänstra sidan om Seine. För resten fick jag veta, att min hemlighetsfulle vän levde en dubbel tillvaro i den mening att han, efter att ha tillbragt aftonen med mig fördjupad i filosofiska och religiösa tankeutbyten, alltid på natten var synlig i danslokalen Bullier.

Det fanns ett tillförlitligt medel att bevisa identiteten mellan dessa dubbelgångare, eftersom Francis Schlatters sista brev fanns återgivet i facsimile i tidskriften.

— Kom och ät middag med mig i afton, föreslog jag, så skall jag låta honom efter diktamen skriva Schlatters brev. Om handstilen på båda är lika och framför allt namnteckningarna, bör detta vara bevis nog.

Vid middagen samma afton bekräftas allt; stilen är densamma, namnteckningen och slängen därpå, allt finnes där.

En smula förvånad underkastar målaren sig vår examen; till slut frågar han:

— Vart vill ni komma med det här?

— Känner ni Francis Schlatter?

— Jag har aldrig hört talas om honom.

— Kommer ni inte ihåg den där helbrägdagöraren, i Amerika, i fjol?

— Jo, nu minns jag! Den där charlatanen!

Han kommer ihåg; jag visar honom porträttet och facsimilet.

Han skrattar med ett skeptiskt, lugnt, likgiltigt ansiktsuttryck.

*

Några dagar efteråt, bäst som min hemlighetsfulle vän och jag sutto i god ro vid en absint på terrassen till Café de Versailles, stannar en arbetsklädd karl med elak uppsyn framför vårt bord och börjar utan föregående varning ställa till ett uppträde mitt ibland gästerna. Vänd mot min kamrat hojtar han av alla krafter:

— Nu tror jag ändå jag knep dig, din förbannade skojare! Vad är det för ett sätt, att gå och beställa av mig ett kors för trettio francs, och så låta mig leverera det, och så smita! Fähund, tror ni att ett kors gör sig självt...

Han gick på i oändlighet, och när kyparne försökte avlägsna honom, hotade han att gå efter polis, under det att den stackars gäldenären satt där orörlig, stum, tillintetgjord som en fördömd, utskämd inför denna publik av konstnärer, med vilka han var mer eller mindre bekant.

När uppträdet var över, frågade jag honom, huvudyr som framför en häxsabbat:

— Ett kors? Vilket kors för trettio francs? Jag förstår inte ett ord.

— Jo, det var Jeanne d'Arcs kors, modellen ni vet, den där maskinen till min tavla, den korsfästa kvinnan.

— Men han var ju fan själv, den där arbetaren!

Och efter en stunds tystnad fortfor jag:

— Komiskt var det i alla fall, på sätt och vis, men korset är inte att leka med, och inte Jeanne d'Arc heller.

— Tror ni på det där, ni?

— Jag vet inte! Jag vet just inte någonting numera! — Men de trettio silverpenningarna!

— Nog, nog! utropade han sårad.

*

På långfredagen fann jag vid min ankomst till matserveringen min olyckskamrat insomnad vid bordet.

I ett anfall av munterhet väckte jag honom och frågade i förvånad ton:

— Ni här?

— Än sen?

— Jag tänkte att ni hängde kvar på korset åtminstone ända till klockan sex, så här på långfredagen.

— Till klockan sex! Ja, jag har verkligen sovit hela dagen ända till klockan sex i afton utan att förstå hur det kommer till.

— Men jag förstår, jag.

— Naturligtvis: astralkroppen är ute och går i Amerika, eller hur? och så vidare.

Från och med denna afton insmyger sig oförmärkt en kylighet oss emellan, sedan vi idkat bekantskap i fyra förfärliga månader, under vilka min kamrat undergick en ny uppfostran och fick tid att byta om metod i sitt måleri, med den påföljd att han kom därhän att rata sin korsfästa kvinna såsom gammalt skräp. Han hade godtagit lidandet som en bitter dryck, men den enda hälsosamma i livet, och resignationen infann sig i dess följe. En hjälte i att härda ut! Jag beundrade honom när han på en och samma dag gick två gånger till fots mellan Montrouge och Hallarna, fram och åter, med nedkippade skodon, utan att ha smakat en bit. På kvällen, efter sjutton uppvaktningar på illustrerade tidningars redaktioner, hade han blivit av med tre teckningar, men utan kontanter på fickan gick han att dansa i Bullier sedan han tuggat för två sous bröd.

Slutligen och liksom på gemensam tyst överenskommelse lösgjorde vi oss ur denna förening för inbördes hjälp. En egen känsla sade oss båda, att vi fått nog av varandra, att vi på skilda håll skulle gå mot uppfyllelsen av våra öden, och när vi sista gången sade varandra farväl, visste jag att det var för sista gången.

Jag har aldrig sedan återsett denne man eller hört vad det blivit av honom.

*

På våren, medan jag trycktes av mina egna och min kamrats motgångar, fick jag ett brev från mina barn i första äktenskapet, däri de berättade för mig att de hade varit allvarsamt sjuka och måst intagas på

sjukhus. Då jag jämförde tidpunkten för denna händelse med mina skadegörare-experiment, greps jag av fasa för mig själv. Sedan jag lekt med de hemliga krafterna, av rent lättsinne, hade den onda viljan sin gång, men styrd av den osynliga handen, drabbade den mig själv mitt i bröstet.

Jag vill ej söka ursäkter, men ber endast läsaren fasthålla detta faktum, för den händelse han skulle få lust att utöva magien, särskilt den art därav som kallas förgöring eller trolldom i egentlig mening, och som Rochas* har bevisat kunna äga rum och verkligen ha ägt rum.

*

Jag vaknar en söndagsmorgon inemot påsk; promenerar i Luxembourgträdgården, som jag går tvärs igenom; skrider över gatan och träder in under Odéonteaterns arkader; stannar orörlig framför Balzacs blåa romanhäften; tar på måfå hans Séraphita. Varför just den?

Ett halvmedvetet minne måhända, vilket läsningen av tidskriften »L'Initiation» hade efterlämnat när man där i kritiken över min bok Sylva Sylvarum hade kallat mig en landsman till Swedenborg.

Återkommen hem öppnade jag boken, som var för mig nästan okänd, eftersom det gått så många år sedan jag första gången läste den.

Det var alldeles nytt för mig, och nu när mitt sinne var i förväg berett, slukade jag innehållet i denna utomordentliga bok. Jag, som aldrig hade läst något av Swedenborg, vilken i sitt och mitt hemland hölls för en charlatan, en tok med lösaktig inbillning,

* L'Extériorisation de la sensibilité.

greps nu av hänförd beundran vid att höra denna änglalike jätte från förra seklet, tolkad av det djupaste bland franska snillen.

Men som jag läser med andaktsfull uppmärksamhet, kommer jag till sidan 16, där Swedenborgs dödsdag uppgives till den 29 mars. Jag stannar, tänker efter, slår upp almanackan. Riktigt, det är den innevarande dagen, 29 mars, och därtill palmsöndag.

Sålunda uppenbarade Swedenborg sig i mitt liv, där han har spelat en ofantlig roll som tuktoande, och han kom på själva årsdagen av sin död, bärande till mig palmer — månne segerns eller martyrskapets?

Séraphita blir nu för mig ett evangelium, bringar mig att återknyta förbindelsen med en högre värld, och det vid en tidpunkt då livet inger mig avsmak och himmelen drar mig till sig med en oemotståndlig hemlängtans åtrå. Intet tvivel, jag är beredd för en högre tillvaro. Jag föraktar jorden, denna orena värld, människorna och människors verk. Jag ser i mig den rättfärdige mannen, som den Evige har sänt prövningar, och som jordlivets skärseld skall göra värdig en snart förestående befrielse.

Detta högmod, som framkallats genom förtrolig ställning till makterna, växer alltjämt då jag upptäcker att mina lärda mödor gynnas av framgång. Sålunda lyckas jag göra guld enligt mina egna beräkningar och i överensstämmelse med metallurgernas rön; och jag tilltror mig att kunna bevisa det. Prov insändas till en kemist i Rouen, med vilken jag står på vänskaplig fot. Han bevisar mig motsatsen av vad jag styrkt, och jag har under en veckas tid intet svar att ge. Då bläddrar jag i min skyddspatron

Orfilas kemi och finner där hemligheten av mitt förfaringssätt.

Denna gamla glömda och föraktade kemi från 1830 har blivit mitt orakel, som bistår mig i kritiska ögonblick. Mina vänner Orfila och Swedenborg beskydda, uppmuntra och bestraffa mig. Jag ser dem icke, men förnimmer deras närvaro; de visa sig ej i andanom eller i visioner eller hallucinationer, men små dagligen inträffande händelser, som jag lägger märke till, uppenbarar deras ingripande i min levnads skiften.

Andarne ha blivit positivister liksom den innevarande tiden och nöja sig ej med att ställa till visioner.

Det må vara nog med att berätta följande, som ej låter förklara sig genom begreppet sammanträffande omständigheter.

Sedan jag lyckats frambringa guldfläckar på papper, sökte jag vinna samma utbyte i stort på torra vägen och genom eld. Tvåhundra experiment ledde till ingen påföljd, och förtvivlande om saken nedlade jag blåsröret. En morgonpromenad för mig till observatorieavenyen, varifrån jag ofta beundrar gruppen De fyra väderstrecken, av det hemliga skälet att den behagfullaste bland Carpeaux' kvinnofigurer liknar min hustru. Hon vilar under Fiskarnes tecken nedanför himmelsgloben, och sparvar ha byggt bo bakom hennes rygg.

Vid foten av monumentet får jag se två ovala pappstycken, det ena med talet 207 påtryckt, det andra med numret 28. Vilket betyder Bly (atomvikt 207) och Silicium (atomvikt 28). Jag tar upp fyndet och gömmer det bland mina kemiska anteckningar.

Hemkommen börjar jag en serie experiment med bly, men låter silicium vara tills vidare.

Som metallurgien lärt mig, att bly avdrivet i en degel, fodrad med benaska, alltid avgivit en smula silver och att detta silver lika oföränderligen innehållit en helt ringa mängd guld, drog jag den slutsats att kalciumfosfat såsom förnämsta beståndsdelen i benaska borde utgöra den väsentliga faktorn vid gulds framställande ur bly.

Det visade sig verkligen ock, att bly smält på en bädd av kalkfosfat alltid färgades guldgult på underytan. Makternas ogunst avbröt experimentens fullbordande.

Ett år efteråt, då jag vistades i Lund i Sverige, fick jag av en bildhuggare, som arbetade i den finare lergodstillverkningen, en glasyr sammansatt av bly och silicium, varur jag genom behandling över elden fick fram ett mineraliserat guld för första gången och av fulländad skönhet.

I det jag tackade honom, lät jag honom se de två pappbitarna märkta med 207 och 28. Kan man tala om slump eller sammanträffande omständigheter i denna händelse, som bär prägeln av en orubblig logik?

*

Ännu en gång, jag hemsöktes aldrig av visioner, men väl kunde verkliga föremål ikläda sig mänskliga former av ofta storartad effekt.

Sålunda fann jag en gång mitt örngott, som blivit hopknycklat av middagsluren, modellerat till likhet med marmorhuvuden i Michel-Angelos stil. En afton då jag kom hem i sällskap med den amerikanske

helbrägdagörarens dubbelgångare, upptäckte jag i alkovens halvskugga en gigantisk Zevs vilande på min säng. Inför denna oförmodade anblick står min kamrat gripen av en nästan andaktsfull skräck. Konstnär som han är, uppfattar han genast skönheten i linjerna:

— Det är ju den stora, försvunna konsten, som här har återfötts. Minsann en riktig ritakademi!

Ju mer man betraktar, dess mera levande och fruktansvärd förkroppsligas uppenbarelsen.

— Tydligen ha andarne blivit realister liksom vi människor.

Det är icke längre någon tillfällighet, eftersom örngottet vissa dagar framställer hiskliga odjur, götiska drakhuvuden — och en natt då jag varit ute och festat, välkomnades jag av den onde, djävulen själv, i medeltidsstil, med bockhuvud o. s. v. Jag blev aldrig rädd, därtill var det hela alltför naturligt, men intrycket av någonting sällsamt, till hälften övernaturligt inplantades i min själ.

Min vän bildhuggaren, som jag kallat till vittne, blev ej överraskad, utan bad mig komma med till sin ateljé, där en på väggen hängande blyertsteckning frapperade mig genom linjernas skönhet.

— Varifrån har ni fått den här? En madonna?

— Ja, en madonna från Versailles, ritad efter de flytande vattenväxterna i schweizarnes damm.

En ny konst upptäckt, och en efter naturen! En naturalistisk klärvoyans! Varför spotta på naturalismen, när den så inviger ett nytt stadium och begåvats med möjligheten att växa och utveckla sig? Gudarne återkomma till oss, och det alarmrop som höjes av skriftställare och konstnärer: tillbaka till Pan! har

återstudsat så mångfaldigt att naturen vaknat upp igen efter sin sekellånga slummer! Ingenting sker här i världen utan makternas samtycke, och naturalismen blev till, så vare då naturalismen, vare den återfödelsen av harmonien mellan materie och ande.

Bildhuggaren ser syner. Han berättar för mig att han sett Orfevs och Kristus modellerade tillsammans i en klippa i Bretagne och att han ämnar fara dit igen och betjäna sig av modellerna för en grupp till Salongen.

En afton då jag gick nedför rue de Rennes med min synska vän, tvärstannade han framför ett bokhandelsfönster, vari färglagda fotografier voro utställda. Det var en följd scener, där människofigurer uppträdde med styvmorsblommor i huvudenas ställe. Ehuru en van iakttagare av växtvärlden hade jag aldrig upptäckt penséns likhet med ett människoansikte. Men min kamrat kunde inte hämta sig från sin förvåning, till vilken han hade dubbla skäl.

— Kan ni tänka er, att i går afton, när jag kommer hem, betraktar mig penséerna i mitt fönster på ett gäckande sätt, och plötsligt såg jag i deras ställe mänskliga ansikten, men jag var övertygad om att det var en vision, som härledde sig av nervositet. Och nu i dag återfinner jag detta tryckt och utgivet för längesedan; det är alltså ingen illusion, utan verklighet, eftersom den okände artisten har gjort samma iakttagelse före mig.

Vi gjorde framsteg som skådare, och i min tur såg jag Napoleon och hans marskalkar på Invaliddomens kupol. Om man kommer från Montparnasse in på boulevard des Invalides, avslöjar sig kupolen i all sin glans över rue Oudinot i solnedgången, varvid

kapitälen och de andra framspringande delarna på domens tambur antaga form av människosilhuetter, som växla alltefter som synpunkten flyttas mer eller mindre långt bort. Napoleon finns där, Bernadotte och Berthier också, och min vän har ritat av dem »efter naturen».

— Hur vill ni förklara detta fenomen?

— Förklara? Har man någonsin kunnat förklara någonting? Genom att omskriva en hop ord med en hop andra ord?

— Tror ni inte att arkitekten har arbetat de där partierna med en halvt medveten avsikt...

— Hör på, käre vän, Jules Mansard som byggde domen 1706 kunde omöjligen förutse silhuetten av Bonaparte, vilken var född år 1769... behöver jag säga mer?

*

Emellanåt har jag om natten drömmar, som förutsäga framtiden, giva mig försvarsmedel mot faror, yppa hemligheter. Sålunda uppträder i en dröm en längesedan avliden vän och har med sig ett silvermynt av ovanlig storlek. På min fråga, var myntet vore ifrån, svarade han: Amerika, och försvann så med skatten.

Dagen därpå får jag ett brev med amerikanskt frimärke, skickat från en därvarande vän, som jag icke hade sett på tjugu år, och vari denne meddelar mig, att en beställning å text till Chicagoexpositionen förgäves hade sökt mig i hela Europa. Det gällde ett arvode av 12,000 francs, en ofantlig summa i min förtvivlade belägenhet vid det tillfället, och som sålunda gått mig ur händerna. Dessa 12,000 francs

skulle då ha för mig varit detsamma som en betryggad framtid, men ingen annan än jag kan ha vetat, att förlusten av dessa pengar var ett straff, som pålades mig för en dålig handling, begången i ett ögonblick av vrede, som väckts av en litterär medtävlares falskhet.

*

En annan dröm med en större räckvidd visade mig Jonas Lie sysslande med en pendyl av guldbrons, vars ornament voro rätt ovanliga.

Några dagar senare, när jag promenerade på boulevard Saint-Michel, drog ett urmakarefönster min uppmärksamhet till sig.

— Där är Jonas Lies pendyl, utropade jag.

Det var verkligen samma en: krönt av en himmelsglob, mot vilken två kvinnor lutade sig, vilade hjulverket på fyra pelare. På globen fanns en datumvisare infogad, som angav den 13 augusti.

Till ett kommande kapitel skall jag uppskjuta att berätta vad ödesdigert detta datum den 13 augusti bar i skötet för mig. Sådant smått och mycket annat av liknande art inträffade under min vistelse i hotell Orfila mellan den 6 februari och den 19 juli 1896.

Jämnsides med och inflickat i dessa händelser fortgick med mellantider följande äventyr, som hade till påföljd min utdrivning från hotellet och inledde ett nytt skede av mitt liv.

Våren har kommit; den tårarnas dal, som utbreder sig nedanför mitt fönster, grönskar och blommar på nytt. Det gröna lövverket övertäcker marken och döljer smutsen, så att detta Gehenna förvandlas

till Sarons dal, där icke blott liljorna blomstra, utan även syrener, Robinier, Paulownier.

Jag är bedrövad till döden, men de glada skratten från unga flickor, som osynliga leka där nere under träden, stiga upp till mig och röra mitt hjärta, återväcka mig till livet. Min levnad förrinner och ålderdomen nalkas. Hustru, barn, egen härd, allt är skövlat; höst inne, vår därute!

Jobs bok och Jeremias klagovisor trösta mig, emedan det finnes en viss överensstämmelse åtminstone mellan Jobs öde och mitt eget. Är jag icke slagen med onda bölder; har icke fattigdomen fallit tung på mig; mina vänner övergivit mig?

»I sorgdräkt går jag, utan sol. Jag har blivit schakalers broder och strutsars anförvant. Huden på min kropp har svartnat, och mina ben brinna av hetta. Och min harpa tjänar till sorgelåt, och min flöjt till klagoljud.»

Så Job! Och Jeremia uttrycker i två ord hela min avgrundsdjupa bedrövelse:

»Jag har glömt bort vad lycka var!»

I denna sinnesförfattning får jag under en trög eftermiddag, då jag sitter böjd över mitt arbete, höra ljuden från ett piano bakom lövverket i dalen under mitt fönster. Jag spetsar örat såsom stridshästen vid trumpetens skall; jag rätar på mig, känner själen omstämd och andas djupt. Det är Schumanns Aufschwung. Och vad mera är, det är helt visst han som spelar! Min vän, ryssen, min lärjunge, som kallade mig fader, därför att han hade lärt allt av mig, min famulus, som gav mig mästarenamnet och kysste mina händer, därför att hans liv tilltog där mitt började avtaga. Det är han som har anlänt från

Berlin till Paris för att döda mig såsom han dödade mig i Berlin, och av vad skäl... Jo, därför att ödet hade velat så att hans nuvarande maka var min älskarinna innan han blev bekant med henne. Var det kanske mitt fel att detta fogat sig på det viset? Naturligtvis icke, men likafullt fattade han ett dödligt hat till mig, förtalade mig, hindrade mig att få mina dramer antagna vid teatrarna, spann intriger, som berövade mig de inkomster jag behövde för att kunna existera. I ett anfall av raseri slår jag honom rakt i bröstet, på ett brutalt och fegt sätt, så fegt att jag led därav som om jag begått ett lönnmord.

Nu, då han kommit för att döda mig, känner jag detta som en lisa, ty endast döden kan befria mig från samvetskvalen.

Det var väl alltså han som oroade mig genom breven med falska adresser där nere hos portvakten. Gott! må slaget komma, jag skall icke försvara mig! eftersom han har rätt och livet är av noll och intet värde för mig.

Han spelar alltjämt Aufschwung, och så han kan spela, bättre än någon! Osynlig bakom den grönskande muren, och de tjusande harmonierna höja sig över de blommande klängena, så att jag tycker mig se dem fladdra likt fjärilar i solskenet.

Varför spelar han? För att underrätta mig om sin ankomst med syfte att förskräcka mig och jaga mig på flykten?

Detta önskar jag få veta på matstället, där de andra ryssarna länge förkunnat sin landsmans ankomst. Jag går dit samma afton att spisa middag, och redan i dörren möter jag fientliga blickar. På

förhand underrättat om min ovänskap med ryssen, har hela sällskapet gått i förbund mot mig. För att avväpna dem öppnar jag elden själv.

— Popoffsky är ju i Paris? frågar jag med bekräftande av faktum.

— Nej, inte ännu, ger någon till svar.

— Jo, försäkrar en annan, han har varit synlig på Mercure de Frances redaktion.

Man motsäger det från olika håll, och det hela slutar med att jag ej fått klart besked om saken, men i alla fall låtsar tro vad man berättar. Den blott alltför tydliga avogheten mot mig gjorde att jag svor att undvika stället, dock ogärna, eftersom där fanns folk som jag verkligen trivdes bra med. Ännu en gång isolerad, utdriven av denne fördömde fiende, fattar jag agg till honom; och hatet stinger, förgiftar mig. Jag avstår från att dö, jag vill ej falla för en som är mig underlägsen, det skulle vara en alltför djup förödmjukelse för mig och för hög ära för honom. Jag vill upptaga tvekampen, försvara mig, och i syfte att skaffa mig klarhet i saken går jag till rue de la Santé bakom Val de Grâce för att träffa en dansk målare, som är förtrolig vän med Popoffsky. Denne man, som förr stått på vänskaplig fot med mig, hade kommit till Paris för sex veckor sedan, och då jag mötte honom på gatan hade han hälsat på ett främmande, nästan ovänligt sätt. Antagligen för att överskyla detta besökte han mig dagen därpå och inbjöd mig till sin ateljé, i det han sade mig artigheter alltför granna för att icke kvarlämna intrycket av en falsk vän. När jag då frågade honom om han hört något från Popoffsky, blev han förbehållsam och

slingrade sig, men bestyrkte ryktet om dennes förestående ankomst till Paris.

— För att mörda mig! ifyllde jag.

— Säkerligen. Var på er vakt!

Den morgon jag öppnade porten till det hus där min dansk bodde, för att återgälda hans visit, låg en jättestor dansk dogg — vilken tillfällighet! — med utseende av ett odjur på gårdens stenläggning och spärrade vägen för mig. Ofrivilligt, utan att överlägga eller tveka gick jag genast ut på gatan igen och återvände samma väg jag kommit, inom mig tackande makterna för att de varnat mig, så viss var jag på att ha undkommit en okänd fara. Några dagar senare, när jag ville förnya besöket, satt ett barn på tröskeln till den öppna porten och höll ett spelkort i handen. Erkännande min vidskeplighet, kastade jag en blick på kortet. Det var spader tia!

— Elakt spel! i det här huset.

Och jag drog mig tillbaka utan att stiga in.

Denna afton var jag efter vad som tilldragit sig på middagsstället fast besluten att trotsa både Cerberus och tian, men ödet ville annorlunda, och på Brasserie des Lilas anträffade jag den jag sökte. Han var förtjust att se mig, och vi slogo oss ned vid ett bord på terrassen.

Under det vi upplivade våra gemensamma minnen från Berlin återföll han i sin gamla roll av förtrogen umgängesvän och talade sig varm, glömde små misshälligheter, tillstod riktigheten av åtskilligt, som han offentligen hade förnekat — — — Plötsligt tycktes han erinra sig någon plikt eller något givet löfte;

blir stum, kylig, fientlig, förtretad över att han låtit locka ur sig hemligheter.

När jag rent ut frågade om Popoffsky fanns i Paris, svarade han nej så tvärt att lögnen föreföll mig uppenbar, och vi skildes åt.

Här är att märka, hurusom denne dansk hade varit fru Popoffskys älskare tidigare än jag och att han därifrån bar agg över att hans älskarinna hade övergivit honom för mig. Nu spelade han rollen av vän i huset tack vare Popoffskys smaklöshet, som väl kände till i vilket förhållande hans hustru stått till »vackra Henrik».

*

Schumanns Aufschwung klingar över de lummiga trädkronorna, och den spelande är fortfarande osynlig, lämnande mig i ovisshet om var han bor. Musiken fortsättes en hel månad, och alltid mellan klockan 4 och 5 eftermiddagen.

En morgon då jag går rue de Fleurus fram för att styrka mig med anblicken av min regnbåge i färgarens fönster, träder jag in i Luxembourgträdgården, som nu står i full blomning, vacker som en fesaga, och där hittar jag på marken två förtorkade kvistar, som brutits av blåsten. De återgåvo formerna av två grekiska bokstäver p och y. Jag tog upp dem, och kombinationen P—y, förkortning av namnet Popoffsky, framställde sig i min hjärna. Det var således han som förföljde mig, och makterna ville öppna mina ögon för faran. En oro fattar mig oaktat detta tecken på den osynliges bevågenhet. Jag anropar försynens beskydd, jag reciterar Davids

psalmer mot mina fiender, jag hatar min fiende med ett religiöst, gammaltestamentligt hat, under det jag saknar mod att begagna svarta magiens medel, som jag nyligen studerat mig in i. »Gud, rädda mig! Herre, skynda till min hjälp! Må de komma på skam och blygas, de som stå efter mitt liv, rygge tillbaka och varde till skam de som vilja mig ont! Må de av blygsel vända tillbaka, de som säga: Gott, gott!»

Denna bön tycktes mig då vara rättskaffens, och Nya testamentets barmhärtighet föreföll mig som en feghet.

Till vilken okänd min åkallan fann vägen, vet jag icke; fortsättningen av detta äventyr skall åtminstone visa att bönhörelse följde.

Utdrag ur min dagbok under år 1896.

Den 13 maj. Fick brev från min hustru, som av tidningarna inhämtat, att en herr S. skall fara till Nordpolen i ballong, och höjer ett ångestskri, tillstår att hon oföränderligen älskar mig, ber mig på sina knän att avstå från ett företag, som är liktydigt med självmord.

Jag upplyser henne om misstaget, och att det är en son till min kusin som ämnar våga livet för en stor vetenskaplig upptäckts skull.

Den 14 maj. Jag har haft en dröm i natt. Ett avskuret huvud vart fäst på en mans bål, och han såg ut som en försupen aktör. Huvudet började tala; jag blev rädd och slog omkull min skärm i det jag sköt en ryss framför mig till skydd mot den ursinnige mannens angrepp.

Samma natt sticker en mygga mig och jag slår

ihjäl den. På morgonen är min högra hand blodbestänkt.

Under en promenad på Port-Royal-boulevarden såg jag levrat blod på trottoaren. Sparvar ha byggt bo i röret till min kamin. De kvittra hemtrevligt som om de bodde i mitt rum.

Den 17 maj och följande. Absinten klockan sex på terrassen till Brasserie des Lilas bakom marskalk Ney har blivit min enda last, min sista fröjd. Då, när dagens arbeten äro avslutade, kropp och själ uttröttade, återhämtar jag mig vid den gröna drycken, en cigarrett, samt Le Temps och Journal des débats. Vad livet ändå är ljuvligt, när ett lindrigt rus drar sin töckenslöja över tillvarons elände. Det ser ut som om makterna skulle avundas mig denna timme av inbillad lycksalighet mellan klockan 6 och 7; ty från och med denna afton störes sällheten av en serie ledsamheter, som jag nu ej är sinnad att skriva på slumpens räkning.

Den 17 maj alltså finner jag min plats upptagen, som jag brukat ha för mig själv sedan nära två år; och ingen stol är ledig. Jag måste gå till ett annat kafé, något som gör mig outsägligt nedslagen.

Den 18. På Lilas är min sköna vrå tom; jag är nöjd, rent av lycklig under mitt kastanjeträd bakom marskalken. Absinten är framsatt och lämpligen vattenblandad, cigarretten tänd, Le Temps uppbruten... Se! där går en full karl förbi; han ser motbjudande och otäck ut och fäster på mig en dolsk och gäckande blick, som plågar mig. Ansiktet rött som vindrägg, näsan berlinerblå, elaka ögon. Jag avsmakar min absint, lycklig över att inte se ut som denne drinkare... Utan att jag ännu vet hur det gick

till, är mitt glas omkullstjälpt och tomt. Utan pengar att beställa in ett nytt för, betalar jag, stiger upp och lämnar kafét, tänkande att det var den onde som förhäxat mig.

Den 19 maj. Jag vågar inte gå på kafét.

Den 20 maj. Efter att en stund ha strövat omkring Lilas finner jag min vrå ledig. Man måste slåss med hin onde, och jag tar upp striden. Absinten är bryggd, cigarretten i full fart, Le Temps har stora nyheter att förtälja — men vad nu? Tro mig, läsare, jag ljuger ej. Ovanför mitt huvud, i samma hus som kafét, utbryter en skorstenseld. Allmän panik. Jag sitter kvar, efter jag en gång är där. Men en vilja, som är starkare än jag, låter ett moln av sot falla ned, och så bra måttat att två stora flingor lägga sig i mitt glas. Modfälld går jag min väg, men vill ej tro något eller tvivlar åtminstone.

Den 1 juni. Efter en längre tids avhållsamhet anfalles jag åter av begäret att trösta mig under kastanjeträdet. Mitt bord är upptaget, och jag tar ett annat, där jag är för mig själv och i fred. Man måste slåss med hin onde — — — vad nu? En familj småborgare slår sig ned nära intill mig; medlemmarna av denna familj äro oräkneliga, och förstärkningar anlända om och om igen; fruntimmer som stöta mot min stol, barn som uträtta sina små behov ogenerat framför mig; ungherrar som ta tändstickor från mitt bord utan att be om ursäkt. Kringvärvd av en stojande och påflugen skara, vill jag ändock inte vika från min plats. Då följer ett uppträde, som utan allt tvivel tillställts av de osynliges skickliga hand, ty det var för bra hopkommet för att kunna

kvarlämna någon misstanke om intrig från personers sida, för vilka jag var fullständigt okänd.

En ung herre lägger en sou på mitt bord med en åtbörd, som jag icke begrep. Som främling och ensam i en människohop vågar jag ej bråka. Jag bara sitter där förblindad av vrede och söker reda ut för mig vad som tilldragit sig.

Han ger en sou åt mig som åt en tiggare!

Tiggare! Det var den dolk, som jag borrar in i mitt bröst. Tiggare! ja, ty du förtjänar ingenting och du...

Kyparen kommer och erbjuder mig en bekvämare plats, och jag låter slanten ligga på bordet. Kyparen bär den till mig, vilken skymf! och låter mig i hövliga ordalag veta att den unge mannen hade hittat penningen under mitt bord och trodde att den var min.

Jag skämdes! och för att stilla min vrede beställer jag en absint till.

Absinten är kommen, och jag har det bra, då en otäck stank av svavelammonium kväver mig.

Vad det var? Någonting helt naturligt, intet mirakel, icke ett spår av elakhet — — — bara en kloaköppning vid kanten av trottoaren, där min stol stod. Då först började jag fatta, att goda andar åsyftade min frigörelse från en last som för till dårhuset. Välsigna försynen som räddat dig!

*

Den 25 maj. Oaktat hotellets ordningsregler, som utestänga kvinnor, har en familj inhysts i rummet bredvid mitt. Ett lindebarn som skriker dag och natt

gör mig verkligt nöje, erinrar mig om den gamla goda tiden, det blommande livet mellan trettio och fyrtio år.

Den 26 maj. Familjen bredvid träter, barnet stormtjuter. Vad det här är sig likt, och hur ljuvt det är — numera.

På aftonen återsåg jag den engelska damen. Hon var förtjusande och log mot mig med ett sådant där gott moderligt leende. Hon har målat en serpentindansös, som liknar en valnöt eller en hjärna, Tavlan sitter nästan dold där den hänger bakom m:me Charlottes skänkdisk på crémeriet.

Den 29 maj. Ett brev från mina barn i första giftet underrättar mig att de fått en skrivelse, som kallar dem till Stockholm för att närvara vid avskedsfesten före min avfärd till nordpolen i ballong. De kunna ej begripa detta. Inte jag heller, om det ej är ett misstag. Ett sådant fatalt misstag!

Tidningarna kungöra ödeläggelsen i Saint-Louis (Saint-Louis!) i Amerika, där cyklonen har dödat tusen människor.

Den 2 juni. På observatorieavenyen hittade jag två kiselstenar, formade precis som hjärtan. På aftonen fann jag i en rysk målares trädgård det tredje hjärtat, lika stort och fullkomligt likt de två andra. Schumanns Aufschwung hörs nu ej mera, vilket gör mig lugn igen.

Den 4 juni. Jag besöker den danske målaren vid rue de la Santé. Den stora hunden är borta, ingången fri. Vi gå för att få oss middag på en terrass vid boulevard Port-Royal. Min vän fryser, känner sig olustig; som han har glömt sin ytterrock, lägger jag min över hans axlar. Detta verkar genast

rogivande på honom; han fogar sig efter mig, och jag betvingar honom. Han vågar ej längre spjärna; vi ha samma åsikter om allting; han tillstår att Popoffsky är en missdådare och att jag har denne att tacka för mina motgångar. Plötsligt angripes han av nervositet, han darrar som ett medium under hypnotisörens inflytande; flyttar oroligt på sig, skakar av sig överrocken; upphör att äta, lägger ner gaffeln, reser sig och säger farväl efter att ha lämnat ifrån sig min rock.

Vad var det? Nessusmanteln! Mitt nervfluidum, som var magasinerat i plagget, och vars motsatta polaritet underkuvade honom?

Är det väl detta som Hesekiel åsyftar i kapitlet 13, vers 18:

»Så säger Herren, Herren: Ve eder, I kvinnor, som syn dynor åt alla armbågar och gören kuddar åt huvuden av varje storlek för att jaga efter själar — — — Si, jag skall slita dessa kuddar bort undan edra armar och släppa de själar fria, efter vilka I haven jagat såsom efter fåglar.» Har jag månn tro blivit en trollkarl utan att veta det?

Den 7 juni. Jag hälsade på hos min vän dansken för att få se på hans tavlor. När jag kom var han kry och livlig, men efter en halv timme fick han en nervattack, som tilltog så starkt att han måste kläda av sig och lägga sig till sängs.

Vad går åt honom? Dåligt samvete?

Den 14 juni. Söndag. Jag hittar ett fjärde kiselhjärta, denna gång i Luxembourgträdgården, men till formen alldeles likt de föregående. En guldgul paljett är fastlimmad på stenen. Jag kan ej lösa gåtan, men anar en förutsägelse. Jag jämför dessa

fyra stenar framför det öppna fönstret, då klockorna i Saint-Sulpice börja ringa; därefter den stora brumbasen i Notre-Dame, och mitt igenom denna vanliga ringning tränger en tung högtidlig tonvirvel likasom utgången ur jordens inälvor.

Uppassaren, som kommer med min post, frågar jag vad detta har att betyda.

— Det är storklockan i kyrkan Sacré-Coeur på Montmartre.

— Det är alltså det Heliga hjärtats fest i dag? — Och jag betraktar mina fyra stenhjärtan, en smula berörd av detta uppenbara sammanträffande.

Jag hör göken från det håll där kyrkan Notre-Dame des Champs ligger, vilket är en omöjlighet; eller ha mina öron blivit så utomordentligt känsliga, att jag kan förnimma ljud, som frambringas ända borta i Meudonskogen?

Den 15 juni. Jag går ned i staden för att förvandla en bankanvisning i sedlar och guld. Quai Voltaire gungar under mina fötter, vilket förvånar mig fastän jag väl vet att Carrouselbron oscillerar under vagnarnas tyngd. Men nu denna morgon fortsättes rörelsen på Tuileriesgården och ända fram till operaavenyen. Helt visst skakar alltid en stad något, men för att märka det måste man ha förfinade nerver.

Andra sidan om floden är för oss Montparnassebor en främmande värld. Nära ett år har gått sedan jag sist var där, och jag kommer ej längre än till Crédit Lyonnais eller Café de la Régence. På boulevard des Italiens fattar mig hemlängtan, och jag skyndar mig att komma tillbaka till floden, där åsynen av rue des Saints-Pères kryar upp mig.

Nära kyrkan Saint-Germain-des-Prés möter jag

en likvagn och därefter två kolossala madonnabilder forslade på en vagn; den ena, som knäböjde med knäppta händer och ögonen mot himmelen, gjorde ett starkt intryck på mig.

Den 16 juni. På boulevard Saint-Michel köper jag en papperspress av marmor, prydd med en glaskula, som innesluter madonnan i Lourdes med den ryktbara grottan som ram omkring och där framför en beslöjad knäböjande dam. När jag ställer bilden i solen, kastar den förunderliga skuggor. Bakpå grottan har gipsen bildat ett Kristushuvud, genom en tillfällighet, som skulptören ej förutsett.

Den 18 juni. Den danske vännen träder in i mitt rum tillintetgjord, darrande i hela kroppen. Popoffsky har blivit arresterad i Berlin, anklagad för mord på en kvinna och två barn, hans älskarinna och hans barn före äktenskapet. Efter den första överraskningen, blandad med uppriktig medömkan för en vän, som förr hade visat mig en så efterhängsen tillgivenhet, sänkte sig ro i mitt sinne, som jäktats av de sedan flere månader överhängande hotelserna.

Oförmögen att dölja min rättmätiga självviskhet ger jag fritt lopp åt mina känslor:

— Det är fasaväckande, och ändå känns det för mig som en lisa, när jag tänker på den fara jag undsluppit. Hans drivfjäder? Låt oss säga: den legitima hustruns svartsjuka mot den oäkta familjen och de omkostnader denna medförde. Kanhända till och med...

— Vad då?

— Kanhända att hans blodtörstiga instinkter, som nyligen missat här i Paris, ha sökt sig ett annat utlopp, likgiltigt var.

Inom mig tänker jag: är det möjligt att mina brinnande böner ha kunnat avvända dolken och att jag parerat stöten så att den har träffat mördaren mitt i hjärtat?

Jag lämnar analysen åt sitt värde och föreslår, ädelmodig som en segrare:

— Låt oss åtminstone rädda vår väns litterära anseende. Jag sätter ihop en artikel om hans förtjänster som skriftställare; ni ritar ett porträtt, som tar sig bra ut, och vi söka få in det i Revue blanche.

I danskens ateljé (hunden bevakar den icke längre) stå vi och betrakta ett porträtt av Popoffsky, målat för två år sedan. Det är endast huvudet, med en sky nedanför, och därunder ett par korslagda benknotor som på gravskrifter. Det avskurna huvudet kommer oss att rysa, och den dröm jag hade den 14 maj dyker upp för mig likt ett spöke.

— Var fick ni idén med den där halshuggningen?

— Svårt att säga: men det låg något ödesdigert över denna fina begåvning, som hade drag av ett visst artificiellt snille och som traktade efter ärans höjder utan att vilja betala priset därför. Livet lämnar oss endast valet, lagern eller vällusten.

— Jaså, ni har upptäckt det, till slut?

*

Den 23 juni. Jag hittar en nål av oäkta guld med en oäkta pärla i. Uppfiskade ett guldhjärta ur badet för guldsyntesen.

Under aftonpromenaden på rue de Luxembourg ser jag i fonden av första högerallén och ovanför träden en hind tecknad på himmelen. Bäst jag be-

undrar dess förträfflighet i konturer och färg, gör den tecken med huvudet, i riktning åt sydost (Donau!).

Också har under de senaste dagarna, efter katastrofen med ryssen, en ny oro fått makt med mig. Det förefaller mig som om man någonstädes sysselsatte sig med mig, och jag anförtror åt den danske målaren, att den arresterade ryssens hat gör ont i mig likasom strömmen från en elektricitetsmaskin.

Det ges ögonblick då jag har förkänning av att min vistelse i Paris snart skall ta ett slut och att en ny omkastning i mitt öde väntar mig.

Tuppen på korset till Notre-Dame des Champs tyckes mig flaxa med vingarna som ville han flyga bort i riktning mot norr.

I förkänslan av min nära förestående avfärd skyndar jag att avsluta mina studier vid Jardin des Plantes.

Ett zinkbad, vari jag gör guldsynteser på våta vägen, visar på innersidan ett landskap bildat av de fördunstade järnsalterna. Jag uppfattar det som ett varsel, men bemödar mig fåfängt att gissa ut varest detta ovanliga landskap är till finnandes. Kullar klädda med barrträd, i synnerhet granar; mellan de små bergshöjderna slätter med fruktträd och fält, allting angivande närheten av en flod. En av kullarna, med brådstup av lagrad formation, krönes med en ruin av en borg.

Jag känner ej ännu igen mig här, men skall inom kort göra det.

Den 25 juni. Bjuden till ledaren för den vetenskapliga ockultismen, redaktören av »L'Initiation». Anländ till Marolles en Brie i sällskap med doktorn, mötas vi av tre dåliga nyheter. En vessla har bitit

ihjäl ankorna; en barnflicka har blivit sjuk; den tredje saken har jag nu glömt vad det var.

Återkommen till Paris på aftonen läser jag i en tidning berättelsen om det efteråt så beryktade spökhuset i Valence-en-Brie.

Brie? I min starka misstänksamhet fruktar jag att de som bo i samma hotell som jag skola draga sina slutsatser av min utflykt till Brie och tänka att det varit jag som ställt till denna mystifikation eller kanske rättare sagt detta häxeri, i samband med mina alkemistiska arbeten.

Jag har köpt ett radband. Varför? Det är vackert, och den onde är rädd för korset. För övrigt förklarar jag ej mera för mig drivfjädrarna till mina handlingar. Jag handlar improviserat; livet blir lustigare på det viset!

I avseende på rättegången mot Popoffsky har en vändning skett. Hans vän dansken börjar bestrida sannolikheten av att han begått brottet, åberopande att rannsakningen icke har bestyrkt anklagelsen. I följd därav har vår artikel blivit uppskjuten, och det förra kyliga förhållandet har åter inträtt. Samtidigt uppenbarade sig ånyo det där odjuret till hund; ett memento för mig att vara på min vakt.

*

På eftermiddagen bryter ett oväder lös när jag sitter och skriver vid mitt bord framför fönstret. De första regndropparne falla på mitt manuskript och sudda ner det så att bokstäverna som bilda ordet a l p flyta ut till en bläckplump, som antar konturerna av ett jättehuvud. Jag gömmer teckningen, som

liknar den japanska åskguden, sådan den kan ses i Camille Flammarions arbete L'Atmosphère.

Den 28 juni. Jag har sett min hustru i en dröm. Hennes framtänder voro borta; hon gav mig en gitarr, som liknade Donaubåtarna.

Samma dröm hotade mig med fängelse.

På morgonen hittade jag på rue d'Assas en bit papper i regnbågsfärger.

På eftermiddagen rev jag kvicksilver, tenn, svavel och klorammonium på ett papp. Då massan borttogs, bevarade pappet avtrycket av ett ansikte, som var fullkomligt likt min hustrus i föregående nattens dröm.

Den 1 juli. Jag avvaktar en eruption, en jordbävning, ett åskslag, utan att veta varifrån. Nervös som hästarna då vargar äro nära, vädrar jag faran, packar mina kappsäckar för flykt, utan att kunna komma loss.

Ryssen har släppts fri ur fängelset av brist på bevis; hans vän dansken har blivit min fiende. Sällskapet på matstället förföljer mig. Min senaste middag där serverades på gården, för värmens skull. Bordet dukades mellan soplåren och bekvämlighetshusen. Ovanför soplåren är min forne vän amerikanens tavla, den korsfästa kvinnan, upphängd till hämnd för att konstnären givit sig av utan att betala sin skuld. Nära bordet ha ryssarne ställt en statyett av en krigare, beväpnad med den folkliga lien. För att skrämma mig! En pojke, som bor i huset, går på avträdet bakom min rygg i den illa dolda avsikten att förarga mig. Gården är trång som en brunn och släpper ej ner solen mellan de omåttligt höga murarna. Kokotterna, som inhyst sig litet varstans i våningarna ovanför, ha öppnat fönstren och låta oanständigheter

hagla ner över oss; barnjungfrurna komma med hinkar och tömma orenlighet i soplåren. — Det är helvetet självt! Och mina två bordsgrannar, kända såsom perversa herrar, underhålla ett motbjudande samtal för att söka gräl med mig.

Varför jag är här? Ensamheten tvingar mig att söka upp mänskliga varelser, höra människoröster.

Då, när min själstortyr drivits till sin spets, får jag syn på några blommande penséer på den smala rabatten. De skaka på huvudet liksom för att göra mig uppmärksam på en fara, och en av dessa blommor med barnansikte tecknar åt mig med sina stora, djupa och lysande ögon:

— Gå härifrån!

Jag reser mig, betalar, och när jag går hälsar den där pojken mig med dolska tillmälen, som äcklade mig, men ej framkallade min vrede.

Jag ömkade mig själv och blygdes å de andras vägnar.

Jag förlåter de skyldige såsom varande demoner, vilka fylla sin plikt.

Emellertid är försynens misshag alltför uppenbart, och hemkommen på mitt rum börjar jag granska mitt debet och kredit. Hittills, och däri har min styrka legat, har jag omöjligen kunnat underkasta mig att ge rätt åt andra; nu då jag är krossad av den osynliges hand försöker jag att giva mig själv orätt, och när jag rannsakar min vandel under de sista veckorna gripes jag av fruktan. Samvetet avkläder mig utan barmhärtighet.

Jag hade syndat av övermod, h y b r i s, den enda last, som gudarna icke förlåta. Uppmuntrad med vänskap av doktor Papus, som hade berömt mina

forskningar, inbillade jag mig att ha tytt sfinxens gåta. Medtävlare till Orfevs, hade jag fått till uppgift att levandegöra naturen, som dött under händerna på de lärde.

I medvetande om makternas beskydd smickrade jag mig med att ej kunna övervinnas av mina fiender, och det gick så långt att jag trotsade blygsamhetens enklaste begrepp.

Här är ett lämpligt ställe att inskjuta historien om min ockulte vän, som skulle spela en avgörande roll i mitt liv såsom mentor, rådgivare, tröstare, bestraffare och icke minst såsom den där var mitt stöd och försåg mig med medel till uppehälle under emellanåt inträffande tider av nöd. Redan så tidigt som 1890 skrev han ett brev till mig med anledning av en bok, som jag utgav. Han hade funnit beröringspunkter mellan mina idéer och teosofernas, och han bad att få veta min åsikt om ockultismen och Isisprästinnan fru Blavatsky. Den tämligen höga tonen i hans brev misshagade mig, något som jag ej dolde i mitt svar. Efter fyra års förlopp utgiver jag Antibarbarus, och i det mest kritiska ögonblicket i mitt liv får jag från den okände ett andra brev, i en lyftad, nästan profetisk ton, vari han förespår mig en framtid rik på lidande och ära. Tillika framställer han motiverna till denna återknutna brevväxling, som föranletts av en aning hos honom om att jag i detta ögonblick genomgick en själskris och att ett tröstens ord vore oundgängligen av nöden. Till sist erbjöd han mig materiell hjälp, vilken jag avböjde, mån om mitt oberoende mitt i eländet.

Hösten 1895 är det jag som tar och skriver honom till för att söka hans bistånd såsom utgivare

av mina naturhistoriska skrifter. Alltifrån den dagen underhålla vi per post de mest vänskapliga och intima förbindelser, om man undantager en kortvarig brytning, förorsakad av det sårande språk han förde, när han tog sig till att undervisa mig om kända saker eller läxade upp mig i övermodiga uttryck angående min brist på blygsamhet.

Emellertid, sedan vi åter försonats, delgav jag honom alla mina iakttagelser och lössläppte mina förtroenden mera än klokt var. För denne man, som jag aldrig hade sett, biktade jag mig; jag tålde från honom de strängaste förmaningar, därför att jag i honom såg snarare en idé än en person; han var en budbärare från försynen, min paraklet.

Men nu fanns det emellan oss tvenne grundskiljaktigheter i åsikter, vilka brukade leda till meningsbyten, som blevo mycket livliga utan att urarta till bitterhet och trätor. Såsom teosof predikade han Karma: det vill säga den abstrakta summan av människoöden, vilka inbördes utjämna varandra för att åstadkomma ett slags Nemesis. Han var alltså en mekanist och en epigon av den så kallade materialistiska skolan. För mig hade makterna uppenbarat sig såsom en eller flera konkreta, levande, individualiserade personer, vilka styrde världens gång och människornas levnadsbana medvetet och hypostatiskt som teologerna uttrycka det. Den andra meningsstriden rörde sig om jagets förnekelse och dödande, vilket för mig var och fortfarande är en galenskap.

Allt eller det lilla som jag möjligen vet härflyter från mitt jag såsom centralpunkt. Väl icke kulten, men kultiverandet av detta jag framställer

sig följaktligen som tillvarons högsta och slutliga mål. Mitt avgörande och ständiga svar på hans invändningar formulerades på detta sätt: jagets dödande är självmord.

För övrigt, inför vem skall jag böja mig? För teosoferna? Aldrig! Inför den Evige, makterna, försynen söker jag kuva mina dåliga instinkter, alltjämt, varje dag, så vitt möjligt är. Att kämpa för vidmakthållandet av mitt jag gentemot alla inflytelser, som en sekts eller ett partis härsklystnad kan vilja påtvinga mig, det är för mig en plikt, förestavad av det samvete jag förvärvat genom mina gudomliga beskyddares nåd.

Emellertid, på grund av egenskaper hos denne osynlige man, som jag älskar och beundrar, fördrager jag hans mästrande ton, när han behandlar mig som en underlägsen varelse. Jag besvarar alltid hans skrivelser och döljer icke min motvilja för teosofien.

Till slut — det var mitt i äventyret med Popoffsky — talar han ett så högdraget språk att tyranniet blir outhärdligt för mig, då jag fruktar att han betraktar mig som galen. Han kallar mig Simon Magus, utövare av svarta magien, och han anbefaller mig att läsa fru Blavatsky. Till svar lät jag honom förstå, att jag icke behövde fru B. och att ingen hade något att lära mig. Han hotar mig, med vad? Han skall laga så att jag åter föres in på den goda vägen, med bistånd av makter som äro starkare än dem jag bekänner. Då ber jag honom att icke komma med sin hand vid mitt öde, som övervakas så väl av denna försynens hand, vilken alltid har lett mig. Och för att göra min tro klarare för honom genom ett exempel, berättar jag för honom följande historia, en detalj av

mitt liv, som varit så rikt på providentiella tilldragelser, och förutskickar den anmärkningen att jag fruktar att utlämna min hemlighet av farhåga det Nemesis själv skall drabba mig.

*

Det var för tio år sedan, mitt under min litterära banas mest bullersamma skede, när jag for hårt fram mot kvinnorörelsen, vilken alla i Skandinavien stödde undantagandes jag ensam. Jag lät mig dragas med av stridens hetta och överskred gränserna för det passande så långt att mina landsmän trodde jag var galen.

Jag bodde i Bajern med min första hustru och våra barn, då ett brev från en ungdomsvän inbjöd mig att vila ut ett år hos honom, jag och barnen. Om min hustru nämnde han icke något.

Detta brevs beskaffenhet ingav mig misstankar, både genom den uppskruvade stilen och genom gjorda strykningar och rättelser, som angåvo att författaren tvekat i valet av sina förebragta skäl. Vädrande en snara, avböjde jag hans erbjudande i obestämda och erkännsamma uttryck.

Tvenne år ha förrunnit, skilsmässan från min första hustru är avgjord sak, och jag bjuder mig ensam till min vän, som bor på en ö i Östersjöns yttre skärgård såsom tulluppsyningsman.

Mottagandet är hjärtligt, men det råder där en atmosfär av osanningar och dubbeltydiga ord, en samtalston av poliskommissarie, och efter en natts eftertanke har jag fått saken klar för mig. Denne man, vars egenkärlek jag hade sårat i en av mina

romaner, bär agg till mig därför trots den sympati han eljes känner för mig. Ytterligt despotiskt anlagd, vill han tumma på mitt öde, tämja mitt sinne och kuva mig för att såmedelst bevisa sin överlägsenhet.

Alls icke noggrann i valet av medel, pinar han mig en vecka, förgiftar mig genom förtal och lögnhistorier, som han uppfunnit enkom för tillfället, men så klumpigt att jag får i behåll övertygelsen om att den snara han förra gången utlade avsåg min inspärrning såsom sinnesrubbad.

Jag låter honom hållas utan att göra motstånd, överlåtande åt min goda stjärna att befria mig när tiden är inne.

Till följd av min skenbara underkastelse fattar bödeln tillgivenhet för mig, och avskild från världen som han länge varit på sin ö i havet, illa omtyckt av sina grannar och underordnade, ger han vika för behovet att anförtro sig åt någon. Med en naivitet, obegriplig hos en man i femtioårsåldern, berättar han mig att hans syster förliden vinter mist förståndet och i ett anfall av vansinne bränt upp sina sparade penningar.

Nästa dag ger han mig nya förtroenden: jag får då veta att hans bror är internerad på landet såsom sinnesrubbad.

Jag frågar inom mig: är det av detta skäl och för att hämnas på ödet som han traktar efter att få mig insatt också?

Emellertid beklagade jag livligt hans familjeolyckor och vann hans tillgivenhet fullt ut, så att jag kunde lämna ön och hyra mig en bostad på en ö i närheten, där jag fick de mina till mig. Efter loppet av en månad kallar ett brev mig till min »vän»,

som var nedbruten av sorg över att hans bror i ett anfall av galenskap krossat huvudet på sig. Jag tröstar honom, min bödel, och till råga på allt förtror hans hustru mig under tårar, hurusom hon länge väntat att hennes man skall förr eller senare falla offer för samma öde som syskonen.

Ett år senare står det i tidningarna att en äldre broder till min vän tagit livet av sig under omständigheter, som tydde på sinnesförvirring. Alltså tre tordönsslag på denne mans hjässa, han som velat leka med åskan!

Vilket egendomligt sammanträffande, skall man utropa!

Och vad mera är: vilket olyckligt sammanträffande, att varje gång som jag berättat denna historia har jag blivit straffad därför.

*

Den starka julihettan har inträtt; livet är outhärdligt; allting stinker, och de hundra bekvämlighetshusen icke minst.

Jag väntar en katastrof utan att kunna säga hur den skall gestalta sig.

På gatan hittar jag en papperslapp med ordet m å r d, och på en annan gata en med ordet g a m, skrivet av samma hand. Popoffsky liknar fullständigt en mård och hans hustru en gam. Ha de anlänt till Paris för att döda mig? Han, en fullkomligt fördomsfri mördare, är i stånd till vad som helst, sedan han nu förgiftat hustru och barn.

Jag läser den sköna lilla skriften: Om glädjen att dö, och den väcker hos mig en håg att lämna denna världen. För att utforska gränslinjen mellan

liv och död lutar jag mig på sängen, tager proppen ur flaskan med en cyanförening uti och låter denna sprida sina förödande dofter. Han nalkas, liemannen, mild och förförisk, men i sista ögonblicket inträffar alltid någon eller något som bryter tvärt av; uppassaren med något ärende; en geting som flyger in genom fönstret.

Makterna förvägra mig den enda glädjen, och jag böjer mig för deras vilja.

*

I början av juli blev hotellet övergivet av studenterna, som reste bort över ferierna. Därför väcktes min nyfikenhet genom ankomsten av en främling, som inlogerades i rummet intill mitt arbetsbord. Den okände hörs aldrig tala ett ord; han tycks vara sysselsatt med skrivgöra bakom brädväggen, som skiljer oss. Lustigt är det i alla fall att han skjuter tillbaka sin stol för varje gång som jag flyttar min. Han upprepar mina rörelser och härmar mig som om han ville förarga mig.

Detta fortfar i tre dagar. På den fjärde gör jag följande iakttagelser. När jag går och lägger mig, lägger sig den andre i rummet närmast mitt bord, men väl i säng hör jag honom lägga sig i det andra rummet och intaga sängen, som står sida om sida med min. Jag hör hur han ligger och sträcker sig paralellt med mig: han bläddrar i en bok, släcker därefter lampan, drar djupa andetag, vänder sig och somnar in.

En fullständig tystnad råder i rummet bredvid bordet. Han bor alltså i bägge två. Det är obehagligt att vara belägrad från två håll.

*

Ensam, alldeles ensam intager jag min middag på en bricka i mitt rum, och jag äter så litet att den beskedlige uppassarpojken är otröstlig däröver. Jag har icke hört min egen stämma på en hel vecka, och av brist på övning börjar ljudet att försvinna. Jag har inte ett öre på fickan; tobak och frimärken felas mig.

Då samlar jag min vilja till en sista ansträngning. Jag vill göra guld på torra vägen och med tillhjälp av elden. Pengar anskaffas, ugnen, deglarna, kolen, pusten, tängerna. Värmen är omåttlig, och naken ända ned till midjan som en smed svettas jag framför den öppna elden. Men sparvarna ha byggt bo i kaminen, och kolångorna tränga ut i kammaren. Jag blir ursinnig efter första försöket, till följd av både huvudvärken och det fåfängliga i mina operationer, eftersom allt går bakvänt. Sedan jag omsmält massan tre gånger över eldhärden, ser jag efter i degelns inre. Boraxen har bildat en dödskalle med två lysande ögon, vilka skära igenom min själ som en övernaturlig ironi.

Ingen metallisk bottensats! Och jag avstår från att fortsätta.

Sittande i länstolen läser jag bibeln, som jag slagit upp på måfå:

»Ingen går in i sig själv och har vare sig kunskap eller förstånd till att säga: jag har bränt hälften av det här i elden och jag har jämväl gräddat bröd därav över kolen; jag har rostat kött och ätit därav; och för övrigt månne jag därav skulle göra en styggelse? Skulle jag tillbedja en trädgren? Han när sig med aska, och hans förförda hjärta leder honom vilse; och han skall icke förlossa sin själ och

skall icke säga: det som är i min högra hand är det icke en falskhet... Så har den Evige sagt, din Återlösare, han som har danat dig allt ifrån moderlivet: Jag är den Evige som haver gjort alla ting, som ensam har utsträckt himlarne och som haver av mig själv lagt jorden jämn: Som förstör de lögnares tecken och gör spåmännen dåraktiga; som överändakastar de vises vett och gör att deras vetenskap bliver till en galenskap.»

För första gången uppdök hos mig ett tvivel på mina vetenskapliga undersökningar! Om det skulle vara en dårskap, ack! då har jag för ett hjärnspöke uppoffrat min levnads lycka och makas och barns likaså.

Ve mig, dåre! Och svalget mellan avskedet från de mina och detta ögonblick, som går, öppnar sig! Ett och ett halvt år, så många dagar och så många nätter, så många smärtor för ingenting!

Nej! det kan icke vara så! Det är icke så!

Vilsegången i svarta skogen? Nej, ljusbringaren har väglett mig på en rätt stig mot de lycksaligas ö, och det är demonen som frestar mig! Det är ett straff man pålägger mig! —

Jag sjunker ned i länstolen; sinnet tynges av en tröghet, som jag sällan känt; det förekommer mig som om ett magnetiskt fluidum utginge från skiljeväggen, och en sömntyngd smyger sig på lemmarna. Samlande mina krafter reser jag mig för att skynda ut i det fria. Då hör jag vid gåendet genom korridoren två röster som viska i rummet bredvid mitt bord.

Varför viska de? För att hålla sig dolda för mig.

Jag går utför rue d'Assas och kommer in i Luxembourgträdgården. Jag släpar benen efter mig, känner mig förlamad från höfterna till fotabjället och faller ned på en bänk bakom Adam och hans familj.

Jag är förgiftad! Denna tanke uppstod först hos mig. Och Popoffsky, som har dödat hustru och barn med giftig gas, har anlänt hit. Det är han som har skickat en gasström tvärsigenom väggen, ett ryktbart experiment av Pettenkofer. Vad är att göra? Gå till poliskommissarien? Nej, om bevis saknas, skall man spärra in mig som galen.

Væ soli! Ve den ensamme, en sparv på taket! Aldrig har min tillvaros elände varit större, och jag gråter likt ett övergivet barn, som är mörkrätt.

På aftonen vågar jag ej mera sitta vid mitt bord av fruktan för ett nytt attentat. Jag går till sängs, men vågar icke somna in. Natten är inne, och lampan brinner. På muren utanför mitt fönster ser jag skuggan av en mänsklig gestalt teckna sig, ovisst om man eller kvinna, men den hågkomst jag har kvar därav i detta ögonblick lutar åt att det var en kvinna.

När jag stiger upp för att spionera, nerfälles gardinen med brådska och buller. Därefter hör jag den okända inträda i rummet till vänster om min alkov; och det blir tyst.

I tre timmar ligger jag vaken utan att kunna somna, vilket eljest icke plägar dröja länge. Då smyger sig en oroande känning genom min lekamen; jag är föremål för en elektrisk ström, ledd emellan de två angränsande rummen. Spänningen tilltager

alltmera, och oaktat det motstånd jag uppbjuder, måste jag stiga ur sängen, besatt av den enda föreställningen:

— Man dödar mig! Jag vill inte bli dödad.

Jag går ut för att få tag på uppassaren, som bor i ändan av korridoren. Men han finns dess värre inte inne. Alltså bortskickad, håller sig undan, hemlig medbrottsling, köpt!

Då går jag utför trapporna och genom olika korridorer för att väcka värden. Med en sinnesnärvaro, som jag icke trodde mig mäktig av, förebär jag ett illamående, påkommet i följd av dunsterna från kemikalier, och ber att få ett annat rum för natten.

Av en slump, som måste tillskrivas en vredgad försyn, är det enda lediga rummet beläget mitt under min fiendes.

Bliven ensam, öppnar jag fönstret och inandas stjärnenattens friska luft. Ovan taken vid rue d'Assas och rue de Madame äro Karlavagnen och polstjärnan synliga.

— Mot norden, alltså! Omen accipio!

I det jag drar för alkovens gardiner hör jag huru fienden ovanför mitt huvud stiger ur sängen och släpper ned ett tungt föremål i en kappsäck, vars lock han läser med nyckel.

Följaktligen är det någonting han döljer; kanhända elektricitetsmaskinen!

*

Dagen därefter, som är en söndag, packar jag in och förebär en utflykt till havskusten.

Till körsvennen ropar jag Gare Saint Lazare, men framme vid Odéon tillsäger jag honom att köra mig till rue de la Clef nära Jardin des Plantes, där jag vill stanna inkognito för att avsluta mina pågående studier innan jag reser till Sverige.

VII.

Helvetet.

Äntligen en tids stillestånd i mina kval. Sittande i en länstol på trappavsatsen till paviljongen betraktar jag i timtal trädgårdens växter och begrundar det förflutna. Det lugn som inträtt efter min flykt utgör bevis på att det icke är någon sjukdom, som träffat mig, utan att jag varit förföljd av fiender. Jag arbetar om dagen, sover lugnt om natten. Befriad från förra ställets osnygga omgivningar, känner jag mig föryngrad vid anblicken av stockrosorna, min ungdoms blommor.

Och Paris' underverk, som är okänt för parisarna, Jardin des Plantes, har blivit min egen park. Hela skapelsen samlad inom en inhägnad, Noaks ark, det återvunna paradiset, där jag lustvandrar utan fara mitt ibland vilddjuren: det är en alltför stor lycka. Utgående från mineralierna genomvandrar jag växt- och djurrikena för att komma fram till människan, bakom vilken jag upptäcker skaparen. Skaparen, denne store konstnär som utvecklar sig själv under skapandet, i det han gör utkast som han ratar, tar ånyo upp ofullgångna idéer, fullkomnar, mångfaldigar de primitiva formerna. För visso, detta är skapat för hand. Ofta gör han ofantliga framsteg, i det han uppfinner

arterna, och då kommer vetenskapen sedan och konstaterar befintligheten av luckor, felande länkar, och inbillar sig att det har funnits mellanformer, som nu försvunnit.

*

Emellertid, som jag är viss om att vara i gott skydd mot mina förföljare, skickar jag min nya adress till hotell Orfila för att åter träda i förbindelse med den yttre världen genom postförsändelser, som ej kommit mig till handa sedan min flykt.

Dagen efter det jag avslöjat mitt inkognito brytes freden. Ett och annat börjar hända, som oroar mig, och samma känsla av obehag som förr tynger nu på mig. Det börjar med att i rummet bredvid mitt på nedre bottnen, vilket står ledigt och omöblerat, hopas saker, vilkas bruk ej är mig möjligt att förklara. En gammal herre med grå och elaka ögon som en björn bär dit tomma varulådor, järnbleckplåtar och andra föremål, som ej kunna definieras.

Samtidigt börjar bullrandet från rue de la Grande Chaumière över mitt huvud; man släpar trossar, man bultar med hammare alldeles som om uppsättandet av en helvetesmaskin efter nihilisternas metod förbereddes.

Vid samma tid blir värdinnan, som var högeligen förekommande i början av min vistelse där, mera avmätt i sitt sätt, spionerar på mig och inlägger någonting försmädligt i sin hälsning.

Vidare kommer det nya hyresgäster i våningen en trappa upp ovanför mig. En gammal tystlåten herre, vars tunga steg jag väl kände igen, är ej kvar.

Han, som lever på pengar i lugn och ro, har bott där i huset många år; han har inte rest bort, utan bara bytt om rum. Varför det?

Tjänarinnan, som städar åt mig och serverar mina måltider, har fått en allvarsam min och kastar förstulet blickar fulla av medömkan på mig.

Nu har man ovanför mig fått upp ett hjul, som hela dagen går runt, runt. Dömd till döden! Det är mitt bestämda intryck. Av vem? Ryssarna? I vilken egenskap? Eller av pietisterna, katoliker, jesuiter, teosofer? Såsom trollkarl eller svartkonstutövare?

Eller kanske av polisen! Som anarkist? — vilket är en ofta tillgripen anklagelse för att komma åt personliga fiender.

I detta nu, då jag skriver, vet jag icke vad som förehades denna julinatt när döden störtade in på mig, men jag känner väl och skall aldrig glömma den läxa, som jag därifrån har i behåll för hela livet.

Om de i hemligheten invigda en gång skulle vidgå och erkänna att det var verkningen av en mot mig riktad komplott, hyser jag intet agg till dem för den saken, övertygad som jag nu är att en annan, starkare hand satte deras i rörelse, dem själva ovetande och mot deras vilja.

*

Å andra sidan, antaget att ingen intrig var med i spelet: då är det jag som har med tillhjälp av inbillningskraften skapat dessa tuktoandar för att straffa mig själv. Vi få i det följande se huru pass mycken sannolikhet som finnes för detta antagande.

*

Sista dagens morgon stiger jag upp med en resignation, som jag skulle vilja kalla religiös; ingenting binder mig längre vid livet. Jag har ordnat mina papper, skrivit de nödvändigaste brev, bränt vad som bort förstöras.

Därefter tar jag en promenad i Jardin des Plantes för att säga farväl åt skapelsen.

De svenska blocken av magnetisk järnmalm framför mineralogiska museet hälsa mig från mitt fädernesland. Robins akacia, Libanons ceder; minnesmärken från den ännu levande vetenskapens stora epoker; jag hälsar dem. Jag köper bröd och körsbär för att undfägna mina vänner. Den gamle Martin, björnen, han som alltid känner igen mig därför att jag är den ende som bjudit honom på körsbär när han vaknar och när han skall till att somna. Jag räcker brödet åt elefantungen, som spottar mig i ansiktet när han har ätit upp allt, en otacksam och trolös ungdom.

Farväl, gamar, himlabebyggare som man inneslutit i en smutsig bur; farväl, bisonoxe, farväl, flodhäst, fjättrade demon; faren väl, mansälar, väl sammanbragta par, som den äktenskapliga kärleken tröstar över förlusten av havet och de vida horisonterna; faren väl, stenar, växter, blommor, träd, fjärilar, fåglar, ormar, alla skapade av en god Guds hand. Och I store män, Bernardin de Saint-Pierre, Linné, Geoffroy Saint-Hilaire, Haüy, vilkas namn äro ristade i guld på tempelfrisen — farväl! nej: vi träffas snart!

Jag lämnar det jordiska paradiset, i det att Séraphitas sublima ord rinna mig i hågen: farväl, arma jord! Farväl!

Återkommen till hotellets trädgård vädrar jag närvaron av någon, som har kommit under det jag varit ute. Jag ser honom icke, men jag känner på mig att han är där.

Vad som ökar min oro är den synbara förändring, som försiggått med rummet näst intill mitt. Till en början är ett skynke utspänt över ett rep, sannolikt i syfte att dölja något. På kaminutsprånget har man hopat staplar av metallskivor isolerade genom träslåar. Ovanpå varje stapel har man lagt ett fotografialbum eller någon bok, tydligen för att förläna ett oskyldigt utseende åt dessa helvetesmaskiner, vilka jag skulle vilja beteckna som ackumulatorer! Till råga på allt får jag se två arbetare uppklängda på ett tak vid rue Censier, alldeles mitt emot den flygel jag bor i. Vad de föreha däruppe kan jag inte se, men de utpeka mitt fönster under det de handskas med föremål, som man ej kan tydligt urskilja.

Varför jag icke flyr? — Därför att jag är för stolt därtill; och emedan det oundvikliga måste utstås.

Jag rustar mig alltså till natten. Jag tar ett bad och är mycket noga med att mina fötter bli vita. något som jag håller på, därför att min mor när jag var barn inpräntade hos mig, att smutsiga fötter äro ett kännemärke på vanheder.

Jag rakar mig, parfymerar min bröllopsskjorta, köpt för tre år sedan i Wien... En dödsdömds toalett.

Jag läser i bibeln Davids psalmer, vari han nedkallar den Eviges hämnd över sina fienders huvud.

Men botpsalmerna då? Nej, jag har ingen rätt att ångra mig, ty det är icke jag som har styrt mina

öden; jag har aldrig gjort det onda för dess egen skull, utan endast till personligt försvar. Att ångra sig är att kritisera försynen, som pålägger oss synden såsom ett lidande i syfte att luttra oss genom den avsmak som den dåliga handlingen ingiver.

Min räkning med livet avslutades sålunda: låt det vara jämnt om jämnt! Om jag har syndat, så har jag sannerligen undergått tillräckligt med straff därför, den saken är då säker! Vara rädd för helvetet? Men jag har ju gått igenom tusen helveten i detta livet utan att stappla, mer än nog för att väcka en glödande åtrå efter att få lämna fåfängligheterna och de bedrägliga njutningarna i denna värld, som jag alltid avskytt. Född med hemlängtan till himlen, grät jag som barn över tillvarons smutsighet, kände mig som en främling bland mina anförvanter och i samhället. Jag har sökt min Gud alltifrån barndomen och har funnit demonen. Jag har burit Kristi kors i min ungdom, och jag har förnekat en Gud, som nöjer sig med att härska över slavar, som krypa för sina bödlar.

*

Då jag fäller ner gardinen för min glasdörr, märker jag i enskilda salongen ett sällskap damer och herrar, som dricka champagne. Tydligen resande som anlänt samma afton. Men det är icke ett lustparti, eftersom de alla se allvarsamma ut, diskutera, framställa förslag och meddela sig lågmält med varandra liksom sammansvurne. Till råga på mina marter vända de sig på sina stolar och peka i riktning åt mitt rum.

Klockan tio är min lampa släckt, och jag somnar, lugn och resignerad likt en som ligger i själatåget.

*

Jag vaknar upp; klockan slår två från en pendyl, en dörr smälles igen och... jag är ur sängen liksom lyft av en pump, som suger mitt hjärta. Knappt har jag satt fötterna på golvet förrän en elektrisk dusch utgjutes över min nacke och pressar mig mot jorden. Jag reser mig igen, rafsar åt mig kläderna och störtar ut i trädgården, ett rov för den förfärligaste hjärtklappning.

När jag fått kläderna på mig, är min första rediga tanke den att gå och uppsöka poliskommissarien och låta företaga en husvisitation.

Men porten till huset är stängd nu, portvaktarrummet likaså; jag trevar mig fram, öppnar en dörr till höger, kommer in i köket där en nattlampa är tänd; jag råkar slå omkull den och blir stående i nattsvarta mörkret.

Rädslan bringar mig åter till sans, och jag går tillbaka till mitt rum vägledd av denna tanke: om jag har misstagit mig, är jag förlorad.

Jag släpar ut en länstol i trädgården, och sittande under stjärnevalvet eftertänker jag vad som tilldragit sig.

En sjukdom? Omöjligt, emedan jag mådde förträffligt ända till avslöjandet av mitt inkognito. Ett attentat? Ja, ty förberedelserna verkställdes inför mina ögon. Dessutom känner jag mig ju återställd här i trädgården, där jag kommit utom räckhåll för mina fiender, och hjärtats funktioner äro fullkomligt

normala. Mitt under dessa reflektioner hör jag någon hosta i rummet bredvid mitt. Genast svarar en lätt hosta från rummet ovanför. Sannolikt signaler och just desamma som jag hade hört sista natten i hotell Orfila. Jag går fram och försöker spränga glasdörren till rummet på nedre bottnen, men låset står emot.

Trött på den gagnlösa striden mot de osynliga sjunker jag ned i länstolen, där sömnen förbarmar sig över mig så att jag bedövas under den vackra sommarnattens stjärnor, medan stockrosorna susa för den svaga julibrisen.

*

Solen väcker mig, och tackande försynen som har räddat mig ur döden till livet packar jag mina ringa tillhörigheter för att fara till Dieppe och söka ett skydd hos vänner, vilka jag försummat liksom jag gjort med alla andra, men som äro överseende och ädelmodiga mot de vanlottade och skeppsbrutna.

När jag frågar efter hotellvärdinnan, håller hon sig undan och förebär ett illamående, något som jag väntade mig av henne, vilken jag höll för medbrottsling.

Vid avfärden från hotellet slungar jag en förbannelse över illdådarnes huvuden, vädjande till himlen att sända sin eld ner på denna rövarekula, om med rätta eller icke, vem kan säga det?

*

När jag anländer till Dieppe, bli mina hyggliga vänner förskräckta vid att se mig komma klättrande uppför kullen till orkidévillan och släpa på min kappsäck, tung av manuskript.

— Varifrån kommer ni, olycksfågel?

— Jag kommer från döden.

— Jag misstänkte det, eftersom ni ser ut som ett lik.

Den snälla och intagande frun i huset tar mig vid handen och leder mig till en spegel för att jag själv skall få skåda hur jag ser ut. Ansiktet svart av stenkolsröken på tåget, kinderna ihåliga, håret fuktigt av svett och gråsprängt, ögonen hemskt stirrande, skjortbröstet solkigt: det var en ömklig åsyn.

Men när jag lämnats ensam i ett toalettrum av den älskvärda frun, vilken behandlade mig som ett sjukt och övergivet barn, granskade jag mitt ansikte nogare. Det fanns i dragen ett uttryck, som väckte min fasa. Det var icke dödens, icke lastens märke, det var någonting annat ändå. Om jag hade läst Swedenborg då, skulle prägeln som den onde anden intryckt där hava upplyst mig om mitt själstillstånd och om de senaste veckornas tilldragelser.

Nu kände jag blygsel och fasa för mig själv, och dåligt samvete över att ha varit otacksam mot en familj, som förr hade öppnat denna räddande hamn för mig och så många andra skeppsbrutna.

Det är en syndabot att ha blivit jagad dit av furierna. Ett vackert konstnärshem, välmåga, äktenskaplig lycka, förtjusande barn, lyx och trevnad, en gästfrihet utan gränser, fri humanitet i åsikter, en atmosfär av skönhet och hjärtegodhet, som bränner mig i själen och vari jag känner mig bortkommen

som en fördömd i paradiset. Där börjar jag upptäcka att jag är en dålig varelse.

För mina ögon utbreder sig allt vad livet kan erbjuda av lycksalighet, och som jag har förspillt.

*

Jag har fått mig anvisat ett vindsrum med utsikt åt kullens topp, där en asyl för ålderstigna är belägen. På aftonen får jag se två män, som stödda mot trädgårdsmuren bespeja vår villa och med åtbörder utpeka platsen för mitt fönster. Föreställningen att vara förföljd av elektricitetsförfarna fiender anfäktar mig på nytt.

Natten mellan den 25 och 26 juli 1896 faller på. Mina vänner ha gjort vad de kunnat för att lugna mig; vi ha tillsammans synat alla vindskuporna i närheten av min, till och med vinden för att försäkra mig om att ingen gömmer sig där i brottsligt syfte. Det enda är att vid öppnandet av dörren till en skräpkammare ett i sig själv indifferent föremål har gjort på mig ett modfällande intryck. Det är en isbjörnshud, som tjänar till matta; men det uppspärrade gapet, de hotfulla hörntänderna, de gnistrande ögonen verka utmanande på mig. Varför skulle detta odjur just ligga där i detta ögonblick?

Påklädd lägger jag mig på sängen, besluten att invänta det ödesdigra tvåslaget.

Jag väntar till midnatt sysselsatt med läsning. En timme har gått, och hela huset sover lugnt. Äntligen slår klockan två! Ingenting händer! I trotsigt mod och för att utmana de osynliga, kanske också i syfte att göra ett fysikaliskt experiment, stiger jag

då upp, öppnar bägge fönstren, tänder två ljus. Sittande vid bordet med ljusstakarna framför mig och erbjudande mig som skottavla, med obetäckt bröst, eggar jag de okända:

— Här han I mig nu, edra fånar!

Då förnam jag en kvasielektrisk ström, i början svag. Jag ser på kompassen, som jag anordnat till indikator, men ej ett spår till missvisning står att upptäcka, följaktligen finns här ingen elektricitet.

Men spänningen tilltar nu, mitt hjärta slår starkt; jag gör motstånd, men blixtsnabbt laddas min kropp med ett fluidum, som kväver mig och suger ut hjärtat.

Jag störtade utför trapporna för att komma in i salongen på nedre bottnen, där man hade ställt i ordning en provisorisk bädd åt mig för den händelse den skulle behövas. Där låg jag i fem minuter och samlade tankarna. Kan det vara strålande elektricitet? Nej, ty kompassen har förnekat det. En sjukdom, som åter framkallats av rädslan för tvåslaget? Nej, eftersom mod ej tröt mig då jag trotsade angreppen. Varför skulle det då behövas att tända på ljusen för att draga dit det okända fluidum, som anfäktar mig?

Utan att finna ett svar, förlorad i en labyrint anstränger jag mig för att kunna somna, men då griper mig en urladdning likt en cyklon, den lyfter mig ur sängen, och — jakten är i gång. Jag döljer mig bakom väggar, jag lägger mig ner vid dörrkamrarna, framför kaminerna. Överallt, överallt leta furierna reda på mig. Själsångesten tar överhand, den paniska förskräckelsen för allt och ingenting får makt med mig så att jag flyr från rum till rum och slutar min flykt ute på balkongen, där jag stannar hopkrupen.

Den gulgråa daggryningen och de sepiafärgade molnen avslöja sällsamma, vidunderliga former, som öka min förtvivlan. Jag söker upp ateljén (min vän var målare), lägger mig där på en matta och sluter ögonen. Efter fem minuter väcker mig ett irriterande ljud. En råtta tittar på mig med tydlig lust att komma närmare. Jag schasar bort den, men den kommer tillbaka med en till. Store Gud, har jag delirium, jag som ej druckit mig rusig på de tre sista åren? (Dagen därpå övertygade jag mig om att det verkligen fanns råttor i ateljén. Ett sammanträffande av omständigheter alltså, men arrangerat av vem, och i vilken avsikt?)

Jag byter plats och lägger mig på mattan i tamburen. Den barmhärtiga sömnen sänker sig ned över min plågade själ, och jag förlorar medvetandet om mitt lidande, kanske under en halvtimme.

Ett tydligt artikulerat utrop: Alp! kommer mig att spritta upp.

Alp! Det är tyska benämningen på maran. Alp! det är det ord som av slagregnets droppar ritades på mitt manuskript i hotell Orfila.

Vem är det som ropar? Ingen, ty husets invånare sova. En lek av demoner! Detta är bara en poetisk bild, som dock kanske innesluter hela sanningen.

Jag går uppför trappan ända till mitt vindsrum. Ljusen ha brunnit ned, allt är tyst.

Då ringer det till Angelus. Det är helgdag.

Jag får fatt på den katolska bönboken och läser: De profundis clamavi ad Te, domine. Tröstad sjunker jag sedan ned på sängen som en död.

*

Söndagen den 26 juli 1896. En cyklon förhärjar Jardin des Plantes. Tidningarna skildra detaljerna därav, vilka på ett egendomligt sätt intressera mig, jag vet inte av vad skäl. Det är i dag som Andrées ballong skall stiga upp för att söka nå nordpolen; men tecknen båda ej gott. Cyklonen har slagit till jorden åtskilliga ballonger, som på skilda ställen uppstigit, och flere luftseglare ha ljutit döden. Elisée Reclus har brutit benen av sig. Samtidigt inberättas, att i Berlin en person vid namn Pieska begått självmord under ovanliga omständigheter, genom att skära upp magen på japanskt sätt: ett helt blodsdrama.

Följande dag lämnar jag Dieppe och denna gång med en välsignelse över huset, vars välförtjänta lycka fördystrats av mina ångestkänslor.

Tanken på att andemakter haft sin hand med i spelet tillbakavisade jag alltjämt och inbillade mig att vara angripen av en nervsjukdom. Fördenskull var jag nu besluten att fara till Sverige och söka en läkare där, som jag var vän med.

Till minne av Dieppe medför jag en sten, bestående av en järnmalm och formad som ett väpplingsblad i likhet med götiska kyrkfönster samt märkt med ett malteserkors. Jag erhöll stenen av ett barn som hittat den på stranden; den lille berättade att sådana stenar äro fallna från himmelen och uppkastade av vågsvallet.

Jag vill gärna tro vad han förmäler, och jag behåller gåvan som en talisman, vars betydelse ännu är fördold för mig.

(Vid kusten av Bretagne bruka strandborna efter stormar plocka stenar i form av kors, vilka se ut som guld. Det är ett metalliskt mineral, benämnt Staurotid.)

*

Längst söder i Sverige ligger den lilla staden vid havskusten; ett gammalt sjörövare- och lurendrejarenäste, som bevarar exotiska spår från alla delar av världen, intryckta av vittbefarne sjömän.

Sålunda företer min läkares boning anblicken av ett buddhaistiskt kloster. Byggnadens fyra flyglar, en våning höga, innesluta en fyrkantig gård, och mitt på denna står ett uthus i kupolform, en efterhärmning av Tamerlans grav i Samarkand. Takåsens struktur och beläggning med kinesiska tegel erinra om yttersta Orienten. En apatisk sköldpadda kryper på stenläggningen och försjunker bland ogräset i ett nirvana som förlänges i oändlighet.

En tät häck av bengaliska rosor pryder yttermuren av östra flygeln, där jag bor ensam. Vägen mellan gården och husets två trädgårdar leder över en bakgård med ett kastanjeträd och svarta höns, som alltid äro ilskna, en mörk och fuktig gata.

I blomsterträdgården finns ett lusthus i pagodstil övervuxet med aristolochier.

Detta kloster med oräkneligt många rum är bebott av allenast en mänsklig varelse, distriktets lasarettsläkare. Änkling, enstöring, oberoende har han gått igenom livets hårda skola och ser ner på människorna med det starka och förnäma förakt, som härflyter ur en djup kännedom om den relativa värdelösheten hos allt, det egna jaget däri inbegripet.

Denne mans uppträdande på mitt livs skådebana var av en så oväntad art att jag är frestad räkna det till teaterkupperna ex machina.

Nu, vid vårt första sammanträffande då jag kom

från Dieppe, fixerade han mig med en prövande blick och utbrast:

— Vad är det åt dig? Nevros! Gott! — Men det finns någonting annat under. Du har onda ögon, och det känner jag inte igen hos dig. Vad har du gjort? Utsvävningar, laster, mistade illusioner, religion? Berätta, gamle gosse!

Men jag berättar ingenting, därför att den första föreställning som bemäktigar sig mitt misstänksamma sinne, är följande: Han är på förhand intagen emot mig, måste ha fått upplysningar från något håll, och jag blir insatt på dårhus.

Jag förebär sömnlöshet, nervositet, maran, och därefter tala vi om varjehanda andra saker.

Inhyst i en liten lägenhet hos doktorn, lägger jag genast märke till den amerikanska järnsängen med fyra stolpar slutande i mässingskulor, vilka likna konduktorerna i en elektricitetsmaskin. När därtill lägges den elastiska madrassen med fjädrar av koppartråd till resårer, alldeles som spiralerna i Rhumkorffs induktionsrulle, så kan man tänka sig hur ursinnig jag skulle bli inför denna djävulska slump. Omöjligt att begära ett ombyte av säng, ty det kunde väcka misstankar om vansinne. För att förvissa mig om att ingenting dolde sig ovanför mitt huvud gick jag upp på vinden. Till råga på oturen fanns där uppe blott ett enda föremål, nämligen en ofantlig brynja av hopslingrad järntråd, placerad mitt ovanför min säng. Detta är en ackumulator, tänkte jag. Om ett oväder utbryter, vilket mycket ofta händer här på orten, skall järnnätet draga till sig blixten, och jag nödgas ligga på konduktorn utan att våga knysta. Samtidigt oroar mig

det jämna bullret från någon maskin. Nu är det så att en susning i öronen förföljer mig alltsedan jag lämnade hotell Orfila; den liknar stampningen av ett vattenhjul. I mitt tvivel på verkligheten av det nämnda maskinbullret frågar jag vad det är.

Pressen i tryckeriet här bredvid.

Allt får sin naturliga och enkla förklaring, och likväl gör just denna enkelhet mig galen och förskräcker mig.

Natten kommer, och jag är rädd. Himmeln är mulen, luften tung; man väntar ett oväder. Jag törs ej gå till sängs; tillbringar två timmar med brevskrivning. Krossad av trötthet kläder jag av mig och kryper ner mellan lakanen. En förfärlig tystnad råder i huset, när jag släcker lampan. Jag känner att någon bespejar mig i dunklet, snuddar vid mig, trevar på mitt hjärta, och suger.

Oförtövat kastar jag mig ur sängen, öppnar fönstret och störtar ut på gården — men rosenbuskarna stå där, och min skjorta skyddar mig alls icke mot taggarnes gissel. Söndersargad, blödande går jag över gården, och med de nakna fötterna flådda på kiselstenar, rivna av tistlar, brända av nässlor, halkande på föremål av obekant art, uppnår jag köksdörren som leder till läkarens våning. Jag bultar! Intet svar! Då först märker jag att det regnar. O, djup av elände! Vad har jag gjort för att förtjäna dessa marter? Det är tydligen helvetet självt! Miserere! Miserere!

Jag bultar om och om igen!

Det är mer än besynnerligt att aldrig någon står att upptäcka när jag blir anfallen.

Alltid har man alibi, det är alltså en komplott och alla äro medbrottsliga!

Då hörs doktorns röst:

— Vem är det?

— Det är jag, som är sjuk! Öppna eller jag dör!

Han öppnar.

— Hur är det med dig!

Jag börjar min berättelse med attentatet vid rue de la Clef, vilket jag påbördar elektriker, som äro mina fiender.

— Tig, olycklige; du är angripen av en sinnessjukdom!

— Prata smörja! Undersök min intelligens bara; läs vad jag dagligen skriver och som blir tryckt...

— Tyst! Inte ett ord till någon! Dårhusjournalerna känna mycket väl till de där historierna om elektriker!

— Fan ock! Jag bryr mig litet om edra dårjournaler, och för att få klarhet i saken far jag i morgon dag in till hospitalet i Lund och låter undersöka mig!

— Om du det gör, är du förlorad! Inte ett ord mera, och gå nu och lägg dig i rummet här bredvid!

Jag envisas och fordrar att han skall höra på mig. Han vägrar, vill ingenting höra.

Ensam igen, frågar jag mig: är det möjligt att en vän, en hedersman, som hållit sig oberörd av smutsiga affärer, nu har slutat sin berömvärda bana med att ge vika för frestelsen? Av vem? Svaret tryter mig, men antaganden i mängd framställa sig!

Every man his price, var man står till buds för sitt pris. Men här har det behövts en styv summa, som

står i proportion till dygden. I vilket ändamål? En vanlig hämnd betalar icke omåttligt! Det måste vara ett omåttligt stort intresse inblandat här! Stopp, jag har det! — Jag har gjort guld; doktorn har erkänt det till hälften, men han har i dag förnekat att han eftergjort mina experiment, som jag hade meddelat honom i brev. Han har nekat, och ändå har jag på aftonen hittat provstycken av hans egen tillverkning spridda på gårdens stenläggning. Alltså har han ljugit!

För resten har han samma afton talat vitt och brett om de sorgliga följderna för mänskligheten ifall tillverkningen av guld skulle bekräfta sig. Världsbankrutt, allmän förvirring, anarki, världens undergång.

Det bleve nödvändigt att döda guldmakaren. — Det var hans sista ord.

Vidare, på tal om min väns ekonomiska ställning, som är ganska anspråkslös, blev jag förvånad över att höra honom nämna att han i närmaste framtiden ämnade inköpa den egendom han bebodde. Skuldsatt, nära nog i klämma, drömmer han om att bli husägare.

Allt sammanstämmer för att göra min gode vän misstänkt inför mig.

Förföljelsemani! Må så vara, men anstiftaren, som smider dessa infernaliska syllogismers länkar, var finns han?

Det bleve nödvändigt att döda honom! — Detta är den sista tanke mitt marterade sinne kan fasthålla innan jag somnar fram emot soluppgången.

Vi ha börjat en kallvattensbehandling, och jag har fått ett annat rum för nätterna, som nu äro tämligen lugna, om än ett och annat återfall inträffar.

En afton får doktorn se bönboken på mitt natt-duksbord och far ut i fullt raseri:

— Fortfarande den där religionen! Det är ett symptom, begriper du!

— Eller ett behov som andra!

— Stopp! Jag är inte någon ateist, men jag tänker att den Allsmäktige inte mer vill veta av sådan där förtrolighet som i forna dar. Det är slut nu med det där fjäsandet för den Evige, och jag håller på muhammedanens grundsats att ej bedja om någonting annat än att med undergivenhet kunna bära tillvarons börda.

Stora ord, ur vilka jag vaskar några guldkorn.

Han tar ifrån mig bönboken och bibeln.

— Läs likgiltiga saker, av sekundärt intresse, världshistoria, mytologi, och låt de ihåliga drömmarna fara; framför allt akta dig för ockultismen, denna vetenskap mot alla regler. Det är förbjudet att utspana Skaparens hemligheter, och ve dem som uppsnappa dem!

På min invändning att i Paris en ockult skola har bildats, vrålar han:

— Ve dem!

På aftonen ger han mig Viktor Rydbergs Germanska mytologi, men utan någon baktanke, det kan jag svära på.

— Se här har du något, som man kan somna av på stående fot. Det här är styvare än sulfonal.

Om min förträfflige vän hade vetat vilken

stubintråd han nu antände, skulle han hellre räckt mig vad som helst.

Mytologien, i två band om inalles ett tusen sidor, har knappt lämnats mig i händerna förrän den faller upp av sig själv så att säga, och min blick fäster sig omedelbart på följande rader, inristade i min hågkomst med eldskrift: »Enligt legenden hade den av sin gudomlige fader undervisade Bhrigu blivit stolt över sitt vetande och trott sig däri överträffa även sin lärare; denne sände honom till de osaliges dödsrike, där han till sin stolthets förödmjukelse fick bevittna många och förskräckliga ting, om vilka han förut icke hade haft någon kunskap.»

Det var alltså fallet med mig: övermodet, självklokheten, hybris (ὕβρις,) straffade av min fader och mästare. Och jag befann mig i helvetet! förjagad dit av makterna. Vem var då min mästare? Swedenborg?

Jag fortsätter att bläddra i den underbara boken.

»Man jämföre härmed den germanska myten om törnefält, som sarga de orättfärdiges fötter...»

Nog, nog! — Således törnena också! — Det här är mig för starkt!

Inget tvivel mera, jag är i helvetet! Och i själva verket bekräftar realiteten på ett så rimligt sätt denna inbillning, att jag till slut tror därpå.

Doktorn tyckes mig slitas mellan de mest olika känslor. Ibland är han tankfull, betraktar mig förstulet och behandlar mig med en förödmjukande brutalitet; ibland själv en olycklig vårdar och tröstar han mig som ett sjukt barn. En annan gång gör han sig en njutning av att kunna trampa under fötterna en

man av värde, vilken han förut burit aktning för. Då spelar han bödel och läxar upp mig:

— Man får lov att arbeta, man måste göra kol på sin överdrivna ärelystnad; man får lov att uppfylla sina plikter mot sitt fädernesland och sin familj. Låt du kemien ligga; det är en chimär, och det finns så gott om specialister däri — — auktoriteter, yrkeslärde som förstå sin sak...

En dag föreslår han mig att skriva i den sämsta bland Stockholms sämre tidningar.

— Man betalar bra där!

Jag genmäler, att jag inte behöver skriva artiklar för den sämsta bland tidningarna i Stockholm, då den förnämsta tidning i Paris och i världen har öppnat sina spalter för mig. Då ställer han sig tvivlande, behandlar mig som skrävlare, fastän han har läst mina artiklar i »Le Figaro» och själv har låtit översätta en min ledare i »Gil Blas».

Jag är ej ond på honom för det; han har spelat sin roll som försynen pålagt honom.

Det kostade mig dock ansträngning att undertrycka ett uppspirande hat till denne oförmodade plågoande, och jag förbannade ödet som bar våld på mina känslor av tacksamhet, så att de urartade till otacksamhet mot en ädelmodig vän.

*

Det händer obetydligheter, som oupphörligt blåsa nytt liv i mina misstankar angående doktorns illvilliga avsikter.

I dag har han ställt alldeles nya och obegagnade

yxor, sågar, hammare på verandan åt trädgården. Två gevär och en revolver i sitt sovrum och i korridoren ännu en samling yxor, för stora för att tjäna till hushållsbruk. Vilken satanisk slump, denna bödels- och tortyrapparat, utlagd till mitt beskådande, oroande på grund av det gagnlösa och ovanliga däri.

Nätterna ha blivit ganska lugna för mig, medan däremot doktorn börjar företaga störande vandringar. Så väckes jag av ett bösskott mitt i mörkaste natten. Av grannlagenhet låtsar jag icke höra något. På morgonen ger han en förklaring över saken och skyller på en flock skator som kommit in i trädgården och stört hans sömn.

En annan gång är det hushållerskan som uppger hesa skri efter midnatt. Åter en annan är det doktorn som kvider, suckar djupt och anropar »Herre Sebaot».

Är detta ett spökhus, och vem har sänt mig hit?

Jag kunde ej låta bli att le när jag såg hur maran, som red mig, slog ned på min fångvaktare. Min gudlösa glädje drog genast straffet efter sig. Ett förfärligt anfall kom över mig, och jag väcktes ur en slummer i det jag hörde några ord, som jag har antecknat i min dagbok. En okänd röst utropade namnet: »Luthardt droghandlaren».

Droghandlaren! Kanhända man förgiftar mig långsamt med alkaloider som framkalla yrselanfall, såsom bolmört, haschisch, digitalis, daturin?

Jag vet icke; men från den stunden fördubblas mina misstankar. Man vågar ej döda mig, utan endast göra mig galen genom förstuckna medel för att sedan låta mig försvinna bakom dårhusets portar. Skenet talar ännu starkare emot doktorn. Jag upptäcker

att han har utvecklat min guldsyntes så att han vet mera därom än jag själv. För övrigt, allt som han säger motsäges i nästa ögonblick; och när jag så har att göra med en lögnare, tager min fantasi betslet mellan tänderna och flyger i väg bortom förnuftets gränser.

Den 8 augusti tar jag en morgonpromenad utanför staden. Nära landsvägen sjunger det i en telegrafstolpe; jag går intill den, lyssnar och står som förhäxad. Vid foten av stolpen ligger en tappad hästsko. Jag tar upp den som ett lyckobringande fynd och bär den med mig hem.

Den 10 augusti. På kvällen säger jag god natt åt doktorn, vars beteende under de senaste dagarna har oroat mig mer än någonsin. Han har sett hemlighetsfull ut och liksom kämpat invärtes med sig själv; hans ansikte är blygrått, blicken slocknad. Han sjunger eller visslar dagen lång; det har kommit ett brev, som gjort ett starkt intryck på honom.

På eftermiddagen kom han hem med händerna nerblodade efter en operation och hade med sig ett två månaders foster. Han såg ut som en slaktare och uttryckte sig på ett obehagligt sätt om modrens förlossning.

— De svaga må dödas och de starka skyddas! Bort med ömsintheten, som gör att människosläktet degenererar!

Jag intogs av fasa för honom, och efter det vi sagt god natt åt varandra på tröskeln mellan våra rum, fortsätter jag att spionera på honom. Först går han ut i trädgården utan att jag kan höra vad han företar sig där. Han kommer tillbaka och stannar på verandan som gränsar till mitt sovrum. Han

handskas med ett mycket tungt föremål och drager upp en fjäder, som icke utgör del av något ur. Allt verkställdes på ett försiktigt sätt, som antyder hemlighetsmakeri eller tvetydiga manövrer.

Till hälften avklädd, inväntar jag verkningen av dessa mystiska förberedelser, stående orörlig utan att draga andan.

Då känner jag hur igenom skiljeväggen vid min säng det vanliga elektriska flödet strålar ut, hur det söker mitt hjärta efter att ha trevat på bröstet. Spänningen ökas... jag griper mina kläder, smyger ut genom fönstret, och kommen utanför porten kläder jag på mig.

Utstött i natten på gatan, på hårda stenläggningen ännu en gång, med min sista tillflykt, min ende vän bakom mig. Jag går och går, framåt, på måfå; sedan tankarne klarat sig något tar jag därefter raka vägen till stadsläkaren. Jag måste ringa på, vänta, och under tiden bereda mig på vad jag skall säga utan att anklaga min vän.

Äntligen blev läkaren synlig. Jag bad honom ursäkta detta nattliga besök; men sömnlösheten och svimningsanfallen hos en sjuk som hade mist förtroendet till sin läkare o. s. v. Min förträfflige vän, vars gästfrihet jag har mottagit, behandlar mig som en inbillad sjuk och vill inte lyssna till mig.

Då, som om han hade väntat att jag förr eller senare skulle komma, inbjuder doktorn mig att taga en stol, en cigarr och ett glas vin.

Det känns som en befrielse för mig att bli mottagen som en väluppfostrad person efter att ha blivit hunsad som en fullfjädrad idiot. Vi sitta och språka i två timmar, och läkaren befinnes vara teosof,

så att jag kan delgiva honom allt utan att kompromettera mig.

Till slut, när det redan lidit över midnatt, stiger jag upp för att gå och söka mig rum på hotell. Doktorn råder mig att återvända hem.

— Aldrig! Han skulle vara i stånd till att döda mig.

— Men om jag följer med er?

— I så fall skola vi tillsammans få uthärda fiendens eld. Men han skall aldrig förlåta mig!

— Låt oss gå dit, i alla fall.

Nog av, jag återvände samma väg jag kommit; och då jag fann porten stängd, bultade jag på.

När min vän efter en minut öppnar, är det min tur att fattas av medömkan. Han, kirurgen, van att tillfoga andra ont utan spår av medlidande, denne förkunnare av det överlagda mordet, han ser så ömklig ut, blek som ett lik, han skälver, stammar, och vid åsynen av doktorn bakom mig sjunker han ihop gripen av skräck, som förfärar mig mer än alla de föregående rysligheterna.

Är det möjligt att denne man har åsyftat ett mord och att han fruktade för upptäckt? Det är omöjligt, och jag tillbakavisar denna tanke såsom gudlös.

Efter att ha utbytt några meningslösa fraser, som å min sida voro rent löjliga, skildes vi åt för att söka vilan.

*

Det inträffar i livet händelser så fasaväckande att själen vägrar bevara märket därav för stunden, men intrycket kvarbliver och framträder snart åter med oemotståndlig styrka.

Sålunda, när jag kommit hem igen, återväcks i min hågkomst en scen, som i ett förbiilande ögonblick tilldrog sig i doktorns salong under mitt besök där på natten.

Doktorn lämnar mig för att hämta in vin; ensam i rummet, betraktar jag ett skåp med pannåer, vars inläggning var arbetad i valnöt eller al (jag minns ej vilket). Som vanligt bilda träets fibrer olika figurer. Och här visar sig nu ett bockhuvud, mästerligt gjort, och jag vänder genast ryggen till. Pan i egen person sådan antikens sägner skildra honom och sådan han sedermera ombildades till medeltidens djävul.

Jag inskränker mig till att berätta faktum; läkaren, som rår om skåpet, skulle göra den ockulta vetenskapen en tjänst med att fotografera pannåen. Doktor Marc Haven har i »L'Initiation» (Novemberhäftet 1896) avhandlat dessa företeelser, som äro så vanliga i naturens alla riken, och jag anbefaller åt läsaren att noga betrakta det ansikte som står tecknat på krabbans ryggskal.

*

Efter detta äventyr yttrar sig en uppenbar fiendskap mellan min vän och mig. Han låter mig förstå att jag är en odåga och att min därvaro är överflödig. Jag låter honom veta att jag är hågad taga in på ett hotell medan jag väntar på angelägna brev. Då spelar han förolämpad.

I själva verket kan jag icke komma ur stället av brist på pengar, och för övrigt har jag förkänsla av en snart inträffande förändring i mitt öde.

Men min hälsa är nu återställd, och jag sover lugnt om natten samt arbetar om dagen.

Försynens misshag tycks ha uppskjutit att vidare yttra sig, och mina bemödanden lyckas i allo. Om jag på slump tar en bok i doktorns bibliotek, finnes alltid däri den upplysning jag velat ha. Så finner jag i en gammal kemi hemligheten i mitt förfaringssätt för att göra guld, så att jag kan medelst metallurgien bevisa med beräkningar och analogier, att jag har gjort guld och att man alltid har fått guld när man har gått så till väga.

En uppsats, som jag författat över ämnet, skickas till en fransk tidskrift, som genast för in den. Jag skyndar att visa den för doktorn, som röjer avoghet, när han icke kan förneka faktum.

Då måste jag tillstå för mig själv att han icke längre är min vän, eftersom mina framgångar plåga honom.

*

Den 12 augusti. Jag köper i boklådan ett slags anteckningsbok med praktband i pressat och förgyllt läder. Figurerna däråt tilldraga sig min uppmärksamhet, och eget nog bilda de en förutsägelse, vars uttydning skall lämnas i det följande. Den konstnärligt utförda kompositionen framställer: till vänster nymånen i första kvarteret omgiven av en blommande gren; tre hästhuvuden (trijugum) skjuta fram ur månen; därovan en lagerkvist; nedtill tre sparrar (3 gånger 3); till höger en klocka, ur vilken blomstersirat välla fram; ett hjul i solform o. s. v.

Den 13 augusti, den dag som förutsades av pendylen vid boulevard Saint Michel, har infallit.

Jag väntar någon tilldragelse, men förgäves; likafullt är jag viss på att någonting har hänt någonstädes, vars resultat skola inom kort meddelas mig.

Den 14 augusti. På gatan hittar jag ett blad, lösrivet ur en kontorsalmanack; däråå står tryckt med stora typer: den 13 augusti (pendylens datum). Undertill med små bokstäver: »Gör aldrig i löndom det som du icke skulle kunna göra offentligen.» (Svartkonsten!)

Den 15 augusti. Brev från min hustru. Hon begråter mitt öde; hon älskar mig alltjämt, hon har vårt barn hos sig och hoppas för dess skull på att det skall bli bättre för oss. Hennes släktingar, som förut hatat mig, äro icke okänsliga för mina lidanden, och jag erbjudes att komma och hälsa på min dotter, en liten ängel som bor på landet hos mormodern.

Det är för mig som att återkallas till livet! Mitt barn, min dotter har försteget framför makan. Att få omfamna den oskyldiga lilla stackaren, som jag har velat tillfoga ont, att bedja henne om förlåtelse, göra hennes tillvaro gladare genom små omsorger av en fader, ivrig att slösa sin ömhet, som han har måst samla i förråd under åratal. Jag börjar känna mig pånyttfödd, vid uppvaknandet ur en lång och ond dröm, och jag fattar den goda viljan hos den stränge Mästare, som har straffat mig med hård och av högre förstånd ledd hand. Nu begriper jag Jobs dunkla och sublima ord: O hur lycklig är den man, som Gud straffar!

Lycklig, ty de »andra» bekymrar han sig icke om.

Utan att veta om jag skall finna min hustru där nere vid Donau, vilket har blivit nästan likgiltigt för mig på grund av en obestämbar brist på överens-

stämmelse i våra lynnen, förbereder jag min pilgrimsfärd, nogsamt medveten om att den företages som en botgöring och att nya korsfästelser äro mig förbehållna.

*

Trettio dagars tortyr, och jag skall nu snart slippa ut genom kättaredomstolens portar. Jag skiljes utan bitterhet från min vän bödeln, eftersom han har varit försynens gissel.

O hur lycklig är den man, som Gud straffar!

VIII.

Beatrice.

En droska för mig från Stettin- till Anhaltlinjens bangård i Berlin. Denna genomfart på en halvtimme ter sig likt en färd tvärs igenom en törnhäck, så som de förkroppsligade hågkomsterna där stinga mig i hjärtat. Först far jag den gata, där min vän Popoffsky bodde med sin första hustru, okänd och misskänd, i kamp mot fattigdom och passioner. Nu har hustrun dött, barnet dött, i det där huset till vänster; vår vänskap har urartat till styggt hat.

Här till höger artisternas och skriftställarnes ölkneipe, skådeplatsen för så många intelligens- och kärleksorgier.

Där ligger Cantina Italiana, plats för mötena med min dåvarande fästmö för tre år sedan, där vi förvandlade i Chiantivin mina första italienska författarerättigheter.

Där Schiffbauerdamm med pensionatet Fulda, där vi bodde som nygifta. Här min teater, min bokhandel, min skräddare, min apotekare.

Vad är det för en nedrig instinkt som driver kusken att föra mig på denna via dolorosa, stenlagd med jordade minnen, vilka vid denna natt-

liga timme återuppväckas som spöken? Jag kan icke förklara varför han kör just denna gränd, där vårt förfriskningsställe Svarta Grisen ligger, fordom ryktbart såsom favoritlokal för Heine och E. T. A. Hoffmann. Värden står där själv, på trappan under odjuret, vilket är uthängt såsom skylt. Han betraktar mig utan att se mig! Och i en enda sekund skjuter ljuskronan därinne ut strålar, färgade av de hundra utställda buteljerna, och låter mig åter uppleva ett år av mitt liv, rikare än andra på sorger och glädje, på vänskap och kärlek. Och samtidigt känner jag livligt att allt detta är slut, att det bör förbliva begravet för att lämna rum för nytt.

*

Sedan jag denna natt sovit i Berlin, vaknar jag på morgonsidan, och ovanför taken hälsar mig på östra himmeln ett rosenskimmer, men med högröd rosenfärg. Då erinrar jag mig att jag iakttagit samma rosenfärg i Malmö aftonen före min avresa. Jag lämnar detta Berlin, som blev mitt andra fädernesland, där jag genomlevat min seconda primavera och min sista. På Anhaltbangården lämnar jag jämte minnena varje hopp om förnyelsen av en vår och en kärlek, som aldrig, aldrig skall återkomma.

*

Efter att ha tillbragt en natt i Tabor, dit det röda skenet förföljer mig, nedstiger jag genom Böhmerwald till Donau. Där upphör järnvägen, och med ett åkdon fördjupar jag mig i detta lågland, som följer utmed Donau ända till Grein; emellan

äppleträd och päronträd, sädesfält och gröna ängar föres jag framåt; då varseblir jag i fjärran å en kulle på andra sidan om floden den lilla kyrkan, som jag aldrig varit inne i, men som bildade den mest framträdande punkten i den landskapsvy, vilken erbjöd sig utanför den stuga, där min dotter föddes, denna outplånliga maj månad för två år sedan. Jag far igenom byar, förbi borgar och kloster, en väg som är kantad med oräkneliga försoningskapell, Calvarieberg, löftesskänker, minnesvårdar till åminnelse av olyckshändelser, av åskslag och plötsliga dödsfall. Helt visst, vid slutpunkten i fjärran av denna pilgrimsfärd vänta mig Golgatas tolv stationer.

Och den korsfäste med törnekronan hälsar mig vid vart hundrade steg, styrker mitt mod och inbjuder mig till korset och marterna.

Nu dödar jag mitt kött, på förhand intalande mig att hon icke skall finnas där, vilket jag redan visste. Men när nu min hustru icke finns tillstädes för att avvända de stormiga familjeuppträdena, måste jag utstå repressalier av de gamla släktingarna, som jag sist lämnade under sårande omständigheter, så att jag till och med vägrade taga avsked av dem. Jag anländer alltså i syfte att bliva straffad för att återvinna friden, och när jag lagt bakom mig den sista byn och det sista krucifixet, känner jag i förväg en fördömds kval.

*

Det var ett småbarn, endast sex veckor gammalt, jag hade lämnat; nu återfinner jag en flicka på två och ett halvt år. Vid första mötet rannsakar hon mig ända ner i själens djup med en allvarlig, men

icke sträng uppsyn, synbarligen för att se om jag kommit för hennes eller moderns skull. Sedan hon förvissat sig, låter hon kyssa sig och flätar sina små armar om min hals.

Det är doktor Fausts återuppväckelse till det jordiska livet, men ljuvligare och renare; jag kan ej sluta att bära den lilla i min famn och känna hennes lilla hjärta slå emot mitt. Att älska ett barn är för en man att bliva kvinna, det är att avlägga det manliga, att erfara himlainnevånarnes könlösa kärlek, såsom Swedenborg kallar det. På den vägen börjar min uppfostran för himmelen. Men först försona vad jag brutit!

Situationen är i få ord denna: min hustru bor på annan ort hos sin gifta syster, eftersom hennes mormor, vilken sitter inne med arvet, har svurit att vårt äktenskap skall bli upplöst, sådan ovilja hyser hon för mig på grund av min otacksamhet och annat därtill. Jag är välkommen att vara hos barnet, som aldrig kan upphöra att vara mitt, och jag är gäst hos min svärmor på obestämd tid. Jag fogar mig i situationen sådan den nu är, och gör det med nöje. Min svärmor har förlåtit mig allt, med det blida och undergivna sinnelaget hos en djupt religiös kvinna.

*

Den 1 september 1896. Jag bor i det rum där min hustru har tillbragt de två åren av vår skilsmässa. Det är där hon har lidit under det att jag pinades i Paris. Stackars, stackars min hustru! Är det straffet för brott som vi begått när vi lekt med kärleken?

*

På aftonen vid kvällsmåltiden hände följande. För att hjälpa min dotter, som icke kan servera sig själv, vidrör jag hennes hand och det helt sakta i den vänligaste avsikt. Den lilla skriker till, drar tillbaka sin hand och ger mig en blick full av fasa. Då mormodern frågar vad det är, svarar lillan:

— Han gör mig illa!

Jag sitter där försagd och kan icke få fram ett ord. Gör jag nu ont utan att vilja det, huru mycket ont har jag icke gjort av ond vilja?

På natten har jag denna dröm: en örn hackar min hand till straff för någonting som jag icke vet.

På morgonen kommer min dotter och hälsar på mig, öm, kärleksfull, smeksam. Hon dricker kaffe med mig och får stanna vid mitt skrivbord, där jag visar henne tavelböcker. Vi ha redan blivit goda vänner, och min svärmor är förtjust över att ha fått en hjälp vid den lillas uppfostran. Om aftonen måste jag närvara vid min ängels sängläggning och höra henne läsa sina böner. Hon är katolik, och när hon uppfordrar mig att bedja och göra korstecknet, kan jag ingenting svara, då jag ju är protestant.

Den 2 september. Allmän uppståndelse. Min svärmors mor, som bor vid flodstranden några kilometer härifrån, har nu givit order om min utdrivning. Hon vill att jag genast skall ge mig av och hotar att göra sin dotter arvlös i händelse man ej åtlyder. Min svärmors syster, en hjärtegod kvinna, skild från sin man hon också, inbjuder mig att bo hos sig i grannbyn till dess stormen får lägga sig. För detta ändamål kommer hon och hämtar mig. Man far uppför en två kilometer lång backe, och ankommen till höjden ser man utöver en rund dal,

som ligger inpackad där nedanför, och varest otaliga kullar resa sig likt vulkankratrar och äro taggiga av granträd. I mitten av denna tratt ligger byn med sin kyrka, och uppe på ett brant berg slottet i medeltida borgstil; här och där fält och ängar inströdda, vattnade av en bäck, som borrar ner sig i en hålväg nedanför borgen.

Jag frapperades genast av detta sällsamma och i sitt slag ensamstående landskap, och det gick upp för mig att jag sett det förr, men var, var?

Jo, i det där zinkbadet i hotell Orfila! Uppritat i järnoxid. Det är samma landskap, utan gensägelse!

Min tant åker med mig utför till byn, där hon har en bostad om tre rum i en stor byggnad, som inrymmer ett bageri, ett slakteri och ett värdshus. Huset är beväpnat med en åskledare, därför att åskan antänt vinden där året förut. När min goda tant, som är djupt gudfruktig liksom systern, förde in mig i det rum hon bestämt åt mig, stannade jag på tröskeln upprörd liksom inför en vision. Väggarna äro målade i rosafärg, rosig på samma sätt som denna morgonrodnad, vilken förföljde mig under min resa. Gardinerna i rosafärg, och fönstren fullsatta med blommor, som insläppa ljuset färgat. En utomordentlig renlighet råder här, och den antika sängen med sitt tak på fyra pelare är en ungmös viloläger. Hela rummet och det sätt varpå det är möblerat utgör ett skaldestycke, diktat av en själ, som endast till hälften bor på jorden. Den korsfäste finnes där ej, men väl den Heliga jungfrun, och vigvattensskålen värnar ingången mot onda andar.

En känsla av skam fattar mig, jag är rädd att

besudla denna fantasi av en ren själ, som har rest detta tempel åt den Heliga Modern på griften av sin enda kärlek, begraven sedan mer än tio år, och jag söker avböja ett så ädelmodigt anbud i tafatta ordvändningar.

Men den goda gamla kvinnan är envis:

— Det här skall göra dig gott att offra din jordiska kärlek för kärleken till Gud och den ömhet du hyser för ditt barn. Tro mig, denna kärlek utan törnen skall ge dig hjärtefrid och sinnesro, och under jungfruns hägn skall du sova lugnt om natten.

Jag kysser hennes hand till tecken på erkänsla för det offer hon erbjudit mig, och med en ruelse, som jag ej tilltrott mig, fogar jag mig i anordningen, förvissad om att vara benådad av makterna, vilka tyckas ha uppskjutit straffen, som tillärnats för min förbättring.

Men av något skäl förbehåller jag mig rätten att få sova en sista natt i Saxen och förhala flyttningen till följande dag. Jag återvänder följaktligen till mitt barn i sällskap med min tant. När vi kommit ut på bygatan, upptäcker jag att åskledaren med sin ledningstråd är fäst rakt ovanför min sängplats.

Vilken djävulsk slump, som för mig verkar såsom en personlig förföljelse!

Vidare lägger jag märke till att utsikten framför mina fönster består av ingenting mindre än fattighuset, befolkat med frigivna före detta brottslingar och med sjuka, varibland åtskilliga lågo i själatåget. Ett bedrövligt sällskap, en dyster framtid att ha ställd inför ögonen.

*

Återkommen till Saxen plockar jag ihop mina saker och förbereder avfärden. Det gör mig ont att flytta från min dotter, som blivit mig så kär. Den gamla damens grymhet att skilja mig från hustru och barn väcker min förtrytelse, och i ett anfall av vrede lyfter jag min knutna hand mot hennes porträtt i olja, som hänger över min säng. En dov förbannelse beledsagar åtbörden.

Två timmar senare bryter ett fruktansvärt oväder löst över byn; blixtarna korsa varandra under hällregn, och himlen är svart.

Följande morgon anländ till Klam, där rosenrummet står färdigt för mig, varseblir jag ett drakformat moln som simmar över min tants hus. Vidare berättar man mig att åskeld har satt i brand en by alldeles i närheten och att skyfallet har härjat i vår kommun, ödelagt hövolmarna och bortfört broarna.

(Den 10 september har en cyklon farit fram i Paris, och under egendomliga omständigheter. Först börjar den mitt under vindstilla bakom Saint-Sulpice vid Luxembourgträdgården, gör en avstickare till Châteletteatern och polisprefekturen och upplöser sig vid Saint-Louissjukhuset efter att ha nedbrutit femtio meter järngaller. På grund av denna cyklon och den föregående i Jardin des Plantes skriver min vän teosofen till mig:

— Vad är cyklonen för slag? Böljor av hat, vågrörelser från passioner, andeutströmningar?

Därefter tillägger han: äro Papus' anhängare medvetna om sina manifestationer? — Och, en slump som var mera än slump, i ett brev, vilket gick om hans på vägen, ställer jag till honom, som var invigd

i hinduernas hemligheter, följande fråga rent ut formulerad:

— Kunna de visa hinduerna göra cykloner?

Jag började nämligen då misstänka magiens adepter för att förfölja mig på grund av mitt guldmakeri eller min envishet att alldeles vägra underkasta mig deras samfund. Och genom läsning av Rydbergs Germaniska mytologi samt Hyltén-Cavallius' »Wärend och Wirdarne» hade jag inhämtat, att häxorna emellanåt roade sig med att uppträda i en storm eller i en kort och häftig vindstöt.

Jag nämner detta för att kasta ljus över mitt själstillstånd vid denna tid före bekantskapen med Swedenborgs läror.)

*

Helgedomen står tillrustad i vitt och rosa, och helgonet skall nu snart taga boning hos sin lärjunge, som kallats hit från bägges gemensamma fädernesland för att återväcka minnet av den man, som mer än någon annan av kvinna född i nyare tider utrustats med nådegåvor.

Frankrike sände Ansgarius för att döpa Sverige; ett tusen år senare sände Sverige Swedenborg för att omdöpa Frankrike genom förmedling av hans lärjunge Saint-Martin. Martinisternas orden, som vet av sin roll vid grundandet av ett nytt Frankrike, skall icke underkänna räckvidden av dessa ord, och ännu mindre betydelsen av de tusen åren i det nämnda årtusendet.

IX.

Swedenborg.

Min svärmor och min tant, som äro tvillingsystrar och fullkomligt likna varandra, med samma karaktär, smak och antipatier, se i varandra sina dubbelgångare. När jag talar till den ena i den andras frånvaro, är den frånvarande genast inne i vad jag sagt, så att jag kan fortsätta mina förtroenden med vilkendera som helst utan omsvep. Därför blandar jag ihop dem i denna berättelse, som icke är någon roman med anspråk i avseende på stil och litterär planläggning.

Den första aftonen biktar jag sålunda för dem mina oförklarliga äventyr, mina tvivel och ångestkänslor. Bägge två få en min av tillfredsställelse och utropa med en mun:

— Tänk, du har ju haft samma väg att gå, som vi ha genomvandrat!

Med utgångspunkt i samma likgiltighet för religionen hade de studerat ockultismen. Därav hade kommit sömnlösa nätter, mystiska händelser åtföljda av dödlig ängslan, och till slut nattliga anfall, så att de emellanåt fördes till gränsen av vansinne. De osynliga furierna jaga dem oavlåtligt framför sig ända till den räddande hamnen: religionen. Men innan

de nå fram dit, uppenbarar sig skyddsängeln, som är ingen mindre än Swedenborg. De antaga oriktigt nog att jag är grundligt förtrogen med min landsman, och överraskade av min okunnighet lämna de goda fruntimren mig i händerna en gammal tysk bok, men med förbehåll.

— Tag och läs den här, men bliv icke rädd!

— Rädd? För vad?

Ensam i min rosenröda kammare, slår jag upp luntan på höft, och jag läser.

Det må överlämnas åt läsaren att gissa vad jag erfor, då mina blickar fäste sig vid beskrivningen på ett helvete och jag där fann landskapet vid Klam, landskapet från mitt zinkbad, tecknat som efter naturen, med den instängda dalen, de granklädda bergkullarna, de dystra skogarna, hålvägen med bäcken, byn, kyrkan, fattighuset, gödselhögarna, dyngpölen, svingården. Allt återfinnes där.

Helvete? Men jag är uppfostrad i det djupaste förakt för helvetet såsom ett inbillningsfoster, kastat på sophögen med andra gamla fördomar. Och ändå kan jag icke förneka faktum, det enda är att jag måste på följande nya sätt förklara de så kallade eviga straffen: vi befinna oss redan där nere! Det är jorden som är helvetet, detta med överlägsen klokhet byggda fängelse, där jag icke kan taga ett steg utan att giva sår åt andras lycka, och där mina medvarelser ej kunna förbli lyckliga utan att tillfoga mig ont.

Sålunda tecknar Swedenborg, kanske utan att veta det, jordelivet i det han framställer helvetet.

Helvetets eld, det är begäret att komma sig fram i världen; makterna uppväcka begäret och tillstädja

de fördömda att ernå vad de eftertrakta. Men så snart målet är hunnet, önskningarna uppfyllda, befinnes allt vara värdelöst och segern har ingenting att betyda! Fåfängligheters fåfänglighet, allt är fåfänglighet. Då, sedan den första illusionen brustit, underblåsa makterna begärets, ärelystnadens eld, och det är icke den ostillade hungern som plågar mest, utan det är den tillfredsställda lystnaden, vilken inger avsmak för allt. Och på detta sätt får demonen undergå ett ändlöst straff därför att han erhåller allt, som han önskar, och erhåller det ögonblickligen, så att han icke mera förmår njuta.

Då jag jämför Swedenborgs beskrivning på helvetet med de plågor den germanska mytologien omtalar, finner jag en ögonskenlig överensstämmelse, men för min egen personliga del det nakna faktum, att dessa två böcker kommit över mig i rätta ögonblicket och att kärnpunkten är till finnandes där. Jag är i helvetet, och fördömelsen vilar tungt på mig. Då jag rannsakar mitt förflutna liv, återser jag min barndom, hur redan den varit inrättad som ett häkte, ett inkvisitionstribunal, och för att förklara den tortyr, som ett oskyldigt barn underkastades, hjälper intet annat än att taga sin tillflykt till antagandet av en föruttillvaro, från vilken vi blivit försatta hit ned för att lida följderna av förseelser, som vi ej ha någon hågkomst av. Till följd av en vekhet i sinnet, som endast är alltför vanlig, stöter jag ner i själens djupaste gömslen de motbjudande intryck, som läsningen av Swedenborg framkallat. Men makterna lämna mig ej längre någon rast.

På en vandring i byns omgivningar leder den lilla bäcken mig till hålvägen mellan de två bergen.

Den verkligt storslagna ingången dit mellan nedrasade klippblock lockar mig med en alldeles säregen dragningskraft. Det berg, som uppbär den öde borgen, stupar lodrätt i djupet och bildar porten till den ravin, där bäcken gör kvarnfallet. Genom en naturens lek är klippan modellerad till ett turkhuvud, så likt att all traktens befolkning lagt märke därtill.

Nedanför tager mjölnarens vagnslider stöd mot bergväggen. På låset till dess port är ett bockhorn upphängt, som innehåller vagnssmörjan, och tätt bredvid lutar sig en kvast.

Ehuru allt detta är helt naturligt och som sig bör, frågar jag mig vad det är för en djävul som har satt ut dessa två insignier för häxor, bockhornet och kvasten, just där och särskilt denna morgon i min väg.

Jag går framåt på den fuktiga och mörka stigen, illa till mods, och en träbyggnad av ovanligt utseende hejdar mig. Det är en avlång och låg låda med sex ugnsluckor... Ugnar!

— Store Gud, var är jag då?

Bilden av Dantes helvete, kistorna med syndare som rödglödgas, spökar för mig — — — och de sex ugnsluckorna! Rides jag av maran? Nej, det är den anspråkslösa verkligheten, vilken röjer sig genom en hisklig stank, en flod av gyttja och en korus av grymtningar, som utgå från svingården. Vägen tränger ihop sig till en smal gång mellan mjölnarens hus och berget, rakt nedanför turkhuvudet.

Jag går på, men i bakgrunden varseblir jag en väldig dansk dogg med färg som en varg, en avbild av det odjur som vaktade ateljén vid rue de la Santé i Paris.

Jag ryggar tillbaka ett par steg; men erinrande mig Jacques Coeurs valspråk: »för ett tappert hjärta intet omöjligt», inträngер jag i avgrunden. Cerberus låtsar ej se mig, och jag marscherar på, nu mellan två rader låga och mörka hus. En svart höna utan stjärt och med tuppkam; en kvinna, som vid första anblicken synes vara vacker och i pannan bär ett märke likt en blodröd halvmåne; på närmare håll är hon tandlös och ful.

Vattenfallet och kvarnen; bullret liknar den öronsusning, som förföljer mig alltifrån de första oroliga nätterna i Paris. Mjölnarpojkarne, vita som de otrogna änglarna, sköta maskinens hjulverk likt bödlar, och det stora skovelhjulet utför sitt Sisyfusarbete med att låta vattnet rinna ned och oupphörligt rinna ned.

Längre fram smedjan, med nakna och svarta smeder, beväpnade med eldtänger, kniptänger, släggor, mitt ibland eld och gnistor, glödgat järn och smält bly; ett larm som skakar hjärnan på dess fasta stöd och kommer hjärtat att hoppa i bröstkorgen.

Därnäst sågverket och den stora sågen som gnisslar med tänderna då den torterar på pinbänken de jättelika trädstammarna, medan det genomskinliga blodet rinner ner på den klibbiga marken.

Hålvägen fortsättes längs med bäcken, härjad av slagregnet och virvelstormen; översvämningen har kvarlämnat ett lager av grågrön smuts, som övertäcker de skarpa kiselstenarna, på vilka man slinter och gör fötterna illa. Jag önskar komma över vattendraget, men spången är bortförd, och jag stannar under ett bråddjup, där den överhängande klippan

hotar att falla ned på en madonnabild, som ensam uppbär på sina svaga och gudomliga skuldror det undergrävda berget.

Jag återvänder samma väg jag kommit, försänkt i begrundningar över denna fogning av tillfälligheter, vilka sammanlagda bilda ett stort helt, underbart utan att vara övernaturligt.

*

Åtta dagar och åtta nätter förflyta lugnt i Rosenkammaren. Hjärtefriden återkommer vid min dotters dagliga påhälsning, hon som älskar mig, älskas tillbaka och är älskvärd, och jag omhuldas av mina släktingar likt ett olyckligt barn, som man skämmer bort.

Läsningen av Swedenborg upptager min dag, och den förkrossar mig genom sin naturalism i beskrivningar. Allt återfinner jag där, alla mina iakttagelser, intryck, tankar, så att dessa visioner synas mig upplevda, verkliga mänskliga dokument. Det är icke frågan om att tro blint, det är nog att läsa och jämföra sina egna livserfarenheter.

Skada bara att den bok jag har tillgång till bildar endast ett utdrag. Andelivets huvudsakliga gåtor skall jag först senare finna lösning på, när originalarbetet Arcana Coelestia faller i mina händer.

*

Emellertid hämtar jag mitt i de skrupler, som väckts av övertygelsen om att det finnes en Gud

och straff för synder, tröst ur några rader av Swedenborg, och genast infinna sig självurskuldandet och övermodet. När jag på aftonen biktade mig för min svärmor, sade jag därför till henne:

— Du tror att jag är en fördömd?

— Nej, och ändock har jag aldrig sett ett människoöde likt ditt. Men du har ännu inte funnit den goda vägen, som skall föra dig till Herren.

— Minns du Swedenborg och hans principer om himmelen? Först: lusten att härska med ett högt mål i sikte. Detta är det förhärskande sinnelaget hos mig, då jag ju aldrig har eftersträvat samhällets hedersbetygelser eller oktrojerade makt. Vidare kärleken till välstånd och rikedom för att kunna befrämja det allmänna bästa. Du vet att jag har brytt mig föga om vinning och föraktat penningen. Om jag gör guld eller en gång skall göra sådant, har jag högtidligen lovat makterna att vinsten, ifall det blir någon, skall användas för humanitära, vetenskapliga och religiösa ändamål. Till sist: den äktenskapliga kärleken. Behöver jag säga, att alltifrån unga år mina varma känslor för en kvinna koncentrerade sig omkring äktenskapets, familjens och makans idé. Det att livet förbehållit mig den lotten att gifta mig med änkan till en ännu levande man, är en ödets ironi, som jag ej kan få klar för mig, och vad beträffar ungkarlens oregelbundenheter, räknar jag dem icke med.

Den gamla satt ett ögonblick eftersinnande:

— Jag kan icke neka till att det du säger är riktigt, och vid läsning av dina skrifter har jag funnit en själ med höga syften, vilka alltid misslyckats trots uppbjudande av all kraft. Helt visst får

du göra bot för synder, som du begått innan du föddes hit till världen. Du torde ha varit en stor mannadödare i ett föregående liv, och därför skall du lida dödens ångest tusen gånger utan att dö förrän syndaboten är fullkomnad. Nu, när du är gudfruktig, grip dig verket an!

— Du menar jag skall underkasta mig den katolska kyrkans bruk?

— Ja, det gör jag!

— Swedenborg har sagt, att det icke är rätt att övergiva sina förfäders religion, eftersom var människa tillhör det andliga landområde där hennes folk är fött.

— Den katolska religionen är en högre nåd, som beviljas var och en som söker den.

— Jag nöjer mig med en lägre rang, och i värsta fall ställer jag mig inför tronen bakom judarna och muhammedanerna, vilka släppts fram de också. Jag håller i med att vara blygsam.

— Nådens tillstånd är dig erbjudet, och framför förstfödslorätten föredrar du en grynvälling.

— För tjänstekvinnans son är förstfödslorätten för mycket, alldeles för mycket!

*

Från det ögonblicket inbillade jag mig, upprättad av Swedenborg, ännu en gång att jag var Job, den rättsinnige och oförvitlige mannen, prövad av den Evige för att visa de ondskefulla huru en redlig man kan uthärda orättvist tillfogade lidanden.

Denna föreställning biter in sig i mitt sinne, som sväller av from fåfänga. Jag räknar mig till

beröm de motgångar med vilka jag blivit benådad, och jag tröttnar icke att upprepa: se hur jag har lidit! Och jag beklagar mig över att jag har det så bra hos mina släktingar; rosenrummet är ett bittert begabberi; man förhånar min uppriktiga ruelse genom att överhopa mig med välgärningar och livets små njutningar. Kort sagt, jag är en utvald, det har Swedenborg sagt, och försäkrad om den Eviges beskydd utmanar jag demonerna...

*

På åttonde dagen av min vistelse i rosenrummet kommer underrättelse om att mormorsmor vid Donaus strand har blivit sjuk. Angripen av en leversjukdom åtföljd av kräkningar och sömnlöshet med nattliga affektioner åt hjärtat. Den tant, vars gästfrihet jag åtnjuter, kallas dit ned, och jag inbjudes att återvända till min svärmor.

På mina invändningar att den gamla har förbjudit det ger man till svar, att hon har återkallat sin utdrivningsorder och att det står mig fritt att bo var jag behagar.

Denna plötsliga omkastning i det en gång fattade beslutet hos henne, som bär agg till mig, väcker min förvåning, och jag vågar icke skriva denna gynnsamma kursförändring på räkningen av den iråkade sjukdomsnöden.

Följande dag berättar man att den sjuka blivit sämre. Min svärmor överlämnar åt mig en blombukett från sin mor till tecken på förlikning och anförtror mig, att den gamla tror sig ha fått en orm i magen och andra dylika inbillningar.

Nästa bulletin: en stöld på 2,000 mark är begången hos den sjuka, som misstänker sin trotjänarinna därför. Denna har harmats djupt över en så orättvis misstanke och ärnar stämma matmodern för ärekränkning, så att husfriden är störd hos en orkeslös sjukling, som hade dragit sig från världen för att få dö i frid.

Varje budbärare har med sig till oss blommor, frukt eller villebråd, fasaner, kycklingar, gäddor...

Är det den gudomliga rättvisan som drabbar, och har den sjuka medvetande därom? Minns hon att hon en annan gång kört ut mig på stora landsvägen, som förde mig till sjukhuset?

Eller är hon kanske vidskeplig? Tror hon mig vara i stånd till att ha förhäxat henne, och äro de skickade gåvorna endast mutor, kastade i ansiktet på trollkarlen för att stilla hans hämndtörst?

Olyckligtvis kommer en bok i magi mig till handa från Paris just i detta ögonblick och undervisar mig om de förfaringssätt som kallas förgöringar, och författaren råder läsaren att icke tro sig vara fritagen från skuld därför att han undviker de magiska konster, som gå ut på att skada någon; man måste övervaka sin onda vilja, som förslår att inverka på en annan till och med om denne är frånvarande.

Av denna upplysning drog jag en dubbel slutsats: först angående mina samvetsbetänkligheter i förevarande fall, när jag i vredesmod hade lyft handen mot porträttet under uttalande av en förbannelse, vidare den gamla återväckta misstanken att jag själv var föremål för hemliga nidingsdåd från ockultisternas eller teosofernas sida.

Å ena sidan samvetskval, å den andra fruktan; och de två kvarnstenarna börja mala mig sönder och samman.

*

Så här målar Swedenborg helvetet. Den fördömde får bo i ett hänförande vackert palats, finner livet skönt där och tror sig tillhöra de utvalda. Småningom börja behagligheterna på att försvinna som dunster, och den olycklige finner sig vara instängd i ett eländigt kyffe omgivet av exkrementer (se det följande).

Farväl Rosenrum! När jag träder in i den stora kammaren vid sidan av min svärmors, känner jag i förväg att min vistelse där icke skall bliva långvarig.

I själva verket ha alla småsaker som förgifta livet sammansvurit sig mot den ro, som mitt arbete kräver.

Golvtiljorna gunga under mina fötter; stolen är rank, bordet haltar, kommoden vacklar, sängen knarrar, och de andra möblerna skaka när jag går fram och åter på golvet.

Lampan ryker; bläckhornet är för trångt så att pennskaftet blir nersmetat; det är ett lanthus, som utdunstar gödselhög, dyngvatten, vätesvavlat svavelammonium, kolsvavla. Hela dagen skria korna, svinen, kalvarna, hönsen, kalkonerna, duvorna. Flugor och getingar oroa mig om dagen, myggor om natten.

I byn kan man nästan ingenting få köpa hos kryddkrämaren. I brist på bättre måste jag hålla till godo med deras bläck, som har högröd rosenfärg!

Eget i alla fall! Ett paket cigarrettpapper innehöll bland hundra vita ett rosenrött blad! (Rosenrött!) Det är helvetet med sakta eld, och jag, som är van att uthärda stora sorger, lider omåttligt av dessa futtiga nålsting, så mycket mera som min svärmor tror mig vara missnöjd med hennes mest grannlaga omsorger.

*

Den 17 september. Jag vaknar på natten och hör byklockan slå tretton slag. Omedelbarligen förnimmer jag den elektriska känningen och ett buller på vinden över mitt huvud.

Den 19 september. Vid undersökning uppe på vinden får jag syn på ett dussin spinnrockar, vilkas hjul påminna mig om elektricitetsmaskiner. Jag öppnar en ofantligt stor koffert, som är tom, utom att fem svartmålade käppar av okänd användning äro lagda på bottnen så att de bilda ett pentagram. Vem har spelat mig detta streck, eller vad har detta att betyda? Jag vågar icke fråga det, och gåtan står olöst.

På natten rasar ett förfärligt oväder mellan klockan tolv och tu. Vanligen uttömmer ett oväder inom kort sin kraft och drager bort; men det här stannar kvar över min by i hela två timmar, vilket jag upptager som ett personligt angrepp, och varje blixt siktar på mig utan att träffa.

*

Om aftnarna förtäljde min svärmor för mig traktens dagskrönika. En sådan ofantlig samling

av husliga och andra tragedier! Äktenskapsbrott, skilsmässor, processer mellan nära anförvanter, mord, stölder, våldtäkter, blodskam, ärerörigt förtal. Slotten, villorna, hyddorna innesluta olyckliga av alla grader, och jag kan ej göra en spatsertur utefter vägarna utan att tänka på Swedenborgs helveten. Tiggare, svagsinta av båda könen, sjuka, krymplingar kanta dikena vid stora landsvägen, där de ligga på knä vid foten av ett krucifix, en madonna- eller martyrbild.

Om natten irra sådana olyckliga, som lida av sömnlöshet och maran, omkring på ängarna och i skogarna för att ernå den trötthet, som må kunna återskänka dem deras sömn, och bland dessa kvalda människor finns det folk ur de högre klasserna, väluppfostrade fruntimmer, man räknar till och med en kyrkoherde bland dem.

Alldeles i närheten av vårt hus ligger ett kloster, vilket tjänar som förbättringsanstalt för fallna kvinnor. Det är ett riktigt korrektionsfängelse, där den strängaste ordensregel härskar. Om vintern och i tjugu graders köld sova dessa botgörerskor i sina celler på överisade stenbänkar, då det är förbjudet att elda, så att deras fötter och händer betäckas med kylsår, som spricka sönder.

Bland andra finns det där en kvinna, som har bedrivit synd med en andans man, vilket är en dödssynd. Söndermald av samvetskval, bragt till förtvivlan tager hon sin tillflykt till biktfadern, men denne nekar henne bikten och heliga sakramentet. För dödssynd gäller fördömelse. Då mister den olyckliga förståndet, inbillar sig vara död och irrar omkring från by till by, anropande prästerskapets barmhärtighet för att få bli begravd i vigd jord.

Bannlyst och bortjagad överallt, kommer och går hon skriande som en hjort, och folket korsar sig och säger: där går den fördömda. Ingen tvivlar på att hennes själ redan är i den eviga elden medan hennes vålnad stryker omkring här, ett vandrande lik, för att tjäna som avskräckande exempel.

Man berättar vidare för mig, att en man vart besatt av djävulen och att den olycklige bytt om personlighet och tvangs av den onde att uttala hädelser, mot sin egen vilja. Sedan man länge sökt en andebesvärjare, får man tag på en ung franciskanermunk, ofördärvad och känd för sin hjärterenhet. Han bereder sig medelst fastor och botövningar, och när den stora dagen är inne, föres den besatte in i kyrkan och biktar sig inför folket, coram populo. Då skrider den unge munken till verket och genom böner och åkallan från morgonen till långt fram på kvällen lyckas han jaga ut demonen, vilken gick sina färde på sätt som de skräckslagna åskådarne aldrig efteråt vågade tala om. Ett år senare dog franciskanern.

Sådana berättelser och andra därtill stärkte min övertygelse att denna nejd var ett till botgöring förutbestämt ställe och att det fanns en mystisk motsvarighet mellan detta land och de platser, dit Swedenborg förlägger de helveten han avmålar. Har han besökt denna del av nedre Österrike och i likhet med Dante, då denne skildrar trakten söder om Neapel, tecknat sina helveten efter naturen?

— ?

— ?

*

En fjorton dagars rast under arbete och studier, och jag ryckes ännu en gång ut ur mitt läger. Vid höstens inbrott skola nämligen min tant och min mor flytta tillsammans i Klam, så att vi bryta upp, och för att bevara mitt oberoende hyr jag mig en stuga bestående av två rum, som ligger strax ovanför, så att jag blir nära granne till min dotter.

Första aftonen efter det jag tagit min bostad i besittning erfar jag en ängslan som om luften vore förgiftad. Jag går ned till min mor.

— Om jag sover däruppe i natt, skola ni finna mig död i min säng i morgon. Härbärgera en fredlös för en natt, kära mor!

Rosenrummet ställes genast till min disposition, men, gode gud, så det har blivit omgestaltat efter min tants utflyttning! Svarta möbler; ett bibliotek med tomma hyllor som vidöppna gap; blommorna borttagna ur fönstren; en gjutjärnskamin, hög, smal, svart som ett spöke, med hiskliga fantasifigurer på, salamandrar, drakar. Med ett ord en disharmoni som gör mig sjuk. För övrigt tar allting på mina nerver, därför att jag är en man med ordnade vanor, vilken gör allting på bestämda timmar. Oaktat alla mina bemödanden att dölja, hur ledsen jag är, förstår min mor att läsa mina hemliga tankar:

— Alltid missnöjd, mitt barn!

Hon gör sitt bästa och mer till för att få se mig nöjd, men tvedräktsandarne blanda sig i spelet, och ingen bot hjälper. Hon söker draga sig till minnes min smak och mina vanor, men det blir alltid bakvänt. Sålunda är det få saker jag har sådan motvilja för som kalvhjärna med brynt smör.

— Här har jag någonting gott i dag särskilt för din räkning, säger hon åt mig.

Och hon lägger för åt mig kalvhjärnan med brynt smör. Jag förstår att hon missmint sig, och jag äter, men med en vedervilja, som är illa dold under en låtsad aptit.

— Du äter ingenting!

Och hon fyller min tallrik...

Det är för mycket! — Förr i världen tillskrev jag kvinnlig elakhet alla mina olyckor; nu urskuldar jag den oskyldiga och säger inom mig: det är djävulen!

*

Alltifrån ungdomen ägnar jag min morgonpromenad åt meditationer, som utgöra förberedelse till mitt dagsarbete. Ingen har fått ledsaga mig då, icke ens min hustru.

I själva verket kan mitt sinne om morgonen glädja sig åt en jämvikt och en expansion, som kommer nära extasen; jag går icke; jag flyger; jag känner ej att jag har någon kropp, all sorgsenhet förflyktigas, och jag är helt och hållet själ. Det är för mig en den inre samlingens, en bönens timme, min gudstjänst.

Nu när jag måste offra allt, förneka mig själv och mina mest berättigade tycken, nu tvinga makterna mig att avstå från detta sista och mest upplyftande nöje.

Det är min lilla dotter som yttrar sin åstundan att få följa med mig. Jag avböjer hennes erbjudande med en mycket öm omfamning, men hon förstår icke mina förevändningar att jag behöver vara ensam med

mina tankar. Hon gråter, och då blir hon oemotståndlig, så att jag tar henne med mig ut att promenera, besluten att icke oftare medgiva detta missbruk av rättigheter. Känner du barnet, förtjusande, medryckande genom sin ursprunglighet, sin hjärteglädje, sin tacksamhet för minsta sak, det vill säga när man har sina fristunder; men är du upptagen av dina tankar, frånvarande, förströdd, vad en liten byting då kan sönderslita din själ med sina otaliga frågor, sina påhitt och nycker! Min lilla vaktar svartsjukt på mina tankar som en älskande; hon lurar på det ögonblick då hennes pladder kommer lagom för att fördärva ett nät av skickligt hopspunna tankar... å nej, det menar hon inte, men det ser för oss alldeles ut som om vi vore rov för överlagda stämplingar av ett litet oskyldigt kräk.

Jag går med långsamma steg, jag flyger icke längre; min själ är fången, min hjärna tom till följd av ansträngningen att sänka sig till ett barns ståndpunkt.

Vad som plågar mig ända till tortyr äro de djupa och förebrående blickar hon kastar på mig då hon tror sig vara mig till besvär och inbillar sig att jag inte tycker om henne. Då förmörkas det lilla öppna, frimodiga, strålande ansiktet, blicken drar sig tillbaka, hennes sinne sluter sig, och jag känner mig berövad det ljus, som detta barn har kastat i min töckniga själ. Jag kysser henne, bär henne i mina armar, plockar blommor och kiselstenar åt henne; jag skär ett spö och leker att jag är kon, som hon skall föra ut på bete.

Hon är lycklig och nöjd igen, och livet ler mot mig.

Jag har offrat min samlingstimme! Det är botgöring för det onda jag en gång velat draga ner över denna ängels huvud, i ett ögonblick av yrsel.

Att få försona ett brott med att bliva älskad! I sanning, makterna äro icke så grymma som vi.

X.

Utdrag ur en fördömds dagbok.

Oktober, november 1896.

Brahmanen fyller sin plikt mot livet genom att låta ett barn bliva till. Därefter går han ut i öknen för att ägna sig åt ensligt leverne och självförsakelse.

*

Min mor: Vad har du gjort, olycklige, i din föregående inkarnation, eftersom ödet misshandlar dig på detta vis?

Jag: Gissa! Erinra dig en man, som först var gift med en annans hustru, såsom jag, och skiljer sig från henne för att äkta en österrikiska, såsom jag! Och sedan sliter man ifrån honom hans lilla österrikiska, såsom man har berövat mig min, och deras enda barn gömmes undan på sluttningen av Böhmerwald, såsom mitt barn. Minns du hjälten i min roman »I havsbandet», han som ömkligt omkommer på en ö mitt i havet...

Min mor: Nog! Nog!

Jag: Du vet icke, att min farmor hette Neipperg...

Min mor: Tyst, olycklige!

Jag: ... och att min lilla Kerstin liknar seklets största mannadödare, pannluggen inbegripen; se på henne bara, den lilla despoten, som kuvar män redan vid två och ett halvt års ålder...

Min mor: Du är tokig!

Jag: Ja väl! — Och ni kvinnor, vad ha ni fordom begått för synder, eftersom er lott är grymmare än vår? Se hur rätt jag har i att kalla kvinnorna för våra demoner! Var och en skall ha efter förtjänst!

Min mor: Ja, det är det dubbla helvetet att vara kvinna!

Jag: ...och kvinnan, hon är den dubbla demonen. Vad reinkarnationen angår, är det en kristen lära, som prästerskapet skjutit i skuggan. Jesus Kristus påstår att Johannes Döparen var en reinkarnation av Elias. Är han en auktoritet eller icke?

Min mor: Jo visst, men romerska kyrkan förbjuder att forska i det fördolda!

Jag: Och ockultismen tillåter det, då ju vetenskaperna äro tillåtna!

*

Tvedräktsandarne fara hårt fram, och oaktat vår fullständiga insikt i deras spel och vår ömsesidiga skuldlöshet uppstå alltemellanåt missförstånd, som kvarlämna bottenfällningar av bitterhet.

Till råga på detta ha de båda systrarna börjat att efter sin mors hemlighetsfulla sjukdom misstänka min onda vilja för att ha åtgjort något därvidlag, och med hänsyn till det intresse jag kunde ha av

att se det hinder utplånas, som skiljer mig från min hustru, kunna de icke undertrycka den mycket riktiga tanken att den gamlas död skulle göra mig nöje. Blotta tillvaron av denna önskan gör mig förhatlig, och jag vågar icke längre fråga, hur det står till med mormodern, för att icke bliva behandlad som en hycklare.

Situationen är spänd, och mina gamla väninnor utgjuta sig i oändliga diskussioner om min person, min karaktär, mina åsikter och uppriktigheten av min kärlek till lillan. En dag tror man mig vara ett helgon, och sprickorna i händerna äro stigmatisationstecken. I själva verket likna märkena ini handen hål efter grova spikar, och för att avlägsna allt anspråk på helighet säger jag mig vara den gode rövaren, som nedstigit från korset och är stadd på vallfärd för att vinna paradiset.

En annan dag då man har spekulerat över min gåta, hålles jag för att vara Robert le Diable. Då samverka ett par händelser till att inge mig fruktan för att bli stenad av befolkningen. Nakna förhållandet var detta. Min lilla Kerstin är ytterligt rädd för sotaren. En afton vid kvällsvarden börjar hon plötsligt stortjuta, och pekande med fingret på någon osynlig bakom min stol, ropar hon:

— Sotarn står där!

Min mor, som tror på klärvoyans hos barn och djur, bleknade, och själv blev jag rädd, i synnerhet då jag såg min mor göra korstecknet över barnets huvud. En dödstystnad följde på denna händelse, som gjorde mitt hjärta beklämt.

Hösten är kommen med stormar, regn och mörker. I byn och i fattighuset ökas antalet av elända, sjuka, döende och döda. Om natten hör man korgossen, som går framför det heliga sakramentet, pingla med sin lilla klocka. Om dagarna ljuder själaringning från kyrktornet, och liktågen följa tätt på varandra. Livet är dödande ledsamt och dystert. Och jag får igen mina nattliga anfall. Man gör förböner för mig, man läser pater-noster, och vigvattensskålen i min kammare fylles av kyrkoherden själv med vigvatten.

— Herrens hand vilar tung på dig! Det är min mor som krossar mig med detta skarpa tilltal.

Jag böjer mig, men reser mig på nytt. I kraft av en sinnets smidighet, och väpnad med en inrotad skepticism, skakar jag av min själ dessa mörka föreställningar, och efter att ha läst vissa ockultistiska arbeten inbillar jag mig vara förföljd av elemental- och elementarandar, incubi, lamier, som med all makt söka hindra mig från att bliva färdig med mitt alkemistiska storverk. Enligt de initierades anvisningar skaffar jag mig en dalmatisk dolk och tycker mig vara väl beväpnad mot de onda andarne.

En skomakare i byn, ateist och hädare, har nyss dött. Han hade ägt en kaja, som efter husbondens bortgång höll till på grannens tak. Under likvakan uppenbarade kajan sig inne i stugan, utan att de närvarande kunde förklara hur den kommit in. På begravningsdagen ledsagar den svarta fågeln likprocessionen, och på kyrkogården slår den ned på kistlocket under ceremonien. Om morgnarna följer detta djur mig utefter vägarna, vilket oroar mig på grund av befolkningens vidskeplighet. En dag, den sista, flyger

kajan före mig genom bygatorna, utstötande fasliga skrin och till och med grova ord, som den lärt av hädaren. Då blanda sig två småfåglar, en rotgel och en sädesärla, i uppträdet och förfölja kajan från tak till tak. Kajan flyr ut ur byn och sätter sig på skorstenen till en hydda. I samma ögonblick skuttar en svart kanin framför huset och försvinner under gräset. Ett par dar senare får man veta att kajan är död. Den hade blivit ihjälslagen av några pojkar, som den förargat genom sin tjuvaktighet.

*

Emellertid tillbringar jag dagarna med arbete i min stuga. Men det ser ut som om makterna skulle ha undandragit mig sin gunst sedan någon tid. Ofta finner jag vid mitt inträde luften tjock som vore den förgiftad, och då måste jag arbeta för öppen dörr och öppna fönster. Klädd i en grov kappa och en pälsmössa sitter jag och skriver vid bordet, kämpande mot mina så kallade elektriska attacker, som trycka hop bröstet och stinga ryggen på mig. Ofta tycker jag att någon står bakom min stol. Då riktar jag dolkstötar bakåt och inbillar mig bekämpa en fiende. Detta varar ända till klockan fem på aftonen. Om jag sitter kvar över denna timme, blir striden fruktansvärd, och med krafterna uttömda tänder jag min lykta och går ner till svärmor och barnet. En enda gång, då jag utsatt mig för dubbelt, ja tredubbelt korsdrag, emedan luften i min kammare trots ett öppet fönster stod tjock och kvävande, förlänger jag striden till klockan sex för att avsluta en uppsats i kemi. På en blombukett klättrar en Marie nyckel-

piga, gul med svarta fläckar, de österrikiska färgerna; den känner för sig och söker komma ned. Slutligen släpper hon sig ner på mitt papper och gör tecken med vingarna alldeles som tuppen på kyrkan Notre Dame des Champs i Paris. Därefter kryper hon utmed kanten av manuskriptet, tar fäste på min högra hand och kravlar upp på den. Hon ser på mig och flyger därefter mot fönstret. Kompassen på bordet visar nordlig riktning.

Gott! tänker jag: till Norden alltså! Men i sakta mak och när jag får lust. Tills vidare stannar jag där jag är.

När klockan slagit sex finnes det ingen möjlighet mer att stanna kvar i detta spökhus. Okända krafter lyfta mig från stolen, och jag måste slå igen butiken.

*

På de dödas dag inemot klockan tre eftermiddagen är det solljust och lugnt väder. Innevånarnas procession med prästerna samt fanor och musik i spetsen skrider fram mot kyrkogården för att hälsa de hädangångne. Kyrkklockorna börja bingla och bångla. Då utbryter med ens, utan att något moln först visat sig på den blekblå himmeln, en storm. Fandukarna fladdra och smälla på sina stänger, de i processionen gående männens och kvinnornas kläder röras häftigt för vinden, virvlande dammoln höja sig, träden buga... Det är ett sannskyldigt underverk.

*

Jag är rädd för den instundande natten, och min mor är förberedd därpå. Hon har givit mig en amulett att bära omkring halsen. Det är en madonna

och ett kors av heligt trä, som utgjort del av en mer än tusenårig kyrkbjälke. Jag mottager den som en kostbar skänk, given av gott hjärta; men en återstod av mina fäders religion förbjuder mig att bära den om halsen.

Vid aftonmåltiden inemot klockan åtta, omkring den tända lampan, råder en olycksbådande stillhet i vår lilla krets. Ute är det kolmörkt, träden susa icke. Det är alltså moltyst. Då kommer en vindstöt, en enda, som tränger igenom fönsterspringorna och utstöter ett tjut likt ljudet av en mungiga. Och så är det slut.

Min mor kastar en förfärad blick på mig och trycker barnet i sin famn. Jag fattar på sekunden vad denna blick sade mig:

— Vik hädan, fördömde, och drag icke ned hämndens demoner över oskyldiga!

Allt störtar in omkring mig; den enda lycka som återstår, att få vara hos min dotter, drages undan mig, och under den sorgliga tystnaden säger jag i andanom mitt farväl åt livet.

Efter aftonvarden drager jag mig tillbaka i rosenröda kammaren, som är svart nu, och bereder mig till en nattlig strid, emedan jag känner mig hotad. Av vem? Jag vet icke, men jag utmanar den osynlige, han mände vara demonen eller den Evige, och går att brottas som Jakob med Gud.

Man klappar på dörren. Det är min mor, som har förkänning av en svår natt för mig och inbjuder mig att sova på soffan i salongen.

— Barnets närhet skall rädda dig!

Jag tackar henne, men försäkrar att ingen fara

är för handen och att ingenting kan förfära mig, då samvetet är rent.

Hon säger god natt med ett småleende.

Jag ikläder mig stridsmanteln, mössan och stövlarna, fast besluten att sova påklädd, redo att dö som en tapper krigare, vilken ser döden djärvt i ögonen sedan han trotsat livet. Mot elvatiden börjar luften tjockna i rummet, och en dödlig ångest får makt med mitt mod. Jag går och öppnar fönstren. Ett luftdrag hotar att släcka lampan. Jag stänger! Lampan börjar sjunga, kvida, gnälla. Sedan blir det tyst.

Då höjer en hund i närheten veklagande tjut; det betyder begravningssång, enligt folksägnen.

Jag ser ut igenom fönstret: Karlavagnen synes i ensamt majestät. Där nere ligger fattighuset, ett ljus är tänt och en gumma sitter böjd över sin stickning, inväntande befrielsen, kanske fruktande för sömnen och drömmarna.

Trött sträcker jag mig på sängen och försöker sova. Genast förnyas den gamla leken. En elektrisk ström söker mitt hjärta, lungorna upphöra att funktionera, jag måste resa mig upp eller dö. Sittande på en stol, alltför utmattad för att orka läsa, stannar jag uppe, försänkt i slöhet, under en halvtimme.

Då beslutar jag mig för att gå ut och vandra tills morgonen inbryter. Jag går ned. Natten är mörk och byn sover, men hundarna sova icke, och på den förstas appell omringar mig hela flocken med vidöppna gap och lysande ögon samt tvinga mig taga till reträtten.

När jag åter kommit in och öppnat dörren till min kammare, kännes det som om rummet vore

uppfyllt av levande och fientliga väsenden. Det är proppfullt, och jag tycker mig tränga igenom skocken när jag söker uppnå sängen, på vilken jag faller ner, resignerad, besluten att dö. Men i sista ögonblicket då den osynliga gamen kväver mig under sina vingar, släpar någon mig ur sängen, och furiernas jakt tar sin gång. Besegrad, slagen till jorden, bragt utom mig, lämnar jag slagfältet och ger vika för de osynliga i den ojämna striden.

Jag klappar på dörren till salen på andra sidan om korridoren. Min mor, som ännu är uppe och försänkt i bön, kommer och öppnar.

Uttrycket i hennes anlete i det ögonblick hon får syn på mig inger mig en djup fasa för mig själv.

— Vad önskar du, mitt barn?

— Jag önskar mig döden, och sedan att bli bränd, eller brännen mig hellre levande!

Ej ett ord vidare behövs; hon har förstått mig, och i det hon kämpar mot sin fasa, vinna medömkan och den religiösa barmhärtigheten överhand, så att hon med egen hand ställer i ordning soffan åt mig och därefter drar sig tillbaka i rummet innanför, där hon ligger med barnet.

Av en slump — alltid denna sataniska slump! — står soffan mitt för fönstret, och samma slump har velat att det ej finnes rullgardin, så att den svarta fönsteröppningen, som vetter åt nattdunklet, stirrar mig i ansiktet, och yttermera är det just genom detta fönster som vindstöten pep nu i kväll, då vi sutto till bords.

Maktlös sjunker jag ned på mitt läger, förbannande denna allestädes närvarande, oundvikliga

slump, som förföljer mig i den uppenbara avsikten att göra mig hemfallen åt förföljelsemani.

Fem minuters vila med ögonen fästa på den svarta fyrkanten, och det osynliga spöket smyger sig på min kropp, och jag stiger upp. Mitt i rummet blir jag stående i timmar som en staty... jag vet icke hur länge — förvandlad till pelarhelgon sover jag eller sover icke.

Vem är det som ger mig nya krafter att lida? Vem nekar mig att få dö och utlämnar mig i stället åt tortyr?

Är det han, livets och dödens herre, hos vilken jag väckt anstöt när jag vid läsningen av skriften »Om glädjen att dö» gjorde experiment med att dö och trodde mig mogen för det eviga livet?

Är jag Flegyas, dömd till Tartarens dödsvånda till följd av sitt övermod, eller Promethevs, straffad medelst den sargande örnen därför att han avslöjat makternas hemlighet för de dödlige?

(Vid nedskrivandet av detta erinrar jag mig den scen från Jesu pinohistoria, då soldaterna spottade honom i ansiktet och några kindpustade honom, medan andra slogo honom med spön, sägande till honom: Kristus, profetera vem det var som slog dig!

Mina ungdomskamrater torde erinra sig den orgiastiska aftonen i Stockholm, då författaren till denna bok spelade soldatens roll...)

Vem det var som slog dig? Frågan utan svar, tvivlet, ovissheten, det hemlighetsfulla i saken, det är mitt helvete!

Må han avslöja sig, och jag vill brottas med honom, jag skall bjuda honom spetsen!

Men detta är just vad han undviker, för att

slå mig med vansinne, gissla mig med det onda samvetet, som är tillräcklig drivfjäder för att söka fiender överallt. Fiender, det vill säga de som sårats av mitt onda viljande, så att varje gång jag upptäcker en fiende får mitt samvete en stöt.

*

Följande dag efter några timmars sömn väckes jag av min lilla Kerstins kvittrande röst, och allt är glömt; jag hängiver mig åt mina vanliga arbeten, som gå bra. Också trycker man genast allt som jag skriver, ett bevis på att mitt sunda förnuft och min intelligens äro oskadda.

Emellertid utsprida tidningarna ett rykte om att en amerikansk forskare har uppfunnit en metod att förvandla silver till guld, vilket räddar mig från misstanken att vara en svartkonstnär, en dåre eller en charlatan. Min vän teosofen, som dittills har sänt mig penningeunderstöd, utsträcker då handen för att vinna mig för sin sekt.

I det han skickar mig madame Blavatskys »Secret Doctrine», döljer han icke huru angelägen han är att få veta min mening, vilket sätter mig å min sida i bryderi, då jag misstänker att våra vänskapliga förbindelser bero av mitt svar. The secret doctrine, detta orättmätiga tillgrepp av alla så kallade ockulta teorier, detta uppkok på alla nyare och äldre vetenskapliga kätterier, av noll och intet värde när författarinnan uttalar sina egna enfaldiga och inbilska meningar, intressant genom citaten ur föga kända författare, avskyvärt genom de medvetna och omedvetna bedrägerierna, genom historierna om

tillvaron av mahatmer. Ett arbete av en gynander, som velat slå mannens rekord och ger sig min av att ha fällt till marken naturvetenskap, religion, filosofi och uppsatt en Isisprästinna på den korsfästes altare.

Med alla de förbehåll och den skonsamhet man är skyldig en vän låter jag honom förstå detta, i det jag säger ifrån att den kollektivistiska gudomen, karma, icke faller mig i smaken, och att jag av detta skäl ej kan ansluta mig till ett parti som förnekar en personlig Gud, den ende som tillfredsställer mina religiösa behov. Det är en trosbekännelse man avfordrar mig, och ehuru jag är övertygad om att mitt ord skall medföra en brytning och därmed följande indragning av mitt underhåll, talar jag rent ut.

Då förbytes den redlige och ädelsinnade vännen till en hämndens demon. Han slungar mot mig en bannlysning, hotar med de ockulta makterna, skrämmer mig med förtäckta anspelningar av klandervärd art och uttalar besvärjelser som en hednisk offerpräst. Han slutar med att instämma mig inför en ockult domstol och svär att jag aldrig skall glömma den 13 november.

Min belägenhet är pinsam, då jag förlorat en vän och hotas med nöd. Av en djävulsk slump inträffar följande mitt under vårt krig per post.

»L'Initiation» offentliggör en uppsats av mig, vari jag kritiserar det rådande astronomiska systemet. Tisserand, föreståndaren för Parisobservatoriet, dör några dagar efter uppsatsens offentliggörande. I ett anfall av upprymt lynne sammanställer jag dessa bägge fakta och erinrar om att Pasteur dog dagen efter det min Sylva Sylvarum utsänts i bokhandeln.

Min vän teosofen förstår icke skämt, och lättrogen i högsta grad, kanske också mer initierad än jag i svartkonsten, låter han undfalla sig uttryckliga påståenden om att jag utövar förgöringskonster.

Man tänke sig min förskräckelse när efter det slutliga brevet, som lyktade vår korrespondens, den ryktbaraste av Sveriges astronomer dör av slag. Jag blev ängslig, och det med skäl. Att bli misstänkt för att bedriva trollkarlsfinter, det är livssak, och »varder han sjelf i thy dräpen, ligge ogild».

Till råga på min fasa: inom loppet av en månad avlida fem mer eller mindre kända astronomer, den ene efter den andre.

Jag kände fruktan för en fanatiker, som jag tillskrev en druids grymma sinnelag, förenat med de hinduiska trollkarlarnes föregivna makt att döda på avstånd.

Ett nytt helvete av ångestkval! Och från och med den dagen glömmer jag demonerna för att rikta alla mina tankar på de olycksbringande stämplingarna från teosoferna och deras påstådda indiska magiker, begåvade med otroliga krafter. Nu känner jag mig vara dömd till döden, och jag innesluter papper i förseglat konvolut med angivelse mot mina mördare för den händelse jag skulle drabbas av en plötslig död. Varefter jag avvaktar!

*

Tio kilometer längre österut invid Donau ligger den lilla staden Grein såsom distriktets huvudort. Nu mot slutet av november, då det redan är full vinter, berättar man mig att en främling från Zanzibar

har slagit sig ned där i egenskap av turist. Detta är nog för att väcka alla ett sjukt sinnes farhågor och mörka föreställningar. Jag söker skaffa mig underrättelser om främlingen, om han verkligen är afrikan, vad han har i sinnet och varifrån han anlänt.

Man kan ingenting utröna; en hemlighetsfull slöja omhöljer den okände, som spökar för mig dag och natt, och ur djupet av min nöd anropar jag, som alltjämt står kvar inom Gamla testamentets krets, den Eviges beskydd och hämnd mot mina fiender.

Davids psalmer uttrycka bäst min håg, och den gamle Jakob är min gud. Den åttiosjätte psalmen fäster sig företrädesvis i mitt sinne, och jag upprepar gång på gång:

»Gud, fräcka människor hava rest sig upp mot mig, och våldsverkarnes hop står efter mitt liv; de hava icke dig för ögonen.»

»Gör ett tecken med mig och låt det gå mig väl. Och må de, som hata mig, se med blygd, att du, Herre, hjälper mig och tröstar mig.»

Det är ett tecken jag utbeder mig, och märk, läsare, hur min bön snart blir hörd.

XI.

Den Evige har talat.

Vintern har kommit med gulgrå himmel, utan en solstråle under flera veckor; vägarna äro så smutsiga att man ej kan gå ut; trädens löv ruttna, hela naturen stinker, upplöst i förruttnelse.

Höstslakten har tagit sin början; hela dagarna höjas offrens skrin mot det skumma himlavalvet, och man trampar i blod och bland lik.

Det är dödande ledsamt, och min nedstämning meddelar sig åt de båda barmhärtighetssystrar, vilka omhulda mig som sitt sjuka barn. Vad som ännu mer nedtynger mig är min fattigdom, som jag måste dölja, och de fåfänga försöken att avvända en hotande nöd.

Man önskar att jag skall fara därifrån för min egen skull, emedan denna isolerade tillvaro är allt annat än naturlig för en man, och för övrigt äro de ense om att jag behöver en läkare.

Fåfängt väntar jag de behövliga pengarna från mitt fädernesland, och jag bereder mig att fly till fots, trampande stora landsvägen.

»Jag har blivit lik pelikanen i öknen; jag är som ugglan i dess ensliga tillhåll.»

Min närvaro plågar mina släktingar, och vore det icke för min kärlek till barnet, skulle man ha kört bort mig. Nu när smutsen eller snön hindra henne att gå till fots ute i det fria, bär jag den lilla på mina armar längs vägarna, bestiger kullarna och klättrar uppför klipporna. Då förmana de gamla:

— Du får hjärtklappning, du ådrager dig lungsot på det här viset, du tar döden på dig.

— En skön död vore det!

Vi sitta vid middagsbordet den tjugonde november, en grå, kulen, vederstygglig dag. Alldeles utbränd efter en sömnlös natt och upprepade nappatag med de osynliga, förbannar jag livet och klagar över att solen är borta.

Min mor har förutsagt, att jag icke skall bli frisk före kyndelsmässan, då solen kommer igen.

— Här är min enda solstråle, sade jag till henne och pekade på min lilla Kerstin mitt emot mig.

I samma ögonblick skingra sig de sedan veckor hopade molnen, och genom en rämna tränger ett ljusknippe in i salen och bestrålar mitt ansikte, bordduken, servisen...

— Titta på solen, pappa! Titta solen! utropar barnet och knäpper ihop händerna.

Jag reser mig, förvirrad, ett rov för de mest stridiga känslor.

En slump? Nej, säger jag till mig själv!

Undret, tecknet? Nej, det är för mycket för en misshaglig som jag, och den Evige befattar sig icke med jordmaskarnas små angelägenheter.

Och ändock stannar denna solstråle kvar i mitt

hjärta som ett stort leende mitt i ansiktet på den missnöjde...

Under de två minuter, som jag behöver för att gå till min stuga, upptorna molnen sig gruppvis i de äventyrligaste former, och i öster, där slöjan undanlyfts, är himmeln grön, smaragdgrön som en äng mitt i sommaren.

Jag blir stående i min kammare och väntar på någonting obestämbart, men är försjunken i en ruelse, som är fridfull och ej bemängd med fruktan.

Då dundrar ett åskslag, ett enda och utan föregående blixt, över mitt huvud. Först blev jag rädd och avvaktade det vanliga regnet och ovädret. Men ingenting inträffar; ett fullständigt lugn råder, och allt är över.

Varför, frågar jag mig, har jag icke fallit ned och ödmjukat mig inför den Evige, som talat?

Därför att då den Allsmäktige värdigas tala till en insekt, och det med majestätisk iscensättning, känner insekten sig förstorad och uppblåst av en sådan heder, och högmodet viskar åt honom, att han måtte vara en särskilt utvald varelse. Rent ut sagt fann jag mig stå i jämnhöjd med den Evige, utgöra en integrerande del av hans personlighet, emanerad ur hans väsende, ett organ i hans organism. Han behöver mig för att uppenbara sig, i annat fall skulle han låtit åskan slå ihjäl mig på fläcken. Varav kom ett så omätligt högmod hos en dödlig? Härstammar jag från seklernas början, då de upproriska änglarna förenade reste sig mot en härskare, som var nöjd med att råda över ett rike av slavar? Är det därför som min pilgrimsfärd på jorden gestaltat sig till ett gatlopp, där de uslaste

bland de usla gottat sig åt att piska mig med spön, spotta på mig och smutskasta mig?

Det finns ju icke en av alla upptänkliga förödmjukelser, som jag icke har prövat på; och likafullt växer alltjämt mitt högmod i direkt proportion till förnedringen. Vad är då detta? Jakob, som brottas med den Evige och utgår ur striden en smula lemmalytt, men medförande krigets äretecken. Job, ställd på prov och framhärdande i att rättfärdiga sig inför straff, som tillfogas honom oförskyllt.

Sedan jag skakats av så många osammanhängande föreställningar, tvingar trötttheten mig att släppa tag, och mitt uppblåsta jag sjunker ihop igen, förminskas, så att det som tilldragit sig reduceras till ett intet: ett åskslag i slutet av november!

Men ekot av åskdundret genljuder på nytt, och åter gripen av extas tar jag och öppnar bibeln på måfå, i det jag ber till Herren att han må tala högre för att jag skall förstå!

Min blick faller genast på följande vers ur Jobs bok:

»Vill du göra min dom om intet, vill du fälla mig för att själv få rätt? Haver du en arm såsom Gud, och kan du låta tordönet ljuda såsom han?»

Intet tvivel mera! Den Evige har talat!

— Evige! Vad vill du mig! Säg och din tjänare lyssnar därtill.

Intet svar!

Gott: jag ödmjukar mig inför den Evige, som har täckts ödmjuka sig inför sin tjänare. Men böja knä för folket och de mäktige? Aldrig!

På aftonen mottog min goda mor mig på ett sätt som ännu är mig gåtfullt. Hon betraktar mig i smyg, med en rannsakande blick som om hon ville utröna vilket intryck den majestätiska tilldragelsen har gjort.

— Hörde du?

— Ja! Det är egendomligt, åskan vintertid.

Åtminstone har hon slutat att tro mig vara en fördömd!

XII.

Helvetet lössläppt.

Emellertid, och för att bringa oreda i de riktiga föreställningarna om arten av den hemlighetsfulla sjukdom, som drabbat mig, utsprider ett nummer av »L'Evénement» nedanstående notis:

»Den olycklige Strindberg, som kom hit till Paris med sitt kvinnohat, blev snart nog tvungen att ge sig av. Och sedan dess tiga hans likar, skräckslagna inför kvinnodömets fana.» — »De vilja ej undergå samma öde som Orfevs, på vilken de tragiska bacchanterna sleto huvudet från kroppen...»

Det var alltså sant, att man hade lagt ut en snara där jag bodde vid rue de la Clef, och att detta mordförsök medförde som följder den sjuklighet, vars symptom ännu yppade sig. Och dessa kvinnor! Tydligen på grund av min artikel om de feministiska tavlorna av min kvinnodyrkande danske vän. Äntligen ett faktum, en påtaglig verklighet som befriar mig från alla de förskräckliga farhågorna för en sinnessjukdom.

Jag skyndade till min mor med den goda nyheten: se nu här att jag inte är galen!

— Nej, du är inte rubbad, bara sjuk, och läkaren råder dig att ta kroppsövningar, till exempel att hugga ved...

— Är det bra för kvinnorna, eller tvärtom?

Vi skiljas med denna alltför skarpa replik. Jag hade glömt att ett kvinnligt helgon likafullt förblir kvinna, det vill säga fiende till mannen.

*

Allt är glömt, ryssarne, Rotschildarne, svartkonstnärerna, teosoferna, till och med den Evige. Jag är offret, Job, den oförvitlige, och kvinnorna ha velat döda sin Orfevs, författaren till Sylva Sylvarum, förnyaren av de döda naturvetenskaperna. Förvillad i en skog av ovissheter, skjuter jag åt sidan den nyfödda idén om ett övernaturligt ingripande av makterna i ett immateriellt syftemål, och jag glömmer att komplettera det nakna faktum, att man utfört ett attentat, med att söka rätt på upphovsmannen därtill.

Brinnande av begär att hämnas, gör jag utkast till en angivelseskrift ställd till polisprefekturen i Paris, en annan till Paristidningarna, då en väl anbragt omkastning i händelsernas lopp kommer och gör ett slut på det tråkiga dramat, som hotat att utmynna i en fars.

*

En gulgrå dag efter middagen omkring etttiden envisas min lilla Kerstin att få följa mig till min stuga, dit jag beger mig för att få min vanliga middagslur.

Omöjligt att stå emot, och jag ger vika för hennes böner.

När vi kommit dit upp, befaller min Kerstin fram pennor och papper. Vidare ger hon order om tavelböcker. Och jag måste gå henne tillhanda, förklara, rita.

— Inte sova, pappa!

Trött, utmattad, förstår jag icke varför jag lyder ett barn, men det finnes i hennes röst ett tonfall, som jag ej kan motstå.

Då drar en positivspelare till med en vals utanför dörren. Jag föreslår lillan att dansa med barnflickan, som har följt henne. Lockade av musiken komma grannens barn dit, och i min förstuga blir det en improviserad bal, sedan positivspelaren ombetts stiga in i köket.

Detta räcker en timme, och min nedslagenhet går sin kos.

För att förströ mig och stilla sömnbegäret tar jag bibeln, vilken tjänar mig som orakel, och öppnande den på måfå läser jag:

»Men Herrens ande vek ifrån Saul, och en ond ande från Herren kvalde honom. Och Sauls tjänare sade till honom! Se, en ond ande från Gud kväljer dig. Må vår herre tillsäga sina tjänare, som inför dig stå, att de uppsöka en man, som är kunnig i harpospel, på det att, när den onda gudsanden kommer över dig, han må spela med sin hand, att det må varda bättre med dig.»

En ond ande, det var just det jag misstänkte.

Men mitt under barnens förlustelser har min mor kommit för att söka lillan, och när hon får se att man håller bal, står hon där häpen.

Och hon förtäljer för mig, att just i denna timme har där nere i byn ett fruntimmer av bästa familj plötsligt blivit vansinnig.

— Hur beter hon sig då?

— Hon dansar, den gamla damen, dansar outtröttligt, klädd till brud, och inbillar sig vara Bürgers Lenore.

— Hon dansar, säger du? Och vidare?

— Hon gråter och fruktar att döden skall komma och hämta henne!

Vad som ökar det rysliga i situationen är att detta fruntimmer har bott i det lilla hus jag hyr, och att hennes man har dött där barnbalen nu pågår.

Förklaren detta, läkare, psykiatriker, psykologer! eller erkännen vetenskapens bankrutt!

Min lilla dotter har besvurit den onde, och anden, som jagats på flykten av oskulden, har rusat på den gamla kvinnan, som skröt med att vara fritänkare.

Spökdansen fortgår hela natten, och damen övervakas av väninnor, som värna henne mot dödens angrepp. Hon kallar det för döden, emedan hon förnekar tillvaron av onda andar. Emellanåt påstår hon till och med, att det är hennes avlidne make som plågar henne.

*

Min avresa är uppskjuten, men för att återhämta krafter efter de många sömnlösa nätterna flyttar jag och får ett sovrum i min tants våning på andra sidan om gatan.

Jag lämnar alltså den rosenröda kammaren. (Vilket egendomligt sammanträffande, att pinofängel-

set i Stockholm i den gamla goda tiden kallades Rosenkammaren!)

Första natten i ett lugnt och stilla rum, vars vitkalkade väggar äro fullsatta med tavlor föreställande manliga och kvinnliga helgon. Över min säng ett krucifix. Men andra natten börja andarne åter driva sitt spel.

Jag tänder ljusen för att tillbringa tiden med läsning. En olycksbådande tystnad råder, och jag hör mitt hjärtas slag. Då skakar mig ett litet buller som en elektrisk gnista.

Vad är det?

En mycket stor spån, som bildat sig på stearinljuset, har fallit ned på golvet. Ingenting annat, men det anses vara ett dödsförebud i vårt land. Låt gå för döden då! Sedan jag läst en kvarts timme till, vill ja ta min näsduk, som jag dolt under långkudden. Den finnes ej där, men då jag söker, finner jag den på golvet. Jag böjer mig ned för att taga upp den. Någonting faller ner på mitt huvud, och då jag med fingrarna far igenom håret finner jag en »likspån» till.

I stället för att bli förskräckt, kan jag ej tillbakahålla ett leende, så löjligt förefaller mig äventyret.

Le åt döden! Huru kan detta vara möjligt om icke livet vore komiskt i sig självt? Så mycket bråk för så litet! Kanhända till och med att det i själens innersta gömmer sig ett obestämt medvetande om att allting här på jorden är blott en maskerad, är sken och gyckelbilder, och att gudarne roa sig åt våra lidanden.

Högt uppe, ovanför berget på vilket slottet är byggt, reser sig en klippa som behärskar de övriga och bereder utsikt över den infernoliknande hålvägen. Man kommer dit igenom en lund av kanske tusenåriga ekar, enligt sägen en druidlund, eftersom misteln ymnigt anträffas där, växande överallt på lindar och äppleträd. Ovanom denna park stiger vägen brant igenom en mörk granskog.

Flere gånger har jag försökt komma till toppen, men det hände alltid något oförutsett, som stötte mig tillbaka. Än var det en råbock, som bröt tystnaden med ett oväntat hopp, än en hare, som icke liknade någon vanlig hare, eller en varfågel med sitt ängslande skri. Sista morgonen, dagen före min avresa, trotsade jag alla hinder, och efter att ha genomträngt den skumma, dystra granskogen, klättrar jag ända upp till toppen. Där hade man en präktig utsikt över Donaudalen och de steiermarkska alperna. Jag andas ut för första gången på länge, sedan jag lämnat den dunkla trattdalen nere i djupet. Solen upplyser nejden med dess oändliga horisonter, och alpernas vita kammar sammangå med molnen. Det är vackert som i himmelen! Månne jorden inrymmer både himmelen och helvetet, så att det icke finnes några andra ställen för straff och belöning? Kanske! Och säkert är, att då jag erinrar mig mitt livs skönaste ögonblick, minnes jag dem såsom himmelska, liksom de värsta förete sig såsom infernaliska.

Har framtiden ännu förbehållit åt mig timmar eller minuter av denna lycka, vilken icke låter sig köpas annat än genom bekymmer och ett någorlunda rent samvete?

Jag dröjer kvar där uppe, föga hågad för att åter stiga ned i smärtornas dal, och när jag går fram över bergplatån för att beundra jordens skönhet, märker jag att den avskilda klippa, som bildar själva spetsen, har av naturens hand uthuggits till en egyptisk sfinx. På jättens huvud ligger en stenhop, ur vilken uppsticker en käpp, prydd med ett stycke vitt lärft, som skall tjäna till flagga.

Utan att fråga mig vad denna ställning skall betyda, hemsökes jag av den enda, oemotståndliga föreställningen: Du måste taga flaggan med dig!

I trots av faran, som jag föraktar, stormar jag branten och erövrar flaggan. I samma stund tonar oväntat från sluttningen där nere mot Donau en bröllopsmarsch, som spelas och beledsagas av jubelsånger. Det är ett brudfölje, osynligt för mig, men igenkännligt på de vid giftermål obligatoriska bössskotten.

Tillräckligt barn i själen och nog olycklig för att kunna omsmälta till poesi de mest alldagliga och naturliga händelser, upptager jag detta såsom ett gott förebud.

Och ogärna, med långsamma fjät nedstiger jag till smärtornas och dödens, de sömnlösa nätternas och demonernas dal, där min lilla Beatrice väntar mig och misteln, som jag hade lovat henne; den grönskande kvisten, som växer mitt ibland snön och egentligen borde avtagas med guldskära.

*

Redan länge hade mormodern uttryckt sin önskan att se mig, vare sig för att åvägabringa en försoning

eller av skäl, som måhända hade sin rot i det ockulta, eftersom hon är en klärvoyant och visionär. Under olika förevändningar hade jag uppskjutit besöket, men min svärmors avresa dit, som var utsatt till bestämd dag, tvang mig att fara och hälsa på den gamla för att säga henne farväl, antagligen det sista på denna sidan graven.

Den 26 november, en kall och klar dag, företaga min mor, barnet och jag pilgrimsfärden till Donau, där familjens stamgård är belägen.

Vi stiga ur vid värdshuset, och medan jag avvaktar min svärmors återkomst — hon har begett sig till sin mor för att anmäla mitt besök — strövar jag omkring på ängarna och i lunderna, som jag icke har sett sedan två år tillbaka. Minnena nedtynga mig, och bilden av min hustru blandar in sig i allt. Och allt är skövlat av frosten och höstrusket; icke en blomma, icke ett grönt strå där, varest vi båda hade plockat alla vårens, sommarens och höstens blommor.

På eftermiddagen föres jag till den gamla, som bor i den till villan hörande paviljongen, den stuga där mitt barn föddes. Mötet försiggår städat utan hjärtlighet, och man tyckes ha väntat en scen i stil med den förlorade sonen, vilket bär emot för mig.

Jag inskränker mig till att återväcka minnena av ett försvunnet paradis. Det är jag och hon som ha färgstrukit dörr- och fönsterposterna till ära för den lilla Kerstins ankomst till världen. Rosorna och skogsrevorna, som smycka fasaden, har jag med egen hand planterat. Stora trädgårdsgången har jag rensat med hackan. Men valnötsträdet, som jag planterat

dagen efter Kerstins födelse, har försvunnit. »Livets träd», som man kallade det, är dött.

Tvenne år, två evigheter ha förflutit sedan avskedsord utbyttes mellan henne på flodstranden och mig på ångbåten, som förde mig till Linz på väg till Paris.

Vilkendera bär skulden för brytningen? Jo, jag som har mördat min kärlek och hennes. Farväl, vita hus i Dornach, törnenas fält, och rosornas! Farväl, Donau! Jag tröstar mig med den inbillningen att I icke voren annat än en dröm, kort liksom sommaren, ljuvare än verkligheten, som jag icke saknar.

*

Natten tillbringa vi på värdshuset, där min mor jämte barnet på min enträgna begäran har tagit nattkvarter för att beskydda mig mot dödens tillbud, vilka jag har förutkänt genom det sjätte sinne, som utbildats under inflytande av marter under sex månader i följd.

Klockan tio på kvällen kommer en vindstöt och ruskar på min dörr, som går utåt korridoren. Jag fäster den med träkilar. Ingenting hjälper, den fortfar att skaka.

Därefter sjunger det i fönstren, och kaminen tjuter som en hund, hela huset gungar som ett fartyg.

Jag kan icke sova, och än är det min mor som jämrar sig, än den lilla som gråter.

På morgonen kommer min mor ut alldeles matt

efter den sömnlösa natten och annat, som hon döljer för mig, och hon säger:

— Res, mitt barn; jag har fått nog av detta os från helvetet!

Och jag reser, till Norden, på pilgrimsfärd, för att uthärda fiendens eld å en annan station på försoningens väg.

XIII.

Pilgrimsfärd och försoning.

Det finnes 90 städer i Sverige, och till den som jag avskyr mest ha makterna dömt mig.

Jag börjar med att besöka läkarne.

Den förste påstår att jag lider av nevrasteni; den andre har klart för sig att det är angina pectoris; den tredje paranoia, således sinnessjukdom; den fjärde emfysem... Detta är till fyllest för att jag kan känna mig skyddad mot att inspärras på dårhus.

Emellertid måste jag för att få existensmedel skriva artiklar i en tidning. Men varje gång jag slår mig ned vid bordet för att fatta pennan, är helvetet löst. Nu har man hittat på en ny fint för att göra mig galen. Så fort jag tagit in på hotellet, utbryter ett larm, överensstämmande med det vid rue de la Grande Chaumière i Paris; man går med släpande steg och flyttar på möbler. Jag byter om rum, byter om hotell, bullret finns där ändå ovanför mitt huvud. Jag går på källare; knappt har jag valt en plats i matsalen förr än oväsendet börjar. Och väl att märka, jag frågar alltid de närvarande om de höra samma buller som jag; man svarar alltid ja och ger en motsvarande beskrivning därpå.

Alltså är det inte någon hörselhallucination; överallt en planlagd intrig, säger jag till mig själv. Men en dag, då jag oförhappandes inträder i en skomakarebutik, begynner bullret i samma ögonblick. Alltså ingen överlagd intrig! Det är djävulen! Jagad från det ena hotellet till det andra och överallt förföljd genom elektriska trådar, som nå ända till kanten av min säng, överallt anfallen av dessa elektriska strömmar, som lyfta mig ur stolen och ur sängen, förbereder jag ett självmord efter konstens regler.

Det är det rysligaste väder ute, och min sorgsenhet söker jag skingra genom dryckeslag bland vänner.

En dag då jag var bragt till förtvivlan, efter en bacchanal kvällen förut, har jag just slutat min morgonfrukost på rummet. Brickan med servisen står kvar på bordet, och jag vänder ryggen åt den. Ett klanglöst buller drar min uppmärksamhet dit, och jag ser att en kniv har fallit ned på golvet. Jag tar upp den och lägger den aktsamt så, att intet skall kunna inträffa. Den lyftes upp av sig själv och faller.

Elektricitet är alltså med i spelet!

Samma morgon sitter jag och skriver ett brev till min svärmor, vari jag klagar över det dåliga vädret och över livet i allmänhet. Vid dessa ord: »jorden är smutsig, havet är smutsigt, och från himmeln regnar det gyttja...», tänke man sig min överraskning, då jag ser en droppe kristallrent vatten falla ned på papperet!

Ingen elektricitet! Underverk!

På aftonen, fortfarande vid skrivbordet, skrämmes jag av ett buller från det håll där kommoden står. Jag ser efter och märker att en vaxduk, som jag

begagnar vid morgonbaden, har fallit ned. Då hänger jag, för att kontrollera saken, upp duken igen på ett särskilt sätt, som gör att den omöjligt kan falla.

Den faller ändå!

Vad är det?

Nu rikta mina tankar sig åter på ockultisterna och deras hemliga förmåga till varjehanda.

Jag beger mig från staden, medförande min skriftliga angivelse, och far till Lund, där gamla vänner, läkare, psykiatriker, till och med teosofer, bo, på vilkas bistånd jag räknar för min timliga frälsning.

▪

Varför och huru har jag drivits att slå mig ned i denna lilla universitetsstad, beryktad såsom en relegations- eller botgöringsort för Uppsalastudenter, som festat för mycket till nackdel för sin kassa eller sin hälsa? Är det ett Canossa, varest jag bör avsvärja mina villomeningar inför denna ungdomsskara, som en gång har kallat mig sin banérförare, det var mellan 1880 och 1890? Jag vet väl hurudan situationen är, och att jag är lyst i bann av flertalet bland professorerna såsom en ungdomens förförare; att fäder och mödrar frukta för mig som för hin onde.

Därtill kommer att jag har ådragit mig personlig fiendskap här; jag är skuldsatt här, och det under omständigheter, som kasta en mindre vacker dager på min karaktär; här bor Popoffskys svägerska med sin man, och som båda intaga en framskjuten plats i societeten, äro de i stånd till att skaffa mig besvärliga fiender på halsen. Här finnas till och med släktingar, som förnekat mig, vänner som sagt upp bekantskapen och blivit mina fiender. Det är med ett ord den

mest illa valda plats för en vistelse i lugn och ro; det är helvetet, men konstruerat med en mästerlig följdriktighet och en gudomlig sinnrikhet. Det är här jag har att tömma kalken och återförena ungdomen med de vredgade makterna.

Av en tillfällighet, som för resten är ganska pittoresk, har jag nyligen köpt mig en modern kappa med krage och kapuschong, loppbrun till färgen och liknande kapucinermunkarnas kåpa. I botgöraredräkt gör jag alltså mitt återinträde i Sverige efter sex års landsflykt.

Omkring år 1885 bildades i Lund en studentförening, som kallade sig »De unga gubbarne», och vars litterära, vetenskapliga och sociala intressen kunde översättas med dess lösen, radikalism. Programmet, som anknöt sig till de moderna idéerna, var först socialistiskt, därefter nihilistiskt för att slutligen utmynna i en allmän upplösningens anda, en fin-de-siècle-stämning, med anstrykning av satanism och dekadans.

Partiets chef och den tappraste bland paladinerna, en mångårig vän till mig, vilken jag dock ej nu träffat på tre år, kommer och hälsar på mig.

Klädd som jag i en kåpa, men grå som franciskanermunkarnes, ter han sig åldrad, avmagrad, med ynklig uppsyn, och berättar mig sin historia genom sin blotta fysionomi.

— Även du?

— Ja! Det är ute med det där, nu!

Då jag vill bjuda honom ett glas vin, presenterar han sig som absolutist, vilken icke mer smakar något starkt!

— Och De unga gubbarne?

— De ha dött, kommit på utförsbacken, blivit brackor, inregistrerats i det fördömda samhället.

— Canossa?

— Canossa över hela linjen!

— Det är således någonting providentiellt i att jag har kommit hit?

— Providentiellt! Det är just rätta ordet.

— Makterna alltså erkända i Lund?

— Makterna förbereda sin återkomst.

— Kan man sova om nätterna här i Skåne?

— Inte just! Alla människor klaga över att de ha maran, bröstbeklämning, affektioner åt hjärtat.

— Så lägligt jag då har kommit, eftersom detsamma just är fallet med mig.

*

Vi ha samspråkat ett par timmar om de underliga saker som nu inträffa, och min vän har berättat mig sällsamma händelser, för vilka än den ene, än den andre råkat ut, och såsom en sammanfattning uttalar han det förmenande att den nuvarande ungdomen går och väntar på något nytt.

— Man åstundar en religion; en försoning med makterna (det är just ordet), ett närmande till den osynliga världen. Det naturalistiska skedet var kraftigt och bördigt, men har nu tjänat ut sin tid. Det finnes ingenting att anmärka mot den rörelsen, ingenting att ångra, eftersom makterna ha så velat, att vår väg skulle gå fram därigenom. Ett experimenterande skede, där experimenten med negativt resultat ha bevisat fåfängligheten av vissa teorier, som ställts på prov. En Gud, okänd tills vidare,

vilken utvecklar sig och växer, uppenbarar sig tid efter annan och dessemellan tyckes lämna världen åt dess öde, likt åkerbrukaren som låter dårrepet och vetet frodas ända till skörden. För varje gång som han uppenbarar sig har han ändrat åsikter och börjar sin nya styrelse med att införa förbättringar, framgångna ur praktiken.

Religionen skall sålunda återkomma, men under andra former, och en kompromiss med de gamla religionerna synes icke vara möjlig. Det är icke ett reaktionsskede som förestår, det är icke ett återvändande till det som har levat ut, det är framåtskridandet mot någonting nytt!

Vad för nytt? Vi få se!

Mot slutet av vårt samtal slungar jag ut en fråga såsom man skjuter en pil mot molnen.

— Känner du till Swedenborg?

— Nej! Men min mor har hans arbeten, och det har till och med hänt henne underbara saker...

Från ateism till Swedenborg tycks det bara vara ett steg!

Jag ber att få låna Swedenborgs skrifter, och min vän, denne Saulus bland de unga profeterna, tar med sig till mig Arcana Coelestia. Och han tar också med sig en ung man, som blivit benådad av makterna, ett underbarn, som berättar mig ett sitt livsäventyr, vilket är endast alltför likt mina, och då vi jämföra våra vedermödor, går ljuset upp, och vi vinna befrielse med bistånd av Swedenborg.

Jag hembär tack åt försynen, som sänt mig till denna föraktade småstad för att där försona min skuld och bliva frälst.

XIV.

Återlösaren.

När Balzac hade gjort mig bekant med min sublime landsman Emanuel Swedenborg, denna Nordens Buddha, i sin bok »Séraphita», hade han lärt mig känna den evangeliska sidan hos profeten. Nu är det lagen som slår mig, krossar och befriar mig.

Genom ett ord, ett enda, uppgår ljuset i min själ och skingrar farhågorna, de fruktlösa grubblerierna om inbillade fiender, elektriker, utövare av svarta magien, och detta lilla ord var Ödeläggelse. Allt det som vederfarits mig återfinnes hos Swedenborg; hjärtångesten (angina pectoris), bröstbeklämningen, hjärtklappningen, vad jag kallade den elektriska gördeln, allt finnes där, och sammanfattningen av dessa företeelser bildar den andliga luttringen, känd redan av aposteln Paulus och omnämnd i breven till Korintierna och Timoteus. »Jag har dömt, att den, som så bedrivit, han skall överlämnas åt Satan till köttets fördärv, på det att anden må bliva frälst på Herren Jesu dag.» — »Och bland dessa äro Hymeneus och Alexander, vilka jag har överlämnat åt Satan, på det att de genom denna tuktan skulle lära sig att icke mera försmäda.»

Vid läsningen av Swedenborgs drömmar 1744, året innan hans förbindelser med den osynliga världen togo sin början, upptäcker jag att profeten har undergått samma nattliga tortyr som jag själv på senare tider lidit, och i sanning slående är därvid den fullkomliga överensstämmelsen i symptomen, vilken icke lämnar något tvivel övrigt angående arten av den sjukdom som träffat mig. I Arcana Coelestia förklarades gåtorna från dessa sista två år, och det med en så mäktig detaljtrohet, att jag, ett barn av det berömda nittonde århundradets senare del, därifrån hämtat en orubblig övertygelse om att helvetet finnes till, men här på jorden, och att jag nyligen genomgått det.

Swedenborg förklarar för mig orsaken till min vistelse på Saint-Louis-sjukhuset, och det sålunda: alkemister angripas av spetälska och få kliande sårskorpor likt fiskfjäll. Det var den obotliga hudsjukdomen.

Swedenborg uttolkar betydelsen av de hundra bekvämlighetshusen i hotell Orfila; det är exkrementhelvetet. — Sotaren, som min lilla flicka såg i Österrike, finns där också: »Bland andarne urskiljer man sådana som kallas sotare, därför att de i själva verket hava ansiktet nedrökt och uppträda klädda i mörk sotfärgad dräkt — — — En av dessa sotareandar kom till mig och låg åt mig enträget att jag skulle fälla förböner för att han måtte bliva insläppt i himmelen; 'jag tror mig icke,' sade han, 'ha gjort något varmed jag förtjänat bliva utesluten därifrån: jag har bannat jordinnevånarne, men jag har låtit undervisning följa på snubborna och agan...'»

»De sedeväktande, tuktande eller undervisande

andarne fästa sig vid hans vänstra sida i det de luta sig mot ryggen och granska där hans minnes bok och läsa däri hans gärningar, ja till och med hans tankar; ty när en ande insmyger sig hos människan, tager den hennes minne i besittning. När de se någon dålig handling eller avsikt att göra något ont, straffa de henne därför genom en smärta i foten, i handen (!) eller omkring magtrakten, och de göra det med en ojämförlig färdighet. En rysning bebådar deras ankomst.»

»Förutom smärtor i lemmarna begagna de en smärtsam beklämning omkring naveln, likasom förorsakad av en stickande gördel; kvävningar åt bröstet tid efter annan, vilka drivas ända till ångest; avsmak för all annan föda än bröd, under några dagar...»

»Andra andar försöka intala mig motsatsen mot vad läroandarne sagt mig. Dessa motsägelseandar hade på jorden varit människor, förvista ur samhället på grund av sin brottslighet. Man känner deras annalkande på en fladdrande låga, som tyckes sänka sig framför ens ansikte; de taga plats nedanför ryggen på människan, varifrån de låta sig förnimmas åt lemmarna till.»

(Dylika fladderlågor eller gnistor ha visat sig för mig två gånger, och alltid i upproriska stunder, då jag förkastade allting såsom tomma drömmar.)

»De predika att man icke skall sätta tro till vad läroandarne ha sagt i överensstämmelse med änglarne, och att man icke skall lämpa sin vandel efter den undervisning man åtnjutit av dem, utan leva i allsköns självsvåld och frihet, efter eget behag; vanligen infinna de sig när de andra försvunnit; män-

niskorna känna vad de gå för och bry sig föga om dem, men lära sig dock därigenom vad det goda och det onda är, ty man förvärvar kännedom om det godas beskaffenhet genom dess motsats; och varje begrepp eller idé om en sak bildas genom reflexion, som går ut på åtskillnader, hämtade från motsatser, vilka skärskådas på olika sätt och ur olika synpunkter.»

Läsaren torde erinra sig de människoansikten, liknande antika marmorskulpturer, som jag såg bildade av mitt vita örngottsvar i hotell Orfila. Därom säger Swedenborg:

»Två kännemärken yppa för dem, att de (andarne) äro hos en människa; det ena är en gammal man med vitt ansikte; detta tecken förkunnar för dem, att de alltid böra säga sanningen och endast göra det rätta... Jag har själv sett detta antika människohuvud... Skinande vita och mycket sköna anleten, i vilka på en gång redlighet och blygsamhet framstråla.»

(För att icke göra läsaren rädd har jag med flit dolt, att allt det jag här ovan citerat har avseende på inbyggarna å planeten Jupiter. Döm om min överraskning då jag en dag i våras fick i handen en tidskrift, som återgav Swedenborgs hus på planeten Jupiter, ritat av Victorien Sardou. Till en början: varför just Jupiter? Vilket säreget sammanträffande! Och har franska scenens lagerkrönte mästare lagt märke till att vänstra fasaden, betraktad på tillräckligt avstånd, bildar ett antikt människoansikte? Detta ansikte liknar mitt örngottsvars! Men på Sardous teckning finns det flere människosilhuetter, danade av konturerna. Har månne mästa-

rens hand förts av en annan hand, så att han har givit oss mer än han medvetet haft klart för sig?)

*

Var har Swedenborg sett dessa helveten och dessa himlar? Är det visioner, intuitioner, inspirationer? Jag vet knappast, men motsvarigheten mellan hans helvete och Dantes samt grekisk-romerska och germanska mytologiernas gör mig böjd för att tro, det makterna alltid betjänat sig av i det närmaste överensstämmande medel för sina avsikters förverkligande. Och makternas avsikter? Människotypens fullkomnande, framalstrandet av den överlägsna människan, der Übermensch, insatt i sin värdighet av Nietzsche, detta tuktospö, som i förtid blev utslitet och kastat på elden.

Det ondas problem uppställer sig då åter, och Taines sedliga indifferentism faller till jorden inför de nya kraven.

Demonerna följa som en konsekvens därav. Vad äro demonerna för något? Så snart som vi ha erkänt odödligheten, äro de döda ingenting annat än överlevande, som fortsätta sina förbindelser med de levande. De onda genierna äro följaktligen icke elaka, eftersom deras mål är ett gott, och det vore bättre att använda Swedenborgs ord, tuktoandar, för att avlägsna fruktan och förtvivlan.

Djävulen som autonom personlighet och jämlike med Gud torde ej finnas till, och den ondes oförnekliga uppenbarelser i traditionell gestalt torde vara endast en skräckbild, frammanad av försynen, den

enda och goda, som förfogar över en omätlig tjänarskara, sammansatt av hädangångna.

Trösten eder därför, och varen stolta över den nåd som beviljas eder, I alle som ären bedrövade och hemsökens av sömnlöshet, maran, syner, ångest och hjärtklappning! Numen adest! Gud vill hava er!

XV.

Vedermödor.

Sålunda internerad i denna lilla musernas stad utan förhoppning att slippa ut, genomkämpar jag det fruktansvärda slaget mot fienden, mitt själv.

Varje morgon då jag tar min promenad på vallen under lönnarna, erinras jag av det ofantliga röda dårhuset om den fara jag undgått och om framtiden i händelse av återfall. Swedenborg har, genom att upplysa mig angående rätta beskaffenheten av de fasor som tillstött under sista året, befriat mig från elektrikerna, svartkonstnärerna, förgörarne, de avundsamma guldmakarne, och angående den befarade galenskapen. Han har anvisat mig den enda vägen till räddning: att söka demonerna i deras hålor, inom mig själv, och att döda dem genom... ånger. Balzac har såsom profetens adjutant lärt mig i sin Séraphita att »samvetskvalet är en vanmäktig känsla hos den, som kommer att åter beträda förvillelsens väg. Ångern ensam är en styrka, den gör ett avgörande slut på allt.»

Alltså ångern! Men är det icke att jäva försynen, som hade utkorat mig till sitt plågoris; är det icke att säga till makterna: I haven illa lett mina öden; I haven låtit mig födas med en kallelse till

att bestraffa, att kullslå avgudabilder, att anstifta uppror, och sedan undandragen I mig ert beskydd och låten mig stå där till ett åtlöje och återkalla vad jag förkunnat. Krypa till korset, göra avbön! Det är för galet med en sådan circulus vitiosus! vilken jag för resten har förutsett i mitt tjugonde år, då jag diktade mitt skådespel Mäster Olof, som blivit mitt eget livs tragedi. Vad tjänar det till att ha framsläpat en mödosam tillvaro under trettio år för att genom erfarenheter vinna det, som jag i förväg hade fattat i begrepp? I min ungdom var jag en uppriktigt troende, och I han gjort mig till fritänkare. Från fritänkare han I gjort mig till ateist; från ateist till religiös. Inspirerad av humanitära idéer har jag rosat socialismen. Fem år senare han I bevisat för mig det orimliga i socialismen. Allt som hänfört mig han I gjort ogiltigt! Och antaget att jag överlämnar mig åt religionen, så är jag viss på att I inom tio år skolen vederlägga religionen.

Frestas man icke tro, att gudarne skämta med oss dödliga, och att det är därför som vi medvetna spefåglar kunna skratta i de plågsammaste ögonblicken av vårt liv!

Huru kunnen I begära att man skall taga på allvar det som visar sig vara ett jättelikt skämt?

Jesus Kristus, Frälsaren, vad är det som han har frälsat? Se på de mest kristna av alla, våra skandinaviska »läsare», dessa bleka, elaka, skräckslagna figurer, som ej kunna le och ha utseende av besatta. De tyckas bära demonen i sitt hjärta, och lägg märke till huru de flesta av deras ledare slutat i fängelse som missdådare. Varför har deras Herre överlämnat dem åt fienden?

Är religionen ett straff, och är Kristus en hämnande ande?

Alla gamla gudar ha förvandlats till demoner i en påföljande tid. De olympiska blevo onda andar, Oden, Tor, Djävulen i egen person, Prometheus-Lucifer, Ljusbringaren, degenererad till Satan. Förhåller det sig så (Gud förlåte mig!), att även Kristus omgestaltats till demon? Han är en dödare av förståndet, av köttet, av skönheten, glädjen, mänskligheten renaste tillgivenhetskänslor. En dödare av dygder: frimodigheten, tapperheten, äran, kärleken och barmhärtigheten!

*

Solen skiner, vardagslivet går sin gilla gång, arbetarnas buller stämmer sinnena till glädje. Det är i sådana ögonblick som upprorsmodet stegrar sig, och som man slungar sin utmaning, sina tvivel mot himmelen.

Men om natten falla tystnaden och ensligheten över en, övermodet skingras, hjärtat slår hörbart och bröstet beklämmes. Då, fall på knä i törnhäcken utanför ditt fönster; gå och sök läkare eller få fatt på en kamrat som vill sova i samma rum som du!

Träd in ensam nattetid i din kammare, och du skall finna någon där före dig. Du ser honom icke, men du känner hans närvaro. Gå till hospitalet och rådfråga psykiatern; han skall säga dig varjehanda om nevrasteni, paranoia, angina pectoris och så vidare, men han skall aldrig bota dig.

Vart gån I då, I alle som liden av sömnlöshet, som vandren omkring på gatorna och vänten på soluppgången?

*

Världskvarnen, Guds kvarn, det är två uttryck som kommit i omlopp.

Han I hört den där susningen i öronen, vilken liknar bullret från en vattenkvarn?

Han I märkt under tystnaden nattetid eller till och med på ljusa dagen, huru minnena från ert förflutna liv återuppväckta röra på sig, ett i sänder eller gruppvis. Alla felsteg som du begått, alla förbrytelser, alla dumheter; de jaga upp blodet i örsnibbarna på dig, kallsvetten i håret, rysning utefter ryggraden. Du återupplever ditt genomlevda liv ända från födelsen till den dag som inne är; du lider ännu en gång alla genomlidna lidanden, du sväljer alla de kalkar du så ofta tömt till dräggen; du korsfäster ditt skelett när det icke mer finnes något kött att korsfästa; du bränner å båle din själ, när hjärtat är lagt i aska.

Du känner till detta?

Det är Herrens kvarn, som mal långsamt, men mal fint — och svart! Du är upplöst i stoft, och du tror att det är slut med dig. Nej då, det skall börja om igen, och man låter dig åter gå igenom kvarnen! Känn dig lycklig! Det är helvetet här på jorden, erkänt av Luther, vilken skattar såsom en särskild nåd att varda pulvriserad på denna sidan om empyrén.

Känn dig lycklig, och var tacksam därtill!

▪

Vad är att göra? Ödmjuka sig!

Men ödmjukar du dig inför människor, skall deras högmod väckas därav, enär de då tro sig

vara bättre än du, huru stor än deras brottslighet må vara.

Ödmjuka sig inför Gud, alltså? Men det är en skymf mot den Högste att neddraga honom till att vara en plantageägare, som härskar över slavar!

Bed! Vad? Vilja tillvälla sig rätt att tumma på den Eviges vilja och rådslut, att på inställsamhetens och kryperiets väg få honom att ändra dem!

Jag söker Gud, men finner djävulen. Det är vad som vederfarits mig.

Jag har gjort bot, jag har bättrat mig, och så snart jag börjat omsula min själ, måste jag å nyo sätta på en lapp. Sätt dit nya klackar, och ovanlädret spricker. Det är att immerfort börja om på nytt.

Jag lägger bort starka drycker och kommer hem nykter vid niotiden på aftonen för att förtära mitt glas mjölk. Rummet är fullproppat med alla slags demoner, som rycka mig ur sängen och kväva mig under täcket. Om jag går hem rusig omkring midnatt, somnar jag in som en ängel och vaknar kry som en liten gud, med krafter att arbeta som en galärslav.

Jag undviker kvinnor, och osunda drömmar komma över mig om natten.

Jag vänjer mig vid att tänka idel gott om mina vänner; jag anförtror dem mina hemligheter, mina pengar; och jag blir bedragen. Då jag förtörnas över en trolöshet, är det alltid jag som får uppbära straffet.

Jag försöker att älska människorna i klump; jag gör mig blind för deras fel, och med en gränslös långmodighet förlåter jag nedrigheterna, bakdanteriet; men en vacker dag finner jag mig gjord till med-

brottsling. Då jag drar mig från en sällskapskrets, som jag finner vara dålig, anfäktas jag genast av ensamhetskänslans demoner, och när jag söker mig bättre umgängesvänner, råkar jag in bland de värsta. Än mera, sedan jag segrat över mina dåliga böjelser och genom avhållsamhet uppnått en viss grad av hjärtefrid, erfar jag en självbelåtenhet, som höjer mig över min nästa, och detta är dödssynden, egenkärleken, vilken genast drar straff över sig.

Huru förklara det faktum, att varje lärospån i dygden följes av en ny last?

Swedenborg löser knuten i det han yttrar, att lasterna äro straff som åläggas människor för synder av en högre ordning. Sålunda dömas de maktlystna till det sodomitiska helvetet; medgivet att teorien innebär sanning, måste vi underkasta oss våra laster och njuta av de åtföljande samvetskvalen såsom en avgift erlagd vid kassaluckan. Följaktligen: att söka dygden är liktydigt med att rymma från fängelset och plågorna. Det är detta som Luther har velat säga i sin XXXIX:de artikel mot den påvliga bannlysningsbullan, vari han förkunnar, att »Själarne i skärselden synda oupphörligen därför att de söka friden och undvika pinorna».

Likaså i XXXIV:de artikeln: »Att slåss mot turkarna är ingenting annat än att göra uppror mot Gud, som genom turkarna tuktar oss för våra synder.»

Det är alltså klart att »alla våra goda gärningar äro dödssynder» och att »världen måste vara brottslig inför Gud och måste veta, att ingen förtjänar rättfärdiggörelse annat än genom nåden».

Lidom alltså utan att hoppas på en enda var-

aktig glädje i detta livet, eftersom vi, mina bröder, redan äro i helvetet.

Och anklagom icke Herren om vi se små oskyldiga barn lida. Ingen kan veta varför; men den gudomliga rättvisan låter oss ana, att det är på grund av brott, begångna före ankomsten till denna värld. Glädjom oss åt marterna, som äro lika många betalta skulder, och låtom oss tro att det är av ren barmhärtighet som vi hållas i okunnighet om de ursprungliga orsakerna till våra kval.

XVI.

Vartåt pekar vår väg?

Sex månader ha förrunnit, och jag promenerar ännu på vallen. I det jag låter blicken irra över hospitalet och spanar efter havets blåa strimma i fjärran, tycker jag mig spana efter den nya tiden, som skall komma, den nya religionen som världen drömmer om.

Den skumma vintern är jordad, fälten grönska, träden stå i blom, näktergalen sjunger i observatorieträdgården, men vinterns sorgsenhet tynger på vårt sinne, emedan det har förekommit så många olycksbådande tilldragelser, så många oförklarliga saker, som oroat de mest otrogna. Sömnlöshetsfallen ökas, nervkriserna mångfaldigas, osynliga uppenbarelser ha blivit en vanlig sak, och det sker verkliga under. Man väntar på någonting.

*

En ung man kommer och besöker mig.

— Vad skall man göra för att få sova lugnt om natten?

— Vad har hänt?

— Min själ jag det kan säga, men jag har fått avsky för mitt sovrum, och jag flyttar i morgon dag.

— Unge man, ateist och naturalist, vad har hänt?

— Det är ju själva fan, att när jag kom hem och öppnade dörren i natt, fattade någon mig i armen och ruskade mig.

— Alltså fanns det någon i er kammare.

— Det gjorde så tusan heller. När jag tände på ljusen, kunde jag ej upptäcka någon där inne.

— Unge man, det finns någon, som man inte kan se vid stearinljus.

— Vad skulle det vara då?

— Det är den osynlige, unge man! Har ni tagit in sulfonal, bromkalium, morfin, kloral?

— Jag har försökt med allt!

— Och den osynlige rymmer icke fältet. Gott: ni vill sova lugnt om natten, och ni kommer och ber att få veta medlet därtill! Hör på, unge man, jag är ingen läkare, inte heller någon profet; jag är en gammal syndare, som gör bot. Begär inga predikningar och inga profetior av en rövare, som behöver all sin lediga tid till att läsa lagen för sig själv. Jag har verkligen lidit av sömnlösa nätter och armruskningar; jag har slagits öga mot öga med den osynlige och jag har till slut fått tillbaka min sömn och återvunnit hälsan. Vet ni hur det har gått till? Gissa!

Den unge mannen gissar vad jag menar, och han slår ned ögonen.

— Ni har gissat det! Gack då i frid och sov gott!

*

Ja väl, jag måste tiga och låta folk gissa, ty i samma ögonblick jag understode mig att spela predikaremunk, skulle man vända mig ryggen.

*

En vän frågar mig:

— Vartåt pekar vår väg?

— Det kan jag inte säga, men för mig personligen ser det ut som om korsets väg skulle återföra mig till mina förfäders tro.

— Katolicismen?

— Det ser så ut! Ockultismen har fyllt sin roll genom att på vetenskaplig väg förklara underverken och demonologien. Teosofien, religionens förelöpare, är utlevad efter att ha återupprättat världsordningen, som straffar och belönar. Karma skall förvandla sig till Gud, och mahatmerna skola avslöja sig såsom pånyttfödda makter, såsom tuktoandar (demonerna) och läroandar (ingivelseandarna). Buddhaismen, som prisas av det Unga Frankrike, har infört resignationen och en dyrkan av lidandet, vilken leder direkt till Huvudskalleplatsen.

Vad beträffar min hemlängtan till Moderkyrkans sköte, är det en lång historia, som jag skulle vilja förtälja i kort sammandrag.

I det att Swedenborg lärt mig, hurusom det icke är tillåtligt att övergiva sina fäders religion, har han riktigt avkunnat domen över protestantismen, som utgör ett förräderi mot modren. Eller bättre sagt: protestantismen är en bestraffning, som ålagts Nordens barbarer; protestantismen är landsflykten, den babyloniska fångenskapen, och återkomsten tyckes

stunda, återkomsten till det utlovade landet. De ofantliga framsteg, som katolicismen gjort i Amerika, i England och Skandinavien, profetera om den stora försoningen; däri inbegripen den grekiska kyrkan, som på senaste tiden räcker ut handen mot Västerlandet.

Där ha vi socialisternas dröm om återupprättandet av Västerlandets Förenta stater, men tolkad i andlig mening. Nu ber jag er icke tro, att det är politiska funderingar som återföra mig till romerska kyrkan. Det är icke jag som har sökt katolicismen: det är den som har smugit sig på mig efter att ha förföljt mig i åratal. Mitt barn, som uppfostrats till katolik, och det mot min vilja, har lärt mig hur vacker en kult är, som bevarats oskadd alltifrån sin uppkomst, och jag har alltid föredragit originaler framför kopior. Min förlängda vistelse i min dotters hemland har kommit mig att beundra uppriktigheten av ett religiöst liv, som yttrar sig i handling. Lägg härtill vistelsen på Saint-Louis-sjukhuset, och slutligen vad som hänt mig de sista månaderna.

Efter denna överblick av mitt liv, vilket har virvlat mig runt omkring liksom vissa fördömde i Dantes helvete, och då jag upptäckt att min tillvaro i korthet sagt endast haft till ändamål att ödmjuka och besudla mig, beslöt jag gå bödlarne till mötes och själv sköta tortyren. Jag fick lust att leva mitt ibland lidanden, orenlighet och dödskamp, och i detta syfte beredde jag mig att söka plats såsom sjuksköterska vid lasarettet Frères Saint-Jean de Dieu i Paris. Denna tanke föll mig in morgonen den 29 april, sedan jag mött en gammal kvinna med huvud

som en dödskalle. Hemkommen finner jag »Séraphita» ligga uppslagen på mitt bord och på högersidan en träflisa, som utpekade följande mening:

»Gören för Gud det I haven gjort för eder ärelystnads syften, det I gören då I ägnen er åt en konst, det I gjorden när I älskaden en varelse mer än honom, eller när I sökten utforska någon hemlig detalj av mänsklig vetenskap! Är icke Gud vetenskapen själv...»

På eftermiddagen kommer tidningen L'Eclair och — vilken tillfällighet! — sjukhuset Frères Saint-Jean de Dieu nämnes två gånger i dess spalter.

Den 1 maj läste jag för första gången Sar Peladans bok »Comment on devient mage».

Sar Peladan, dittills okänd för mig, kommer som en stormvind, en uppenbarelse av Nietzsches »övermänniska», och med honom håller katolicismen sitt högtidliga och triumferande intåg i mitt liv.

Har han kommit, »den som komma skall», i Peladans person? Filosofen-skalden-profeten, är det han, eller skola vi förbida någon annan?

Jag vet icke; men efter att ha gått igenom dessa propyléer till ett nytt liv, börjar jag skriva den här boken den 3 maj.

Den 5 maj mottager jag besök av en katolsk präst, en proselyt.

Den 9 maj såg jag Gustav Adolf i kakelugnsaskan.

Den 14 maj läste jag i Sar Peladan: »Att tro på häxerier kunde gå an omkring år ett tusen; vid annalkandet av år två tusen får en iakttagare bevis för att mången individ är utrustad med en fatal egenskap: att bereda motgångar åt den som stöter

sig med honom. Man vägrar honom något som han begär, och ens älskarinna blir otrogen; man stukar till honom, och man får intaga sängen; allt det onda som man tillärnar honom återfaller i ökat mått på en själv. Det har ingenting att betyda; slumpen får förklara detta oförklarliga sammanträffande. Slumpen gör tillfyllest för den moderna människans determinism.»

Den 17 maj. Jag läste vad dansken Jörgensen, som omvänt sig till katolicismen, skriver om klostret Beuron.

Den 18 maj. En vän, som jag ej sett på sex år, har anlänt till Lund och hyr en lägenhet i samma hus som jag bor i. Man kan tänka sig min sinnesrörelse då jag erfar, att han nyss blivit omvänd till katolicismen. Han lånar mig den romerska bönbok, som jag hade förlorat förra året, och när jag omläser de latinska hymnerna och lovsångerna, finner jag mig likasom återkommen till hemmet.

Den 27 maj. Efter en serie av samtal rörande moderkyrkan har min vän avfärdat ett brev till det belgiska kloster, där han undfått dopet, med anhållan om en tillflykt för författaren av denna bok.

Den 28 maj. Ett obestyrkt rykte går om att Annie Besant blivit katolik.

*

Jag väntar ännu på svar från det belgiska klostret.

När denna bok blir tryckt, bör jag ha mottagit svaret. Och sedan? Därefter? Ett nytt skämt av Gudarne, som storskratta när vi gråta heta tårar?

Lund den 3 maj—25 juni 1897.

Epilog.

Jag hade först avslutat denna bok med ett utrop: »Vilket skämt, vilket dystert skämt är ändå icke livet!»

Efter en smula reflexion fann jag uttrycket ovärdigt och strök ut det.

Men min villrådighet gav ej vika, och jag tog min tillflykt till bibeln för att vinna den åtrådda upplysningen.

Den heliga boken, som är begåvad med underbarare profetisk förmåga än någon annan, svarade mig med följande ord:

»Och jag skall vända mitt ansikte emot en sådan man och slå honom med förfäran, så att han skall bliva till en varnagel och till ett åtlöje för alla, och jag skall utrota honom utur mitt folk, och i skolen erfara, att jag är Herren.» »Och om denne profet låter narra sig att tala, så är det jag, den Evige, som har narrat denne profeten, och jag skall uträcka min hand emot honom och utplåna honom utur mitt folk Israel.»

Mitt livs ekvation blir då: en varnagel, ett exempel att tjäna andra till bättring; ett föremål för allmänt åtlöje för att visa intigheten i äran och ryktbarheten, för att upplysa ungdomen om det sätt varpå man icke bör leva sitt liv; en som kommit i

var mans mun och, fastän han själv tror sig vara en profet, står där avslöjad som en bedragare. Men nu är det Herren som har lockat den falske profeten att tala, och den falske profeten känner sig oansvarig, då han endast har spelat den roll som blivit honom ålagd.

Sen där, mina bröder, ett människoöde bland många andra, och tillstån att en människas liv kan te sig som ett dystert skämt!

*

Varför har författaren till denna bok blivit straffad på ett så utomordentligt sätt? Läsen det mysterium, som är ställt framför hans skådespel »Mäster Olof» (editionen på vers). Detta mysterium skrev han för trettio år sedan, innan han ägde kännedom om den sekt av kättare som kallades Stedinger. Påven Gregorius IX bannlyste dem år 1232 på grund av deras satanistiska lära: »Lucifer, den gode Guden, som har blivit förjagad och avsatt av 'Den Andre', skall återkomma, när usurpatorn, vilken kallas Gud, genom sin usla styrelse, sin grymhet, sin orättvisa gjort sig föraktad av människorna och blivit övertygad om sin egen oförmåga.»

Denna världens furste, som dömer de dödliga till laster och straffar dygden med korset, bålet, sömnlöshet, marritt; vem är han? Hämnaren, åt vilken vi överlämnats på grund av okända eller glömda brott, begångna i ett föregående liv? Och Swedenborgs tuktoandar? Skyddsänglar, som beskärma oss mot andligt ont!

Vilken babylonisk förbistring!

Augustinus förklarade det vara oförsiktigt att hysa tvivel om tillvaron av demoner.

Thomas från Aquino förkunnade, att demonerna kunde frammana stormar och åskslag, samt att dessa andar ägde förmåga att överlämna sin makt i händerna på dödlige.

Påven Johannes XXII klagar över sina fienders olovliga knep, i det att de åsamkade honom plågor genom att stinga hans porträttbilder med nålar (förgöring).

Luther anser att alla olycksfall, benbrott, eldsvådor och flertalet sjukdomar härleda sig från djävlar, som driva sitt spel.

Än mera, Luther uttalar som sin åsikt, att vissa individer hava funnit sitt helvete redan under detta livet.

Är det då med vett och vilja jag har döpt min bok med namnet Inferno?

Om läsaren drager i tvivelsmål min förmodan och anser den vara alltför pessimistisk, så må han läsa min självbiografi Tjänstekvinnans son och Le Plaidoyer d'un Fou (Paris 1895).

Den läsare, som tror sig veta att denna bok är en dikt, inbjudes att se min dagbok, som jag hållit dag efter dag sedan 1895, och varav det föreliggande endast är ett utvidgat och ordnat utdrag.

Bibliografi.

till ledning för läsare, som ej äro invigda i den ockulta vetenskapen.

Papus: Magie.
» Science occulte.

Guaïta: Le serpent de la Génèse.
» La clef de la magie noire.

Mulford: Vos forces et le moyen de les utiliser.

Lermina: Geheimlehre.

Sawyer: Le livre des augures.

L'Initiation, Revue philosophique des Hautes études.

Le voile d'Isis, Revue hebdomadaire.

Sar Peladan: Comment on devient Mage.
» Comment on devient Fée.
» Comment on devient Artiste.

Jollivet Castelot: Comment on devient Alchimiste.

Balzac: Séraphita.
» Louis Lambert.

Swedenborg: Arcana Coelestia m. fl. arbeten.

(De flesta av dessa skrifter kunna fås hos Chamuel, rue de Savoie 5, Paris.)

LEGENDER

Mina olycksbröder

tillägnar jag denna bok och utber mig på samma gång deras överseende för de indiskretionssynder jag däri har begått av ärligt uppsåt och i lovvärt syfte.

Det blir er sak att frikänna eller döma mig, och mig tillkommer endast att bedja er om förlåtelse ifall jag illa gjort.

Författaren.

I.

Den besatte djävulsbesvärjaren.

Jagad av erinnyerna, fann jag mig slutligen i december månad 1896 fastsurrad i den lilla universitetsstaden L. i Sverige. En sammangyttring av småborgerliga hus omkring en domkyrka, en palatslik universitetsbyggnad och ett bibliotek, bildande en civilisationsoas på den stora sydsvenska slätten.

Jag nödgas beundra den raffinerade klyftighet, som utsett åt mig denna plats till häkte. Ty av »infödingarna» i Skåne är Lunds universitet visserligen mycket värderat, men för en man norrifrån såsom jag utgör det förhållandet, att man ligger här, ett kännemärke på att man kommit på sned och rullat utföre.

Än vidare: för mig, som hunnit långt in på fyrtiotalet och varit gift karl i tjugu år samt vant mig vid ett regelbundet familjeliv, är det en förödmjukelse, en relegation att vara hänvisad till umgänge med studenter, ungkarlar som äro begivna på ett utsvävande källareliv och alla mer eller mindre illa anskrivna hos akademiens faderliga myndigheter för sina oppositionella tänkesätt.

Jämnårig och en gång i tiden kamrat med professorerna, vilka nu ej längre kännas vid mig,

tvingas jag att söka mitt sällskap bland studenterna och sålunda påtaga mig rollen av fiende till de gamla och till samhällskretsarna av stadgat anseende. Nerflyttad, det är just det rätta ordet. Och varför? Därför att jag försmått att underkasta mig sällskapslivets lagar och familjeslaveriet. Som en helig plikt har jag betraktat kampen för vidmakthållandet av min personlighet, sak samma om denna må vara god eller dålig.

Förklarad i akt, illa sedd, förbannad av fäder och mödrar i egenskap av en ungdomens förförare, är jag försatt i en belägenhet som erinrar om orm i myrstack, så mycket mer som jag ej kan lämna staden till följd av penningförlägenhet.

Penningförlägenhet! Det är nu mitt öde sedan tre år tillbaka, och jag kan icke förklara hur det kommer till att alla källor utsinat sedan alla tillgångar blivit uttömda. Tjugufyra teaterpjäser av min hand, nu upplagda i skrubben, och ingen enda spelas mera. Lika många romaner och berättelser, och ingen har gått ut i ny upplaga. Alla försök att upptaga ett lån ha strandat och stranda alltjämt. Sedan jag sålt allt vad jag äger, tvang nöden mig till slut att sälja de brev jag under årens lopp emottagit, det vill säga andras egendom!

Denna oföränderliga fattigdom förefaller mig så tydligt beroende på någon särskild avsikt, att jag slutligen tager den för god såsom en ingrediens i min syndabot och ej längre söker göra motstånd.

För min egen del såsom fri skriftställare har medellösheten intet att betyda, men vara utan utvägar att sörja för mina barns uppehälle, det är rena vanäran.

Låt gå för vanäran då! Låt gå för skammen! Låt gå för detta helvete, men jag ger inte vika för frestelsen att gälda den falska äran med mitt liv!

Beredd på vad som helst, tömmer jag beslutsamt i bottnen de yttersta bland ytterliga förödmjukelser; och märk nu hur mina försoningslidanden taga vid.

Väluppfostrade ynglingar ur välburgna familjer uppvakta mig en natt med katzenjammerserenad i korridoren. Jag tager emot som någonting välförtjänt, och utan att röra mig.

Jag vill hyra en möblerad lägenhet. Hyresvärdarna säga nej under genomskinliga förevändningar, och avslaget kastas mig mitt i ansiktet. Jag gör besök och blir icke mottagen. Bara småsaker!

Men vad som däremot gisslar min själ är den sublima ironi, som yppar sig i mina unga vänners omedvetna beteende, när de önska inge mig mod genom att hålla lovtal över min litterära bana, »så fruktbar på frigörande idéer» o. s. v.! Och jag som nyligen kastat på avskrädeshögen dessa så kallade idéer, så att bärarne för dessa åsikter nu ha blivit mina motståndare! Jag för krig mot mitt gamla jag, och i det jag bekämpar mina vänner och förutvarande meningsfränder, fäller jag mig själv till marken.

Det är något till bra arrangerat, detta; och som dramatisk författare måste jag beundra den präktiga kompositionen i denna tragikomedi.

I sanning en välgjord scen.

Nu är det emellertid så, att man med hänsyn till hopsnärjningen av gamla och nya åsikter, vilka under detta övergångsskede korsa varandra, icke

räknar så noga med en gamling sådan som jag, och man lyssnar icke så värst allvarligt till mina argument, utan frågar mig hellre efter nyheter i idéernas värld.

Jag upplåter för dem förgården till Isis' tempel och förutsäger, att ockultismen är i antågande. Då väsnas man och sablar ned mig, i det man begagnar de vapen som jag själv under tjugu år har smitt emot vantron och mysticismen.

Enär dessa debatter alltid hållas på schweizerier, under omåttligt bruk av druvans safter, undgår man att råka i häftigare dispyter, och jag vänjer mig att endast berätta fakta och reala fall, anläggande masken av en upplyst skeptiker. Det kan visst icke sägas att man har motvilja för allt nytt, tvärtom; men man har blivit konservativ då det gäller det ideal, som man genom strid tillkämpat sig, och är ej hågad att desertera, ännu mindre att avsvärja en tro, som betalats dyrt genom blodsdop. Det tillkommer då mig att slå en spång mellan naturalismen och supranaturalismen genom att förkunna, hurusom den sistnämnda utgör endast en utveckling av den förra.

För detta ändamål uppställer jag problemet att giva en, såsom nyss antytts, naturlig och vetenskaplig lösning på alla oförklarliga företeelser, som ryckt oss inpå livet. Jag klyver itu min personlighet och visar för världen den naturalistiske ockultisten, men vidmakthåller i mitt inre och vårdar brodden till en konfessionslös religion. Ofta vinner den exoteriska rollen överhand; jag hopblandar mina två naturer så att jag kan skratta åt min nyförvärvade tro, vilket gör sitt till att mina teorier kunna insmyga sig hos de mest motspänstiga sinnen.

December månad skrider trögt och fruktansvärt dyster fram under en mörkgrå, rökig himmel. Fastän jag hos Swedenborg vunnit upplysning om arten av mina lidanden, kan jag icke förmå mig till att med ens kröka mig under makternas hand. Min böjelse för att göra invändningar uppreser sig, och jag vill alltjämt förlägga den egentliga orsaken utanför mig och söka den i människors elakhet. Dag och natt angripen av »elektriska strömmar», som hopklämma bröstet och stinga mig i hjärtat, försakar jag min tortyrkammare och besöker värdshus, där jag träffar vänner. Av fruktan för att nyktra till dricker jag utan rast, det enda medlet att få sova om natten. Men avsmak och skamkänsla i förening med den fridlösa oron nödga mig att upphöra därmed, och somliga aftnar går jag på nykterhetsivrarnas kafé, som bär namnet »Blå bandet». Dock, jag blir rädd för det sällskap man där träffar. Blåbleka och utpinade fysionomier, hemska och elaka ögon, och en tystnad, som icke är frid av Gud.

När allt kommer omkring, utgör vinet en välgärning och avhållsamheten en tuktan. Och jag återvänder till det halvnyktra värdshuset utan att där gå utöver måttans gränser, sedan jag straffat mig själv med teaftnar.

Julen är i annalkande, och jag motser barnens fest med en kylig bitterhet, som jag knappast vill hedra med namnet resignation. Sedan sex år tillbaka har jag måst lida allt och är nu beredd på allt.

Ensam, och på ett hotell! Nå, det har ju länge varit min mara, och jag har vant mig därvid. Det ser ut som om allt vad jag avskyr vore mig förbehållet.

Emellertid har en bredare förtrolighet stadgat sig mellan mig och vänkretsen, så att man börjar utgjuta sitt hjärta för mig. Saken är att det under sista månaden har hänt så många saker... Så-å?

Så många ovanliga, oväntade saker...

— Låt höra!

Man berättar mig: att chefen för den revolterande ungdomsflocken, den friaste fritänkaren, efter att nyligen ha kommit ut ur en kuranstalt för alkoholister och avlagt nykterhetslöfte, nu har blivit omvänd så att han rent av — — —

— Nå, vad?

— Jo, att han sjunger botpsalmer.

— Otroligt!

I själva verket hade den unge mannen, som var utrustad med en icke vanlig intelligens, för tillfället förstört sina utsikter genom att våldsamt angripa de vid universitetet härskande åsikterna, däri inbegripet missbruket av starka drycker. Vid min ankomst till staden höll han sig lite undan på grund av sin nykterism, men det var han som lånade mig Swedenborgs Arcana coelestia, som han tagit ur bokförrådet i sitt hem. Och jag kom nu ihåg, att jag efter att ha börjat läsa arbetet hade redogjort för Swedenborgs teorier och föreslagit honom att läsa siaren för att vinna ljus, men att han då hade avbrutit mig med en åtbörd av fasa.

— Nej! Jag vill inte! Inte nu! Längre fram!

— Är du rädd?

— Ja, för ögonblicket!

— Men bara som en litterär kuriositet?

— Nej!

Jag trodde i början att han skämtade, men senare fick jag klart för mig att det var på rama allvaret.

Alltså tycks det vara en allmän väckelse som går genom världen, och jag behöver inte sticka under stol med hur jag har det.

— Säg mig, gamla gosse, får du sova om nätterna?

— Inte värst mycket! Ser du, när jag ligger vaken, kommer hela mitt förflutna liv och passerar revy; alla dumheter jag begått, alla sorger och olyckor tåga förbi, men framförallt dumheterna. Och när raden är slut, börjar det återigen!

— Även du, således!

— Även?

— Ja! Det är vår tids sjukdom! Man kallar det Guds kvarn.

Vid ordet Gud grinar han till och återtar:

— Ja, det är en komisk tid vi nu leva i; den upp- och nedvända världen.

— Eller makternas återinträde!

*

Julens dagar äro tilländalupna. Mitt matkotteri har till följd av ferierna spritt sig på landsbygden omkring Lund. Då kommer en vacker morgon min vän läkaren, min psykiatriker, och visar mig en skrivelse från vår vän skalden med en inbjudning till dennes föräldrahem, en lantegendom ej många mil från staden.

Jag vägrar att fara med dit ut, då jag avskyr resor.

— Men han känner sig olycklig.

— Vad är det med honom, då.

— Sömnlöshet; du vet, han har festat om...

Jag förebär ett angeläget arbete, och frågan blir oavgjord.

På eftermiddagen inberättar en ny skrivelse, att skalden är sjuk och ber om sin väns läkareråd.

— Hur är det med honom nu?

— Han är nervös, neurasteniker, och tror sig vara förföljd...

— Av demoner?

— Inte det just, men i alla händelser...

I ett anfall av galghumor, framkallat genom känslan av att äga en olycksbroder, bestämmer jag mig för att fara med.

— Nå, vi ge oss i väg då; du får sköta medicinen och jag exorcismen. — För resten tänker jag kombinera den här lustfärden med mina utflykter för att studera Skåne.

När saken blivit uppgjord, packar jag min kappsäck, och som jag går nedför hotelltrappan, tilltalas jag oförmodat av ett okänt fruntimmer.

— Förlåt, är det doktor Norberg?

— Nej, det är det inte, svarar jag, icke vidare hövligt, troende mig ha att göra med en slinka.

— Kan herrn säga, hur mycket klockan är? fortfor hon.

— Nej! Och jag rymmer fältet.

Hur föga märkvärdig än denna scen var, kvarlämnade den dock ett oroande intryck hos mig.

På aftonen stannade vi i en by för att tillbringa natten där. Jag hade nätt och jämnt kommit in i mitt rum en trappa upp och hunnit snygga upp

mig en smula, då det vanliga bullrandet lät höra sig ovanför mig; man släpar möbler och tar danssteg.

Denna gång nöjer jag mig icke med misstankar, utan klättrar i sällskap med min kamrat upp för vindstrappan för att vinna bekräftelse. Men där uppe finns ingenting att taga intyg på, eftersom ingen bor ovanför mitt rum under takpannorna.

Efter att ha sovit dåligt under natten fortsätta vi färden och befinna oss några timmar senare införda i fädernehemmet hos skalden, vilken här framstår som en lindrigt förlorad son till religiösa föräldrar, goda och redliga människor. Dagen förflyter under promenader i ett vackert landskap och oskyldiga samtal, och aftonen sänker sig, medförande en obeskrivlig frid i en huslig omgivning, där läkaren och jag känna oss ganska bortkomna, han dock mer än jag, eftersom han är ateist.

Sent på kvällen draga vi oss tillbaka till det rum, som anvisats åt doktorn och mig. När jag söker något att läsa, får jag fatt i Medeltidens magi av Viktor Rydberg. Alltjämt denne skriftställare, som jag undvikit medan han levde, och som förföljer mig efter sin död!

Jag bläddrar i boken, och blicken fäster sig vid stället om Incubi och Succubi. Författaren tror ej på sådant, och han förlöjligar djävulstron.

Men jag kan icke skratta; läsningen därav väcker anstöt hos mig, och jag lugnar mig med att tänka att han vid det här laget torde ha ändrat åsikt, författaren!

Emellertid är icke läsningen av dylika hemska och magiska ting ägnad att framkalla sömn, och en viss oro i nerverna gör sig förnimbar, varföre för-

slaget att gå tillsammans ut å bekvämlighetshuset: antages såsom en hälsosam förströelse och en hygienisk inledning till natten, som jag är rädd för.

Försedda med en lykta sträva vi över gården, där de frostlupna trädens skeletter under en mulen himmel knaka för de retsamma och nyckfulla stormilarna.

— Jag tror ni ä skuggrädda, gossar, skrattar läkaren försmädligt.

Ingen svarar, emedan vindstötarna försöka kasta omkull oss på ett helt personligt vis och sätta krokben för oss, slita oss i håret och lyfta upp rockskörten.

Framkomna till ort och ställe, som låg bredvid stallet och under höskullen, hälsas vi av ett buller ovanför våra huvuden och — förunderligt — just det där bullret, som förföljer mig sedan ett halvt år.

— Lyssna! Hör ni någonting?

— Ja, det är folk där uppe som ger foder åt kreaturen! svarade skalden.

Jag vill inte förneka faktum, men varför just i det ögonblick då jag inträder? Och hur kommer det till att oväsendet antager samma akustiska former överallt? Det måste ovillkorligen vara någon, en osynlig, som ställer till denna kattmusik för mig, och det är icke någon hörselhallucination, eftersom de andra få samma fysiska förnimmelse som jag därav.

När vi återkommit till sovrummet, blir det ändå ingen ro utav. Skalden, som förhållit sig lugn hela dagen, och åt vilken föräldrarna anvisat ett vindsrum att ligga i, börjar förefalla orolig och tillstår

slutligen att han icke törs sova ensam, därför att maran rider honom.

Jag avstår min bädd åt honom och skall i stället få disponera en stor sal därbredvid, som är försedd med en ofantlig säng.

Den oeldade salen, utan rullgardiner och i det närmaste omöblerad, tynger på sinnet med ett obehag, som alltjämt ökas av fuktkylan.

För att förströ mig söker jag efter böcker och hittar på ett småbord bibeln med Gustave Dorés illustrationer jämte en samling andaktsböcker. Då erinrar jag mig att jag är en inträngling i ett religiöst hem, att jag är vän till den förlorade sonen där samt en ungdomens förförare. Vilken förödmjukande roll för en fyrtioåtta års man. Huru förnedrande!

Och jag förstår den unge mannens lidande, hans otrevnad av att vara inspärrad bland dygdiga och fromma människor. Det bör vara samma pina som för djävulen att bevista mässan. Och det är nog för att fördriva demonen med demonen, som jag blivit bjuden hit; jag har nog kommit för att genom besmittelse göra denna rena luft möjlig att inandas, då den unge mannen ej kan uthärda den.

Under dylika tankar har jag gått till sängs. Den heliga sömnen var förr min sista och trofasta tillflykt, vars förbarmande aldrig tröt. Nu har tröstarinnan i natten lämnat mig i sticket, och mörkret förskräcker mig.

Lampan är tänd, och stillhet råder efter stormen. Då väcker ett okänt surrande läte min uppmärksamhet och rycker mig ur sömnighetsdvalan. Och jag varsnar mitt över i salen en insekt flyga, fram och åter. Men

vad som förvånar mig är att jag icke känner arten, ehuru jag är hemma i entomologien och smickrar mig med att kunna utantill alla diptera i Sverige. Och det här är ingen fjäril, ingen bombyx och ej heller någon mott, det är en fluga, svart, avlång, men utrustad med ljudfall, som liknar en gallstekels eller en aftonfjärils. Jag stiger upp för att göra jakt på den; flugjakt i slutet av december! Den gör sig osynlig.

Jag går för att åter krypa ner mellan lakanen och försänka mig i mina meditationer.

Men fram från örngottskuddens undersida flyger då det fördömda djuret ut, och sedan det nu lånat vila och värme från min säng, styr det sin flykt härs och tvärs, så att jag låter kräket hållas, säker om att snart fånga det invid lampan, dit lågan nog skulle locka det.

Den stunden låter icke vänta på sig, och när flugan väl kommit innanför lampskärmen, sveder en tändsticka dess vingar med den påföljd att fridstöraren uppför sin dödsdans och ligger där livlös på rygg. Genom autopsi övertygar jag mig om att det är en okänd tvåvingad insekt, tvenne centimeter lång, svart med två eldröda punkter på vingarna.

Vad var det? Det vet jag inte, men dagen därpå ger jag de andra tillfälle att bestyrka den döda flugans tillvaro.

— En häxa! framkastar skalden.

— Som blivit levande bränd!

Emellertid, efter verkställd autodafé insomnar jag.

Mitt i natten väckes jag av kvidan och tandagnisslan, som ljuda från rummet bredvid. Jag tänder ett ljus och går dit in. Min vän läkaren har kastat

sig med halva kroppen utanför sängen och vrider sig, ett rov för hiskliga konvulsioner, med vidöppen mun; han företer med ett ord alla symptomer av den stora hysterien, som stå beskrivna i Charcots avhandling, ända därhän att han ger en bild av den kasus som kallas besatthet. Och han, en man med framstående intelligens och gott hjärta, icke lastbarare än andra, väl växt, med regelbundna och behagliga anletsdrag, är nu till den grad vanställd att han liknar en avbild av medeltidens djävul.

Förfärad väcker jag upp honom.

— Har du drömt någonting, gamla gosse?

— Nej! Det var bara ett anfall av maran!

— Incubus!

— Ja, min själ! Det var någon som tryckte ihop lungorna på mig. Något i samma stil som... angina pectoris.

Jag räcker honom ett glas mjölk; han tänder en cigarr, och jag går in i min sal igen.

Men nu är det slut med sova för mig. Det jag hade sett var alltför hiskligt, och ända till morgonen fortsätta mina kamrater sin dust med de osynliga.

Man träffas vid morgonfrukosten, och nattens händelser vändas i löje. Men vår värd skrattar icke, vilken omständighet jag tillskriver de religiösa tänkesätt, som ingiva honom aktning för de fördolda makterna.

Den skeva ställning, vari jag befinner mig mellan de gamla som jag gillar och de unga som jag icke har någon rätt att klandra, kommer mig att yrka på avresa.

Då vi stiga upp från bordet, ber husets herre

läkaren om en enskild konsultation, och de draga sig undan för en halvtimmes tid.

— Vad är det åt gubben?

— Han får inte sova! Nattliga affektioner åt hjärtat...

— Jaså han också! Den rättfärdige och fromme mannen! Det här är således en epidemi, som inte skonar någon.

Jag vill icke fördölja, att detta förhållande kom mig att räta på mig, och genast tog den gamla upprorsandan och skepticismen min själ i besittning. Att utmana demonerna, trotsa de osynliga, och till sist underkuva dem! Det var den lösen jag gav mig, när jag lämnade denna gästfria familj för att taga itu med mina tillärnade utflykter i Skåne.

*

Anländ samma afton till staden H., intager jag min aftonmåltid i hotellets stora matsal och har en tidningsman till sällskap. Genast som vi satt oss till bords gör det sedvanliga bullret sig hört ovanför mitt huvud; och för att betrygga mig mot bristfällighet i min egen iakttagelse låter jag fenomenet beskrivas av tidningsmannen, som intygar dess verklighet.

När vi gingo ut efter slutad måltid, stod det okända fruntimret, som hade tilltalat mig före avresan från Lund, helt orörlig där ute under portalen och lät mig och min följeslagare defilera förbi.

Då glömmer jag demonerna och de osynliga samt återfaller på nytt i den förmodan att jag är förföljd av synliga fiender. Men i nästa ögonblick

vederlägger jag detta antagande, i det jag ihågkommer mitt oförutsedda besök hos skomakaren i Malmö och huru det var när vi den där natten gingo till stallbyggnaden, varest det icke fanns möjlighet att ifrågasätta en överlagd intrig.

De ohyggliga tvivelsmålen sitta kvar och urholka hjärnan på mig, upphetta mitt blod och inge mig avsmak för livet.

Men natten har förbehållit åt mig en överraskning, mera förfärande än de senaste dagarna tillsammantagna.

Uttröttad efter resan går jag till sängs vid elvatiden. Allt är stilla i hotellet, och intet buller förnimmes. Mitt mod växer, och jag faller i djup sömn för att efter en halvtimme väckas av larm och stoj i rummet ovanpå mitt. Det tycks vara minst ett tjog ungdomar som sjunga, stampa i golvet och skjuta stolar fram och tillbaka.

Detta vilda leverne varar ända till morgonen!

Varför jag icke anför klagomål hos värden? Därför att jag aldrig under loppet av mitt liv har lyckats få rätt. Född och förutbestämd till att få orätt, har jag slutat upp med att beklaga mig.

På morgonen fortsätter jag min resa för att bese stenkolsgruvorna vid H. I samma ögonblick som jag träder in i värdshuset för att beställa ett åkdon, vidtager den vanliga häxsabbaten ovanför. Under någon förevändning, jag minns nu icke vilken, stiger jag en trappa upp. En stor sal, som är tom, är allt vad jag där finner.

Då gruvorna icke få beses före klockan tolv, låter jag köra mig till ett fiskläge några mil norrut, varifrån utsikten över Sundet är mycket berömd.

Som vagnen far igenom vägbommen framme vid byn, känner jag med ens min bröstkorg hopklämd bakifrån, alldeles som om någon spände sina knän in i ryggen på mig, och illusionen är så fullständig att jag vänder mig om för att ta i ögonsikte fienden som åker bakpå.

Då upphäver en skock kråkor fasliga skri och flyger över huvudet på hästen, som blir skrämd, stegrar sig, spetsar öronen och svettas stora droppar. Han tuggar betslet, och körsvennen får hoppa ur för att lugna djuret.

Jag frågar varför hästen blev så oresonligt rädd, men svaret står att läsa uti den blick körsvennen riktar mot kråkorna, som likt ett moln följa oss ännu några minuter. Det är en helt naturlig tilldragelse, men av stygg art, och enligt folktron ett dåligt förebud!

Efter två timmars resa utan gagn för mina studier, emedan en tjocka stänger utsikten över Sundet, köra vi in i Mölle by. Besluten att till fots bestiga Kullens bergudde, avskedar jag kusken och säger till honom att på värdshuset avbida min återkomst.

Efter slutad bergsvandring kommer jag åter in i byn och riktar mina steg till gästgivargården. Men jag saknar lokalkännedom och söker därför någon innebyggare för att fråga mig fram. Icke en levande varelse finns att se, varken på gatorna eller annorstädes. Jag bultar på dörrarna; intet svar. Mitt på förmiddagen vid elvatiden i en by om tvåhundra innevånare, ej en man, ej en kvinna, ej ett barn, icke ens en hund! Och kusken, hästen, vagnen som bortblåsta. Jag irrar omkring i gränderna och hittar efter

en halvtimme gästgivargården. Säker om att ha min körsven där beställer jag frukost, och sedan jag ätit ber jag dem säga till åt kusken.

— Vilken kusk?

— Min!

— Jag har inte sett nån!

— Har ni inte lagt märke till en vagn, dragen av en rödbrun häst och körd av en mörk kusk?

— Nej, det har jag inte.

— Och jag som ändå har beställt honom hit till värdshuset.

— Då sitter han nog på hållstället här bredvid.

Pigan pekar ut vägen, och jag sätter mig i gång. Dock, jag är icke i stånd att finna krogen och går vilse, så att jag ej hittar tillbaka igen till mitt värdshus. Och ingen finns att se! Då blir jag rädd! Rädd mitt på ljusa dagen! Den här byn är förhäxad!

Jag orkar ej röra mig mera, utan står där jag står, likasom fastkedjad. Vad tjänar det till att söka, eftersom djävulen har ett finger med i spelet.

Efter sju sorger och åtta bedrövelser kommer äntligen kusken, och jag skäms att yppa för honom mina ledsamheter eller att avfordra honom förklaringar, som icke förklara någonting.

Vi ha åkt tillbaka till H., och framför hotelltrappan faller hästen plötsligt till jorden som om någon hade stått utanför dörren och skrämt honom.

Nu gör jag mig underrättad om vägen till stenkolsgruvorna, och denna gång viss på att icke förfela mitt mål går jag till fots de fem minuters väg man anvisat för mig. Jag går och går i tio minuter, en kvart, en halvtimme, rakt fram på släta landsbygden,

utan att få se ett spår till byggnader eller skorstenar, som kunde utvisa att en gruva låge där. Den uppodlade slätten utsträcker sig i oändlighet; icke en hydda, ingen att fråga.

Det är den onde som spelar mig detta elaka spratt! Och jag blir stående som fastlimmad, förblindad, utan att förmå taga ett steg framåt eller tillbaka.

Slutligen återvänder jag till byn, tar ett rum och vilar mig på en soffa.

Efter en kvarts timme väckes jag ur mina sorgsna tankar av ett oväsen. Denna gång bultar man med hammare på spikar. Klentrogen vad beträffar klappandarna, skriver jag företeelsen på räkningen av illvilligt folk eller en mer än vanligt stor otur. Jag ringer, betalar vad jag är skyldig och beger mig till bangården.

Tre timmars väntan! Detta är mycket när man är otålig, men det gives intet val. Då jag förnött två timmar på en bänk, går ett välklätt och vackert fruntimmer förbi mig för att inträda i första klassens väntsal. Det låg i denna dams sätt att röra sig och hela hennes väsende någonting som hos mig väckte obestämda hågkomster, och nyfiken att få veta hur hon tog sig ut sedd framifrån vaktar jag på dörren för att beskåda henne när hon skall komma förbi igen. Efter att ha väntat länge, tar jag mig före att gå in i den där väntsalen.

Ingen är att se där inne; och det finns ingen annan dörr att komma ut igenom; det finns intet toalettrum. Och innanfönstren sätta stopp för möjligheten att slippa ut på annat sätt.

Är jag förbländad? Finns det människor ut-

rustade med förmåga att förvända ens syn? Kan man göra sig osynlig? Detta är olösta spörsmål, som göra mig förtvivlad. Är jag galen? Nej, läkarne säga att så icke är förhållandet! Då förefinnes anledning att tro på underverk. Jag är en fördömd, jag befinner mig i helvetet, om man får tro Swedenborg, och makterna straffa mig, rastlöst, obarmhärtigt. De andar jag frammanar ha icke lust att krypa ner i flaskan, som jag tagit inseglet av.

Samma dags afton, i ett bra första klassens hotell i staden M. Jag går till sängs klockan tio. Vid halv elvatiden börjar man spänta ved i korridoren utan att någon yttrar missnöje däröver, och det i ett kontinentalt hotell, fyllt av resande. Därefter dansas det! Senare vevar man på en maskin med hjulverk... Jag stiger upp, betalar räkningen och besluter att fortsätta min resa hela natten.

Mol ensam ute i den kalla januarinatten går jag och släpar på min kappsäck, uttröttad och medtagen, under en becksvart himmel. Ett ögonblick tycker jag det bästa vore att lägga sig ned i snön och dö. Men i nästa stund samlar jag mina krafter och viker in på en ödslig bakgata, där jag påträffar ett anspråkslöst hotell. Sedan jag förvissat mig om att ingen utspejar mig, smyger jag in genom porten.

Oavklädd sträcker jag ut mig på sängen, fast besluten att hellre låta döda mig än förmå mig att stiga upp.

Dödstystnad råder i huset, och den ljuvliga sömnen nalkas. Då hör jag plötsligt hur en osynlig tass krafsar på pappersbeklädnaden i taket rakt över mitt huvud. Det kan icke vara någon råtta, eftersom det löst spända papperet icke rör sig; och för övrigt

är det en ansenligt stor tass, liksom av en hare, en hund!

Ända till daggryningen väntar jag, badande i svett, att få känna klorna i huden på mig, men fåfängt, ty själva ångesten är plågsammare än döden.

Varför jag icke blir sjuk efter pinor sådana som denna?

Jo, emedan det gäller att tömma lidandet ända till dräggen för att återställa jämvikten mellan de begångna missgärningarna och det pålagda straffet. Och det är verkligen märkvärdigt hur jag förmår uthärda kvalen; jag slukar dem med bister glädje för att äntligen få ett slut på dem!

II.

Tröstlösheten utbreder sig.

När nu nyåret och de oräkneliga helgdagarna äro överståndna, finner jag mig en vacker dag allena. Det är som om en orkan hade gått fram, alla äro skingrade, bortblåsta, skeppsbrutna. Min vän läkaren har som sjuk inskrivits å lasarettet. I själva verket har han, försvagad av dryckjom, stadd i djupt ekonomiskt betryck och förstörd av brist på sömn, slutligen fått »neurasteni». Det är hjärtskärande; och i stället för att gå på värdshuset styr jag nu mina fjät till lasarettet för att få en timmes samspråk och sällskap. I kaféet är jag den enda som tar ett glas, då tre av kamraterna ha avlagt nykterhetslöfte. Skalden har rest bort. Den unge estetikern, son till professorn i etik, har skickats utomlands för att komma ifrån det dåliga umgänget med ungdomens förförare (det är jag, det!).

En filosofie doktor är sängliggande för benbrott.

Samtidigt inträffar det, att den unge kemisten, framstegsmännens banérförare, blir sjuk och måste vårdas för neurasteni. Det har varit sömnlöshet, anfall av maran och yrsel. Alla dessa bedrövligheter och andra därtill haspla upp sig inom loppet av halvannan

månad. Och vad som gör min belägenhet outhärdlig är att man mer eller mindre direkt skjuter skulden på mig. Jag är den lede själv, jag har onda ögon! Det är då för väl att man är okunnig om och förkastar tanken på den onda viljans makt och ockultismens hemliga finter, ty annars skulle man slå ihjäl mig.

En flack och kulen stillhet har brett sig över det intellektuella livet vid universitetet. Icke en ny alstringskraftig idé, ingen jäsning och rörelse! Naturvetenskaperna ha nött ut den transformistiska metoden, som bar löften om framsteg, och de hota nu att dö av allmän svaghet. Man diskuterar icke mera, emedan man är överens om fåfängligheten i reformatoriska strävanden. Man har sett så många illusioner ramla, och den stora frigöringsrörelsen har vid detta laget utmynnat i en allmän upplösning eller snart sagt sönderdelning.

Ungdomen går och väntar på något nytt utan att ännu ha klart för sig vad den åtrår. Nytt till vad pris som helst, undantagandes avbön och återtåg. Framåt mot det okända, sak samma vilket, bara det icke är någonting gammalt. Man vill visserligen en försoning med gudarna, men det skall vara omskapade, bättre utvecklade gudar, som kunna stå i jämnhöjd med samtiden, gudar med vidhjärtad uppfattning, fria från småaktiga fördomar och rusiga av livslycka. Dess värre ha de osynliga blivit gnatiga, avundsjuka på de friheter de dödliga förvärvat sig. Vinet har blivit förgiftat och medför vild galenskap i stället för att framkalla ljuvliga visioner. Den av samhällsband ordnade kärleken visar sig vara en tvekamp på liv och död, och den fria kärleken för i släptåg onämnbara och ändlösa sjukdomar, bringar

elände över hemmen, utstöter sina offer skymfbelastade från folks umgänge.

Ett experimenterandets skede är tilländalupet, och experimenten ha lämnat idel negativa resultat. Så mycket bättre för framtidens människor, vilka skola draga nytta av de hälsosamma lärdomar, som kunna hämtas från förtruppens nederlag, där den gått vilse i ödemarken och stupat i en hopplös strid mot övermakten.

*

Ensam som jag är, skeppsbruten, ett strandvrak, som kastats upp på ett skär i oceanen, finns det ögonblick då jag gripes av svindel inför det blånande intet. Är det himmelen som bär ett återsken av havets utbredda duk, eller havet som speglar himmelen?

Jag har flytt människorna, och människorna fly mig. I min efterlängtade enslighet hemsökes jag av en hel skara demoner, och när allt kommer omkring, börjar jag ändå föredraga den ringaste bland dödliga framför de mest intressanta vålnader. Men när jag söker en människa, under de långa aftnarna, genom hela staden, träffar jag ingen, varken hemma hos sig eller på kaféerna.

Då, mitt i min ödesbestämda, oundvikliga fattigdom, sänder Försynen i min väg en man, ja en man, vars far jag förr i tiden hade missaktat, på grund av både hans bristfälliga uppfostran och hans radikala åsikter, som utestängt honom från de bättre sällskapskretsarna... Nu kom vedergällningen: jag hade ratat fadern, oaktat han var en rik man, och jag rent av

tvingas att hålla till godo med sonen. Här bör tilläggas, att den unge mannen är lika illa anskriven i staden som jag, lika isolerad till följd därav att han spelar rollen av en ungdomens förförare. Och olyckan kommer oss att knyta en varaktig vänskap.

Han inbjuder mig att bo hos sig, han försträcker mig existensmedel, han vakar över mig som över en sjuk, och i själva verket har förföljelsen förlett mig att ställa till skandal på ett hotell varest jag ville inträngа i ett rum bredvid mitt, övertygad att där finna fiender, som oroade mig. Om jag hade bott kvar en dag till på detta hotell, skulle polisen blandat sig i saken och jag fått min framtid betryggad på dårhuset!

Vid samma tid bringar uppträdandet av en annan ung man mig till den övertygelsen att gudarne icke nära oblidkeligt groll mot mig.

Ett riktigt underbarn, född med brådmogen insikt i alla grenar av mänskligt vetande, väl uppfostrad av en lärd och sedligt högtstående fader, blev den unge mannen för två år sedan angripen av en den mest hemlighetsfulla sjukdom, vars detaljer han yppade för mig i syfte att erfara min mening eller snarare att därur hämta bekräftelse på sina egna misstankar.

Alltnog, den unge mannen, som levat ett rent ynglingaliv och insupit de mest stränga grundsatser, träder under gynnsamma förhållanden ut i livet, omhuldad som han är av sina jämnåringar och avhållen vart han kommer. Men en dag begår han en handling, som hans samvete bestämt förbjuder honom. Intet är sedan i stånd att lugna honom. Efter en lång tids andlig tortyr dukar även hans kropp under. Samtidigt når hans själskris en förfärande

höjd. Varje dag konstaterar han ett nytt framsteg av en inbillad åkomma, och slutligen genomgår han agoniens kval. Därpå tror han sig vara död; han hör likkistor tillspikas i husets alla våningar. Då han läser tidningen — hans förstånd är nämligen fortfarande redigt — väntar han att se annonsen om sin egen begravning. Samtidigt undergår hans kropp en simulerad upplösning med liklukt, som skrämmer omgivningen från hans säng och kommer honom själv att fasa. Men det förefaller som om en förändring i själva personligheten försiggått, eftersom den unge mannen, som varit på sätt och vis religiöst sinnad, nu anfäktas av tvivel.

En iakttagelse, som han behöll i minnet, var att hans omgivning alltjämt hade vaxbleka eller blå ansikten. Och på samma sätt när han stigit upp för att betrakta folket på gatan, syntes alla förbipasserande honom vara blåa i ansiktet. Något som ytterligare ingav honom fasa var, att nere på gatan en oändlig rad av tiggare, trashankar, lytta, halta, benlösa krymplingar på kryckor släpade sig förbi hans fönster som hade de sammankallats för att passera revy. Under hela tiden bibehöll den sjuke det intrycket att realiteten av vad han såg var höjd över varje tvivel, men därjämte tvangs han att däri inlägga en symbolisk betydelse. Varje bok, han öppnade, innehöll direkta maningar till honom. Efter att ha slutat sin berättelse frågade han vad jag tänkte om saken.

— Någonting halvverkligt, en serie visioner, frammanade av någon och i medvetet syftemål. En levande charad, vars sens moral det tillkommer er att taga ut. Nå, hur blev ni botad?

— Det är rätt löjligt, men jag vill tillstå det

för er. Förr hade jag alltid stått i opposition mot mina föräldrar, som outtröttligt togo omvårdnad om mig till kropp och själ, men nu böjde jag slutligen nacken under oket, som hade blivit mig ljuvligt och välgörande, eftersom det var tillskuret av oskrymtad kärlek, och så blev jag botad.

— Och har ni aldrig haft återfall?

— Jo! En enda gång! men det var av lindrigaste art. En tids obetydlig nervositet och sömnlöshet, som vek för de enklaste medicinska förhållningsregler. Men den gången hade jag heller intet att förebrå mig.

— Och vad har er läkare ordinerat?

— Att leva ordentligt, sova om nätterna och avhålla mig från utsvävningar.

— Det är ju jämnt opp korsets väg!

*

Nu är jag alltså icke längre ensam och övergiven; den unge lärde tycks mig ha kommit som en budbärare från makterna, jag kan anförtro honom allt, och i det vi jämföra vad vi upplevat, stödja vi varandra inbördes på den smala stigen i smärtornas dal.

Även han drabbad i unga år!

Alla människor våldsamt ryckta upp ur sömnen!

Det är alltså en väckelse över lag, och till vad syftar den?

III.

Uppfostran.

Swedenborg, min vägvisare i mörkret, har uppenbarat sig allenast som bestraffare. Arcana coelestia talar endast om helvetet och om straff, som verkställas av onda andar, det vill säga djävlar. Icke ett tröstens ord, ingen nåd. Och ändå vart ju djävulen avskaffad i min ungdom, alla skrattade åt honom, och genom slumpens ironi reder man sig just nu till att begå jubileumsåminnelsen av filosofen Boström, som nedrev helvetet och gjorde kol på djävulen. Till denna tänkare såg man i min ungdom upp som till en reformator, och nu rustar djävulen till en renässans åt sig. Han har slunkit in i den så kallade satanistiska litteraturens alster, i de sköna konsterna vid sidan av Kristus, ja till och med i industrien. Nu i julas har jag märkt att julklapparna mest framställde smådjävlar och gastar, både barnens leksaker, lustiga föremål som de äldre köpa hem åt varandra, sockerbagarens dragéer, kontorsalmanacker. Finns han till, eller utgör han endast en halvverklig skräckbild, projicierad av de osynliga för att göra ett starkt intryck på oss, och skuffa oss bort till korset? Ett svar därpå hade jag ännu ej lyckats finna, när man en kulen afton för mig till en bild-

huggare, vilken är fritänkare och ateist liksom det teosofiska samfund, varav han är anhängare. Hos honom kan man få se en privat samling föremål i lera, avsedda för Stockholmsutställningen.

Med en frånstötande realism och cynism är djävulen där framställd i olika situationer, alltid i förening med en präst, som är rädd för honom.

Det är skrattretande, men jag kan inte skratta, jag, och tänker: vänta, få vi se!

Efter fyra månaders förlopp möter jag bildhuggaren på gatan.

Han ser ledsen ut, som om något gått honom emot.

— Kan ni tänka er sådan fördömd otur; man har i dagarna slagit sönder tre av mina bästa pjäser när man packade upp dem på utställningen!

Detta är något som intresserar mig ofantligt mycket, och på samma gång jag beklagar olyckan, frågar jag med en nästan försmädlig nyfikenhet:

— Och vilka av edra statyetter var det?

— De tre med djävulen, vet jag.

Jag skrattar inte, men svarar småleende:

— Där ser ni, Lucifer kan inte tåla karikatyrer!

Några veckor senare har bildhuggaren fått en ny skrivelse, vari man meddelar honom att de andra pjäserna fallit ner från sin montre och slagits i bitar, utan att bestyrelsen kan förklara hur det gått till. Följaktligen har den stackars artisten förlorat ett år, oberäknat produktionskostnaderna, och han ser sig utstruken från förteckningen över utställare.

I sin otröstlighet tröstar han sig med slumpen,

som ej säger någonting, på samma gång den likväl räddar den mänskliga stoltheten, vilken böjer knä för de blinda omständigheterna; man sänker huvudet för stenen, som kommer flygande från slungan, men själva slungaren? Någon sådan vet man sig inte ha sett!

*

Emellertid får jag småningom i händerna Swedenborgs arbeten, ett efter annat och alltid i ett gynnsamt ögonblick. Sålunda påträffar jag i hans »Drömmar» alla symptomen av den »sjukdom», som hemsöker mig, de nattliga anfallen, andnöden. Och de fakta som förtäljas i dessa hans anteckningar gå i tiden före uppenbarelserna. Det var för Swedenborg »ödeläggelsens» period, då han blev överlämnad till Satan för dödande av köttet.

Detta ger mig klarhet angående den osynliges välvilliga avsikter utan att dock kunna bringa mig tröst. Först efter läsningen av »Himmel och Helvete» börjar jag känna mig uppbyggd. Det finnes ett ändamål i dessa oförklarliga lidanden: mitt jags förbättring och utveckling till någonting större, Nietzsches drömda ideal, ehuru annorlunda fattat.

Djävulen finnes icke till såsom ett autonomt väsende, jämlike och motståndare till Gud. Den osynlige, som plågar oss, är Tuktoanden. Mycket är redan vunnet med insikten om att det onda för det ondas egen skull icke existerar; och på nytt födes hoppet att finna hjärtefrid genom ånger och noggrant övervakande av de egna tankarna och gärningarna.

Och då jag iakttager vad som tilldrager sig i

dagliga livet, träder en ny uppfostran i verksamhet, och jag lär mig efter hand att uttyda de konventionella tecken, som nyttjas av de osynliga. Dock äro svårigheterna stora därvidlag, i anseende till min ålder och inrotade ovanor, och jag är till följd av en viss undfallenhet i lynnet alltför benägen att anpassa mig efter min omgivning. Det är så påkostande att först bryta ett glatt lag, jag är en »dålig kamrat», om jag vill tvinga min vilja på vänner som jag står i förbindelse till. Men man får lära sig allt här i världen. Sålunda hade jag lagt mig till med vanan att dröja kvar vid kaffet efter middagen, vilken jag intager vid tutiden; och en dag i början av februari sitter jag så med ryggen mot yttervägen. Man har börjat dryfta frågan: ska vi ta in en halv punsch?

I samma ögonblick kommer likasom ett omedelbart svar i form av ett fruktansvärt larm bakom min rygg, så att kaffekopparna hoppa på brickan.

Man kan tänka sig vad jag gjorde för en min! En av vännerna stiger upp för att se efter vad som förehades. Det är någonting helt enkelt, en arbetare som lagar murputsen utanför.

Vi flytta oss till ett enskilt rum. Genast utbryter ett nytt buller ovanför mitt huvud, uppe på vinden. Jag reser mig och flyr från slagfältet, och efter denna stund sitter jag aldrig kvar vid kaffet efter middagarna, undantagandes på helgdagar.

Om kvällarna däremot kan jag dricka ett glas med vännerna, eftersom det icke så mycket är fråga om att dricka som att utbyta tankar med kunskapsrikt folk, representerande alla vetenskapsgrenar. Men stundom händer det att den rena dryckenskapen tar överhand, beledsagad av en tygellös glättighet och

förslag i cynisk riktning, och ens sämre natur bryter igenom, de brutala instinkterna taga sig fritt spelrum. Det är så bekvämt att vara djur en stund, och för resten är livet inte så vidare roligt alltid... med mera i samma anda.

En dag, sedan jag någon tid deltagit i stormiga dryckeslag, är jag på väg till mitt middagsställe. Jag går förbi en begravningsbyrå, där en likkista är utställd. Gatan är beströdd med granris, och storklockan i katedralen klämtar själaringning. Framkommen till restaurangen finner jag min bordskamrat sorgsen till mods, då han just kommit från sjukhuset, där han tagit avsked av en döende.

När jag efter middagen går hem på bakgator, där jag ej varit förr, möter jag två liktåg.

Vad allting luktar död i dag! Och kyrktornet tar i med själaringning igen.

När jag på aftonen ämnar gå in på källaren genom inkörsporten, ser jag en gammal man stå lutad mot muren, synbarligen drucken och sjuk. För att slippa stöta ihop med honom gör jag en omväg och beger mig till matsalen. Mitt bakrus från gårdagen i förening med begravningsintrycken under dagens lopp ingiva mig en hemlig fruktan för spritvaror, så att jag beställer in mjölk till min kvällsvard.

Mitt under måltiden genljuder i huset ett stoj blandat med ängsliga rop, och om en liten stund bär man in gubben från inkörsporten i procession med den avlidnes son i spetsen. Fadern har dött. Ett giv akt för drinkare!

Följande natt fick jag ett förfärligt anfall av maran. Någon klängde sig fast på min rygg och skakade mig vid axlarna.

Detta var tillräcklig anledning för mig att bli varsam med dryckjom in på nätterna, utan att jag dock alldeles avstod därifrån.

Med utgången av januari månad har jag nu flyttat till en privatlägenhet och ser fortfarande in i vitögat på mitt öde utan att kunna taga min tillflykt till den förströelse som ligger i närvaron av en vän. Det är en tvekamp, och ingen möjlighet att undslippa! Hemkommen om aftnarna röner jag omedelbarligen hur det står till med mitt samvete. En kvävande atmosfär, även om fönstren slås upp, bebådar en svår natt. Det ges kvällar då jag är övertygad om att någon finnes inne i mitt rum. Då får jag feber med kallsvett till följd av den ohyggliga ångesten, och när jag rannsakar mitt samvete finner jag ögonblickligen var skon klämmer. Men jag flyr icke nu längre, emedan det till intet båtar.

*

Bland de läxor som tuktoandarna ge mig finns det en, som jag icke vågar glömma, nämligen förbudet att gräva i dolda ting, därför att dessa böra förbliva dolda.

Sålunda hade jag under mina utflykter i Skåne lagt märke till ett slags på spridda ställen befintliga stenar av en egendomlig och mycket karaktäristisk form. De återgåvo nämligen antingen djurtyper, isynnerhet fåglar, eller hattar, hjälmar. Det fanns även andra, med räfflor, som efterliknade Widmannstättenska figurerna på meteorstenar.

Utan att ha riktigt klart för mig, varifrån deras uppkomst vore att härleda, bibehöll jag ett intryck av att det icke var »en lek av naturen».

Deras skapnad angav att de voro konstalster, utgångna ur och bearbetade av människohand. Under tvenne år fullföljer jag jakten efter dem, och sedan jag intresserat en vän för saken, lämnar jag honom uppgift på ett förekomstställe för att han skulle skicka dit en fotograf.

Expeditionen misslyckades, och ett år senare upptäckte jag att adressen var oriktig.

För varje gång som jag sedermera envisas med denna undersökning, framställa sig hinder av alltför märkvärdig art för att jag skulle kunna skriva dem på slumpens räkning.

Sålunda, för att anföra endast ett exempel, har jag en morgon beslutit att företaga en utflykt med en fornforskare i syfte att avgöra frågan med ett enda länge förberett slag, och det händer mig då att på gatan utanför min port en pligg lossnar i min stövel och sticker mig i foten. Att börja med fäster jag mig icke därvid, men då jag kommit nära min följeslagares bostad, blir smärtan så intensiv att jag måste stanna. Omöjligt att gå vidare, ingen utväg att vända tillbaka! Ursinnig drar jag i förtreten av mig stöveln och jämnar ut pliggen med en kniv. En dunkel hågkomst av min Swedenborgsläsning återkallar i ett ögonblick för mig följande ställe: »När tuktoandarna se någon dålig gärning eller avsikt att göra någonting orätt, straffa de genom en smärta i foten, i handen eller i trakten av mellangärdet.» Men uppeggad som jag var av vetgirighet, vilken jag ansåg tillåtlig och lovvärd, återtog jag min avbrutna väg och slöt mig inom kort till min kamrat. Exkursionen skall börja i en grotta, belägen i parken. Men ingången är

tillbommad genom smutshögar av otäckaste slag, ditlagda på ett utmanande eller snarare ironiskt sätt, som avtvingar mig ett leende.

Det andra fyndstället, som jag känner bra till, är i en trädgård, där stenblock äro grupperade kring ett träd och man lätteligen kan gå ända inpå dem. Men denna morgon har trädgårdsmästaren avspärrat detta träd och fornlämningarna medelst en ring av blomkrukor, så att jag ej kommer åt att visa något för min lärde följeslagare. Ett skönt fiasko! Dock, retad av hindren släpar jag med mig min man, som börjar ställa sig tvivlande, tvärs igenom staden till en gård, där ett helt museum är hopfört. Där skall det väl göras slag i saken, och jag väntar mig ett resultat, ägnat att slå med häpnad. Vi hälsas genast av en den värsta hundracka; då vi huta åt honom, lockas därigenom husets innevånare ut på gården, och vi måste vråla fram, vad vårt ärende gäller, för att kunna överrösta den skällande gårdvaren. Det är ett stängt galler anbragt omkring och man kan icke få tag i nyckeln!

— Finns det flera ställen? frågar mig fornforskaren, som redan föraktar mig.

— Ja, det finns det, men utanför staden!

Jag vill inte trötta läsaren med lapprisaker; alltnog, efter mer eller mindre retsamma irrfärder komma vi äntligen till en sådan där hop stenar. Men vilket häxeri! — jag kunde icke visa den lärde mannen någonting, emedan han icke såg någonting, och jag själv, liksom slagen med förbländning, förmådde icke nu i deras skapnad urskilja något slags avbildning av organiska varelser.

Den följande dagen däremot, när jag åter begett

mig till stället, denna gång ensam, såg jag ett helt menageri.

Berättelsen om detta äventyr må avslutas med en fingervisning angående beskaffenheten av dessa återstoder från en preadamitisk skulptur. Ockultisterna härleda nämligen deras ursprung från Atlantidernas människosläkten och ställa dem på samma linje som kolossalstoderna på Påsköarna och i öknen Gobi. Olaus Magnus omnämner dem också och har funnit dem i myckenhet vid kusten av Bråviken i Östergötland. Swedenborg underlägger dem en symbolisk betydelse och anser dem vara konstalster av silverålderns ras. (Jfr Delitiæ sapientiæ.)

*

Att döma efter vad som företer sig i den begränsade krets vari jag lever, tillstädja makterna mig icke att välja mina bekantskaper och ännu mindre att rata någon, vem det vara må. Liksom alla andra behärskas jag av sympatier och förkärlek för vissa slags naturer. För närvarande söker jag allvarligt lagda människor, åt vilka jag kan meddela mina tankar utan att råka ut för olämpligt och sårande skämt. Försynen har skickat mig en vän, som jag högaktar på grund av denna rena atmosfär, som omger honom. Likt ett bortskämt barn börjar jag missakta de andra, okonstlade själar utan någon lyftning, vilka emellanåt finna nöje i grovkornigheter.

Men, i samma ögonblick som jag drar mig tillbaka, är min vän rest från staden, de andra kan jag ingenstädes träffa, och i min isolering nödgas jag förödmjuka mig till det yttersta genom att tigga

sällskap av obetydliga individer, som min vanliga vänkrets icke umgås med. Men efter en mängd erfarenheter i denna riktning förnyas slutligen min gamla upptäckt att skillnaden mellan människa och människa inte är så stor som man har föreställt sig; i själva verket har jag bland småfolket träffat på verkliga gentlemän, och hur många helgon och hjältar har jag icke aningsvis urskilt bland de föraktades skara!

Å andra sidan påstås det ju att »dåligt sällskap fördärvar goda seder»; var finnes då den dåliga societeten, och var månne den goda?

Antaget, såsom jag har gjort, att en mission ålagts mig när jag slog mig ned i en främmande stad utan att själv veta varför, vad har jag att göra här? Predika goda seder? Mitt samvete svarar mig: genom ditt föredöme. — Men nu tar ingen mig till föredöme, och vad skulle det båta till att jag sökte moralisera unga män, som icke syndat så mycket som jag?

För resten tyckes profeternas tidsålder vara till ända; makterna vilja icke längre veta av några präster, utan ha själva återtagit regeringen över själarna, och man behöver inte gå långt för att finna exempel därpå.

En av våra skalder har nyligen blivit stämd inför rätta på grund av en diktsamling, där man funnit för sedligheten sårande ställen. Frikänd av juryn, får han dock ingen ro.

I en av dikterna har han utmanat den Evige till brottningskamp till och med om striden skulle behövas avgöras i helvetet. Det ser ut som om

utmaningen antagits och den unge mannen lik ett brutet rö blivit tvungen att begära nåd.

En afton, då han sitter i vänners glada lag, händer det att en för de exakta vetenskaperna okänd kraft rycker cigarren från honom så att den faller till golvet.

En smula överraskad tar han upp cigarren igen och låtsas icke begripa någonting. Men samma puts upprepas tre gånger å rad. Då blev den klentrogne blek som döden, och utan att säga ett ord rymde han fältet, medan vännerna sutto där häpna.

Vid hemkomsten väntades den oförvägne av en ny överraskning. Utan någon synlig orsak började hans bägge händer att på massörers sätt gnida eller rättare knåda hela kroppen, som genom för flitig dryckjom verkligen blivit onödigt fetlagd. Denna ofrivilliga massage fortsattes utan uppehåll i hela fjorton dagar, men efter denna tids förlopp tycker brottaren sig fullständigt morsk igen för att uppträda på arenan. Han hyr ett hotell och inbjuder sina vänner till en Balthasarsfest, som skall räcka i tre hela dygn. Han vill nämligen visa världen, huru övermänniskan (Nietzsche!) kan betvinga vinets demoner. Man har druckit hela första dagen lång, och natten faller på, och med den faller kämpen. Men innan han ger tappt, taga vinets demoner denna överlägsna själ i besittning och ingjuta hos honom en vildsint galenskap, så att han kastar ut sina gäster genom dörrar och fönster, och sålunda lyktas festen. Varpå värden föres till en vårdanstalt!

Så har man förtäljt äventyret för mig, och det gör mig ont att ha återgivit det utan de tårar man är skyldig olyckan.

Men den anklagade har vunnit en försvarare åt sin sak, en ung doktor som erbjuder honom sitt bistånd i kampen mot den Evige.

Är det förmätet att sammanställa dessa bägge fakta, doktorn pläderar till förmån för hädaren, och doktorn bryter ena benet av sig? Var det slumpen som skrämde hans häst så att den föll i sken och välte omkull vagnen? Jag bara frågar. Och huru kom det till att doktorn efter att ha varit sängliggande i flera månader kom ut igen »med höftsenan brusten»; att hans förut klara och fasta blick har fått ett vilt och besynnerligt uttryck, likt det hos en människa som ej mer är sig själv mäktig?

Behöver jag svara på det? Om man faller in med ett ja, skall jag fortsätta berättelsen ända till slutet. — Denne doktor, en bra karl, insiktsfull och ärlig, kom en dag mot slutet av sommaren och anförtrodde mig, att han plågades av sömnlöshet, och att en sällsam kittling väckte honom om natten och ej gav honom någon ro förrän han steg upp. Om han envisades att ligga kvar, inställde sig hjärtklappning.

— Nåå? slöt han och avbidade mitt svar med en alltför tydlig oro.

— Det var alldeles likadant med mig! genmälde jag.

— Och hur har ni fått bot?

Var det feghet, eller lydde jag en röst i mitt inre när jag svarade:

— Jag tog sulfonal.

Hans ansikte fick ett uttryck av missräkning, men jag kunde intet göra åt saken.

IV.

Mirakler.

Efter tre månaders mycket sträng vinter göra de första vårtecknen sig märkbara. De stelnade människosinnena tina upp, och de utsådda fröen under snön börja gro. Det har hänt så mycket, och i stället för att skjuta ifrån sig de oförnekliga fakta såsom beroende på slump och tillfälligt sammanträffande, iakttager man dem, samlar och drar sina reflexioner. Till en början gjorde man så för att få skratta åt sin egen vidskepelse, senare slocknar löjet, och man vet icke mera vad man skall tro. Det sker under, och det alla dagar, men man gör icke underverk efter behag. En dag vid middagstimmen går jag över torget, som för ögonblicket är renröjt. Sedan länge lidande av agorafobi, fruktar jag för tomrum, och det är med en illa dold ängslan som jag går över öppna platser. Denna gång, då jag är trött af arbete och ytterligt nervös, gör anblicken av det ödsliga torget ett mycket plågsamt intryck på mig, så att jag erfar ett begär att kunna »göra mig osynlig» för att undandraga mig nyfikna ögon; jag sänker huvudet, fäster blicken på stenläggningen och känner det som om jag rullade ihop mig i mig själv, tillslöte de yttre sinnena och avskure beröringen med ytter-

världen, upphörde att förnimma inflytelsen av den omgivande miljön. Och utan att veta av det har jag kommit över torget.

I nästa ögonblick ropas jag an i en gränd av två kända röster bakom mig. Jag stannar.

— Vilken väg kom du?

— Över torget!

— Inte! Hur skulle det gått till? Vi postade ju här för att möta dig och äta middag tillsammans!

— Jag försäkrar er...

— I så fall har du gjort dig osynlig?

— Ingenting är omöjligt!

— För dig, åtminstone. Och man berättar de mest otroliga saker, som skulle hänt med dig.

— Jag misstänkte något sådant, eftersom man har sett mig vid Donau, när jag var i Paris.

Det var verkligen förhållandet, men vid denna tid trodde jag att det fanns visioner utan grundval av verklighet.

Och jag framkastade yttrandet mera som ett lustigt hugskott.

Samma dag intog jag min aftonvard ensam i källarens mindre matsal. En man, som jag icke kände, trädde in, synbarligen för att söka någon. Han lägger icke märke till mig, ehure han tittar efter vid alla bord; och övertygad om att han var ensam inne börjar han svärja och tala högt för sig själv. För att påpeka närvaron av en gäst knackar jag med gaffeln mot ett glas. Främlingen gör genast en rörelse och synes överraskad över att se någon därinne, han tvärtystnar och får brått att ge sig av.

Från denna stund börjar jag grubbla över spörs-

målet om dematerialisation, som ockultisterna erkänna. Och bevisen följa slag i slag.

En vecka efteråt väcktes min uppmärksamhet av en ny besynnerlig händelse. Det var en onsdag, då källarsalen är fullproppad med lantfolk till följd av veckomarknaden. För att undvika trängsel och obehag har min vanliga bordskamrat sagt till om ett enskilt rum, och som han kommit tidigare än jag, väntar han mig i vestibulen och ber mig stiga på. Men för att vinna tid kommo vi överens om att anlita det allmänna smörgåsbordet i salen. Motvilligt marscherar jag in dit bakom min vän, emedan jag skyr de beskänkta bönderna och deras förolämpningar. Emellertid kommo vi mitt igenom hopen fram till smörgåsbordet, varest endast en, för resten mycket fredlig, individ befann sig.

Sedan vi där tagit litet till livs, varunder jag ej utbytt ett ord med min vän, drogo vi oss tillbaka till vårt rum, jag bakom honom. Vid dörren visar min vän sig mycket förvånad över att se mig.

— Vad nu då? Var kommer du ifrån?

— Jo, från smörgåsbordet, naturligtvis.

— Och jag som inte såg dig där och inte kunde tro annat än att du blev kvar här!

— Såg du mig inte? Vi ha ju korsat händerna över assietterna... kan jag då göra mig osynlig?

— Lustigt är det i alla fall!

När jag gräver i mitt minne, uppdagar jag nu hemliga fonder, hittills utan värde för en tvivlare, vars sinne blivit sterilt under sysslande med de exakta vetenskaperna. Sålunda kommer jag ihåg morgonen till min första bröllopsdag. Det var en

vintersöndag, egendomligt stilla och kusligt högtidlig för mig, som beredde mig att lämna det orena ungkarslivet och slå mig ned vid den äktenskapliga härden tillsammans med den kvinna jag älskade. Jag kände lust att intaga min frukost, den sista under mitt ungkarlsliv, alldeles ensam, och för detta ändamål gick jag ned i ett underjordiskt kafé vid en oansenlig gränd. Det var ett källarerum, upplyst med gas. När jag beställt kaffefrukost, märker jag mig vara utsatt för blickar från ett sällskap karlar, som synbarligen suttit bänkade kring buteljerna sedan kvällen förut, spöklikt bleka som de voro, ohyfsade, vårdslöst klädda, hesa och otäcka, efter en i utsvävningar tillbragt natt. Bland sällskapet igenkände jag två ungdomsvänner, som förfallit, så att de nu ägde varken hus eller hem och ingen sysselsättning, notoriska odågor, som kanske till och med snuddade vid brottet.

Det var inte högfärd som ingav mig avsmak för att återknyta bekantskapen; det var fruktan för ett återfall i smutsen, motvilja för att finna mig försatt i mitt förflutna — ty jag hade genomgått ett liknande stadium. Till slut, när den jämförelsevis nyktraste av dem, vald till ambassadör, steg upp för att närma sig mitt bord, greps jag av fasa; fast besluten att förneka min identitet, om så behövdes, mäter jag med ögonen min angripare, och utan att jag vet hur det kom till stannar han ett litet stycke från mitt bord, och med ett fånigt ansiktsuttryck, som jag aldrig kan glömma, ber han om ursäkt och drar sig tillbaka till sin plats. Han skulle säkerligen velat svärja på att det var jag, och likafullt kände han inte igen mig.

Då börjar man dryfta mitt alibi:

— Det är han, alldeles säkert!

— Nej så ta mig fan det det är!

Jag rymmer fältet, uppfylld av skam över mig själv, av medömkan för olycksfåglarna, men i djupet av mitt hjärta lycklig att ha kommit ifrån en sådan ruskig tillvaro. Kommit ifrån?!

Bortsett från sakens moraliska sida, kvarstår det underbara, att man kan förvända sin fysionomi så att man blir oigenkännlig för en gammal bekant, som man möter året om och nickar åt på gatan.

*

För fem år sedan i Berlin hade en ung flicka av god familj tagit löfte av mig att göra henne sällskap en afton på teatern. Förslaget misshagade mig, därför att jag ville undvika att kompromettera den unga damen och dessutom långa teateraftnar trötta mig. Som det emellertid icke var möjligt att slippa undan, begav jag mig till mötesplatsen på en trottoar, som vi kommit överens om. Jag får dock tillstå, att jag gick de hundra stegen fram och åter på andra sidan av gatan, vilken emellertid var ganska smal, och jag gick där en halvtimme utan att se på någon och besluten att mankera mötet. Strecket lyckades, och jag listade mig därifrån.

Dagen därpå var det jag som avfärdade ett brev med förebråelser. Fröken svarade förvånad och bedyrade att hon hade gått och väntat, och saken förblev oförklarad.

*

Förr i tiden brukade jag gå ut på jakt ensam, utan att medföra hund och ofta utan bössa. Jag vandrade på måfå, det var i Danmark, och som jag stannar i en skogsröjning, dyker en räv upp helt nära mig. Han ser mig i ansiktet, vid klart solsken, på tjugu stegs avstånd. Jag står orörlig och räven fortsätter att genomsnoka marken, på jakt efter råttor. Jag böjer mig ned för att ta upp en sten. Då är det hans tur att göra sig osynlig, ty i ett nu är han försvunnen utan att försvinna så att jag såg det. Då jag undersökte marken, fanns där icke ett spår till kryphål och icke en buske för att dölja honom. Han hade försvunnit utan att ta benen till hjälp!

Här och där på de sanka ängsmarkerna vid Donaus strand bygga hägrar ofta bo, och hägrarna äro ytterligt skygga fåglar. Det oaktat hände det ofta att jag kunde överraska dem utan att dölja mig. Och så länge jag höll mig orörlig kunde jag stå och se på dem. Det inträffade till och med att de flögo över mitt huvud. Ingen ville tro mig, när jag berättade detta, aldra minst jägarna, och jag slöt därav att saken var en smula övernaturlig.

När jag till slut förtäljde dessa äventyr för min vän teosofen i L., erinrade denne sig en händelse, som han aldrig kunde finna nyckeln till. En arbetare, som han kände, besöker honom och påstår sig ha träffat på ett antikt konstföremål, som funnes till salu någonstans, samt ber om ett förskott av fem kronor. Sedan karlen fått beloppet, var han som försvunnen och stod icke att anträffa under tre hela månader.

En söndagsafton gick teosofen med sin hustru på en bakgata, då han får syn på karlen ett stycke framför sig å samma trottoar.

— Där knep jag ändå den slarven!

Teosofen lämnar sin hustrus arm och påskyndar sina steg, då plötsligt den andre är försvunnen, avdunstad. Det fanns icke någon port, intet fönster, ingen källarglugg att slinka in i och gömma sig. Och efter vanan trodde teosofen sig vara offer för en hallucination, eftersom det icke fanns en levande själ på gatan, så att möjligheten av ett misstag på person var utesluten.

Detta är det nakna faktum. Att begära en förklaring på det oförklarliga är en motsägelse. Om man erkänner förmågan hos ett levande väsen att få de synliga ljusstrålarna till att avvika från deras riktning, d. v. s. att förändra refraktionens amplitud, kan man månne i denna hop av ord finna en lösning på problemet, vars huvudpunkt döljer sig i ett varför och ett huru?

Återstår endast att det var ett underverk! Låt gå för undret då, tills bättre besked vinnes, och medan vi vänta så låtom oss insamla fakta och icke försöka vederlägga dem!

V.

Min klentrogne väns vedermödor.

Stort bryderi erfar jag, när jag skall till att framställa min väns äventyr, men jag har i förväg bett honom om förlåtelse, och han känner huru oegennyttiga mina syften äro. För övrigt, enär han själv berättat sina ledsamheter för vem som önskat höra om dem, utan att deponera dem under insegel såsom en hemlighet, äger jag endast att spela den oväldige krönikeskrivaren, och om man ser snett på mig för det, så är det jag som blir lidande på saken.

Min vän är ateist och materialist, men tycker bra om det liv, som han föraktar, och är rädd för döden, som han icke känner.

Han är tokig i kvinnor, och såsom friskytt tar han sitt villebråd både på förbjudna jaktmarker och på allmänningar.

I början av vår bekantskap, när han erbjöd mig en tillflykt i sin våning, behandlade han mig med broderlig vänskap samt omhuldade mig som en sjuk och följaktligen med det grannlaga medlidandet hos en själsfrisk fritänkare, som förstår sig på sinnessjukdomarna och det överseende de fordra.

Men nu kan också en fritänkare ha sina mörka stunder av sorgsenhet, som han ej vet någon orsak

till, och en afton, ganska sent, då skymningen utbrett sig i rummen och de tända lamporna ej förslogo till att lysa upp vråarna, där skuggorna drevo sitt spel, anförtrodde mig min vän, till svar på mina utgjutelser av tacksamhet, att förbindelsen stannade å hans sida. Han hade nämligen helt nyss upplevat en sorg, då hans bäste vän hade bortryckts av döden. Sedan dess förföljdes han av oroliga drömmar, vari städse hans avlidne vän var inblandad.

— Även du?

— Även? — Men du förstår väl att jag talar om drömmar, sådana som man drömmer om natten...

— Ja visst!

— Sömnlöshet, maran och sådant... Du känner hur det är att ridas utav maran, som ju beror på en affektion åt bröstet, förorsakad av störd digestion i följd av excesser... Har du aldrig haft maran?

— Jo då! Man äter kräftor på kvällen, och sen är det färdigt! Har du försökt med sulfonal?

— Ja, vars! Men att lita på läkarna... du vet nog själv kanske...

— Gå på du bara, jag känner dem i grund... Men låt oss tala mera om din kamrat som har dött. Uppenbarar han sig således på ett oroande sätt, jag menar i drömmen?

— Det är inte han som spökar för mig, det behöver jag väl inte säga dig. Det är hans lik, och jag är ledsen att säga dig att han dog under upprörande omständigheter. Tänk dig, en ung talangfull karl, som hade gjort en lovande debut i litteraturen, att han skall dö i en sjukdom, som är mycket litet känd, tuberculosus miliaris, varigenom hans kropp

undergår en upplösning så att det inte återstår av den annat än en hirssäck.

— Och nu spökar hans lik för dig?

— Du vill inte fatta vad jag menar; låt oss då lämna saken! — — —

*

Med vacklande hälsa och ett lynne lika nyckfullt som aprilvädret, tyckes min vän lida av långt skriden nervositet, och när jag flyttar från honom i februari, vill han aldrig gå ensam hem till sig efter solnedgången.

Då drabbar honom en motgång av väsentligen ekonomisk art; det talas om att väcka rättegång, och vi frukta att han skall taga livet av sig, att döma efter vissa yttranden som han tid efter annan låtit falla.

Nyförlovad som han är, motser han framtiden med ganska dystra utsikter. Men i stället för att reagera mot vedervärdigheterna företar han en rekreationsresa för att döva bekymren, och efter sin återkomst samlar han kamraterna och ställer till kalaser. Mitt under festandet kommer hans fysik i oordning, han ordineras att lägga sig till sängs och kan icke stanna där till följd av en diarré, som varar i två hela dygn.

Underrättad därom först på andra dagen, beger jag mig dit. En liklukt uppfyller huset; den sjuke har blivit svart i ansiktet, så att man knappt känner igen honom. Han ligger utsträckt på sängen och vaktas av en vän och en sjuksköterska, vilkas händer han icke släpper ett ögonblick. Han är

uppskrämd, försvagad som han blivit av de ihållande plågorna.

Längre fram då han var frisk igen, berättade han mig att han hade haft en vision av fem djävlar i skepnad av röda apor med svarta ögon, vilka sutto uppkrupna på sängkanten och rörde svansen av och an.

När han fullt återvunnit sina krafter och lyckats ordna penningtransaktionerna, berättar han sin dröm för vem som vill höra på, och man hade mycket roligt åt den!

Tid efter annan uttrycker han sin förvåning över att ödet, som hittills gynnat honom, nu börjar förfölja honom så att ingenting vill lyckas och allt vänder sig på tvären.

Mitt under dessa betraktelser med mellanstick av glatt liv får den olycklige, som tycks ha råkat i ogunst hos makterna, en ny stöt så att det känns. En köpman, som hör till hans kotteri, har gått och dränkt sig, efterlämnande skulder, varigenom min vän, som stod i borgen för honom å en ansenlig summa, blev satt i bryderi.

Ledsamheterna börja nu, och det med besked. Den dödes kropp spökar i min väns kök, och denne vidtalar en ung doktor att tillbringa nätterna i hans våning för att skrämma bort vålnaden. Men de osynliga ha icke försyn för någonting, och en natt vaknar min vän för att skåda hela rummet uppfyllt av råttor. Fullt övertygad om deras verklighet, tar han en käpp och slår efter dem tills de försvinna.

Det var ett anfall av yrsel, men ett på tu man hand, ty på morgonen berättar kamraten, som låg i

rummet bredvid, att han hade hört råttor pipa i rummet där den andre sov.

Hur skall man förklara en hallucination, som den ena har förnummit genom synsinnet och den andra med hörseln?

När man emellertid vid full dager och solsken berättar detta äventyr, vändes det i löje. Varpå min vän tar sig före att i detalj utlägga den syn han haft av köpmannen, som begått självmord, och beledsagar sin framställning med utsökt cyniska anmärkningar.

— Kan ni tänka er, att han var alldeles svart, och de vita maskarna myllrade fram ur skrovet...

Såsom ögonvittne kan jag intyga, att i samma ögonblick som han uttalat dessa ord bleknade han, steg upp från bordet och pekade med en åtbörd av vämjelse på någonting som låg på hans tallrik. Det var en vit mask, som kröp utefter en sardin!

*

Följande dag nödgas min vän avbryta sin aftonmåltid därför att han hittar vita maskar omkring en bit kyckling.

Han förmår då ej äta något, fastän han är stormhungrig, och blir rädd, men blott för ett ögonblick.

— Vad vill det säga, det här? Vad vill det säga?

— Man skall icke tala illa om de döde. Ty de hämnas.

— De döda? Men de äro ju döda!

— Just därför äro de mera levande än de levande.

Min vän hade verkligen fått för vana att öppet

omtala svagheterna hos den avlidne, som trots allt hade varit honom en god vän.

Några dagar senare, när vi sutto till bords på en veranda utåt restaurangens trädgård, utbrister en av bordsgästerna:

— Se, råttan, en så stor baddare till råtta!

Ingen har sett den, och man gör sig lustig över visionären.

— Vänta litet bara, så ska ni få se den, hon är där under brädena!

En minut går, och en katt kommer fram under brädena.

— Jag tror vi snart ha fått nog av råttor! utropar min vän ögonskenligen pinsamt berörd.

*

Efter en tids förlopp kommer en kväll någon och klappar på min dörr, sedan jag gått till sängs. Jag öppnar och finner mig ansikte mot ansikte med min vän, som ser vanställd ut och är i upphetsat tillstånd. Han ber att få bli kvar hos mig på en soffa, därför att... det är en kvinna som skriker hela natten i huset där han bor.

— Är det en riktig eller ett spöke?

— Å, det är en kvinna som har kräftan och inte begär bättre än att få dö. — Man kan bli galen av allt det här! Och om jag inte slutar mina dagar på dårhuset, vore det underligt!

Det finns bara en mycket kort soffa, och att se den högväxte mannen utsträckt på en sådan maskin och två bredvidställda stolar, är som att skåda en galärslav på pinbänken.

Förjagad från sin vackra våning och sin bekväma säng, berövad den enkla njutningen att få kläda av sig, inger han mig medlidande, och jag erbjuder honom min säng, som ett vedermäle av min tacksamhet. Men han säger nej därtill. Lampan får lov att vara tänd, han vill det, och skenet faller rakt i ansiktet på den olycklige. Han är rädd för mörkret, och jag lovar att sitta uppe som nattvakt.

— Det lider inget tvivel! Det är en sjuk kvinna, men märkvärdigt är det i alla fall!

Så ligger han och mumlar innan sömnen förbarmar sig över honom!

*

Under hela två veckor måste han söka vila om natten på andras soffor.

— Det är ju helvetet självt! utropar han.

— Just min tanke! ger jag till svar.

Och en annan gång, när »vita frun» hade visat sig på natten, ponerar han själv möjligheten av att det kunde vara ett straff. Trogen min roll inskränker jag mig till en skeptisk tystnad. Jag vill nu förbigå händelserna med flickan som skrek, mellankomsten av polisagenten, vilken igenkändes vara gammal medbrottsling i ett beryktat mål; jag dröjer ej heller vid smörhandlarens och hans dotters uppträdande, utan tager itu med berättelsen om madonnan och den vision man på telepatisk väg hade av en person i det ögonblick han dog. Den är helt kort.

Vid en utflykt i det gröna befinner min vän sig i ett litet sällskap, som är samlat vid stranden av en sjö. I ett utbrott av gott lynne och glömsk av de

ångestfulla stunder, han haft att utstå, framkastar han följande hugskott:

— Här borde man min själ sätta i scen en uppenbarelse av den Heliga jungfrun! Det skulle vara en bra affär att grunda en plats för pilgrimsfärder.

I samma stund bleknade han, och till sina följeslagares stora förvåning utropade han nästan i extas:

— Nu dog han!

— Vem?

— Löjtnant X. Jag såg honom ligga i dödskamp, rummet, de närvarande där inne, allt!

Man fick roligt!

Men vid återkomsten till staden mötes man av underrättelsen om löjtnant X:s frånfälle. Och döden har inträffat plötsligt klockan precis halv åtta, samma stund som visionären fick budskap därom.

Spefåglarna överväldigades av intrycket, så att de ofrivilligt fällde tårar, icke av sorg, eftersom den döde var dem ganska likgiltig, men av sinnesrörelse inför underverket.

Tidningarna göra väsen av händelsen, de hederliga bland dem förneka icke faktum, de ohederliga låta förstå att vittnena äro bedragare. Följden blev en gensaga av min vän kättaren, som erkänner sakförhållandena, men uttyder dem såsom tillfälliga sammanträffanden på grund av slump.

*

Jag medger att en viss blygsamhet röjer sig i detta sätt att utmönstra allt ingripande av makterna i våra futtiga angelägenheter, men däri döljer sig

även »de obotfärdiges förhinder», vilket framgår av följande ställe hos Claude de Saint-Martin:

»Det är måhända denna oriktiga idéförbindelse (att jorden är endast en punkt i världsalltet), som kan ha lett människan till denna ännu oriktigare föreställning, på grund av vilken hon låtsas icke anse sig själv vara värdig sin Skapares blickar; hon har trott sig lyssna endast till ödmjukhetens maningar då hon vägrar att vidgå, det själva denna jord och allt vad universum innehåller blevo till endast för hennes skull; hon har låtsats frukta att alltför mycket lyssna till sitt högmod då hon hängav sig åt denna tanke. Men hon har icke fruktat den håglöshet och feghet, som oundvikligen alstras av denna låtsade blygsamhet; och om människan nu för tiden undviker att anse sig böra vara universums konung, är orsaken den att hon icke har mod att arbeta för att förvärva sig de rättmätiga anspråken därpå, att plikterna därvidlag förefalla henne alltför mödosamma och att hon fruktar icke så mycket att avstå från sin ställning och alla sina rättigheter som att gripa sig an med att återställa dem i deras gällande kraft.»

Mellan de två blindskären högmodet och den falska ödmjukheten, vem kan väl finna den kanot som för till hamnen?

Emellertid har jag förvärvat en fullständig kännedom om min väns alla svagheter, så att jag kan förutsäga hans nattliga eller dagliga vedermödor genom att endast lägga märke till hans uppförande, vilket gör mig böjd för den slutsats att alla sjukdomar som träffa honom härröra från moralen. Men moral är ett ord, som numera blivit förklenat och

lyst i bann, och jag är icke rätte mannen att uttala det.

Vid ett enda tillfälle, då den olycklige var alltför djupt betryckt, yttrade jag till honom av medlidande och för att sticka upp en vägskylt.

— Om du hade läst Swedenborg före ditt sista nattliga anfall, skulle du gått in vid Frälsningsarmén eller gett dig till sjukskötare!

— Hur så? Vad är det den där Swedenborg säger då?

— Han säger så mycket, och det är han som har räddat mig från att bli galen. Tänk bara, att han har återskänkt mig sömnen genom en enda sats i fyra ord!

— Säg ut den, jag ber dig därom!

Modet svek mig, och det har alltid trutit var gång som den besatte har bett mig meddela denna lösen.

Här nedan skriver jag de fyra ord som gått upp emot läkarnas alla ordinationer:

»Gör icke mera detta!»

Det står envar fritt att efter bästa samvete uttyda det lilla ordet d e t t a.

Jag undertecknad förklarar härmed att jag har återvunnit hälsa och lugn sömn genom att följa ovanskrivna recept.

Författaren.

Det är en bekännelse! Det är icke någon förmaning!

— —

VI.

Varjehanda.

Ingen har blivit så prövad av ödet som den doktor, vilken jag omtalat i första kapitlet under vedernamnet chefen för den revolterande ungdomsflocken, han som efter otaliga omkastningar blivit nykterist med nära nog religiösa hugskott. Han erkänner sig vara bankrutt på allt i livet, tror på ingenting och misstror människorna, blottad som han är på de sinnen som sätta oss i stånd att njuta och lida, likgiltig för allting. Ty han började sin bana som entusiast för individens frihet, för folkets och kvinnans frigörelse, och han har sett konsekvenserna därav, som bragt hans illusioner fullständigt på fall. Han som i synnerhet var eld och lågor för att förverkliga idealet av den fria kvinnan, har sett sin fästmö, som han själv högaktade, sluta såsom litterär mätress åt var man, ett slags prostituerad bohêmekvinna.

Han är nu trettio år. Under årslång vistelse i utlandet har han genomgått en enslings alla lidanden: fattigdom, hunger och köld, luggslitna kläder, de ledsamheter som en skuldsatt man har att utstå. Han har sovit om nätterna i skogar och öppna parker av brist på fast bostad; han har livnärt sig med

stärkelse och gelatin, avsedda att begagnas vid det laboratorium, där han var anställd.

Men i hungerns släptåg följer bristande motståndskraft mot alkohol, och ehuru ej alkoholist, dukade han under för verkningarna av det ringa mått starka drycker han var i tillfälle att skaffa sig.

Lämnad vind för våg av sina släktingar, blev han förhjälpt att inackordera sig på en kuranstalt för nervsjukdomar, tack vare en man, som han var så gott som obekant med, och som tillhörde swedenborgska sekten.(!)

Efter några månaders vård blev han botad och återvände till universitetet i Sverige, dock framgent dömd till avhållsamhet.

Det var han som lånade mig Swedenborgs Arcana coelestia och längre fram Apocalypsis revelata, arbeten, som han själv icke kände, men som funnos i hans mors boksamling; hon var nämligen swedenborgska.(!)

Det är något till överraskande för mig, som vid fyllda fyrtioåtta år aldrig har träffat på några arbeten av Swedenborg, för vilken man inom de bildade klasserna i Sverige visar öppet förakt, att han nu dyker upp överallt: i Paris, vid Donau, i Sverige, och det under loppet av endast ett halvt år.

Min vän med de krossade illusionerna håller sig emellertid indifferent, i trots av de streck ödet upprepade gånger spelar honom. Han kan icke böja sig och anser det ovärdigt en man att knäfalla inför okända makter, som en vacker dag skulle kunna avslöja sig i egenskap av frestare, vilkas frestelser äro endast pröfningar, som man måste stå emot till det yttersta.

Jag döljer icke för honom mina nya religiösa åsikter, dock utan att vilja inverka på honom.

— Ser du, religionen är något som man skall tillämpa på sig själv, den är icke någonting att predika!

Ofta lyssnar han till mina ord med skenbar uppmärksamhet, och ofta småler han. På två veckor syns han ej till, som om han blivit förargad, men återkommer sedan och ser ut som han ruvade på en tanke.

I syfte att komma honom till hjälp framkastar jag på höft ett ord med frågetecken efter:

— Det händer visst någonting?

— Jag vet inte; men det är verkligen alltför orimligt för att kunna gå riktigt till.

— Vad är det då?

— Jo, varenda morgon som jag kommer in i laboratoriet äro mina saker bragta i oordning — du kan ej tro hur där ser ut! — och bordet nersölat. Och det fastän jag på det mest omsorgsfulla sätt söker hålla snyggt där.

— Någon illasinnad?

— Omöjligt, för jag är den siste som lämnar salen, och den skyldige skulle genast bli upptäckt.

— Då är det?

— Ja, vem!

— De osynliga!

— Inte för att jag vill påstå det, men nu på sista tiden tycks det som om någon övervakade mig och förstode att läsa mina hemligaste tankar. Och i samma stund som jag har på något sätt skenat över skacklorna, kniper man mig på bar gärning.

— Har du någonsin förr varit utsatt för händelser av ovanlig beskaffenhet?

— Inte jag, men min mor och syster, som äro swedenborgare. — Jo, vänta, jag också, en gång i Berlin för precis två år sedan.

— Berätta!

— Det var så att jag en afton nära Unter den Linden gick in i en bekvämlighetskur och fick då se vid min sida en barhuvad man med obestämd och besynnerlig uppsyn; han hade en knöl bak i nacken, och till min stora förvåning jodlade han som tyrolarna. Det kväljande intrycket av denna individ med sin likbjudarfysionomi hängde omedvetet kvar hos mig, och för att skaka av mig det utsträckte jag min promenad utom staden och befann mig slutligen på landsbygden. Trött och hungrig, gick jag in på ett värdshus, där jag vid disken sade till om en frankfurterkorv och en sejdel öl.

— En frankfurterkorv och en sejdel öl, upprepar någon vid min sida, och då jag vänder mig om, får jag syn på mannen med nackknölen. Alldeles förbryllad, och oförmögen att säga vad anledningen därtill var, gick jag min väg utan att vänta på det jag hade beställt. Jag har aldrig tänkt närmare på denna betydelselösa händelse, men jag äger kvar ett så levande intryck därav, och den återkommer för mitt minne just nu. —

När han slutat, betäckte han ögonen med bägge händerna, liksom ville han utplåna bilden genom att gnida ögongloben, som ännu höll fast skepnadens porträttbild.

*

På detta ställe, medan läsaren ännu minnes det ovan berättade i detalj, vill jag inflicka ett annat äventyr, som genom att sättas i förbindelse med det föregående måhända skall föra oss ett steg närmare den goda hamnen.

På första maj gick jag rätt tidigt till parken för att äta middag tillsammans med en gymnasielärare. Då vi slagit oss ned vid ett bord på den stora öppna balkongen, där ingen människa fanns, erfor jag plötsligt en känsla av obehag, och då jag vände mig om på stolen, varseblev jag en man med mycket obestämt utseende och ett svävande, villrådigt uttryck i blicken.

— Vem är den där? frågade jag min följeslagare, som var gammal Lundabo och kände hela befolkningen.

— En främling, helt säkert!

Främlingen, barhuvad och tystlåten, kom närmare, och i det han stannade mitt för mig, betraktade han mig på ett så genomträngande sätt att jag kände en brännande smärta igenom bröstet.

Vi bytte om plats. Mannen följde oss utan att bryta sin tystnad. Hans blickar voro varken elaka eller skarpa, snarare ytterligt vemodiga, och uttrycks-lösa som en sömngångares. Då greps jag av en hågkomst, alltför avlägsen för att vara medveten, och ställde till min bordskamrat den frågan:

— Den där karlen liknar en av våra vänner, men vilken?

— Ja sannerligen, det är alldeles upp i dagen vår vän Martin vid fyrtiofem års ålder.

I detta ögonblick uppdyker ur mitt inres kaos skepnaden från bekvämlighetskuren i Berlin och

vännen Martin (så hette den olycklige doktorn, som hade lånat mig Swedenborgs arbeten) förföljd av denne okände.

Nu hade emellertid mannen tagit plats bredvid oss, men så att han vände ryggen till.

Hur stor blev icke min förvåning, då jag märkte en knöl i nacken på denna individ. Men för att vara riktigt på det klara med saken, frågade jag min kamrat.

— Kan du se en protuberans i bakhuvudet på den där gynnaren?

— Mycket riktigt, jag ser den tydligt! Än sen?

Jag svarar intet, emedan det skulle ha blivit för långt att berätta, och för övrigt var läraren en förbittrad motståndare till ockultismen.

Emellertid får jag samma afton syn på vännen Martin mitt i en flock studenter. Utan omsvep ställde jag rent ut till honom följande fråga:

— Var höll du till i middags mellan klockan ett och halv tu?

— Hur så? Varför frågar du det?

Och han ser brydd ut när han säger detta.

— Svara på frågan bara!

— Jag låg och sov! Och det brukar jag inte mitt på dagen; det är därför som jag är generad.

— Och du är ute och går under sömnen?

— Det ser så ut, eftersom jag häromdagen under det jag sov såg eldsvådan, som hade utbrutit i museet. Det är rena sanningen!

Efter denna bekännelse skildrade jag för honom företeelsen i parken jämförd med uppenbarelsen i Berlin.

Men han var alltför upprymd, och ehuru den

där knölen i nacken kom honom till att rysa, utbrast han:

— Det slår in, han är då min dubbelgångare!

Det blev ett skratt!

*

Jag hejdar mig här ett ögonblick för att framlägga de gängse teorierna om det fenomen, som är känt under benämningen dubbelgångare.

Teosoferna antaga det såsom ett faktum, i det de medgiva att själen, eller astralkroppen, äger förmåga att lämna kroppen och ikläda sig en kvasimateriell skepnad, som blir synlig för somliga under gynnsamma omständigheter. Alla så kallade telepatiska företeelser förklaras därigenom. Inbillningskraftens skapelser hava ingen realitet, men visionerna, hallucinationerna äga ett slags materialitet. Det är på samma sätt som man i optiken skiljer mellan virtuella och verkliga bilder, de senare möjliga att projicieras på en skärm eller fixeras på en tillräckligt känslig fotografisk plåt. Antagom att en frånvarande person kommer ihåg mig, i det han framkallar min personlighet för sitt minne; den framkallande lyckas endast att åstadkomma en virtuell bild av mig, och det genom en frivillig och medveten ansträngning. Antagom att en gammal tant till mig i främmande land sitter vid pianot utan att tänka på mig, och så ser mig personligen stå där bakom instrumentet; den gamla har då sett en virtuell bild av mig. Och detta har faktiskt tilldragit sig, på hösten 1895. Jag minnes, att jag då genomgick en fruktansvärd kris i den franska huvudstaden, där

min åtrå att vara i skötet av min familj fick makt med mig till den grad att jag såg husets inre och för ett ögonblick glömde min omgivande miljö, i det jag hade förlorat medvetandet av var jag befann mig. Jag var där, bakom pianot, i vilken skepnad det nu skedde, och det gamla fruntimrets inbillning spelade ingen roll därvid.

Som hon för övrigt var invigd i detta slags företeelser och kände till deras räckvidd, såg hon däri ett dödsförebud och skrev för att få veta om jag hade blivit sjuk.

För att bättre belysa detta problem skall jag här inrycka en min uppsats, som förlidet år stod intagen i »Initiation» och har beröringspunkter med ovan anförda händelser.

Själens irradiation och utsträckningsförmåga.

Iakttagelser efter naturen.

Att »vara utom sig» och att »samla sig» äro två allmänt gängse ordvändningar, som väl uttrycka själens förmåga att utsträcka sig och draga sig tillbaka igen.

Själen krymper ihop av rädsla och sväller ut av glädje, lycka eller framgång.

Stig allena in i en fullsatt järnvägsvagn. Ingen känner den andra, alla sitta tysta. Alla erfara allt efter graden av sin känslighet en ofantlig otrevnad. Där försiggår en mångfaldig korsning av olikstämmiga irradiationer, som alstrar allmän beklämning. Det är icke varmt, men man tycker man vill kvävas: sinnena, som äro till övermått laddade med magne-

tiska fluida, känna ett behov att explodera; strömmarnas intensitet, ökad av influens och kondensation, kanske till och med av induktion, har nått sitt maximum.

Då tar någon till ordet: urladdningen har ägt rum, och neutraliseringen har inträtt när alla inlåtit sig i ett samspråk utan innehåll för att tillfredsställa ett snart sagt fysiskt behov.

Enstöringen drar sig tillbaka i sitt hörn, sluter sitt inre öga och öra och fördjupar sig i sig själv för att värja sig mot en ny influens.

Eller ock betraktar han landskapet genom fönstret och låter sina tankar irra omkring, i det han träder ut ur den magiska kretsen av för honom likgiltiga människor, som äro instängda tillsammans med honom.

En stor skådespelares hemlighet ligger i hans medfödda egenskap att låta sin själ irradiera, utstråla, och att därigenom träda i förbindelse med publiken.

Det lyser, strålar om den andlige talaren i stora ögonblick, och hans anlete utbreder ett sken, som är synligt till och med för de icke troende.

Skådespelaren med drömmande skaplynne, som äger en djup intelligens, som studerar mycket, men icke fått förmögenheten att gå ut ur sig själv, skall aldrig kunna göra sig gällande på scenen. Inneslutet i sig själv, skall hans sinne ej kunna tränga in i åskådarnas sinnen.

Vid de stora kriserna i livet, när själva tillvaron är hotad, ernår själen transscendenta egenskaper. Det förefaller som om fruktan för eländet driver den marterade själen till att fly bort för

att annorstädes söka ett liv som är lättare att leva, och det är icke för intet som självmordet utövar dragningskraft på den olyckliga genom löfte att öppna fängelsets portar.

Följande har hänt mig för åtskilliga år sedan.

Jag satt en höstmorgon vid mitt skrivbord framför fönstret, som vette åt en dyster gata i en liten industristad i Mähren.

I det angränsande rummet, till vilket dörren stod på glänt, vilade min hustru i sjukligt tillstånd, väntande sin förstfödda.

Allt under det jag skrev, drömde jag mig bort i ett landskap, som fanns på mer än tusen kilometers avstånd norrut och som jag kände väl till.

Medan det var höst, och här nere nästan vinter, befann jag mig mitt på sommaren under en grön ek, belyst av solen; den lilla trädgården, som jag själv hade uppbrukat i min ungdom, fanns där; rosorna — jag kunde namnge dem — syrenerna, jasminerna utandades förnimbart sina särskilda dofter; jag plockade bort lövmaskar från mina körsbärsträd, jag tuktade vinbärsbuskarna... Plötsligt hör jag ett hest skri, jag finner mig stående på golvet, en kramp vrider skruvformigt om ryggraden på mig, och medvetslös faller jag ned på en stol med en outhärdlig smärta i ryggen.

Jag vaknar till medvetande och får klart för mig, att min hustru hade kommit bakifrån för att hälsa god morgon och helt sakta lagt sin hand på min axel.

— Var är jag?

Det var min första fråga, och jag uttalade den

på mitt hemlands språk, vilket min hustru såsom utländska icke förstod.

Det intryck jag bevarade av denna händelse var det att mitt sinne hade uttänjt sig och lämnat kroppen utan att avbryta gemenskapen medelst osynliga trådar, och jag behövde en viss, om än aldrig så liten, tid för att i någon mån erinra mig att jag dvaldes medveten och oskadd i det rum där jag nyss satt och arbetade.

Om i enlighet med de gamla förklaringssätten min själ skulle ha försjunkit i sig själv och stannat kvar inom kroppens gränser, skulle den kunnat med största lätthet och snabbhet åter veckla ut sig, och jag skulle aldrig i så hög grad marterats genom denna känsla av överraskning under min frånvaro.

Nej, jag var frånvarande — det är det svenska ordet för distraherad — och min själs återkomst försiggick på ett så plötsligt sätt att jag led därav. Men smärtorna läto förmärka sig i ryggtrakten och alls icke i hjärnhemisfärerna, något som påminner mig om den övervägande roll man tillade plexus solaris när jag studerade till läkare i min ungdom.

Ett annat äventyr, som hände mig för tre år sedan i Berlin, utgör för mig ett bevis på att en själens exteriorisation eller förflyttning kan äga rum under utomordentliga omständigheter.

Efter uppskakande kriser, sorger och oregelbundet liv sitter jag en natt mellan ett och halv tu mellan skål och vägg hos en vinhandlare vid ett bord som alltid stod i beredskap för mitt kotteri. Man hade suttit och druckit sedan klockan sex, och jag hade hela tiden så gott som ensam fått sköta samtalet. Frågan gällde för mig att ge ett förståndigt

råd åt en ung officer, som stod i begrepp att utbyta den militära banan mot konstnärens. Då han vid samma tid hade förälskat sig i en ung flicka, befann han sig i ett ytterligt överspänt tillstånd, och efter att under dagens lopp ha fått ett brev med förebråelser från sin far, var han rent av utom sig. Jag glömde mina egna sår, medan jag ansade om en annans, och hade ett styft arbete, varunder mitt sinne till följd av en reflexrörelse upphettades, och genom bevisföringar och åberopanden i oändlighet ville jag uppkalla i hans hågkomst en förfluten tilldragelse, som kunde inverka på hans beslut.

Han hade glömt det ifrågavarande uppträdet, och för att underhjälpa hans minne börjar jag att skildra det för honom.

— Ni minns väl den där aftonen, i Augustinerkneipen...

Och jag fortsätter med att utpeka det bord där vi hade förtärt våra varor, beskrev hur skänkdisken var placerad, dörren, som man kom in igenom, möblerna, tavlorna...

Med ens tystnade jag... hade halvt förlorat medvetandet utan att vara avsvimmad och satt kvar på stolen. Jag var i Augustinerkneipen och hade glömt vem jag talade till när jag åter började på följande vis:

— Vänta! Jag är hos Augustinerna, men jag vet mycket väl att jag är på en annan plats; säg ingenting... jag känner inte igen er, men jag vet att jag känner er. Var är jag någonstans? — Säg ingenting, det är till den grad intressant...

Jag gjorde en ansträngning för att lyfta upp

ögonen — vet icke om de voro slutna — och jag såg en dimma, en bakgrund av obestämd färgton, och uppifrån taket sänkte sig likasom en teaterridå: det var skiljeväggen, besatt med hyllor och buteljer.

— Jaså! yttrade jag lättad som efter en skingrad smärta, jag är hos herr F. (så hette vinhandlaren).

Officerens ansikte var hopdraget av förskräckelse, och han grät.

— Vad nu, gråter ni? sade jag till honom.

— Det var ohyggligt, svarade han.

— Vilket då?...

När jag berättat denna historia för andra personer har man invänt att det var en vanmakt eller ett rus, två ord som icke säga mycket och ingenting förklara.

Först och främst beledsagas en svimning av medvetandets förlust, likaså ruset, och vidare av en muskelförlamning, vilket icke var fallet här, eftersom jag satt kvar på min stol och medvetet resonerade över min partiella omedvetenhet.

Vid denna tidpunkt kände jag varken företeelsen eller termen: exteriorisation av sensibiliteten.* Nu när jag känner dem, är jag viss på att själen äger förmåga att sträcka ut sig och att den under vanlig sömn utsträcker sig högeligen för att till slut, i döden, lämna kroppen och ingalunda utsläckas.

Härom dagen, när jag gick en trottoar framåt, såg jag framför mig en källarmästare utanför sin port högljutt och argt bytande ord med skärsliparen,

* A. de Rochas: l'Extériorisation de la sensibilité Paris, Chamuels förlag.

som höll till på gatan. Det kändes motbjudande för mig att avskära den linje, som sammanband dessa två individer, men det kunde ej undgås, och jag försäkrar, att jag erfor ett starkt obehag i det jag överskred mellanrummet mellan de två trätande männen. Det var som att sönderslita en mellan dem spänd lina eller snarare att gå över en gata, som man besprutar med vatten från bägge hållen.

Det band som finnes mellan vänner, mellan fränder och i högsta grad mellan makar, är ett verkligt band, och av en gripande verklighet.

Vi börja älska en kvinna i det vi hos henne nedlägga bit efter bit av vår själ. Vi fördubbla vår personlighet, och den älskade, som förr var likgiltig, neutral, begynner ikläda sig vårt andra jag, och hon blir vår dubbelgångare. Om det faller henne in att gå bort med vår själ, är smärtan därav kanske den häftigaste som finnes, endast jämförlig med moderns, som har mist sitt barn. Ett tomrum uppkommer, och ve den man som icke förfogar över styrka att åter börja sin itudelning och finna ett annat käril att fylla.

Kärleken är en akt, varigenom hanen befruktar sig själv, emedan det är mannen som älskar, och det är en ljuv illusion att han älskas av sin hustru, hans andra jag, en skapelse av honom själv.

Mellan makar yppar sig ofta det osynliga bandet på ett mediumartat sätt, och man kan kalla på varandra fjärran ifrån, läsa varandras tankar, utöva ömsesidig suggestion när man vill. Man känner ej längre behov att tala till varandra; man gläder sig åt den älskade varelsens blotta närvaro, man värmer sig vid hennes själs strålning, och när man är på skilda

orter, tänjer bandet ut sig: saknaden, trånsjukan växer med avståndet samt kan medföra bandets bristning, och därmed döden.

Sedan flera år tillbaka har jag gjort anteckningar om alla mina drömmar, och jag har kommit till en övertygelse: att människan lever ett dubbelt liv, att inbillningarna, grillerna, drömmarna äga ett slags verklighet. Så att vi äro allesamman andliga somnambuler och begå i drömmen handlingar, som genom sin växlande beskaffenhet förfölja oss under vaket tillstånd med känsla av tillfredsställelse eller ont samvete, fruktan för följderna. Och av skäl, som jag förbehåller mig rätten att en annan gång utlägga, tycker jag att den så kallade förföljelsemanien ofta har en god grundval i samvetskval efter dåliga gärningar, som man begått i »sömnen», och varav töckniga hågkomster spöka hos oss. Och skaldens fantasier, som inskränkta själar förakta så, äro verkligheter.

Och döden? frågen I.

Åt den modige, som ej sätter alltför stort pris på livet, skulle jag förr velat anbefalla följande experiment, vilket jag har upprepade gånger gjort, icke utan besvärliga, men i alla händelser icke svårbotliga följder.

Sedan dörrar, fönster och kakelugnsluckor stängts, ställer jag en öppnad flaska med cyankalium på nattduksbordet och lägger mig på sängen.

Luftens kolsyra frigör inom kort blåsyran, och de kända fysiologiska företeelserna giva sig till känna. En lindrig hopsnörning av strupen och en obeskrivbar smak, som jag skulle vilja av analogi kalla »blå», förlamning av biceps, smärtor i magen.

Blåsyrans dödliga verkan är alltjämt ett mysterium. Olika auktoriteter angiva olika verkningssätt hos detta gift. En säger: hjärnförlamning; en annan: hjärtförlamning; en tredje: kvävning såsom sekundär verkan av att förlängda märgen angripes, o. s. v.

Som emellertid effekten kan visa sig ögonblickligen innan en absorption har ägt rum, bör verkningssättet snarare betraktas såsom... psykiskt, om man tar hänsyn till blåsyrans bruk i medicinen såsom lugnande medel i så kallade nervösa sjukdomar.

Allt vad jag skulle vilja säga om det själstillstånd, som nu yppar sig, är följande:

Det är icke ett långsamt utslocknande, det är snarare en upplösning, vari det angenäma överväger de obetydliga smärtorna.

Det inre sinnet vinner i klarhet, tvärtemot förhållandet vid sömnens annalkande, viljan har makten, och jag kan avbryta experimentet genom att sätta proppen i flaskan och slå upp fönstret, inandas klor eller ammoniak.

Icke för att jag håller mycket på det, men ifall fakirernas temporära dödstillstånd kan styrkas med bevis, skulle experimentet utan fara kunna fortsättas. Och i händelse av olycksfall, finge man försöka de olika tillvägagångssätten för att återkalla till livet en kvävd. Fakirerna applicera varma omslag på hjärnhalvkloten; kineserna värma maggropen och framkalla nysningar. I sin ypperliga bok Le Positif et le Négatif (Paris, Lemerres förlag, 1890) berättar Vital efter Trousseau och Pidoux:

»Carrero kvävde och dränkte år 1825 ett stort antal djur, som han sedan återkallade till liv och med

långt efter deras död*, genom att helt enkelt sticka nålar i hjärtat på dem.» (Akupunktur.)

I mitt arbete »Inferno» har jag berättat om min olycksbroder den tysk-amerikanske målaren, vars dubbelgångare misstänktes vara den tysk-amerikanske helbregdagöraren Francis Schlatter. Nu är ögonblicket kommet, då jag nödgas kompromettera min vän i det enda syftet att bidraga till efterforskandet av sanna förhålalndet.

Min vän hette H.; sak samma om det var hans verkliga namn eller han tagit sig det.

Återkommen till Paris i augusti månad 1897, bläddrade jag en dag i Revue spirite för år 1859. Jag påträffade där en uppsats med överskriften Min vän H.

Under samma rubrik hade en herr H. Lugner i Journal des Débats' följetong den 26 november 1858 offentliggjort en historia, vilken han framställer som faktisk och säger sig själv varit personligen vittne till, då han, som han yttrar, var förenad i vänskapsband med hjälten i detta äventyr. Hjälten däri var en ung man om tjugufem år med otadliga seder och orygglig hjärtegodhet.

H. kunde icke förbliva vaken så snart solen gått

* A. E. Badaire citerar i la Joie de mourir (Paris, Chamuels förlag, 1894) flere ryktbara dödsfall, såsom den berömde Richets, 1892, och Hallers, vid vilket ögonblicket för dödens inträde visade sig vara omöjligt att bestämma.

Chîsac, en läkare i Montpellier, fördubblar sig inför döden, betraktar sig som en annan, ställer diagnosen, känner sig på pulsen och giver order. Varpå han sluter ögonen »för att icke mer öppna dem».

ned. En oövervinnlig mattighet smög sig på honom och han sjönk efter hand i en dvala, som ingenting kunde avstyra.

Korteligen sagt levde H. en dubbel tillvaro sålunda att han om natten var verksam i Melbourne såsom illdådare under namnet William Parker, vilken ock i sinom tid vart avrättad. Samtidigt därmed blev H. funnen död i sin säng i Tyskland.

Vare sig sann eller endast ett foster av inbillningen, intresserar denna historia mig därför att namnet H. är inblandat däri och omständigheterna sammanfalla på ett uppenbart sätt.

Den nutida litteraturen har redan tagit fasta på dubbelgångarefenomenet i den ryktbara romanen Trilby samt i en pjäs av Paul Lindau. Det vore roligt att veta om författarna arbetat efter naturen eller icke.

Vi återvända nu emellertid till vår vän Martin.

Efter en lång vinter nalkades våren med felslagna förhoppningar. Den arma doktorn, som förlitade sig på sina överordnades löfte att kalla honom till docent, fick en svår stöt då utnämningen uppsköts. Han måste vänta till hösten, ehuru han ägde vetenskapliga meriter i fullt mått. Det var en skam, som bragte honom till förtvivlan, och under förbannelser över sin otur störtade han sig i utsvävningar utan att dock bryta sitt nykterhetslöfte.

Nog sagt, han är ungkarl, och en afton söker han en flicka som söker en gosse. Och han lämnar henne. Slinkan var okänd för honom och bodde i ett tvetydigt kvarter i utkanten av staden. Saken var alls ej invecklad, och han väntade sig inga följder därav.

Men nästa kväll i mörkningen sitter han i sitt föräldrahem sysselsatt med sina arbeten, då ett stoj utifrån väcker hans uppmärksamhet.

Han öppnar fönstret och varsnar nere i sin trädgård ett tjog pojkar mellan femton och aderton år. Då det icke fanns någonting att stjäla, kan han icke förklara närvaron av en hop folk på denna plats och vid en så olämplig timme. Slynglarna stå och trampa där nere utan synlig anledning. Han tror sig utsatt för ett bländverk, men då ropar hans mor på honom. Nerkommen ombedes han av modern att gå ut och ta reda på inträngarnas avsikter.

När han trätt ut på gården, får han se en ung kvinna uppställd mot väggen likt en spaljé. Han går närmare för att utreda sammanhanget, som tycks luta åt det stygga hållet. Kommen mittför kvinnan, känner han igen flickan från gårdagen, och ursinnig, då han tror sig vara offer för prejeriförsök, ropar han:

— Vad har ni här att göra? Gå er väg!

Utan att säga ett ord drar flickan sig mot porten, och utan att på något sätt visa att hon känner igen den som talat till henne. Hon hade tydligen icke kommit för att chikanera honom.

Men i samma stund och i närvaro av hans mor rusa de tjugu gatpojkarna fram från bakre delen av gården, omringa doktorn och flickan och peka finger åt de två olyckliga, överhopa dem med grova tillmälen och låta förstå, att de hade överraskat dem i en viss situation.

Doktorn, tillintetgjord av blygsel över att se sig skandaliserad i sin mors närvaro, bedyrar för henne

att han är oskyldig, fastän han tyckes gripen på bar gärning.

Vilken pinsam scen för en son!

När han berättade mig detta äventyr, vilket förekom mig som en elak dröm, osannolik i sin orättvisa grymhet, såg den stackars doktorn ömklig ut.

— Det är ju fan själv, eller hur! Tänka sig att jag var oskyldig till en sak, som för resten inte angår någon, och så bli offentligen avrättad på detta vis!

— Ja, händelsen synes mig mörk. Det är ju otroligt! Tjugu pojkar som komma in på en gård, en liderlig kvinna som inte kan vara mån om hedern och icke söker hämnas! Vad innebär det? En läxa! Det är tydligt, att makterna bliva strängare i fråga om sedligheten. Och märk, så moderna de ha blivit. Inga drömmar, inga syner, eftersom folk icke fäster sig vid sådant. Nej, i stället hela iscensättningar av fulländad realism, saker utbredda till åskådande, och där man inte kommer långt med resonemang.

— Du tror således, att det var en skrapa. Men för tusan, när jag säger dig att jag var utan skuld, riktigt oskyldig.

— Oskyldig i går ja, men inte dagen förut!

— Nå, hur som helst, så inte var det någon komplott, eftersom flickan ju inte kände igen mig. En satanisk slump...

— Ja, men en slump, vars trådar voro flätade av en mästarehand!

*

För att skaffa sig någon förströelse företog vännen Martin en rundresa till Norrland och Norge,

och han väntade sig därav en riktig känsla av frihet och mycket nöje.

Efter några veckor mötte jag vännen Martin på en gata i Lund.

— Har du haft en skön resa?

— En satans resa! Nu vet jag inte vad man skall tro. Det finns helt visst någon som utmanar mig, och striden är ojämn. Hör bara: Jag kom till Stockholm för att roa mig vid den stora utställningen, och fast jag där i staden har hundratals med vänner, träffade jag inte en enda. Alla lågo på landet! Ensam! — Jag bor i mitt rum en dag och blir sen utkörd av en annan, som min bror av misstag hade givit ett äldre löfte. Oturen gör mig så dumslö, att jag inte går och ser på utställningen, och när jag — ensam! — driver omkring på gatorna, får jag tag i en flicka. Ögonblickligen faller en tung hand ner på min axel, och en farbror, mycket allvarligt anlagd, som jag inte har sett två gånger i mitt liv, och som jag sist av alla hade velat möta, bjuder mig att vara tillsammans hela aftonen med honom — och hans hustru!

Allting, som jag äcklar mig åt, måste jag svälja! Det är förgjort! — Vidare, tusen kilometer — ensam! — i en järnvägsvagn genom ett dödande ledsamt landskap.

Vid Åreskutan, huvudsakliga målet för min exkursion, fanns det bara ett enda hotell, och i det hotellet hade alla mina antipatier stämt möte. De frikyrkliges chef vallade hjorden, och man sjöng psalmer morgon, middag och kväll. Det var så man kunde bli ursinnig, men det gick helt naturligt till. Det var bara en sak som fortfarande tycks mig något

underbar — hm! ockult! Nämligen att man i det där stillsamma och städade hotellet spikade på varulådor om natten!

— Ovanför ditt huvud?

— Ja, ovanför! Och förvånande var det att detta spikande förföljde mig i Norge. När jag begärde förklaring av hotellvärden, påstod han sig icke ha hört någonting.

— Det är ju alldeles som med mig!

— Ja, det är som med dig! Men vad som hände mig i Kristiania övergår allt vad mina värsta fiender skulle ha kunnat hitta på. Jag känner mycket folk i Kristiania; de funnos kvar i staden och jag kunde ändå inte träffa en enda! Ensam, fortfarande ensam!

När jag så sitter ensam i Grand hôtels café, tilltalas jag av en ung man vid ett bord intill. Lycklig över att finna ett tillfälle att höra min egen röst, svarar jag, mot min vana i dylika fall. Som han föreföll väluppfostrad och resonabel, inbjöd jag honom till slut att göra mig sällskap, och vi tillbringa aftonen tillsammans. Jag får medge att efter några timmar ingav den unge mannen mig obestämda misstankar om att han icke var den han gav sig ut för. Han motsade sig själv och talade osammanhängande, och jag visste inte var jag skulle inregistrera honom.

Slutligen, inemot natten, blev en norsk vän, som jag inte hade sett på tre år, stående framför vårt bord; han hälsar på mig med en knipslug min, som var helt främmande för denna allvarliga karaktär, och sneglar på min följeslagare. Varpå han skrattar till och slungar mig en skymf mitt i ansiktet genom att låtsas tro att min kamrat var en vän, som stod i

ett förhållande av onaturlig intimitet till mig. På mina protester svarar han endast med att upprepa:

— Genera er inte, genera er inte! Här är man som hemma hos sig och behöver inte genera sig.

Vad skulle jag säga? Vad skulle jag göra?

Den unge mannen blev inte ond, och då utslungade den norske vännen, som nog hade fått ett glas för mycket i huvudet, följande hugskott, kanske utan någon baktanke alls:

— För resten är det ingenting ont i det; det är en förklädd kvinna. Då stiger den unge mannen upp, och mitt i kafét, som var proppfullt med folk, gör han en åtbörd liksom för att bevisa motsatsen.

— Det går över alla gränser!

— Det är vidunderligt, och det är sanning! Och ingen höjer protester mot sådant; man bara skrattar! — Men det är inte slut ännu! I samma ögonblick som jag vill bryta upp ber den okände ynglingen mig att få låna pengar. Skymfad, kokande av harm, kan jag dock inte säga nej, men då jag ej har växelpengar går jag fram till disken, följd av främlingen. Föreställ dig scenen, då jag ger pengar åt den där misstänkta slyngeln, som ser ut att få sin betalning, och då en gammal Lundalärare, som blivit stående bakom oss två, fixerar mig med en blick, som uttrycker visshet om de mest otäcka misstankar. Det är just skönt!

— Vet du vad: Jag kommer att tänka på vissa av Hoffmanns sagor med avseende på vad du nu berättat. Och när jag nyligen läste om igen Djävulens elixir, föreföll det mig som om den tyske skaldens fantasier voro grundade på upplevda händelser.

— Snart kan man tro vad som helst! — Men

nu den moraliska sidan av saken? Är det något förnuft i att ställa mig i falsk dager inför en vän, inför en hel publik! Vad gällde då straffet?

— Man får inte bli ond på makterna därför att de betjäna sig av sådana åtgärder. Tror du att jag tog mått och steg för att dementera de falska rykten som utspredos av en tysk författare, då han beskyllde mig för onaturliga instinkter. Inte! Jag förbannade honom då, men sedan dess övervakar jag min sensualitet. För övrigt har Swedenborg lärt mig, att sådana bestraffningar, som tillfogas utan urskillning, påläggas i ändamål att låta oss smaka på det martyrskap vi själva ha förorsakat oskyldiga människor genom förtal, smädliga yttranden och bekymmerslöshet om ord, som vi ofta lättsinnigt uttala.

— Det kan så vara, men jag kommer att evigt vara märkt med lastens stämpel i min väns tanke, och jag skall aldrig kunna utrota denna hans åsikt.

— Det är ledsamt, men det är nu en gång så!

*

I sanning, dessa banala och i sig vedervärdiga historier skulle jag ej ha berättat, om de icke med sin orimlighet ledde tanken på tillvaron av en realitet, som ej är reell och ej vision, utan liksom en fantasmagori, framkallad av de osynliga i ett bestämt ändamål att varna, lära eller straffa.

Detta tillstånd, av teosoferna kallat astralplanet, skildras sålunda av Swedenborg i Arcana, sista delen: »Visiones och Visa.»

»Det gives tvenne slags syner som äro utomordentliga, i vilka jag blivit försatt, blott för att veta

huru det med dem förhåller sig och vad som förstås med det som läses i Ordet, att de blivit hänförda ifrån kroppen samt att de av anden blivit bortförda till annat ställe.

1:o. Människan försättes i ett tillstånd som är mitt emellan sömn och vakenhet; och när hon är i detta tillstånd, kan hon icke veta annat än att hon är fullkomligt vaken. Det är detta tillstånd om vilket säges att hänföras ifrån kroppen samt att man icke vet om man är i kroppen eller utanför kroppen.

2:o. Vandrande genom en stads gator och över fält, även då i samtal med andar, visste jag icke annat än att jag var så vaken och seende som vid andra tillfällen; så vandrade jag utan att avvika ifrån vägen, och emellertid var jag i en syn och såg lunder, floder, palats, hus, människor med mera, men sedan jag vandrat så några timmar, var jag plötsligt i kroppens syn, och varseblev att jag var på en annan ort, varöver jag blev högeligen förvånad, och märkte att jag varit i ett sådant tillstånd som de, om vilka det säges att de av anden blivit bortförda till en annan ort.»

*

Vännen Martin bor efter återkomsten från sin lustresa ensam i föräldrahemmet, emedan familjen spritt sig åt olika håll på sommarnöje. Jag vill icke påstå att han är rädd, men han vantrivs. Stundom hör han steg och andra ljud från sin frånvarande systers rum, stundom nysningar.

Här om dagen hörde han mitt i natten ett gnisslande ljud snarlikt det av en lie som slipas.

— Allt som allt, slöt han, det försiggår underliga saker och ting, men i samma stund jag skulle inlåta mig i underhandlingar med makterna, vore jag förlorad.

Det var hans sista ord, och då nalkades hösten med stora steg.

VII.

Studier i Swedenborg.

Under det att allt detta tilldrog sig i det dagliga livet, fortsatte jag mina Swedenborgsstudier, det vill säga att hans arbeten, som äro svåra att komma över, föllo mig i händerna ett efter annat med ganska långa mellanrum.

I Arcana coelestia är det helvetet för evig tid, utan hopp om ett slut därpå, blottat på varje ord av tröst. Apocalypsis revelata fullföljer penitensordningen, med den påföljd att jag levde under bannet ända till våren. Stundom skakar jag det av mig, intalande mig själv en förhoppning att profeten bedragit sig i avseende på enskildheterna och att livets och dödens Herre skall visa sig mera miskundsam. Men vad som icke låter dölja sig är den iögonenfallande överensstämmelsen mellan Swedenborgs visioner och alla stora eller små händelser, som inträffat med mig och mina vänner under detta förfärans år.

Dock först i mars månad påträffar jag hos en antikvarisk bokhandlare Himmelens och Helvetets Under och sedermera Om den Äktenskapliga Kärleken. Ej förr än då blir jag befriad från den mara,

som hade hemsökt mig alltifrån den första uppenbarelsen av de osynliga.

Gud är kärleken; han regerar icke över slavar, och därför har han låtit de dödliga åtnjuta fri vilja. Det finnes inga ondskans makter, utan det är en det godas tjänare som fyller en tuktoandes värv. Straffen äro icke eviga, det står envar fritt att tålmodigt försona vad han brutit.

De lidanden, som påläggas oss, hava till ändamål jagets förbättring.

De operationer, som utgöra förberedelse till ett andligt liv, börja med ödeläggelse (vastatio) och bestå i hoptryckning av bröstet, andnöd, kvävningssymptom, affektioner åt hjärtat, förfärliga anfall av ångest, sömnlöshet, marritt. Denna procedur, för vilken Swedenborg var utsatt åren 1744 och 1745, skildras i Drömmarne.

Och diagnosen på detta sjukdomstillstånd motsvarar på varje punkt de nu gängse åkommorna, så att jag icke ryggar tillbaka för den slutsatsen att vi befinna oss inför en ny æra, under vilken »andarna vakna och det är en lust att leva». Denna angina pectoris, sömnlöshetsfallen, alla de nattliga fasorna, som injaga skrämsel i sinnena och som läkarna gärna vilja rubricera såsom epidemier, äro ingenting annat än de osynliges arbete. Eller, huru kan man vilja förklara det för en epidemisk sjukdom att friska människor systematiskt förföljas av oförutsedda besynnerliga händelser, oro och ledsamheter? En epidemi av sammanträffande omständigheter? Det är ju en orimlighet!

Swedenborg har blivit min Virgilius, som ledsagar mig igenom helvetet, och jag följer honom blint. Väl är han en fruktansvärd straffare, men förstår lika väl att trösta, och han förekommer mig mindre sträng än de protestantiska »läsarna».

»En man kan hopa rikedomar, om blott han gör det på hederligt sätt och gör bruk av dem sammalunda; han kan kläda sig och bo efter sina villkor, umgås med folk av lika samhällsställning, njuta av livets oskyldiga fröjder, se glad och belåten ut och icke som en surmulen människa med blekt ansikte, han kan med ett ord leva och uppträda som en rik man i denna världen och efter sin död gå rakt in i himmelen, om blott han i sitt inre bär tro på Gud och kärlek till honom samt beter sig gent emot sin nästa såsom det är hans plikt att göra.»

»Jag har samspråkat med flere av dem, som innan de dogo hade försakat världen och dragit sig tillbaka i ensligheten för att där leva ett liv, ägnat åt betraktelse av de himmelska tingen, och dymedelst bana sig en säker väg till himmelen; nästan alla hade en dyster och svårmodig uppsyn, tycktes vara förtretade över att icke de andra liknade dem och att de själva icke blivit belönade med en större ära och en lyckligare lott; de bo på undangömda platser och leva där som enstöringar nästan på lika sätt som de hade levat i vår värld. Människan är skapad att leva i samhällighet; det är i samfundet och icke i ensamheten som hon finner talrika tillfällen att utöva kristmildhet mot nästan...»

»I det ensliga levernet ser man endast sig själv, man glömmer alla andra, varav det kommer sig att

man tänker blott på sig själv eller på världen för att fly den eller sakna den, vilket är motsatsen till kristlig kärlek.»

Vad beträffar de så kallade eviga straffen, uppträder siaren i sista ögonblicket såsom återlösare, i det han låter oss skymta en stråle av hopp.

»De bland dem, för vilka man kan hoppas på frälsning, utsättas på förhärjade ställen, som endast förete en bild av tröstlöshet; och man låter dem kvarbliva där till dess deras sorg över att befinna sig där har bragt dem till förtvivlans höjd, emedan detta tör vara enda sättet att få bukt på det onda och falska som behärskar dem. Hunna så långt, skrika de att de äro ej bättre än djur, att de äro fulla av hat och allsköns styggelse samt att de äro fördömda; man förlåter dem det såsom varande skri av förtvivlan, och Gud mildrar deras sinne för att de icke må utgjuta sig i förebråelser och smädeord utöver de gränser som fastställts. När de lidit allt som lidas kan, så att deras kropp är liksom död, bekymra de sig icke därom, och man förbereder dem till frälsningen. Jag har sett några bland dem föras bort till himmelen efter det att de prövats med alla de lidanden varom jag talat. När de släpptes in där, ådagalade de en så stor glädje att jag rördes därav ända till tårar.»

Vad katolikerna kalla conscientia scrupulosa, samvetsömhet, leder sin härkomst ifrån illvilliga andar, vilka uppväcka samvetskval för ingenting och för småsaker. Det är deras glädje att så lägga börda på samvetet, och detta förhållande har ingenting att göra med syndarens förbättring.

Sammalunda gives det osunda frestelser. Ill-

villiga andar framkalla i själens djup allt det onda som han har begått allt sedan barndomen och så att det förvränges åt det elaka hållet. Men änglarna avslöja vad som finnes av gott och sant hos den marterade. Detta är den strid som yppar sig under namn av samvetskval.

Jag stannar här, emedan jag skulle göra min mästare orätt genom att sönderslita vad han har hopvävt så väl och visa fram trasorna såsom provstycken.

Swedenborgs verk är omätligt omfattande, och han har svarat mig på alla mina frågor, huru pockande de än må ha varit.

Orofyllda själ, lidande hjärta, tolle et lege!

VIII.

Canossa.

Utmattad av de hemlighetsfulla förföljelserna har jag redan länge företagit en sorgfällig prövning av mitt samvete, och trogen mitt nya program att giva mig själv orätt gentemot nästan, finner jag mitt förflutna liv avskyvärt och fattar avsmak för min egen personlighet. »Det är en sanning att jag satt ungdomen i harnesk mot det bestående, mot religionen, lagarna, överheten, sedligheten. Det är min gudlöshet som nu blivit straffad, och jag tar tillbaka.»

Efter en paus i tankegången vänder jag därefter på spörsmålet i det jag ponerar motsatsen, och jag frågar: »de andra då, motståndarna till mina omstörtande åsikter, de fromma försvararna av sedligheten, staten, religionen, månn tro de få sova om nätterna, och hava makterna skänkt framgång åt deras världsliga angelägenheter?»

När jag anställer en mönstring av samhällets pelare och deras öden, nödgas jag svara: nej!

Den tappre förkämpen för det ideala i poesien och i livet, en skald för de pålitliga och de goda medborgarna, han kan icke sova om natten, emedan han träffats av stora hysterien, vilken väcker honom med sådana anfall, som kallas clownhopp och valv-

båge, kända vid La Salpêtrière. Till råga därpå lämnade hans skyddsande honom i sticket, så att han invecklades i brydsamheter, för några år sedan, då skalden hade inlåtit sig på affärsspekulationer, som så när hade bragt honom i utblottad belägenhet. Det är ingen glädje för mig att erinra om detta, ty det endast ökar mina bekymmer då jag ser, huru de mest upphöjda strävanden blott leda till bankrutt.

Och mina motståndare i avseende på religionen? Han som en gång ville få mig insatt i häkte för hädelser, han har själv råkat fast för falsk cession. Tro nu inte, min läsare, att jag ursäktar mina hädelser med hans brott! Jag är nu ledsen över att icke mer äga tron på kristendomens renande uppgift, inför ett så nedslående exempel.

Och så denna kvinna, som tog sedligheten under sina vingars skugga, de underkuvade kvinnornas vän, profetissan, som i eldade och uppriktiga föredrag predikade celibatet för de unga männen! Vart har hon tagit vägen? Ingen vet det, men på hennes huvud tynger en anklagelse, som går ut på hemska ting. Uppbyggligt, eller hur?

Vad de andra pelarna för den moraliska och religiösa ordningen beträffar, förbigår jag dem, vare sig de skjutit sig en kula för pannan eller rymt av fruktan för olycksbringande förhör.

Kort sagt, domen tycks drabba de rättfärdiga och de vrånga utan åtskillnad, och den ena kan vara lika så god som den andra!

Vad är det då som tilldrager sig i världen nu för tiden?

Är det den dom, som obevekligt utsades över Sodom?

Måste alla förgås: finns det ingen rättfärdig? Icke en!

Må vi då vara vänner och lida samfällt, såsom medbrottslingar och utan att förhäva oss över varandra.

*

Jag har gjort avbön för mina klandervärda gärningar, och jag förnekar mitt förflutna. Låt mig nu säga ett ord till självförsvar.

Ungdomen har i all tid varit revolterande, lättfärdig, utsvävande; är det då jag som har uppfunnit revolten, lasten? Förut var jag den unge, den förförde, barn av min tid, lärjunge till mina läromästare, offer för förförelserna. Vems är felet, och varför har man gjort mig till syndabock? Antaget att det var en lögn, och att jag icke är den som människorna påstå.

Då lägger den svarta magien sig i vågskålen!

Men det var av ovetenhet jag prövade på den.

Men uppresningen mot de osynliga då?

Ja väl, uppresningen! Nå, men de andra som tillbragte sitt liv på knä, under tillbedjan och självförnekelse, och som alla blivit desavouerade!

Erkännom, att ställningen är förtvivlad! Och att vi alla äro överlämnade i världsfurstens våld för att böjas i stoftet och förnedras, ända därhän att vi vämjas vid oss själva, för att vi må känna hemlängtan till Himmelen! Självförakt, fasa för sin egen person-

lighet, vunna genom de fåfänga ansträngningarna att bättra sig. Detta är vägen till en högre tillvaro.

Och hållen i minnet ännu en sak: vägen till Rom, kejsarvägen, ledde igenom Canossa!

IX.

Motsägelseandan.

I trots av alla de marter jag utstått, håller upprorsandan sig rak och intalar mig tvivel på min osynlige vägledares välvilliga avsikter.

En slump (?) har satt mig i handen Trollflöjten, Schikaneders operatext. De unga tus prövningar och frestelser ingiva mig tanken att jag har låtit dupera mig av de förledande rösterna, och då jag icke har kunnat uthärda besvärligheterna och lidandena, har jag krökt mig och dukat under.

Genast erinrar jag mig Promethevs, som alltjämt spottar på gudarna under det att gamen sargar hans lever. Och till sist blir upprorsmannen utan att göra offentlig avbön upptagen i de olympiskes krets.

Elden är nu tänd, och genast bära de onda andarna dit bränsle.

En ockultistisk tidskrift, som kommit med posten, uppmuntrar mitt klenmodiga sinne genom att framlägga för mig omstörtningsteorier sådana som följande:

»Som man vet, betraktas i de gamla Vedaböckerna skapelsen som en enda stor offerhandling, där Gud, präst och offer, själv offrar sig i det att han delar sig.»

(Där ha vi ju min idé, vilken jag uttryckt i det Mysterium, som bifogats dramat »Mäster Olof».)

»Vidare: att alla element, som tillsammans bilda världsalltet, icke äro annat än fallna gudomspersoner, vilka igenom sten-, växt-, djur-, människo- och änglariket åter uppstiga till himlarna, för att på nytt falla ned.»

Denna idé, vilken den ryktbare Alex. von Humboldt såväl som historikern Cantù betecknar såsom sublim...

(Ja, den är sublim!)

»Som man vet, hade Greklands och Roms gudar varit människor. Jupiter själv, den störste av alla, var född på Kreta, där han ammades av geten Amalthea. Han stötte sin fader från tronen och vidtog alla försiktighetsmått för att icke själv bliva detroniserad. Vid giganternas angrepp, då de flesta av gudarna fegt lämnade honom i sticket och dolde sig i Egypten genom att antaga växtskepnader, hade han den turen att, med tillhjälp av de tappraste, bliva segrare. Men det var också nätt och jämnt.»

»Hos Homerus kämpa gudarna mot människor och såras stundom. Våra galliska förfäder stredo också mot himmelen och avsköto pilar mot den, när de trodde sig hotade därifrån.»

»Judarna livades av samma känslor som hedningarna. Om de hade sin Jehova (Gud), så hade de också Elohim (gudarna).» Bibeln börjar sålunda:

»Och han som Är, haver varit och skall bliva
Gudarna
Enheten i flertalet.»

»När Adam hade begått denna evigt välsignade synd, som, långt ifrån att vara ett fall, utgjorde ett

sublimt steg mot höjden, såsom ormen hade förutsagt, sade Gud: 'Si, Adam är vorden såsom en av oss och vet vad gott och ont är.' Och han tillade genast: 'Men nu, på det att han icke skall uträcka sin hand och taga desslikes av livsens träd, och äta, och leva evinnerligen'...»

»De gamle sågo alltså i gudarne människor, som svingat sig upp till högsta makthavare och genom en statskupp sökte bibehålla maktens besittning, i det de hindrade andra att i sin tur svinga sig upp. Därav kom striden från människornas sida för att jaga bort inkräktarna, och dessas motstånd för att bevara åt sig den orättmätigt tillvällade makten.»

Och där ha vi dammluckan öppnad.

— Tänk, vi äro gudar!

»Och gudarnas söner nedstego till jorden och äktade de dödliges döttrar, som födde barn. Och från denna blandras härstammade jättarna och alla ryktbara män, krigare, statsmän, författare, konstnärer.»

Detta var ett gott utsäde i ett uppstudsigt sinne, och jaget blåser upp sig på nytt: tänk, vi äro gudar. Men samma afton, då stämningen var hög, bildar man på värdshuset krets omkring en doktor i musik.

Min vän filosofen, vilken jag meddelat upptäckten av vår släktskap med gudarna, ber att få höra Mozarts Don Juan, framför allt sista aktens final.

— Vad handlar den om? frågar någon som ej är hemma i den klassiska repertoaren.

— Det är djävulen som kommer och hämtar vällustingen!

Och avgrundskvalen, så väl skildrade av Mozart, som tör hava känt samvetsagg av detta slag då mannen

till en fru, som han hade förfört, begick självmord för hans skull, upprullades i jämmerfyllda tonföljder såsom en skärande neuralgi, skrattet tystnar, gäckerierna upphöra, och när stycket är slut, råder en ängslig tystnad.

— Nej, skål!

Man skålar! Men munterheten är sin kos, den olympiska stämningen har slocknat, ty natten är i annalkande, och de fasansfulla kromatiska tongångarna genljuda likt ofantliga vågor, som stiga och falla

la— la— la— la— la— la— la— la—

la— la— la— la— la— la— la— la— la— la— la

la— la— la— la— ——

och slunga upp i luften människovraket för att i nästa ögonblick dränka det.

*

Under det att gudarnas avkomlingar göra fåfänga ansträngningar för att antaga ett mot deras höga börd svarande skick, har natten fallit på och restaurangen stänges. Man måste bryta upp och gå en var till sin ensliga bädd. När man gick förbi domkyrkan, som var insvept i nattens skuggor, frambröt en blixt och kastade ett vitt sken på fasaden, där helgon och fördömde knäböja inför lammets tron.

— Vad var det? Ty inte var det åskan!

Man ryste till och stannade.

Det var ögonblicksfotografen, som arbetade i sin butik vid magnesiumblixtar.

Man blir förargad åt sin räddhåga, och jag för min del kan icke undertrycka ett minne av teaterblixtarna vid Don Juans bortförande.

När jag trädde in i mitt rum, fick en på en gång isande och upphettande ängslan makt med mig. Och när jag tagit av mig överrocken, hör jag hur garderobsdörren öppnas av sig själv.

— Är någon där?

Intet svar! Modet sviker mig, och ett ögonblick känner jag lust att gå ut igen och tillbringa natten på de smutsiga och mörka gatorna. Men trötthetеn och förtvivlan tynga ned mig, och jag väljer hellre att dö i en skön säng.

Under avklädningen motser jag en svår natt, och väl i säng tar jag en bok för att förströ sinnet.

Då faller min tandborste från lavoaren ned på golvet! Utan synlig orsak. Vidare och omedelbart lyfter sig locket på min hink och faller ned igen med en smäll. Och detta inför ögonen på mig; utan att någon skakning kunde ha ägt rum, så fullkomligt stilla som natten var.

Världsalltet har icke mer några hemligheter för jättar och snillen, och ändå kommer förnuftet till korta inför ett lock som trotsar tyngdlagarna.

Och fruktan för det okända kommer en man att darra, vilken trodde sig ha löst sfinxens gåta!

Jag var rädd, förfärligt rädd, men jag ville icke lämna valplatsen, utan fortfor att läsa. Då faller en gnista eller ett litet irrbloss som en snöflinga ned från taket och slocknar ovanför min bok.

Och jag blev icke tokig, läsare!

Sömnen, den heliga sömnen, tar form av ett bakhåll, där mördare dölja sig. Jag vågar icke mera sova och har ej styrka kvar att hålla mig vaken. Det är ju helvetet! När jag låter slummerdvalan smyga sig över mig, träffar mig en galvanisk stöt likt ett åskslag utan att dock döda mig.

Slunga dina pilar, stolta gallier, mot himmelen, himmelen vilar aldrig!

*

Som allt motstånd är fåfängt, sträcker jag vapnen, likväl efter återfall i uppstudsigheten. Under denna sista ojämna strid händer det ofta att jag ser irrbloss till och med på ljusa dagen, men jag tillskriver företeelsen en ögonsjukdom.

Då får jag av Swedenborg en upplysning om betydelsen av dessa fladderlågor, som jag aldrig sedermera har sett.

»Andra andar försöka intala mig motsatsen mot vad läroandarne sagt mig. Dessa motsägelseandar hade på jorden varit människor, förvista ur samhället på grund av sin brottslighet. Man känner deras annalkande på en fladdrande låga, som tycks sänka sig framför ens ansikte; de taga plats åt ryggen på människan, varifrån de låta sig förnimmas åt lemmarna till. De predika att man icke skall sätta tro till vad läroandarne hava sagt i överensstämmelse med änglarne, och att man icke skall lämpa sin vandel efter den undervisning man åtnjutit av dem, utan leva i allsköns självsvåld och frihet, efter eget behag; vanligen infinna de sig när

de andra försvunnit; människorna känna vad de gå för och bry sig föga om dem, men lära sig dock därigenom vad det goda och det onda är, ty man förvärvar kännedom om det godas beskaffenhet genom dess motsats.»

X.

Utdrag ur min dagbok, 1897.

Den 7 februari.

Ett slagregn av stenar mot fönstren i min nya bostad hela första natten. Dagen därpå upplyser man mig om att det varit isskärvor.

Den 12.

Ryckt ur sängen efter att ha hört en kvinnoröst. Den hel. Chrysostomus, kvinnohataren, låter mig förstå:

»Vad är kvinnan? Jo, fienden till vänskap, det oundvikliga straffet, det nödvändiga onda, den naturliga frestelsen, den åtrådda olyckan, källan till outsineliga tårar, skapelsens dåliga mästerstycke i bländvit utstyrsel.»

»Då redan den första kvinnan ingick fördrag med djävulen, varför skulle ej hennes döttrar göra likaså? Danad som hon blev av ett krokigt revben, har hela hennes sinnesriktning blivit sned och vind, böjd till det onda!» Bra sagt, sankt Chrysostomus, guldmun!

Den 28.

Bofinken kvittrar, havets blåa strimma i fjärran lockar och drager mig, men så snart jag tar åt

kappsäcken, anfalles jag av de osynliga. I själva verket är flykten avskuren för mig; jag är internerad här.

För att förströ sinnet vill jag börja skriva på boken Inferno; men det tillstädjes mig icke. Så fort jag fattar pennan är minnet likasom utsläckt och jag kommer icke mer ihåg någonting, eller ock ter allt sig som händelser utan spår av betydelse.

Den 2 april.

En tysk skriftställare ber att få veta min mening om furst Bismarck för en tidskrifts räkning, där kanslern underställes allmän omröstning.

»Jag måste beundra en man, som har förstått att lura sin samtid så som Bismarck. Hans verk lär vara Tysklands enhet, och ändock har han delat det stora riket i två, med en kejsare i Berlin och en i Wien.»

På aftonen sprider sig en doft av jasminblommor i mitt rum, en ljuvlig frid bemäktigar sig mitt sinne, och jag sover lugnt den natten. (Swedenborg säger att närvaron av en god ande, en ängel, röjer sig genom balsamisk doft. Teosoferna påstå detsamma, men översätta ängel med mahatma.)

Den 5.

Man berättar mig, att ett stort skulpturverk av Ebbe, föreställande en korsfäst kvinna, blivit sönderslaget under transporten till Stockholmsutställningen. Ett motstycke: min vän H:s tavla med den korsfästa kvinnan, som togs i beslag för skuld och upphängdes på en gård ovanför soplåren. (Se Inferno.)

Den 10.

Läste varjehanda. Chateaubriands Mémoires. d'outre-tombe. Las Cases' dagbok från S:t Helena. Vem var Napoleon? Av vem var han en reinkarnation?

Född i Ajaccio, en grekisk koloni, som leder sitt namn från Ajax. 1:o Ajax, Telamons son, besegrades av Odyssevs, och bliven vansinnig av harm, nedgjorde han grekernas boskapshjordar, troende sig sprida död bland fienderna. En dag då en av Trojas skyddsgudar hade insvept båda härarna i ett moln för att gynna trojanernas flykt, ropade han: Höge gud, återskänk oss dagsljuset och kämpa mot oss. 2:o Ajax, son av Oïleus, led skeppsbrott på hemfärden från Trojas belägring, räddade sig upp på en klippa, där han trotsigt utfor mot gudarna, och blev till straff sänkt i havets djup. Ajax trotsande gudarna har blivit ett ordstäv. Napoleon kom till världen oförmodat på en matta, som var prydd med tavlor ur Iliaden.

Paolo a Porta sade en dag till den unge Napoleon: Det finns ingenting av nya tiden hos dig; du är en man från Plutark.

Rousseau hade före Napoleons födelse sysselsatt sig med Korsika, vars inbyggare önskade att få honom till lagstiftare. »Det finns ännu i Europa ett land, där det är möjligt att lagstifta: det är ön Korsika... Jag har en förkänsla av att en gång denna lilla ö skall slå Europa med förvåning.»

Nordille Bonaparte hade år 1266 satt sin ära i pant för Konradin av Schwaben, som Karl av Anjou lät avrätta.

Grenen Franchini Bonaparte bar i sitt sköldemärke tre gyllene liljor, liksom Bourbonerna.

Napoleon var släkt med Orsini. Orsini var namn på den mördare, som gjorde attentat mot Napoleon III:s liv. På tre öar hade Napoleon sina tunga dagar: Korsika, Elba och S:t Helena. I en geografi, som han hopskrev i sin ungdom, omnämner han den sista med de två orden: »liten ö!» (Alltför liten, dess värre!) Under kriget mot engelsmännen sände han en kryssare till farvattnen kring S:t Helena utan tydlig anledning.

Napoleons död lämnar rikt stoff åt en ockultists inbillningskraft.

»Det var ett förskräckligt väder, regnet föll oavbrutet, och blåsten hotade att sopa bort allting. Pilträdet, under vilket Napoleon plägade hämta frisk luft, hade bräckts; våra trädplanteringar voro uppryckta med rötterna, kringströdda, ett enda gummiträd höll ännu stånd, då en virvelvind grep det, lyfte upp det och lade det i smutsen... Intet av det som kejsaren höll av fick överleva honom.»

Den sjuke kunde ej fördraga ljuset; man måste vårda honom i ett mörkt rum. Han hoppade ur sängen för att gå ut i trädgården, redan döende.

»Spasmodiska ryckningar ovanför naveln och i buken, djupa suckar, klagoskri, konvulsiviska rörelser, som göra slut på dödskampen i en högljudd och smärtfylld snyftning.»

Noverrez, som blivit sjuk, föll i yrsel: »Han inbillar sig att kejsaren är hotad och ropar på hjälp.»

Sedan Napoleon givit upp andan, breder sig ett fridfullt leende kring läpparna, och liket bibehåller ännu efter nitton år i griften detta uttryck av ro.

När man år 1840 öppnade graven, var kroppen fullständigt bevarad. Fotsålorna voro vita. (Vita plantæ pedis betyda enligt Swedenborg: dina synder äro förlåtna.)

Väl bevarade voro händerna (den vänstra dock icke vit), mjuka och bibehållande sin vackra form. Hela kroppen mattvit: »som såge man den genom en tät tyll». I överkäken funnos blott tre tänder. (Märkligt sammanträffande: hertigen av Enghien hade endast tre tänder kvar när han blivit fusiljerad. Och i parentes tillagt: hertigen av Enghien kom till världen efter 48 timmars födslovånda. Han var svartblå och utan tecken till liv. Lindad i en spritdränkt bindel, hölls han för nära ett påtänt ljus och fattar eld. Då först börjar han leva!)

Napoleon i kistan var klädd i sin gröna uniform. (Trollkarlar kännetecknas av sina grönfärgade kläder.)

Chateaubriand skriver: Napoleons kaptensfullmakt är undertecknad av Ludvig XVI den 30 augusti 1792, och konungen avsade sig kronan den 10 augusti.

»Förklara detta den som kan. Vilken beskyddare främjade denne korsikans förehavanden? Denne beskyddare var evighetens Herre.»

Den 18. Påskdagen.

På en eldbrand i kakelugnen såg jag bokstäverna I. N. R. I. (Jesus Nasarænus Rex Judæorum.)

Den 2 maj.

Jag såg nymånen och blev glad därav.

Den 3.

Följaktligen börjar jag skriva Inferno. Man berättar mig att en mycket känd tidningsman plötsligt blivit attackerad med nattliga anfall av det nu gängse slaget. Och ockultisterna sätta detta i samband med en hänsynslös dödsruna över en förtjänt man, som nyligen avlidit.

Vid läsningen av Wagners Rheingold upptäcker jag en stor skald och begriper varför jag icke har begripit det stora hos denne musiker, vars musik ensam är ackompanjemang till hans textord. För övrigt är Rheingold skriven för min räkning.

WELLGUNDE.

Weisst du denn nicht,
wem nur allein
das Gold zu schmieden vergönnt?

WOGLINDE.

Nur wer der Minne
macht versagt.
Nur wer der Liebe
Lust verjagt,
nur der erzielt sich den Zauber,
zum Reif zu zwingen das Gold.

WELLGUNDE.

Wohl sicher sind wir
und sorgenfrei:
Denn was nur lebt will lieben,
meiden will keiner die Minne.

WOGLINDE.

Am wenigsten er,
der lüsterne Alp:
— — — — — —

ALBERICH
die Hand nach dem Gold ausstreckend.
Das Gold entreiss' ich dem Riff,
schmiede den rächenden Ring:
Denn hör' es die Fluth —
so verfluch' ich die Liebe!

Den 12.

Med dov resignation har jag druckit cikoriakaffe under fem månader utan att beklaga mig. Jag ville se om det fanns en gräns för en ohederlig kvinnas tilltagsenhet (hon som kokar mitt morgonkaffe). Hela fem månader har jag lidit, nu vill jag njuta gudadrycken med den berusande doften. För detta ändamål köper jag ett skålpund av den dyraste kaffesorten. Det var vid middagstiden. — På aftonen läser jag i Sar Peladan, L'Androgyne, sid. 107: »Han erinrar sig följande anekdot av en gammal missionär. Vid slutet av en missionsfärd, under en begynnelsepredikan av stor vikt drabbades jag av oförmåga, så snart jag uttalat orden »mina bröder», ingen tanke i min hjärna, icke ett ord på mina läppar.»

»Heliga Jungfru — bad jag inom mig — jag har bibehållit endast en svaghet, min kopp kaffe, jag offrar den åt dig; och strax återkom min själsspänstighet, jag överträffade mig själv och gjorde mycket gott åt många själar.»

Vilken roll såsom hemfridsstörare har icke kaffet spelat i min familj! Jag skäms att tänka därpå, så mycket mera som ett lyckligt resultat icke beror på god vilja och skicklighet, utan på oberäkneliga omständigheter.

I morgon alltså den största njutning eller den största smärta!

Den 13.

Städerskan har kokat det uslaste kaffe man kan tänka sig.

Jag hembär det som offer åt makterna, och från den dagen dricker jag chokolad, utan att knorra!

Den 26.

Utflykt till bokskogen. Många hundra ungdomar ha samlats där. De sjunga visor från den tid jag var ung, för en trettio år sedan; de leka min ungdoms lekar och dansa dess danser.

Sorgsenhet får makt med mig, och i ett slag upprullar sig mitt förflutna liv för själens ögon, jag kan mäta den genomlupna banan och blir likasom förblindad. Ja, det lider mot slutet; jag är gammal, och stigen går utför mot graven. Jag kan icke hålla tillbaka mina tårar — jag är gammal.

Den 1 juni.

En ung läkare, av vek natur och ömtålig till själsanläggningen, så att han tyckes lida redan av att vara till, sällskapar på aftonen med mig. Även han är ansatt av samvetsskrupler; han ångrar det förflutna, som ej står att bättra på, låt vara att det icke är sämre än alla andras. Han utlägger för mig mysteriet med Kristus.

— Man kan icke göra om det som en gång är gjort, man kan icke omintetgöra en enda dålig gärning; därav kommer ens förtvivlan. Då är det som Kristus uppenbarar sig: Han ensam förmår utplåna den skuld, som icke kan betalas, åvägabringa undret

och avlyfta samvetets och självförebråelsernas börda. Credo quia absurdum, och jag är räddad.

— Men det kan icke jag; och jag föredrager att betala mina skulder själv genom lidanden. Det ges stunder, då jag åtrår en grym död, på bålet, att brännas levande, erfara skadeglädjen av att göra illa åt min egen kropp, detta fängelse åt en själ, som strävar mot höjderna. Och himmelriket är för mig att befrias från materiella behov; att återse fiender för att förlåta dem och trycka deras händer. Inga fiender mer! Intet groll! Det är mitt himmelrike! — Vet du vad som gör livet uthärdligt för mig? Jo, att jag emellanåt inbillar mig att det är endast en halvverklighet, en elak dröm, som tillfogats oss såsom straff; och att man i dödsögonblicket vaknar upp till den verkliga verkligheten, i det man kommer till medvetande om att det var blott en dröm; allt det onda, som man har gjort, allenast en dröm. Sålunda utplånas samvetsaggen i och med handlingen, som icke har blivit begången! Det är återlösning, frälsning!

Den 25.

Inferno är nu färdigskriven. En Marie nyckelpiga har satt sig på min hand. Jag avvaktar ett järtecken för den resa jag förbereder. Nyckelpigan flyger upp och tar kosan åt söder. Söderut alltså.

Från och med detta ögonblick ordnar jag för min avresa till Paris. Men det förefaller mig tvivelaktigt huruvida makternas samtycke skall beviljas mig. Ett rov för inre strider, låter jag juli månad förflyta, och med inträdet av augusti väntar jag ett tecken för att bestämma mig. Stundom faller det mig in att mitt ödes styresmän icke äro överens sins

emellan och att jag är föremål för en utdragen diskussion. Någon driver på mig, och en annan håller mig tillbaka.

Slutligen på morgonen den 24 augusti stiger jag ur sängen, drar upp fönstergardinen och får syn på en kråka, som sitter uppflugen på skorstenen till ett mycket högt hus. Hon bär sig åt alldeles som tuppen på tornet till kyrkan Notre-Dame-des Champs (se Inferno), låtsas flyga sin väg, flaxande med vingarna och vänd mot söder.

Jag öppnar fönstret. Då lyfter fågeln, gör en lov, flyger rakt emot mig och försvinner.

Jag antager järtecknet och packar mina saker.

XI.

I Paris.

Ännu en gång — är det månne den sista? — stiger jag av vid Nordbanans station. Jag frågar icke nu: vad har jag här att göra, eftersom jag känner mig hemma i Europas huvudstad. Inom mig har småningom mognat ett beslut, icke fullt klart, det tillstår jag, att söka en tillflykt i benediktinerklostret vid Solesmes.

Men först går jag och hälsar på de gamla ställena med deras smärtsamma och ändock så kära minnen. Sålunda återser jag Luxembourgträdgården, hotell Orfila, Montparnasse-kyrkogården och Jardin des Plantes. Vid rue Censier stannar jag ett ögonblick för att kasta en förstulen blick in i trädgårdstäppan till mitt hotell vid rue de la Clef. Stor är min sinnesrörelse vid anblicken av paviljongen med mitt rum, där jag undgick döden den där förfärliga natten, då jag brottades med den Osynlige utan att veta det. Man kan tänka sig mina känslor, när jag styr mina steg till Jardin des Plantes och iakttager spåren efter det skydrag, som förhärjade just min allé, utanför björnarna och bisonoxarna.

På återvägen längs gatan Saint-Jacques upptäcker

jag spiritisternas bokhandel och köper Andarnes bok av Allan Kardec, dittills okänd för mig.

Jag tager och läser. Det är ju Swedenborg och framförallt Blavatsky, och när jag överallt återfinner min egen »kasus», kan jag ej dölja för mig, att jag är spiritist. Jag spiritist! Kunde jag väl ha trott, att jag skulle sluta som en sådan, när jag gjorde mig lustig över min forne chef vid kungl. biblioteket i Stockholm för det att han var anhängare av spiritismen! Man vet aldrig, var man till slut hamnar!

*

Under fortsättningen av studierna i Allan Kardec märker jag ett gradvis skeende återuppträdande av de oroande symptomen från förr. Bullrandet ovanför mitt huvud börjar, jag anfäktas av beklämning, och en rädsla för allting yppar sig. Men jag låter ej bekomma mig och fortsätter att läsa de spiritistiska tidskrifterna, under det jag noga övervakar mina tankar och gärningar.

Då blir jag efter ganska oförtydbara varningar en natt precis vid tuslaget väckt av en hjärtaffektion.

Jag har förstått vinken: det är förbjudet att rota i makternas hemligheter. Jag slungar de otillåtna böckerna, och genast återkommer friden, ett tillräckligt bevis för mig på att den högre viljan blivit åtlydd. Påföljande söndag går jag i Notre-Dame och bevistar vespern. Gripen av ceremonien, ehuru jag icke förstår ett ord därav, smälter jag i tårar och går därifrån med den övertygelsen, att det är här, hos moderkyrkan, som den frälsande hamnen finnes.

Dock nej, det var icke så! Ty dagen därefter

läser jag i La Presse att abboten i Solesmes-klostret nyss blivit avsatt för sedlighetsbrott.

Är jag då alltjämt en lekboll, ett åtlöje för de osynlige! utropade jag, slagen av en så välriktad stöt. Varefter jag tiger och undertrycker den otillbörliga kritiken, fast besluten att avvakta!

Nästa bok, som händelsevis faller i min hand, låter mig skymta min styresmans avsikter. Det är Den helige Antonii Frestelse av Flaubert. »Alla dem, som marteras av åtrån efter Gud, har jag uppslukat,» säger sfinxen.

Denna bok gör mig sjuk, och jag blir rädd, när jag däri igenkänner de tankar jag utsläppt i mitt förutnämnda Mysteriespel: insättandet av den onde i den gode Gudens rättigheter. Och jag kastar den efter genomläsningen ifrån mig som en frestelse av Djävulen, vilken har författat den. »Antonius gör korstecknet och försjunker åter i bön.» Så slutar författaren sin bok, och jag följer hans exempel.

Därefter och i rättan stund får jag En Route av Huysmans. Varför har icke denna bekännelse av en ockultist förr kommit mig i handom! Jo, emedan det var nödvändigt att två analoga öden utvecklade sig parallellt för att det ena skulle kunna styrkas medelst det andra.

En nyfiken, som utmanar sfinxen och uppslukas av denne, för att hans själ må bliva frälst vid korsets fot. Nå, nu må gärna för mig en katolik gå in vid Trappisterna och bikta sig för prästen, men för min del tör det kunna göra till fyllest att mea culpa skriftligen bekänts coram populo. För övrigt kunna de åtta veckor, som jag tillbragt i Paris, medan

jag skrivit föreliggande bok, gå upp mot inträdet i ett kloster och mer ändå, emedan jag har levat fullständigt som en eremit.

En liten kammare, ej större än en klostercell, med gallerfönster uppe under taket, har tjänat mig till bostad. Genom gallret i fönsterluften, som vetter åt en djup gård, kan jag se en smula av himmelen samt en grå vägg med en murgröna, som klättrar upp mot ljuset.

Ensamheten, som är förskräcklig i och för sig, blir ännu dystrare på restaurangen bland en stojande skara folk två gånger om dagen. Lägg därtill kylan, ett ständigt drag tvärsigenom rummet, varav jag har fått en frätande neuralgi; farhågor för att endera dagen stå utan resurser, räkningen som alltjämt växer. Ville tro att det förslår!

Och så samvetsaggen! Förr i tiden, när jag ansåg mig själv oansvarig, var det endast hågkomsten av begångna dumheter som pinade mig. Nu är det själva det onda, mina dåliga gärningar, som utgöra mitt gissel. Och till råga på allt ter sig min gångna levnad för mig endast såsom en vävnad av förbrytelser, en härva av gudlösheter, elakheter, missgrepp, grovheter i ord och handling. Hela scener ur mitt förflutna upprulla sig för åskådningen. Jag ser mig i den ena och den andra situationen, och alltid är det en osmaklig. Jag förundrar mig över att någon har kunnat hålla av mig. Jag anklagar mig för allt möjligt; icke en nedrighet, icke en motbjudande handling, som ej står betecknad med svartkrita på den vita skiffern. Jag fylles av fasa för mig själv och skulle vilja dö.

Det gives ögonblick då blygselrodnad jagar

blodet upp på mina kinder, ända ut i örsnibbarna. Självviskheten, otacksamheten, grollet, avunden, högmodet, alla dödssynderna utföra sin spökdans inför mitt vaknade samvete.

Och medan mitt sinne marterar sig, försämras mitt hälsotillstånd, krafterna nedsättas, och i och med kroppens förtvinande börjar själen få förutkänning av sin frigörelse ur smutsen.

Jag läser för närvarande Töpffers »Le Presbytère» och Dickens' julberättelser, och de skänka mig en outsäglig inre ro och glädje. Jag återvänder till min bästa ungdomstids idealer och tager ånyo i besittning de kapitaler jag förlorat i livets spel. Tron kommer tillbaka, tilliten till människornas naturliga godhet, tron på oskulden, oegennyttan, dygden!

Dygden! det ordet har försvunnit ur de moderna språken, har blivit utdömt såsom alltigenom lögnaktigt.

(I detta ögonblick får jag av tidningarna se, att mitt skådespel Herr Bengts hustru blivit uppfört i Köpenhamn. I denna pjäs segra kärleken och dygden, alldeles som i Gillets hemlighet. Skådespelet har icke fallit i smaken, lika litet nu som vid första uppförandet år 1882. Varför? Därför att man tycker det är förlegat prat, den där historien med dygden!)

*

Jag har nyss läst om igen Maupassants »Horla». Det är ju finalen ur Don Juan, icke sant? Någon kommer, osynlig, in i sovrummet mitt på natten. Han dricker vatten och mjölk och slutar med att suga blod ur den stackars Don Juan, som tvingas att, jagad till döds, bära hand på sig själv.

Detta är något verkligen upplevat: jag känner igen mig däri, och jag nekar icke till att sinnesrubbning är för handen, men jag ser någon bakom.

*

Min hälsa försämras alltmera, emedan det är sprickor i väggarna, så att rök och kolos inträngа i mitt rum. När jag i dag gick på gatan, rörde sig stenläggningen under fötterna likt ett fartygsdäck i långa slingringar. Endast med märkbar svårighet kan jag gå uppför höjden till Luxembourgträdgården; matlusten blir allt ringare, och jag äter endast för att stilla smärtorna i magen.

En företeelse, som ofta upprepas efter min ankomst till Paris, har givit mig åtskilligt att tänka på. Innanför min rock, på vänstra sidan, just där hjärtat sitter, höres nämligen en regelbunden knäppning, erinrande om det tick-tack-ljud, som i väggar frambringas av den skalbagge, vilken i Sverige kallas »timmermannen», men även »dödsuret»; det anses förebåda någons död. Jag trodde först att det var mitt fickur, men det höll ej streck, eftersom knäppandet fortfor efter det jag lagt undan klockan. Icke heller är det resårerna i mina hängslen eller fodret i västen. Jag godkänner uttydningen med dödsuret, därför att den behagar mig mest.

Härom natten hade jag en dröm, som på nytt väckte min längtan efter att få dö, i det att den återgav mig hoppet om en bättre tillvaro, där ingen fara funnes för ett återfall i livets kval.

Då jag hade stigit alltför långt fram på ett utsprång, som begränsades av ett bråddjup höljt i mörker, föll jag med huvudet före i en avgrund.

Men jag föll eget nog uppåt i stället för ned. Och omedelbarligen omgavs jag av ett bländvitt ljusskimmer, och jag såg — — —

Det som jag såg ingav mig två samtidiga föreställningar: jag är död, och jag är förlossad! Och en känsla av högsta sällhet omsvepte mig, vid medvetandet om att det andra var slut nu. Ljus, renhet, frihet fyllde mitt sinne, och i det jag utropade: Gud! erfor jag förvissningen om att jag fått förlåtelse, att helvetet låg bakom mig och att himmelen öppnade sig.

Allt sedan den natten känner jag mig ännu mer hemlös än förut här i världen, och likt ett trött och kvällsömnigt barn åstundar jag att få »gå hem», att vila det tunga huvudet vid en moderlig barm, sova i knät på en moder, den kyska makan till en ofattligt stor Gud, som kallar sig min fader och som jag icke vågar nalkas.

Men denna önskan förbinder sig med en annan: att nämligen skåda Alperna och nogare bestämt Dent du Midi i Kantonen Wallis. Jag älskar detta berg mer än de andra Alperna, utan att kunna förklara varför. Kanske att det är hågkomsten av min vistelse vid Genèversjön, där jag skrev Utopier i verkligheten, och av landskapen där, som »påminde» mig om himmelen.

Där har jag levat de skönaste stunder i mitt liv, där har jag älskat! Älskat hustru, barn, mänskligheten, världsalltet, Gud!

»Jag lyfter mina händer upp till Guds berg och hus!»

Paris, oktober 1897.

JAKOB BROTTAS

Ett fragment.

Efter min återkomst till Paris i slutet av augusti 1897 fann jag mig plötsligt isolerad. Min vän filosofen, vars dagliga sällskap hade för mig blivit ett moraliskt stöd, och som lovat att följa med till Paris för att tillbringa vintern där, har fördröjt sig i Berlin. Han är icke i stånd att förklara vad som kvarhåller honom i Berlin, då Paris är hans resas mål och han brinner av längtan att skåda Ljusstaden.

Jag har nu väntat på honom i tre månader och får det intrycket att Försynen har velat vara på tu man hand med mig för att lösgöra mig från världen, driva ut mig i öknen, så att tuktoandarne där må kunna riktigt skaka och sålla min själ. Och däri har Försynen gjort rätt, ty ensamheten har uppfostrat mig genom att tvinga mig avstå från de måttligt tilltagna umgängesnöjena och beröva mig varje stöd av en vän. Jag har vant mig att tala till Herren, att förtro mig endast åt honom, och har så gott som upphört att känna behovet efter människor, något som alltid har hägrat för mig såsom idealet av oberoende och frihet.

Själva klostret, vari jag väntade mig religionens och samhällighetens hägn, får jag försaka. Eremitens

liv var mig ålagt, och jag har tagit emot det såsom ett straff och en uppfostran, oaktat det kändes hårt att vid fyrtioåtta års ålder utbyta sina inrotade vanor mot nya.

Jag bor, som redan nämnts, i en liten kammare, trång som en klostercell, med en gallerförsedd fönsterglugg uppe under taket, vilken vetter åt en gård och en stenvägg med en ofantlig murgröna på.

Därinne sitter jag, efter min morgonpromenad, ända till klockan halv sju på aftonen och låter frukosten bäras upp på en bricka.

Om aftonen går jag ut för att spisa middag, och går direkt utan att först skaffa mig någon aptitlikör, vilket numera bär emot för mig. Varför jag har utvalt den lilla restaurangen vid boulevard S:t Germain, skulle falla sig svårt för mig att förklara. Kanhända det är en hågkomst av de två förfärliga kvällarna i fjol tillsammans med min ockulte vän tyskamerikanen, som häxar fast mig där, till den grad att varje försök att gå till något annat ställe slutar med obehag, som jag skulle vilja kalla tendensiösa, och som driva mig tillbaka till denna källare, som jag avskyr. Och skälen därtill: min forne vän har efterlämnat skuld här, och man har känt igen mig som hans följeslagare. Av denna orsak och emedan man har hört oss tala tyska, behandlas jag som preussare, det vill säga blir mycket dåligt serverad. Det hjälper icke att jag inlägger tysta protester genom att lämna kvar mitt visitkort eller med avsikt glömma efter mig brevkuvert, frimärkta i Sverige. Jag nödgas lida och betala för den skyldige. Ingen annan än jag inser logiken i detta förhållande, eller att det är en försoning för ett brott... Det är helt enkelt

en rättsskipning i oklanderlig form, och under två månaders tid tuggar jag den ohyggligt usla maten, som luktar anatomisal.

Värdinnan, som tronar där vid kassan, blek som ett lik, hälsar mig med en triumferande min, och jag övar mig att säga inom mig:

— Stackars gumma, hon fick nog äta råttor under Paris' belägring 1871!

Men det tycks som hon skulle fatta medömkan med mig då hon iakttager min dova undergivenhet och min uthållighet. Det ges stunder då hon tycks mig bli ännu blekare vid att se mig komma så här ensam, alltjämt ensam, och alltjämt mer avmagrad. Det är endast nakna sanningen, och när jag efter två sålunda förlupna månader skulle skaffa mig nya löskragar, måste jag i stället för 47-centimeters köpa 43-centimeters, vilket gör 4 centimeters skillnad. Kinderna ha blivit ihåliga, och kläderna hänga i veck.

Då visar man sig med ens angelägen att sätta fram bättre mat, och värdinnan småler mot mig. I samma stund upphörde förhäxningen, och jag gick mina färde, utan agg, och likasom befriad från en börda, med förvissning om att syndaboten var fullgjord för min del och kanske också för min frånvarande väns. Ifall det var en inbillning av mig, det där att jag blivit illa behandlad, och ifall värdinnan var utan skuld däri, ber jag henne om tillgift, och det är då jag, som själv har straffat mig genom att giva mig en välförtjänt aga.

»Tuktoandarne taga i besittning den straffvärdes inbillningskraft och verka genom detta medel till hans förbättrande från dåligheten på det sätt att de

låta allting förnimmas av honom i vanställt skick.» (Swedenborg.)

Hur ofta har det icke hänt mig då jag velat bestå mig en riktigt fin måltid, att alla rätter ingivit mig avsmak som om de varit skämda, under det att mina bordskamrater samstämmigt utgjutit sig i lovtal över den goda maten.

Den »ständigt missnöjde» är en olycklig under de osynliges gissel, och med allt skäl undviker man honom, ty han är dömd till att vara en glädjestörare, som försonar dolda förseelser, dömd till ensamheten och dess lidanden.

Följaktligen går jag där för mig själv, och när jag, efter att icke på hela veckor haft tillfälle att höra min egen röst, söker upp någon, överhopar jag denne olycklige med mitt talflöde, så att han uttröttad drar sig ur leken och ofrivilligt låter förstå att han önskar aldrig förnya samvaron.

Det ges andra stunder, då lockelsen att se en mänsklig varelse driver mig att söka dåligt sällskap. Då inträffar det att mitt i ett samtal en känsla av obehag åtföljd av huvudvärk griper mig; jag blir stum, oförmögen att få fram ett ord mera. Och jag nödgas lämna kretsen, vilken aldrig underlåter att visa hur belåten man är över att bli kvitt en odräglig figur, som inte hade något där att göra.

Dömd till isolering, förklarad i akt bland människorna, tager jag min tillflykt till Herren, som har för mig blivit en personlig vän; ofta är han vred på mig, och då lider jag, ofta tycks han vara frånvarande, upptagen på annat håll, och då är det ytter värre. Men när han är nådig, blir livet mig ljuvt särskilt i ensamheten.

En egendomlig slump har fogat så att jag slagit mig ned vid rue Bonaparte, den katolska gatan. Jag bor mitt emot Ecole des Beaux-arts, och när jag går ut, vandrar jag i en allé av spegelfönster, där Puvis de Chavannes' legender, Botticellis madonnor, Rafaels jungfrur ledsaga mig till övre delen av rue Jacob, varest de katolska boklådorna med sina bönböcker och missaler följa mig till kyrkan S:t Germain des Prés. Butikerna med andaktsföremål bilda därifrån en häck av Frälsare, madonnor, ärkeänglar, änglar, demoner och helgon, alla de fjorton stationerna i Kristi lidande, julkrubban, allt detta till höger; och på vänster hand fromma bildböcker, radband, gudstjänstdräkter och altarkärl, ända fram till Saint-Sulpice-torget, där kyrkans fyra lejon, med Bossuet i spetsen, vakta det gudligaste tempel i Paris. Sedan jag mönstrande genomgått detta repertorium för den Heliga historien, träder jag ofta in i kyrkan för att styrka mig med åskådandet av Eugène Delacroix' tavla Jakob brottas med ängelen. Saken är att denna scen städse ger mig något att tänka på, i det det väcker gudlösa föreställningar hos mig, i trots av det ortodoxa i ämnet. Och när jag går ut igen mitt ibland de knäböjande, bevarar jag minnet av brottaren, som håller sig upprätt fastän hans höftsena blivit förlamad.

Därnäst går jag förbi jesuitseminarium, ett slags fruktansvärd Vatikan, som utdunstar omätliga flöden av psykisk kraft, vars verkningar göra sig kännbara på avstånd, om man får tro teosoferna. Jag har nu kommit fram till mitt mål, Luxembourgträdgården.

Allt sedan mitt första besök i Paris år 1876 har denna park utövat en hemlighetsfull dragningskraft på mig, och det var min dröm att få bo i dess närhet.

Detta infall blev verklighet år 1893, och från den tiden, dock med avbrott, har denna trädgård införlivats med mina minnen, ingått i min personlighet. Fastän i själva verket måttligt vidsträckt, ter den sig för min inbillning såsom omätligt stor. Alldeles som den heliga staden i Uppenbarelseboken har den tolv portar och till råga på likheten »östantill tre portar, nordantill tre portar, sunnantill tre portar, västantill tre portar» (Uppenbarelseboken, 21: 13). Och varje ingång skänker mig ett olika intryck, som beror på planteringarnas, byggnadernas och statyernas anordning, eller även på personliga minnen, som äro förknippade därmed.

Sålunda känner jag mig hjärteglad vid inträdet genom första porten från rue de Luxembourg, då man kommer från Saint Sulpice: vaktarens murgrönsbeväxta hydda förtäljer mig en outgiven idyll med tillbehör av ankdammen och Paulownier; längre bort ligger museet för levande konstnärers tavlor med klara soliga färger. Tanken på att mina ungdomsvänner Carl Larsson, skulptören Ville Vallgren, Fritz Thaulow där ha nedlagt stycken av sin själ, stärker och föryngrar mig, och jag känner strålningen av deras sinne tränga igenom murarna och inbjuda mig att fatta mod, emedan jag har vänner helt nära.

Längre bort ha vi Eugène Delacroix, vars lagrar ifrågasättas av Tiden och Eftervärlden.

Den andra porten av dem, som leda till rue de Fleurus, för in mig på rännarebanan, bred som en hippodrom och slutande med en blomsterterrass, där Segern i marmor står som målpelare och i fjärran skönjes Pantheon med korset överst.

Tredje porten bildar fortsättning på rue Van-

neau och för mig in i en skum allé, som till vänster förlorar sig i ett slags elyseiska fält, där barnen utsett lekplats åt sig och ha sin fröjd även åt trähästarna, som gå i par med lejon, elefanter och kameler, alldeles som i paradiset; längre bort bollspelet och barnteatern mellan blomsterkvadrater, Guldåldern, Noaks ark: det är livets vår som möter mig där i mitt levnadslopps höst.

På södra sidan, åt rue d'Assas, giva mig fruktträdgården och trädskolan en bild av högsommaren; blomningstiden är ute! Det är frukternas årstid; och bikuporna bredvid med sina borgerligt anlagda innevånare, som samla guldstoft för vintern, förstärka intrycket av mogen ålder.

Andra porten mitt emot lycéet Louis le Grand upplåter ett paradisiskt landskap. Sammetslika gräsmattor med ständigt ung grönska; här och där en rosenbuske och ett enda persiketräd, som jag aldrig skall glömma huru det en vår smyckat med sina blommor i morgonrodnadens färg lockade mig att dröja en hel halvtimme i åskådande av eller snart sagt tillbedjan inför dess lilla smärta, ungdomliga, jungfruliga gestalt.

Observatorie-avenyen tager slut vid huvudingångens port, som är verkligt kunglig med förgyllda fasces. Som detta är alltför majestätiskt för mig, stannar jag vanligtvis utanför, om morgnarna beundrande palatset, om aftnarna betraktande Montmartres ljuslinjer över vindskuporna och vid klart väder Karlavagnen och polstjärnan kretsande ovan stora gallerporten, som tjänar mig till murkvadrant vid mina astrologiska observationer.

Östra sidan frestar mig endast med porten från

rue Soufflot. Därifrån har jag upptäckt min trädgård, ett hav av grönska med jätteplatanernas hänförande granna linjer och i ett blånande fjärran full av hemligheter, då jag ännu icke kände rue de Fleurus, som senare blev mig så kär såsom propylé till ett nytt liv. Där brukar jag kasta en återblick över den tilländalupna banan, som är avbruten av dammen och på detta håll av den lille David med sönderbrutet svärd. En morgon i höstas företedde vattenkonsten skådespelet av en regnbåge, vilket återförde i mina tankar färgeributiken vid rue de Fleurus, där min regnbåge var utspänd som ett tecken på mitt förbund med evighetens Herre (se Inferno). När jag går fram emot terrassens sluttning, har jag att gå förbi statyraden av kvinnor, som varit mer eller mindre drottningar och missdåderskor, och jag stannar vid stora trappan, som vårtiden är krönt av blommande röd hagtorn, en inramning till denna vidsträckta blomstercirkus. Om hösten får jag av granatträden och rosenlagrarna (Nerium), hundraåriga, nästan historiska exemplar, samt solfjäderspalmerna, som kanta de ofantliga chrysanthemumrabatterna, där fjärilar tumla om, turturduvor kuttra och barn skratta, illustrationer till fesagorna.

Och ovan om sykomorerna och Lilla Luxembourgs toppar Saint-Sulpices tvillingtorn, som icke likna några andra och icke ens varandra inbördes.

Norra sidan lämnar tillträde igenom tre portar, men jag begagnar mig endast av två, därför att den tredje vaktas av en soldat. Porten från Odéon bildar en operauvertyr: det antika och enastående hus, vari alla sånggudinnorna hava gjort möte under arka-

derna, stämmer till den solida glädjen hos hjärtan begärliga efter skönhet och vetande. Omedelbarligen inbjuder ungdomskaldernas, Murgers och de Banvilles, vrå till ungdomliga svärmerier, den tjuguårige studentens drömmar.

Medicifontänen, ett ovidianskt poem i vit marmor, som finns i en ny upplaga vid dammen, där korparna stanna stumma inför den unga kärlek, som utan blygsel utvecklar sig för den svarta cyklopens ögon (han har två), det hela omkransat av ungt vinlöv och överskuggat av de vackraste plataner i Frankrike.

Detta är skönt! Det är en fest! En hednisk! Orfeisk! Och sorgfull på samma gång, vemodig likt någon elegi om en kärlek, som skall taga en olycklig vändning för Galatea, vars Acis skall bliva krossad av ett klippblock, slungat av någon Polyfem.

Sista porten, den vid museet, bibehåller det blandade intrycket av gamen, som utan synligt skäl slagit ner på sfinxens huvud, och Heros kyss på Leanders panna, då han skördats av förtidig död genom en olyckshändelse, som det varit lätt att förutsäga. Därefter tar jag ännu en liten landkänning i det jag snuddar förbi museet för samtida mästare, och fördjupar mig i rosengårdsallén med dess tiotusentals rosor.

Detta utgör min morgonpromenad; och genom att välja ingångsport stämmer jag mitt sinnestillstånd efter den tonvidd jag önskar. För återvägen anlitar jag boulevard Saint-Michel och tar sikte på Sainte-Chapelles tornspira, som vägleder mig emellan fåfängans blindskär, utbredda i butiksfönstren och exponerade på trottoarerna i form av glädjeflickor och världens barn. Framkommen till Saint-Michel-torget,

känner jag mig beskyddad av den sublime ärkeängeln, som dödar den gamla ormen: det är icke ödlestjärten som gör att man i detta konstverk har den onde anden upp i dagen, det är ej heller vädurshornen eller de höjda ögonbrynen, utan det är munnen, som icke sluter till i mungiporna, medan läpparna framtill hopknipas för att dölja de fyra framtänderna. Hörntänderna kunna icke gömmas, och det grymma löje, som likasom avsides ger sig luft, avslöjar det odödliga onda, som hångrinar ännu med spjutspetsen i hjärtat.

Tre gånger i mitt liv har jag mött denna mun: hos en skådespelare, en målarinna och eljes ett fruntimmer, och jag har aldrig bedragit mig på den.

Augustinerkajen för mig, sedan jag kastat en blick på Notre-Dame, igenom en allé av böcker och plataner till mynningen av rue Dauphine vid dess sammanflöde med Pont-neuf.

Det är en den mest färgrika öppna plats, och den gör mig glad, så att jag känner lust att slå mig ner på vinhandlarens terrass och där invänta mina dagars slut. En landskapsvrå med de vackraste plataner, Henrik IV, denna inkarnation av Frankrike, naturaliehandlarna, som här intaga de antikvariska bokhandlarnas plats med sina lådor, där man ser fjärilar, snäckor, ädla eller åtminstone gnistrande stenar, vidare alla dessa skyltar i livliga färger, vinbuteljer, grönsaker, och framförallt tanken på att detta är Pont-neuf, Europas vackraste bro med sina masker av skogsgudar, dryader, satyrer, fasttrolla mig vid denna plats, eller kanske det är därför att åtskilliga glada tilldragelser i den tid som gått ha valt denna korsväg till mötesplats och att skratten

ännu svaja i luften, återstudsade från marken och murarna, som skrinlagt deras vågrörelser.

Mynthuset, förnämt, högtidligt och tyst, ett palats så gott som något, slutet i sig självt, inger ej någon aning om det lumpna guldet, som ligger hopat i källarna.

Institutet, som sträcker armarna mot Louvre, liknar en jättes sommarlustslott, så höga som fönstren äro. Och palatset på andra sidan om floden, det är icke en byggnad, det är en hel bergskedja, där en jätte bor, ättelägg av atlantiderna, vilken ännu är försänkt i sömn på det han må samla sina krafter för uppståndelsens dag. Härom aftonen då jag gick förbi palais Mazarin, hade solen gått ned bakom Passys höjder, men dess sista strålar återspeglades i Louvres fönsterrutor; och när jag hunnit ett stycke längre såg jag Tuileriernas fönster glimma upp, det ena efter det andra, ända fram till Floras paviljong. Den magiska verkan därav kom mig att tänka att Frankrikes Barbarossa vaknat upp, att Ludvig den helige firade sin kröningsdag med en galafest, till vilken alla jordens monarker blivit inbjudna i botgörarekåpor och knäböjande fingo servera vid taffeln.

Jag har nu uppnått rue Bonapartes mäktiga flodmynning. Denna ravin bildar avlopp för kvarteren Montparnasse, Luxembourg och delvis Faubourg Saint-Germain. Man måste manövrera skickligt för att tränga in i utloppet, tillspärrat som det är av fotgängare och åkdon, och där fasta marken representeras av en meterbred trottoar. Emellertid är jag icke så rädd för något som för dessa omnibusar förspända med tre vita hästar, därför att jag har skådat dem i drömmar, och för övrigt, dessa vita

hästar erinra kanske om en viss häst som omtalas i Uppenbarelseboken. I synnerhet om aftonen, när de följa på varandra, tre i taget, med den röda lyktan över, inbillar jag mig att de vända huvudena mot mig, se på mig med ondskefulla ögon och tillropa mig: Vänta bara, vi ska nog få fatt i dig.

Med ett ord, det är min circulus vitiosus, som jag genomlöper två gånger om dagen, och mitt liv är infattat i ramen av denna omloppsbana så fullständigt, att om jag någon gång tar mig friheten att slå in en annan väg, råkar jag vilse, som om jag hade förlorat smulor av mitt jag, mina minnen, mina tankar och till och med mina tillgivenhetskänslor.

■

En söndagseftermiddag i november begav jag mig till restaurangen för att äta middag, ensam. Två småbord äro ställda på trottoaren till boulevard S:t Germain, och vid deras sidor stå två gröna krukor med nerier och skuggade av två bastmattor, som bilda en inhägnad. Luften är ljum och stilla, de tända lyktorna belysa en den mest livfulla kinematografiska tavla, då omnibusar, berlinare, droskor hemköra från skogsparkerna helgdagsklädda lustigkurrar, som sjunga, blåsa horn och preja an fotgängarna.

När jag tar itu med soppan, komma mina två vänner, tvenne kattor, och intaga sina vanliga platser på ömse sidor om mig, väntande på kötträtten. Som jag icke har hört min egen röst på flera veckor, håller jag ett litet tal till dem utan att få svar. Dömd till detta stumma och hungriga sällskap därför att jag har undvikit dåligt sällskap, där mitt öra sårades av

gudlöst och plumpt tal, känner jag mig uppstudsig mot en sådan orättvisa. Jag avskyr nämligen djur, kattor som hundar, liksom det är min rättighet att hata djuret i mitt eget inre.

Hur kommer det till, att försynen, som gör sig omak med min uppfostran, alltid förvisar mig till dåligt sällskap, då gott sådant skulle vara mera lämpligt till att förbättra mig genom sitt föredömes makt?

I samma ögonblick kommer en svart pudel med rött halsband och jagar bort mina vänner av kattsläktet, och efter att ha slukat deras byte visar han sin erkänsla genom att väta min stolsfot, varefter den otacksamme cynikern intar en sittande ställning på asfalten och vänder mig ryggen. Ur askan i elden! Att beklaga sig är icke värt, ty det kunde ju hända att i stället svinen komme och hölle mig sällskap, såsom de gjorde med Robert le Diable eller Frans av Assisi. Man får begära så litet av livet. Så litet! och ändå är det för mycket för mig.

En blomsterförsäljerska bjuder ut nejlikor åt mig. Varför just nejlikor, som jag föraktar därför att de likna rått kött och lukta apotek! Till slut tar jag, för att göra henne till viljes, en knippa att betala efter behag, och som ersättningen var drygt tilltagen, belönar gumman mig med ett: Gud välsigne herrn, som har gett mig så vackert handsöl i kväll! Ehuru jag känner till knepet, återklingar välsignelsen länge och angenämt, ty jag har stort behov därav efter så många förbannelser.

Klockan halv åtta kungöra tidningsförsäljarne med nödrop La Presse, och detta är för mig en signal att bryta upp. Om jag sitter kvar för att

kalasa på en dessert till och ett extra glas vin, är jag viss om att bli pinad på ena eller andra sättet, vare sig av en tropp kokotter, som slå sig ner mitt emot mig, eller av kringstrykande gatpojkar, som okväda mig. Helt visst är jag satt på diet, och om jag överskrider tre rätter och halvkvartersflaskan vin, infinner straffet sig. Efter att de första försöken till omåttlighet vid måltiderna sålunda ha blfvit avklippta, vedervågar jag icke mera någon utsvävning och finner mig till sist väl vid att vara satt på halv sold.

Jag reser mig alltså från bordet för att bege mig till rue Bonaparte och därifrån upp till Luxembourg.

Vid hörnet av rue Gozlin köper jag cigarretter; passerar restaurangen Guldfasanen. Vid hörnet av rue de Four hejdar jag mig vid en Kristusbild av en slående naturalism. De andligt sinnades konst har under sina härnadståg mot Zola-litteraturen icke kunnat värja sig mot realismens andar, och med hjälp av denne Beelzebub skall den andre bliva utdriven. Omöjligt att gå förbi dessa bilder utan att betrakta dem, gjorda som de äro efter levande modell och försedda med impressionisternas skrikande färger.

Butiken är stängd, höljd i skuggor, och Frälsaren står där i sin kejserliga tunika, belyst av gatlyktorna, visande sitt blödande hjärta och med törnekronan kring huvudet. Sedan mer än ett år förföljes jag av Frälsaren, som jag icke förstår, och vars hjälp jag ville göra överflödig genom att bära mitt kors själv, om möjligt vore, på grund av en återstod av manlig stolthet, som finner någonting motbjudande i fegheten att kasta sina fel på en oskyldigs skuldror.

Jag har sett den Korsfäste överallt: i leksaksbodarna, hos tavelhandlarna, i boklådorna, i synnerhet å konstutställningarna, på teatern, i litteraturen. Jag har sett honom på mitt örngottsvar, på eldbränderna i kakelugnen, i snön uppe i Sverige och på klipporna vid Normandies kust. Förbereder han sin återkomst eller har han anlänt? Vad vill han?

Här i fönstren på rue Bonaparte är han icke mera den korsfäste; han kommer från sin himmel som segerherre, blänkande av guld och ädelstenar. Har han blivit aristokrat såsom det lägre folket? Är det honom, den »gode tyrannen», som ungdomen drömmer sig, en fridsstiftande, upplyst heros?

Han har kastat sitt kors och återtagit spiran, och i samma stund som hans tempel på Mont de Mars (fordom kallat Mont des Martyres) står färdigt, skall han komma och själv regera världen och stöta från tronen den otrogna vikarien, vilken finner sig bo för trångt i de elva tusen rummen man räknat i infamia Vaticani loca, han som beklagar sig över sin lyxuppfyllda fångenskap och dödar tiden med små utsvävningar på poesiens fält.

Lämnande Frälsaren, blev jag vid ankomsten till Saint-Sulpice-torget förvånad över att kyrkan syntes ofantligt fjärrbelägen. Den har dragit sig undan åtminstone en kilometer, och fontänen i proportion därtill. Har jag förlorat sinnet för avstånds mätande? Strykande längs seminariets murar tycker jag att det aldrig tar slut, så ofantligt förefaller det mig denna afton. Jag använder en halvtimme för att gå denna bit av rue Bonaparte, som annars endast erfordrar fem minuter. Och framför mig trampar en figur, vars gång och skick erinra om någon som jag känner.

Jag påskyndar mina steg, jag springer, men den okände sätter i väg med noga överensstämmande fart, så att jag icke lyckas förkorta det avstånd som skiljer oss åt. Till slut har jag uppnått Luxembourggallerporten. Trädgården, som stänges vid solnedgången, är sänkt i vila och enslighet, med träden nakna och rabatterna skövlade av höstens frost och stormar. Men den luktar gott, den utdunstar en doft av torra blad och färsk mylla. Följande utefter inhägnaden går jag uppför rue de Luxembourg och ser alltjämt framför mig den okände, som börjar intressera mig. Klädd i en pilgrimskåpa som liknar min, men av opalvit färg, samt smärt och mera högväxt än jag, går han framåt när jag gör så, stannar när jag stannar, så att han tyckes beroende av mina rörelser och det ser ut som jag vore hans vägvisare. Men det finns en omständighet som alldeles särskilt tilldrager honom min uppmärksamhet, nämligen att hans kappa fladdrar för en häftig blåst, som jag icke har känning av. För att komma på det klara med saken, tänder jag en cigarrett, och då jag iakttar hur röken stiger rakt upp utan att avvika åt sidan, bestyrkes min övertygelse att det icke blåser. För övrigt röra sig icke träden och buskarna inne i trädgården.

Sedan vi kommit till rue Vavin, viker jag av åt höger, och i samma ögonblick finner jag mig försatt från trottoaren och mitt in i trädgården utan att förstå hur det gått till, eftersom portarna voro stängda.

Framför mig på tjugu stegs avstånd står min följeslagare vänd mot mig, och hans skägglösa, bländvita ansikte utbreder en lysande dunstkrets i form av en ellips, vars medelpunkt intages av den

okände. Efter att ha givit mig ett tecken att följa sig går han bortöver och för sin strålkrans med sig, så att den skumma, kala och smutsiga trädgården blir ljus där han går fram. Och än mer, träden, buskarna, örterna grönska och kläda sig i blom till en utsträckning, som överensstämmer med hans strålglorias räckvidd, men utslockna igen när han hunnit förbi. Jag känner väl igen de stora Cannaväxterna med blad som elefantöron ovanför statygruppen Adam och hans familj, samt listen av Salvia fulgens, eldröda salvior, persiketrädet, rosorna, bananväxten, aloërna, alla mina gamla bekanta och var och en på sin plats. Det enda är att årstiderna tyckas ha hopblandats, så att vårblommorna äro samtidiga med höstblommorna.

Men vad som förvånar mig allra mest är att intet av allt detta förvånar mig, utan att allting förefaller att vara alldeles naturligt och som det skall vara. Sålunda när jag går längs bigården, svajar en bisvärm omkring kuporna och angriper blommorna där bredvid, men på ett så noga utstakat område att insekterna försvinna i samma stund som de flyga in i skuggan och att den belysta delen av en salvia är betäckt med blad och blom under det att den skuggade delen förblir vissnad och svartbränd av rimfrosten.

Under kastanjeträden blir skådespelet hänförande vackert, när under lövverket ett tomt skogsduvebo med ens befinnes upptaget av kuttrande makar.

Slutligen ha vi anlänt till Fleurusporten, då min vägvisare tecknar åt mig att stanna, och inom en sekund är han förflyttad till andra änden av träd-

gården vid Gay Lussacporten, ett avstånd som tyckes mig omätligt, fastän det innefattar endast en halv kilometer, och oaktat avlägsenheten kan jag se den okände omgiven av sin ovala ljusrand. Utan att framföra ett ord tillsäger han mig med små rörelser på munnens muskler att närma mig. Jag tror mig fatta hans avsikt i det jag tillryggalägger den ändlösa allén, hippodromen som jag känner väl till sedan åratal, begränsad i fjärran av Pantheons kors, som tecknar sig i blodröd färg på den svarta himmelen.

Korsets väg, och kanske de fjorton stationerna, om jag icke tager miste. Innan jag börjar, gör jag tecken att jag vill tala, fråga, få upplysning; och min vägvisare svarar med en böjning på huvudet, att han är beredd höra vad jag har att andraga.

I samma ögonblick ändrar den okände plats utan att låta förnimma minsta rörelse eller prassel; det enda jag märker är att han, då han hinner mig närmare, sprider en balsamisk doft, som kommer mitt hjärta och mina lungor att svälla samt inger mig mod att våga dusten.

Och jag börjar mitt förhör.

— Det är du som förföljer mig sedan tvenne år; vad åstundar du av mig?

Utan att öppna munnen svarar den okände mig med ett slags småleende fullt av övermänsklig godhet, överseende och urbanitet:

— Varför frågar du mig, eftersom du känner svaret själv?

Och likasom inom mig hör jag en röst återklinga:

— Jag åstundar att lyfta dig till ett högre liv och draga dig ur smutsen!

— Född som jag är ur smutsen, skapad för det låga, livnärande mig av dyn, huru varda befriad från grovheten annat än genom döden? Tag då mitt liv! — Du vill icke! Det skall alltså vara de pålagda straffen som utgöra medlen till uppfostran. Men jag försäkrar dig, att förödmjukelserna göra mig högmodig, att försakandet av livets små njutningar alstrar begärelse, fastan framkallar frosseri, som icke är min hemsynd, kyskheten skärper köttets begärelse, den påtvungna ensamheten alstrar kärlek till världen och dess osunda nöjen, fattigdom föder girighet, och det dåliga sällskap, till vilket jag blivit hänvisad, inger mig människoförakt och insmyger hos mig en misstanke om att rättvisan handhaves illa. Ja i vissa ögonblick förefaller det som Försynen vore klent underrättad av sina satraper, åt vilka den anförtrott regeringen över människovärlden; att dess prefekter och underprefekter göra sig skyldiga till underslev, förfalskningar, ogrundade angivelser. Så har det hänt mig att jag blivit straffad där andra ha syndat; och rättegångar ha hållits, vid vilka jag icke blott var oskyldig utan därtill försvarare av billigheten och anklagare av brottet, och likväl har straffet drabbat mig under det att den brottslige har triumferat. Tillstäd en öppen fråga rakt på sak: hava månne kvinnor antagits till medregenter? ty det nuvarande styrelsesättet synes mig vara så retsamt, småaktigt, orättvist, ja orättvist! Är det icke så, att varje gång som jag fört en rättvis och lagenlig saks talan gent emot en kvinna, har hon, hur gemen hon än må ha varit, blivit frikänd och jag dömd! Du vill icke svara! Och då fordrar du av mig att jag skall älska de brottsliga, själamördarna, de som förgifta sinnet

och förfalska sanningen, menedarna! Nej, tusen gånger nej! »Evige, skulle jag icke hata dem som hata dig? Skulle jag icke fasa för dem som uppresa sig mot dig? Jag hatar dem i grund: jag håller dem för mina fiender.» Så talar psalmisten, och jag tillägger: jag hatar de onda så som jag hatar mig själv! Och min bön blir denna: Straffa, o Herre, dem som förfölja mig med lögner och vrångheter, såsom du har straffat mig när jag varit vrång och lögnaktig! Har jag nu hädat, har jag skymfat den Evige, Jesu Kristi fader, Gamla och Nya testamentets Gud? Fordomtima lyssnade han till de dödliges inkast och tillät de anklagade att försvara sig. Hör blott hur Moses formade sitt försvarstal inför Herren, när israeliterna fått avsmak för mannan: »Vi bekymrar du din tjänare? Och vi finner jag icke nåd för dina ögon, att du så lägger på mig allt folkets tunga? Haver nu jag allt detta folket avlat eller fött, att du må säga till mig: Bär dem på dina armar, såsom en amma bär ett dibarn, in uti det landet, som du deras fäder tillsvurit haver? Var skulle jag nu taga kött att giva åt allt detta folket? Ty de gråta för mig, sägande: Giv oss kött till att äta. Jag förmår icke allena bära allt detta folket, ty det är mig för tungt.» Är detta icke frispråkighet av en dödlig? Är det ens tillbörligt, detta tal av en vredgad tjänare? Och tänk ändå, att hans Herre slår icke med åskviggen den upproriske, utan tar skäl och avlyfter hans börda, i det han utväljer sjuttio anförare till att med Moses dela folkets tunga. Den Eviges sätt att bönhöra folket då det anropade om kött att äta, är endast en smula försmädligt, liksom en godmodig faders,

som fogar sig efter sina oförståndiga barns önskningar: »Därföre skall Herren giva er kött, att I äten: Icke i en dag, icke i två, icke i fem, icke i tio, icke i tjugu dagar; utan en månad långt, tills det skall gå eder ut av näsorna och varda eder en vämjelse.» Detta är en Gud efter mitt ideal, och han är densamma som Job åkallar: »O, att det vore människan tillstatt att orda med Gud, så som en man gör med sin förtrogne vän!» Men utan att avvakta detta tillstånd tager den olycksslagne sig friheten att begära förklaringar av Herren angående den dåliga behandling, för vilken han blivit utsatt. »Jag skall säga till Gud: Fördöm mig icke; visa mig varför du gått till rätta mot mig. Kan det täckas dig att nedtrycka mig, att förkasta dina händers verk och gynna de ondskefulles avsikter?» Detta är ju förebråelser och beskyllningar, som den gode Guden tager emot utan groll, och på vilka han svarar utan att betjäna sig av åskan. Var finnes han, Himla-Fadern, som godsint kunde le åt barnens dårskaper och förlåta efter att hava straffat? Var döljer han sig, husbonden som höll huset i gott skick och övervakade uppsyningsmännen för att hindra orättvisor? Har han blivit avsatt av Sonen, idealisten som icke befattar sig med världsliga ting? Eller överlämnade han oss åt denna världens furste som kallas Satan, när han slungade sin förbannelse över jorden efter de första människornas fall?

Under detta mitt osammanhängande försvarstal betraktade den okände mig med samma överseende smålöje utan att röja någon otålighet, men när jag hunnit till slutet, var han försvunnen, efterlämnande omkring mig en kvävande atmosfär av koloxid, och

jag fann mig stående ensam på den skumma, smutsiga, höstruskiga rue Medicis.

Under det jag gick utför boulevard Saint-Michel harmades jag på mig själv därför att jag försummat tillfället att säga ut allt. Jag hade många pilar kvar i kogret, om blott den okände hade värdigats svara eller rikta en anklagelse mot mig.

Men i samma stund som nu människohopen trängdes omkring mig i gaslyktornas starka sken och de utställda handelsvarornas alla realiteter åter påminna mig om livet med hela dess litenhet, ter sig scenen i trädgården som ett underverk, och jag hastar förskräckt till min bostad, där meditationer försänka mig i en avgrund av tvivel och ångest.

Någonting tilldrager sig ute i världen, och människorna vänta på något nytt, som låtit sig skymtvis skönjas. Det är Medeltiden, trons och troslärans tidsålder, som åter är i annalkande uti Frankrike, sedan den inletts genom överändakastandet av ett kejsardöme och en miniatyr-Augustus, alldeles som vid romarväldets förfall och barbarernas invasioner, och man har sett Paris-Roma stå i lågor och goterna låta kröna sig i Kapitolium-Versailles. De stora hedningarna Taine och Renan hava nedstigit till förintelsen och tagit med sig sin skepticism; men Jeanne d'Arc har väckts till liv igen. De kristna förföljas, deras processioner skingras av gendarmer, medan Saturnalier firas på karnevalsdagarna och utbreda sina skamligheter på öppen gata under hägn av polisen och med penninganslag av regeringen, som till tröst åt de missnöjda bjuder c i r c e n s e s med eller utan vilda djurs fällande genom gladiatorer. Panem et circenses, (dyrt) bröd och cirkusspel! Allt är falt för

pengar; heder, samvete, fädernesland, kärlek, rättskipning, i sanning bevisande och regelrätta symptom till upplösningsprocess hos ett samhälle, där ordet och saken dygd sedan trettio år varit lysta i bann.

Det är ju medeltid, primitivkvinnans dräkt och hår. De unga männen kläda sig i munkåpa, klippa håret med tonsur och drömma om klosterliv; skriva legender och uppföra mirakelspel, måla madonnor och skulptera Kristusbilder, hämtande ingivelse av mystiken hos den magiker, som förhäxar dem med Tristan och Isolde, Parsifal och Graal. Korstågen börja på nytt, mot turkar och mot judar; antisemiterna och filhellenerna sörja för den saken. Magien och alkemien ha redan innästlat sig, och man väntar på det första bevisliga fall av förgöring för att resa bålet såsom påföljd av häxeriprocesserna. Medeltid! Vallfärderna till Lourdes, Tilly-sur-Seine, rue Jean Goujon! Och själva himmelen ger tecken åt den förslöade världen att hålla sig färdig; Herren talar genom skydrag, cykloner, översvämningar, åskslag.

Medeltid är spetälskan, som uppträder på nytt, och mot vilken Paris' och Berlins läkare nyss slutit förbund.

Den vackra medeltiden, då människorna förstodo att njuta och lida, då styrkan och kärleken, skönheten i färg, i linjespel och harmonier uppenbarade sig för sista gången innan den dränktes och nedsablades genom den hedendomens renässans som kallas protestantismen.

•

Aftonen är inne, och jag brinner av åtrå att förnya mötet med den okände, väl förberedd som jag nu

är att tillstå allt och försvara mig innan jag blir dömd.

Efter att ha intagit min trista middag går jag alltså Calvarievägen uppför rue Bonaparte. Aldrig har denna gata synts mig så ofantlig som nu i afton, och butikfönstren gapa som avgrunder, där Kristus uppträder i mångfaldig skepnad, än marterad, än triumferande. Och jag går och går, medan svetten rinner i stora droppar och stövelsulorna bränna mot fötterna, utan att jag ändå kommer ett steg framåt. Är jag Ahasverus, som har nekat Frälsaren en dryck vatten, och nu, när jag önskar att följa honom och efterlikna honom, är oförmögen att nalkas honom?

Slutligen och utan att själv veta huru, befinner jag mig framför Fleurusporten och nästa ögonblick inne i trädgården, som ligger där mörk, fuktig och tyst. Strax sätter en vindstöt trädens benrangel i dallring, och den okände intager ställning snarare än han nalkas, i sitt hölje av ljus och sommar.

Med samma småleende som förra gången tecknar han åt mig en inbjudan att tala.

Och jag talar!

— Vad åstundar du av mig, och varför plågar du mig med din Kristus? Härom dagen satte du mig i handen på ett alltför omisskännligt sätt Om Kristi efterföljelse, och jag läste den som i min ungdom, då jag lärde mig förakta världen. Hur kan jag ha rätt att förakta den Eviges skapelse och den sköna jorden? Och vart har din vishet fört mig? Jo, till att försumma mina angelägenheter ända därhän, att jag har blivit en börda för mina medmänniskor, att jag har slutat som tiggare. Denna bok, som förbjuder vänskap, som bannlyser umgänget med

världen, som kräver ensamhet och försakelse, är skriven för en munk, och jag har icke rätt att ge mig till munk och äventyra att låta mina barn förgås av brist. Märk, vart kärleken till ensamt leverne har fört mig! Å ena sidan påbjuder du eremitliv, och så snart jag drar mig tillbaka från världen, angripes jag av galenskapens demoner, mina affärer råka i oordning, och i min isolering äger jag icke längre någon vän att begära hjälp av. Å andra sidan så snart som jag uppsöker människor, träffar jag på de värsta, vilka plåga mig med sitt högmod och det i mån av min ödmjukhet, ty jag är ödmjuk och behandlar alla som likar ända tills de trampa mig under sina fötter, då jag beter mig som masken, vilken reser huvudet men icke förmår bitas. Vad åstundar du då av mig? Att få martera mig till vad pris som helst, vare sig jag gör din vilja eller föraktar den! Vill du göra mig till profet? Det är alltför stor ära för mig, och jag saknar kallelsen. För övrigt kan jag ej anlägga hållning som sådan, emedan alla profeter som jag känt ha till slut avslöjats som halvt charlatan er, halvt tokiga sällar, och deras profetior alltid ha klickat. Och än mera, om du har förbehållit en kallelse åt mig, borde jag ha blivit begåvad med utkorelsens nåd, så att jag frigjorts från alla fördärvliga passioner, som äro förnedrande för en predikare; min levnadsbana borde från början ha understötts, i stället för att jag nu nedsmutsats av fattigdom, som försämrar karaktären och binder ens händer. Det är väl sant, och jag medgiver det, att världsföraktet har fört mig till att förakta mig själv och vanställa mitt rykte genom att missakta äran, och jag tillstår att jag vårdat mig illa om min person, men det har varit

på grund av mitt bättre jags överlägsenhet, då det satte sig över det orena fodral vari du instoppat min odödliga själ. Alltifrån barndomsåren har jag älskat renhet och dygd, ja det har jag. Och likafullt har min levnad släpat sig fram i osnygghet och laster, så att jag ofta får för mig att synderna pålagts såsom straff och i avsikt att alstra varaktig avsmak för själva livet. Varför har du dömt mig till otacksamhet, som jag avskyr mest av alla laster? För mig som av naturen är erkännsam, har du lagt snaror för att bringa mig till nödtvånget att stanna i förbindelse till den första bäste. Sålunda har jag blivit invecklad i beroende och slaveri; enär välgörarne till gengäld begära ens tankar, ens önskningar, tycken och tillgivenhetskänslor, med ett ord hela ens själ, har jag alltid blivit tvungen att draga mig tillbaka skuldsatt och otacksam för att rädda min individualitet och min mänskliga värdighet, tvungen att slita de band som hotade att strypa min odödliga själ. Och det med en tjuvs själskval och samvetsagg, då han går sin väg med andras egendom.

Och nu när jag börjar ansa om min själ efter påbuden i Kristi efterföljelse, är det billigt att fordra av en människa att hon skall taga Gud själv till mönster och inbilla sig vara i stånd till att förvärva sig den Fullkomliges fullkomlighet? Detta är att inblåsa storhetsvansinne hos henne. Men om hon nu genom omöjligheten i att efterlikna Frälsaren kommer till insikt om det orimliga i sina syften, nedsjunker hon i förtvivlan och slutar med att söka tröst i uppfyllelsen av sina världsliga plikter och i intellektuella njutningar. Om denna världens visdom är värd förakt, varför låter du oss uppfostras i skolor, där man får

stryk för att lära sig vörda de lärda stormännen, lovprisa litteraturens, konsternas och vetenskapens heroer? Nej, att efterlikna den Evige är gudlöst, och ve den som tilltror sig förmågan därtill. Då är det mera blygsamt att förbliva människa och söka forma sig efter de bäste bland de syndiga dödlige, än drömma om att bliva gudarnes like. I så fall syndar man åtminstone icke genom högmod, som är dödssynden. Jesu Kristi efterföljelse gör mig till en skrymtare. Ty i det jag undertrycker mitt hat till de onda, lär jag mig att hysa överseende med ondskan och därigenom mot mig själv, under det att jag i djupet av mitt hjärta bevarar min rättmätiga indignation. Att återgälda ont med gott är att uppmuntra lasten, högmodet; och apostlarna ha lärt mig att man bör inbördes rätta varandras fel, och jag försäkrar att mina medmänniskor aldrig ha skonat mig.

Noga taget har jag genom att välja korsets kungsväg insnärjt mig i teologiens törnhäckar så att tvivel, förskräckligare än någonsin, fått makt med mitt sinne, och rent av viskat i mitt öra att all olycka, alla orättvisor, hela frälsningsverket är endast en ofantlig prövning, som man måste tappert stå emot. I somliga ögonblick tror jag att Swedenborg med sina fasaväckande Helveten icke är något annat än ett eld- och vattenprov som man måste gå igenom, och fastän jag står i en tacksamhetsskuld, som aldrig kan gäldas, till denne profet, som har räddat mig från vansinne, känner jag om igen uppstå i mitt hjärta en brännande åstundan att rata honom, trotsa honom såsom varande en ondskans ande, vilken vurmar på att uppsluka min själ för att göra mig till sin slav efter att ha drivit mig till förtvivlan och självmord.

Ja, han har smugit sig emellan mig och min Gud, vars plats han har velat intaga. Det är han som kuvar mig genom nattens förfäran och hotar mig med vansinne. Må vara att han fullbordat sitt värv att återföra mig till Herren och att jag böjer mig för den Evige! Må vara att hans Helveten endast äro en fågelskrämma, jag tar emot dem som sådana, men jag tror icke längre på dem, och jag har icke rätt att tro på dem utan att förolämpa den gode Guden, som fordrar att vi skola förlåta, emedan han själv kan förlåta. Om olyckan och bedrövelserna som drabba mig icke äro straff, så äro de inträdesprov. Jag är hågad uttolka dem på det viset, och Kristus må vara mönstret eftersom han har lidit mycket, ehuru jag icke begriper vad så mycket lidande skall tjäna till, om det ej skall bilda en förgrund för att höja verkan av den kommande sällheten. Jag har talat ut! Giv mig nu svar!

Men den okände, som hade hört på med beundransvärt tålamod, svarade endast med en min av milt gäckeri och försvann, lämnande mig allena i en atmosfär som stank av fenol.

Försatt ut på gatan blir jag efter vanan ursinnig över att ha glömt mina bästa argument, som alltid dyka upp när det är för sent, och nu upprullar sig ett helt långt tal, under det att hjärtat sväller och modet reser sig på nytt. Den fruktansvärde och deltagande okände hade ju i alla fall lyssnat till mig utan att krossa mig. Han har alltså värdigats höra skäl, och han skall nu begrunda den orättvisa, som jag varit offer för. Kanske har jag rent av lyckats övertyga honom, eftersom han stod kvar där och icke gav något svar.

Och den gamla inbillningen att jag är Job insmyger sig i mitt sinne. Jag har ju verkligen förlorat mina ägodelar, man har tagit mina lösören och böcker, existensmedel, hustru och barn, jagad från det ena landet till det andra har jag dömts till ensligt leverne i öknen. Är det jag som har skrivit dessa lamentationer, eller är det Job? »Mina närskylda hava övergivit mig, och mina vänner hava förgätit mig. Min hustru stygges vid min ande, och mina böner nå ej min moders söner. Förakta mig också de små barnen. Han haver gjort mig till ett ordspråk bland folken, och jag har blivit ett strängaspel för dem. Jag träffar endast belackare, och mitt öga står vaket hela natten under det de stinga min själ. Min hud brister och upplöses. När jag säger: Bädden skall giva mig tröst och borttaga något av min plåga, då förskräcker du mig med drömmar och oroar mig med syner.»

Det träffar avgjort in på mig: sprickorna i huden, drömmarna och visionerna, allt sammanstämmer. Men därtill kommer ett överskott å min räkning: jag har utstått de ytterligaste kval, då omständigheter, som styrts av makterna, inklämde mig för att nödga mig svika en mans enklaste plikter: att underhålla sina barn. Job drar sig ur spelet med bibehållen ära, för mig gick allt förlorat, till och med äran, och ändock övervann jag frestelsen till självmord, jag ägde mod att leva vanärad.

Allt sammanlagt är jag icke så förkastlig ändå, och om jag ej är värdig nåden, kan jag njuta gott av barmhärtigheten. I tjugufem år har jag gjort tjänst som bödel och slutligen visat mig vara en

duktig sådan genom att avrätta mig själv inför allmänheten, som har hälsat denna min akt av självkännedom med samfällt bifall.

Om jag i de motgångar och skeppsbrott, som träffat mig på måfå, icke har kunnat finna godhet, utan illvilja, är jag sämre än den Eviges otadlige tjänare? Kärleken, godheten visar sig hos oss dödlige genom hängivna och hjärtevarma handlingar och ord, och en god fader uppfostrar sina barn med ömhet och icke med de mest raffinerade grymheter!

Vad jag var tafatt som glömde säga allt detta till den okände. Men nästa gång skall jag taga igen skadan.

*

Under tre månader söker jag förgäves att inleda personliga förbindelser med Swedenborgska sällskapet i Paris. I en hel vecka går jag varje morgon upp till Pantheon för att uppnå rue Thouin, där den svenske profetens kapell och bibliotek äro belägna. Till slut träffar jag på någon som upplyser om att bibliotekarien tar emot endast om eftermiddagarna, just den tid då jag vill vara ensam med mina tankar och är alltför trött för att göra några promenader. Likafullt gör jag gång på gång försök att komma fram till rue Thouin. Första tillfället kände jag mig vid utgåendet obehagligt nedtryckt, och vid änden av Saint-Michel-bron urartade denna känsla till en ångest, som tvang mig att återvända hem. En annan gång är det söndag och man skall hålla gudstjänst. Jag kommer en timme för tidigt, och mina krafter förslå ej att tillbringa en timme på gatan. Tredje gången finner jag stenläggningen upp-

riven på rue Thouin och arbetare spärrande vägen med sina ställningar och redskap. Då tänker jag att det icke tör vara Swedenborg som skall leda mig in på den goda vägen, och under intrycket av denna aning återvänder jag. Vid hemkomsten faller det mig in att jag låtit bedraga mig av Swedenborgs osynliga fiender och att jag bör bekämpa dem. Sista försöket företages i vagn. Denna gång är gatan barrikaderad likasom för att uttryckligen mota mina avsikter. Jag stiger ur vagnen, klättrar över hindren, men när jag hinner fram till Swedenborgshusets port, befinnas trottoaren och trappan vara borttagna. Trots allt tar jag mig fram till ingången, drar i klockströngen och... får av en okänd veta att bibliotekarien är sjuk.

Det är med ett slags lisa i själen som jag vänder ryggen åt det dystra och torftiga kapellet med sina skumma rutor, som äro nersolkade av regn och damm. Det hade alltid frånstött mig, detta hus i sträng, barbarisk, svårmodig metodiststil, där bristen på skönhet påminde mig om Nordens protestantism, och det var först efter allvarsamma strider mot mitt högmod som jag bekvämade mig till att söka inträde där. En fromhetsplikt mot Swedenborg, ingenting annat. Då jag vände om med lätt hjärta, varseblev jag på trottoaren en förtent järnbit formad som ett klöverblad, och av vidskepelse tar jag upp den. Och genast väckes ett minne till liv. När jag nämligen året förut, den 2 november i det förskräckliga året 1896, en morgon promenerade i Klam i Österrike, gick solen upp bakom en molnvägg i form av en båge med klöverformade ytterlinjer, omgiven av blå och vita strålar. Och dessa moln

liknade mitt förtenta järnbleck så som två vattendroppar likna varandra; min dagbok, vari avritningen finnes kvar, kan väl bestyrka detta faktum.

Vad skall detta beteckna? Treenigheten, det är tydligt. Än sedan? —

Jag lämnar rue Thouin, glad i hågen som en skolgosse som har sluppit ifrån en mycket svår läxa därför att läraren blivit sjuk. Och när jag går förbi Pantheon, finner jag templet öppet, stora porten på vid gavel och det på ett utmanande sätt, som ropade till mig: stig in bara. I själva verket har jag oaktat mina långvariga uppehåll i Paris aldrig besökt denna kyrka, huvudsakligen därför att man hade berättat mig lögner om väggmålningarna och försäkrat att de behandlade ämnen ur samtidens historia, som jag har avsmak för. Man tänke sig min hänryckning, då jag träder in där och tar emot en ljusdusch, fallande från mittvalvet samt finner mig mitt i en gyllene legend, Frankrikes heliga historia, som slutar strax före protestantismen. Den flertydiga inskriften utanpå: Aux grands hommes hade alltså bedragit mig. Obetydligt med kungar, ännu mindre med generaler och icke en deputerad; jag andas åter. Däremot: Saint-Denis, den heliga Genoveva, Ludvig den helige, Sainte Jeanne (d'Arc). Aldrig hade jag kunnat tro att republiken var till den grad katolsk. Fattas bara altaret, tabernaklet, och i stället för den Korsfäste och himlamodern är något slags världsligt fruntimmers bild rest här av kvinnodyrkan; dock jag tröstar mig med tanken att denna ryktbarhet skall till slut hamna nere i kloakerna liksom så många andra och mer ärorika. Det är vackert och ljuvligt att gå omkring i detta tempel, invigt åt

heligheten, men på samma gång bedrövligt att skåda hur man halshugger de dygdiga och välgörande.

Måste man icke för den gode Gudens heders skull föreställa sig, att alla dessa fall av dålig behandling, som kommit de rättfärdige och barmhärtige till del, endast äro låtsade åtgärder och att, huru föga uppmuntrande än dygdens väg må visa sig, den dock leder till en god ändpunkt, som är fördold för vår uppfattning? Annars skulle dessa schavottens och bålets helveten, som äro förbehållna åt helgonen inför triumferande bödlar, föra oss in på hädiska tankar om godheten hos den högste domaren, som tyckes hata och förfölja heligheten i jordlivet för att belöna den i en högre värld, så att »de som så med tårar skola uppskära med glädje».

Emellertid kastar jag vid utträdet ur kyrkan en blick åt rue Thouin till och blir förvånad över att vägen till Swedenborg har fört mig till den heliga Genovevas tempel. Swedenborg, min vägvisare och profet, har hindrat mig att gå till sitt blygsamma kapell, månn tro han då har jävat sig själv och numera blivit bättre underrättad, så att han gett sig till katolik? Under studiet av den svenska siarens arbeten har det slagit mig hur han ställer sig som motståndare till Luther, som prisade tron ensamt, och i själva verket är Swedenborg mera katolsk än han har velat giva sig utseende av, då han har predikat tron och gärningarna, alldeles som romerska kyrkan.

Om det förhåller sig så, då bekämpar han sig själv, och jag hans adept skall bli söndermald mellan städet och hammaren.

*

En afton efter en av samvetsagg och tvekan uppfylld dag begav jag mig efter att ha intagit mitt ensliga middagsmål till trädgården, vilken lockar mig till sig som ett Getsemane, där okända lidanden vänta mig. Jag har en förkänning av kvalen och kan icke fly undan, jag åtrår dem snart sagt liksom den sårade önskar undergå en grym operation, som skall medföra tillfrisknande eller döden.

Anländ till Fleurusporten finner jag mig genast inne på rännarbanan, som i fjärran begränsas av Pantheon och korset. För två år sedan betecknade detta tempel för mitt världsliga sinne den ära som ägnas »åt store män», nu uttolkar jag detta med: åt martyrer och de lidanden de undergått; så har min synpunkt förändrats.

Den okändes frånvaro gör mig orolig och jag erfar bröstbeklämning. Ensam och redo till fejd känner jag mig avmattas av brist på synlig motståndare. Att kämpa mot vålnader, skuggor, det är värre än drakar och lejon! Förskräckelse grep mig, och driven av den räddes mod går jag framåt med fasta steg mellan platanerna på den slippriga marken. En instängd lukt av smutsig kabeljo blandad med tjära och talg kväver mig, jag hör vågors skvalpande mot fartygsskrov och en kaj; jag införes på gården till en gul tegelbyggnad, jag stiger uppför trappor, går igenom omätligt stora salar och tallösa gallerier mellan montrer och glasskåp fulla med uppstoppade eller i burkar konserverade djur. Slutligen inbjuder mig en öppen dörr till en sal av sällsamt utseende, skum och klent upplyst av ljusfläckar, som reflekteras av en mängd mynt och medaljer, utställda i sina välordnade montrer. Jag stannar framför en glastäckt

låda nära ett fönster, och bland guld- och silvermedaljerna drages min blick till en av annan metall, dunkel som bly. Det är min bild, en brottslings och ärelystens typ med ihåliga kinder, håren på ända och hatfull mun. Och medaljens frånsida bär devisen: »Sanningen är alltid oförsynt». O, sanningen, så fördold för de dödlige, och som jag var nog övermodig att tro mig hava avslöjat då jag hånade den heliga nattvarden, vars under jag numera bekänner. Ett gudlöst minnesmärke, rest åt gudlöshetens vanheder av hädiska vänner! Det är sant att jag alltid har skämts för detta förhärligande av brutaliteten och ej brytt mig om att bevara detta minnestecken, att jag har kastat det åt barnen att leka med, och att det har förkommit utan saknad från min sida. Likaledes ville ett ödesdigert »sammanträffande», att konstnären som gjorde medaljen blev sinnesrubbad strax därefter, sedan han bedragit sin förlagsman och begått förfalskningar. O, denna skam! som icke kan utplånas, utan för alltid är hugfäst, eftersom lagen bjuder att detta anklagelsedokument skall förvaras i statens museer. Där ser man äran. Vad har jag att beklaga mig över, då Försynen har skänkt uppfyllelse åt en vanhelgande bön, som jag riktade till den i min ungdom. Det var omkring mitt femtonde år; trött på de gagnlösa striderna mot det unga köttet, som pockade på passionernas tillfredsställande, utmattad av de religiösa konflikter, som härjade min själ, vilken var lysten efter att få veta tillvarons gåta, i en omgivning av fromlande människor, som pinade mig under förevändning att vilja böja min själ mot kärleken till det gudomliga, yttrade jag oförbehållsamt följande ord till en gammal väninna,

som hade moraliserat ihjäl mig: Jag slungar moralen, bara jag kan bli en stor talang, som allmänt beundras! — Längre fram styrktes jag i min mening av Thomas Henry Buckle, som lärde oss att moralen är ett intet, eftersom den icke utvecklar sig, och att intelligensen är allt. Sedermera vid tjugu års ålder lärde jag av Taine att ont och gott äro två indifferenta saker med inneboende omedvetna och ansvarslösa egenskaper liksom syrans aciditet och alkaliteten hos ett alkali. Och denna fras, som greps i flykten och utarbetades av Georg Brandes, trycker sin prägel av immoralitet på den skandinaviska litteraturen. En sofism, det vill säga en klen syllogism som skjutit bom, förför en generation av fritt tänkande människor! En sådan svaghet! Ty vid analyserandet av Buckles epigram: moralen utvecklar sig icke, alltså är den indifferent, upptäcker man lätt nog att slutsatsen bättre skulle kunna dragas sålunda: moralen, som förbliver orubbligen densamma, bevisar därigenom sitt gudomliga och eviga ursprung.

När min önskan äntligen bönhörts, var jag den erkända beundrade talangen och den mest föraktade bland alla de människor, som under detta århundrade fötts i mitt land. Bannlyst från de bättre kretsarna, missaktad av den ringaste bland de ringe, förnekad av mina vänner, mottagande mina beundrares besök om natten eller i smyg! Ja, alla böja sig inför moralen, och en minoritet bockar sig för talangen, något som ger oss åtskilligt att tänka på angående moralens väsende! Och än värre är medaljens frånsida! Sanningen! Liksom jag aldrig skulle ha givit mig lögnen i våld, oaktat mitt an-

seende för att vara mera sannfärdig, mera uppriktig än andra. Jag dröjer icke vid barndomens små lögner, emedan de betyda så litet, framgångna som de voro mestadels ur rädslan eller oförmågan att skilja verkligheten från inbillningarna och emedan de motvägdes av obilligt pålagda bestraffningar, grundade på kamraters falska anklagelser. Men det finnes andra, mera allvarsamma på grund av de fördärvliga följder som det dåliga föredömet och urskuldandet av en svår försyndelse medför. Det är den osanna framställningen i min självbiografi »Tjänstekvinnans son» i avseende på pubertetens brytningskris. Då jag skrev denna ynglingabekännelse, tycks det som om dåtidens liberalistiska anda förlett mig att måla med alltför ljusa färger i det ursäktliga syftemålet att från fruktan befria unga män som hemfallit åt brådmogen last.

Då jag nått till slutet av dessa bittra reflexioner, krymper myntkabinettet ihop, medaljen drar sig undan i ett fjärran och förminskas till en blyknapps storlek. Och jag ser mig i en vindskammare på landet vid stranden av Mälaren, i ett inackorderingshem för gossar hos en klockare, år 1861. Barn födda i olagliga förbindelser, barn av föräldrar som rymt ur riket, illa uppfostrade barn, som varit till hinders i allt för talrika familjer, leva här tillsammans, hopkörda i ett vindsrum, utan tillsyn, delande säng två och två, tyranniserande varandra och misshandlande varandra för att hämnas på livet som är så grymt. En hungrig hjord av små missdådare, illa klädda och illa närda, en skräck för bönderna och i synnerhet för trädgårdsmästarna. Alltnog, den

äldste i bandet spelar förförarens roll, och lasten nästlar in sig i den unga samlingen...

Fallet, javäl, fallet åtföljes omedelbarligen av samvetskval, och jag ser mig i nattdräkt sittande vid bordet med bönboken framför mig, vid det svaga skenet av sommardaggryningen. Skamkänsla och samvetskval, oaktat fullständig obekantskap med syndens natur. Oskyldig därför att jag var omedveten, och ändå brottslig. Förförd och sedan förförare, ånger och återfall, tvivel på sannfärdigheten av det anklagande samvetet! Tvivel på att en Gud är nådig, som lägger ut de förskräckligaste frestelser för en ovetande, ett barn, som mottager såsom en av naturen hjärtligt gärna erbjuden njutning vad som den gudomliga lagen straffar med döden. Utan skuld inför sig själv och likväl pinad av samvetsbetänkligheter, som jaga den olycklige mot religionen, vilken icke förlåter eller tröstar, i det den dömer till vanvett och helvetet — den oskyldige stackarn, offret som saknar kraft att stå emot i ojämn strid med den allsmäktiga naturen. Emellertid är den infernaliska kolelden tänd för att brinna ända till graven, vare sig den lågar i ensamhet under askan eller hämtar näring av de brännbara ämnena hos en kvinna. Försöker man släcka ut denna eld genom återhållsamhet, så skall man se passionen taga perversa vägar och dygden bliva bestraffad på ett oväntat sätt. Pröva på att begjuta det antända bålet med petroleum, så får du en föreställning om den tillåtliga kärleken!

Sannerligen, kommer en gosse och nu frågar mig, femtioåringen: vad skall man göra? så äger

jag blott ett svar efter så många erfarenhetsrön och så många diskussioner, och det är följande:

— Jag vet det icke!

Och uppsökte mig en ung man för att tillspörja mig om vilket som vore att föredraga: förbli ogift eller ingå äktenskap, skulle jag svara: Det beror på tycke och smak: om ni föredrar ungkarlens helvete, så välj det; tycker ni mera om det äktenskapliga helvetet, så träd in i detta. För min del föredrar jag Gehenna vid sidan av en maka, därför att det har i följe ett paradis, som visserligen är konstgjort, men hänryckande, och i vilket det finnes minnen från den gyllene åldern: nämligen barnet.

Jag skulle vilja anklaga mig såsom ungdomens förförare, men kan det ej, då syftet med min bekännelse var att frigöra de unga från fruktan. Frigörelse, det var lösen för den skandinaviska litteraturen hela 1880-talet. Jag frigjorde kvinnorna, med den påföljd att familjekvinnorna blevo de prostituerades likar och vände sig mot sin frigörare för att slå honom med sina brutna kedjor. Jag har frigjort de elända och de förtryckta så att samhället finner sig styrt av de värsta förtryckare, vilka ha kommit till makten. Jag har velat befria ungdomen från samvetskval och galenskap, och ungdomen som sjunkit i laster och brott anklagar mig för att vara en Catilina, och fäder och mödrar ha satt mig på Index! Följaktligen skall man låta bli att frigöra, enär livet är en straffarbetsanstalt, vilket jag var okunnig om och vilket ursäktar mig inför mig själv, då jag har handlat på god tro och av gott uppsåt, åtrående att följa Frälsarens föredöme, vilken frikände äkten-

skapsbryterskan och rövaren. Det enda är, och däri ligger huvudpunkten, att jag har förnekat de gräsliga samvetskval, som beledsagat en gosses fall, och detta är mea culpa, som kommer mig att rodna inför medaljens inskrift, vilken jag icke själv har styrt om.

Till min son skulle jag vilja säga: försök att förbli kysk, och i alla händelser undvik dåliga kvinnor, ty de förgifta dig för hela livet och äro besatta olycksvarelser, vilkas onda andar överflyttas på en ren själ, och det är orsaken varför dessa kvinnor, som man tillåter existera därför att de faktiskt finnas, utgöra frestelser, som en ung man bör räkna sig till ära att kunna motstå. Och en sak till, min son, fall icke för en gift kvinnas frestelser, om hon ock eggar din manliga fåfänga genom att kalla dig Josef! Hedern tillhör icke Potifars hustru, utan Josef, vars hederstitel övergår på den man som hade mod att stanna som fosterfar åt Frälsaren utan att röja motvilja i sin för en man tvetydiga situation.

Och till mina döttrar ett ord, ett enda: altaret, eller kyskhetslöfte! Det är allt! Den fria kärleken för kvinnans räkning har alltid funnits, och de fria kvinnorna äro kokotterna och skökorna, och de skola förbliva det så länge världen står, liksom ock den otrogna hustrun skall bliva deras like eller rättare sagt sämre än de, därför att hon mördar en man och grumlar sina barns framtid.

Jag brinner av begär att anklaga mig och försvara mig på samma gång, men det finns ingen domstol, inga domare, och jag förtär mig här i ensamheten!

Då jag ropade ut min förtvivlan åt alla väderstreck, insveptes jag i ett mörker, och när jag

började se tydligare, fann jag mig stå med huvudet stött mot ett kastanjeträd i Fleurusallén. Det var det tredje trädet räknat från inträdesporten, och allén är kantad med fyrtiosju på var sida, och nio bänkar äro ställda mellan träden såsom hållplatser. Återstår alltså fyrtiofyra rastställen för mig innan jag hinner fram till första stationen.

Ett ögonblick stannar jag alldeles nedtryckt inför den vidsträckta tårestigen, då under de avlövade träden en ljuskula närmar sig, buren av två fågelvingar. Den stannar framför mig i jämnhöjd med mina ögon, och i det klara sken som sprides omkring kulan ser jag ett vitt pappersblad ornerat likt en matsedel. Upptill läser jag i rökfärgade bokstäver: Ät! Och nedanför upprullas i en sekund hela mitt förflutna liv liksom en mikrografisk reproduktion av ett ofantligt stort plakat. Allt finnes där! Alla fasor, de hemligaste synder, de mest motbjudande scener i vilka jag spelar huvudrollen... O ve, jag vill dö av blygsel när jag i bild ser scenerna som mitt förstorande öga uppfattar med ens utan att behöva läsa och uttolka! Men jag dör icke, tvärtom, under en minut, lång som fyrtioåtta år, ser jag på nytt hela mitt liv alltifrån den gröna barndomen och intill denna dag. Mina ben förtorkas intill märgen, mitt blod stelnar, och förtärd av samvetskvalens eld faller jag till marken med utropet: Nåd! Nåd! och jag skall avstå från att rättfärdiga mig inför den Evige, och jag skall avstå från att anklaga min nästa...

När medvetandet återkom, befann jag mig på rue de Luxembourg, och vid en blick genom gallerporten såg jag trädgården grönska, under det att

en kör av små livliga spefåglar hälsar mig bakom buskar och träd!

Gående utför rue Bonaparte känner jag mig gisslad, och skammen väcker vreden, och uppstudsigheten börjar röra på sig. — Jag har syndat, det medgives, och jag har blivit straffad. Det måtte dock vara nog för att utskrapa märkena på den vita skiffertavlan. En god fader kan förlåta efter att ha straffat, och jag känner sådana som kunna benåda utan att kräva öga för öga och tand för tand, jag känner sådana som aldrig straffa annat än genom milda ord och, sedan saken en gång blivit utagerad, icke vidare tala därom. Men jag har aldrig sett en sådan som har hållit register över sina barns felsteg och försyndelser.

Upprorsanden reser sig igen, känslan av mänskligt-gudomligt värde och värdighet säger: »Svage, du har fallit, du har förnedrat dig, då du förnekat ditt jags självberättigande gentemot de andras. Det är just livets strid att stå emot frestelsen att böja sig under de andra, ty i samma stund du så gör har du ställt dig dömande över ditt ödes Herre och krypande under de andres!» Vore jag härskare, skulle jag hata upprorsmannen, men jag kunde ej neka honom större aktning än de lydige. Självstyrka är skönt, och det sköna är gudomligt. För en Gud, den visaste, skönaste och godaste, skall jag böja mig, men för usla, eländiga människor, som likna mig, har jag ej rätt att böja knä. För stora andar har jag alltid hyst vördnad, och det är lögn att jag saknat förmågan beundra, ehuruväl jag ej kunnat tvinga mig beundra det lilla. Öppet har jag uttalat min vördnad för män

som Linné, vilken sett Gud, för Bernardin de Saint-Pierre, för Balzac, för Swedenborg, för Nietzsche, som fick sin höftsena och sina hjärnlober förlamade i Titanstriden... Men jag vet väl att Tidens Gudar velat bryta ner mig på knä för allt smått, i synnerhet allt underlägset, fysiskt, moraliskt, intellektuellt svagt. Men jag har icke varit någon tyrann, tvärtom, jag var med och förde de vanlottades talan, jag var med och kämpade i befrielsekriget för de undertryckta, därför att jag ej förstod att de befunno sig på den plats där de blivit ställda av Försynen. Om det var för att visa mig följderna av detta slavkrig vet jag ej, men alltid gav mig ödet i handen på en slavsjäl, som blev min herre, som trampade mig under sina träskor eller sin knäppkänga; alltid fick jag bära strå och tegel åt en rå egyptisk man eller kvinna, som levde av mitt blod och gav mig det, som blev över, till min näring. Slutligen vorden vis av lärdomarna, slog jag mig lös från fängelserna, och då återstod mig endast öknens frihet, där sannerligen ingen manna och inga vaktlar bjödos mig. Till ensamheten dömdes jag, och var gång jag sökte en människa att tala vid, sändes en egyptisk man att spotta på mig, en okunnig att upplysa mig om huru mycket kunnigare ignoranten är, en högfärdig oförmåga att säga mig det jag var den högfärdigaste, en liderlig att predika dygd för mig! — Vem förföljer mig, vem förödmjukar mig mer än de andra förödmjukas? Är det den vise, så vet han att jag var mindre högfärdig, och att jag endast var stolt på Dens vägnar, vars språkrör jag ansåg mig vara, och han vet väl människornas ondska, som huru jag vänder mig äro redo att finna sak mot mig. Säger jag att jag talar av mig själv, så är jag

saker till högmod, säger jag att jag har mitt av Gudi, så är jag skyldig till hädelse. — — — Äro alla människor lika, varför har då Försynen inrättat samhällsklasser med hierarki, där den ena har det bättre än den andra och äger att befalla över de underordnade, vilka äro skyldiga vara mänsklig överhet underdåniga? Varför kallas somliga till makt- och äreställen, under det andra dömas förhålla sig andäktiga, beundrande, lydande därnere? Är detta jämlikhet, och tyder detta på att alla äro skapade lika? Nej, jag kan icke varken i naturens ordning, där rashästen har namn och karaktär, stamträd och betjäning, äter ur marmorho och bär alpaka, under det åkarkampen får draga gatuviskan, se någon jämlikhetslag, ej heller i samhällsordningen, där själva gesällen har sin lärpojke under sig att hundsvottera. Och ändock skall jag tvingas, tvärtemot gudomlig och mänsklig ordning, erkänna ett faktum som vederlägges varje stund på dagen, och ett faktum som överhuvud ej existerar! Är Gud söndrad mot sig själv eller hava Hans satraper råkat i strid? Är varje tidsperiod här en avspegling av vad som försiggår därovan? Är där också partibildning med demokratagitatorer och maktlystna? Så vill det synas understundom, ty många röster tala på en gång: folkledaren hör ett gudsbud från skyn och han förer massorna med helig iver till mord och brand, och han lyckas ibland såsom om han stode under ett mäktigt beskydd. En annan gång förer folködaren och betvingaren sina vigda skaror under åkallan av himmelens beskydd mot massorna, och hans förehavande krönes med framgång såsom om andra makter lett honom till seger! Ve människors barn när Herradömena och Väldig-

heterna råkat bli oense! Då gäller höra fint när de osynligas röster bjuda lydnad, och att veta gå rätt, ty segraren har alltid rätt. Är det Ragnarök som stundar eller pågår? Kämpa icke alla uppväckta gudamakter ovan skyn om väldet? Pan var ju uppe en tid och syntes råda; Jehovah har ju skyddat sitt egendomsfolk, och Kristus har icke lämnat sina trogna; Allah visade sig ännu nyss kunna slå de Olympiske vid Termopyle, och Buddha tränger sig fram med en våldsamhet som hotade nazareern allvarligt ett ögonblick! Ve människors barn när väldigheterna kämpa! Alla ropa de till den Ende och Sanne Guden, men ingen säger mig vem han är! Är Han den som leker med åskan och virvelvinden? Men dem rörde Zeus och Tor också, teosoferna svära att de osynliga borta i Högasien förstå att spela med dessa naturmakter, såsom Jehovah, Osirispräster och trollkarlar sägas ha mäktat. Alla äska tecken och under, och det sker tecken och under, men ingen vet vem som kommer dem åstad, ty de svarta makterna äro lika trollkunniga som de vita. Vem är Herren som talar så mäktigt till folken i dessa tider? Eller vem är min Herre? Har en människomyra icke rätt att få veta vem han skall tjäna och lyda, och huru, innan han förkastas som en ohörsam? Huru ofta har jag icke anropat den okände att tala tydligare, och då han slutligen svarade, var det med en solstråle, ett åskslag och en vattendroppe. Naturkrafternas herre! Väl, jag erkänner honom, men det var icke den som skulle giva mig ett nytt sinne och rena mig från begären, hatet och högmodet...

— — — — — — — — — — — — — — — —

Sålunda går den eviga syndakvarnen runt, runt; samma anklagelser, samma försvar. Sisyphus som rullar på sin sten, Danaiderna som ösa med sitt såll: i sanning synas ej straffen vara eviga!

Hemkommen i min cell, finner jag klockan vara endast nio och öppnar bibeln för att få upplysning och lugn. Men när jag i Davids psalmer kommer till de hemska förbannelser han med böner nedkallar över sina fiender, kan jag icke vara med längre: jag har endast en fiende, det är jag, de andra som plåga mig ha rätt därtill och det har alltid varit till mitt bästa, och jag har nyss lärt att man skall förlåta sina fiender: teosoferna ha till och med sagt mig att bönen är svart magi, och att bedja ont över fiender är envoûtement eller förgärningar som straffades med bålet! Min gamle vän Job tröstar mig ej mer, ty jag är dels ingen rättfärdig man som bekant, dels finner jag hans kritik över den Eviges tillvägagående lika gudlös som mina upprorstal och tankar.

Då kastar jag mig över till Nya testamentet och råkar Paulus, som i likhet med mig varit en Saulus, och som därför skulle ha mycket att säga mig. Vissa av mina fel återfinner jag hos honom, men det var ej därför jag sökte honom; och jag förstår ännu icke hur man kan ha mod att straffpredika och döma till Satan, då man står med båda benen i syndasumpen. Hans iver gör honom barnslig och därför momentant sympatisk, sålunda då han börjar ett Korintierbrev med denna bekännelse: »jag Paul som synes Er föraktlig då jag är nära Eder, men som är full av djärvhet då jag är långt ifrån Eder.» Jag kan icke lyssna till denne mans ord

såsom komna från Gud, då han har alla mina svagheter dem jag med hans hjälp ville arbeta bort. Hur skall jag bevara ödmjukheten, då min lärare skriver två långa brev med skryt om sig. »Jag anser att jag i intet varit underlägsen de mest utmärkta apostlar.» Eller så: »Må ingen betrakta mig som en ovis; om dock, så hav fördrag med mitt oförstånd då jag skryter något med mig.» Och så räknar han upp sina lidanden (alldeles som jag, ehuru jag slutligen insett mina lidanden vara väl förtjänta). »Jag har dragit mera dagens tunga än de andra, mera sår, mera fängelse. Av Judarna har jag fått fem gånger fyrtio käpprapp minus ett; ris tre gånger; stenad blev jag en gång o. s. v.»

Där återfinner jag mina skötesynder och, vad värre är, deras försvar. »Jag har varit ovis då jag skröt, men I haven tvungit mig därtill, ty det anstod Eder att tala gott om mig, då jag som bekant icke i någon punkt varit underlägsen de mest framstående apostlar, ehuruväl jag är ingenting.» De sista orden uppenbara det orimligt falska i denna beprisade ödmjukhet varmed högmodet skryter, och det tände i mig på nytt denna ovilja mot Paulus, som jag redan i min ungdom hyste mot denne kolportörernas profet, vars stil de så väl förstått att attrappera. Och jag lämnade lärjungen för att av Mästaren själv höra visdomens ord. Men jag vet icke vilken demon i denna afton, då jag är ensam och förkrossad, vänder bladen, kanske förvänder synen, så att boken som har svar på allt och bot för allt endast gäckar mig och slår mig i ansiktet. När jag får upp Kristus som frikänner äktenskapsbryterskan, känner jag de bottenlösa tvivlen åter

stiga upp från de döda. Det var 1872 som jag i min ungdomsdram Mäster Olof låter reformatorn frikänna skökan, Magdalena, med dessa ungefär samma ord. Vad följde så därav? Denna katarakt av frikännelser från alla moraliska förpliktelser, som genom litteraturen strömmade ut över samhället och löst upp allt, familj, sed, heder, tro. Och denna frigörelse fotad på ädel humanitetssträvan och lydande Kristi bud: dömer icke, den desavoueras nu av »makterna» som slå befriarne med skräck och nya plågor! Kristi efterföljare! Nej, icke bibeln ens, icke Kristus, icke humanitet, icke — — — något.

Jag är nu totalt bankrutt! Berövad människors umgänge utan att veta varför, betagen intresset för vetenskaperna som förr höllo mig vid livet genom det stora i att få veta gåtorna, undandragen religionens tröst, emedan den lärer ont och falskt, har jag endast det tomma skalet av ett innehållslöst jag inför mig. Sittande i min stol, betraktande stjärnhimmeln genom gallret till min fönsterglugg, tänker jag på intet, erfar intet, drömmer intet. Börjar slutligen undra huru min talröst skall låta när jag åter efter tre veckors tystnad får höra den. Längtar efter en människas sällskap så att jag vore frestad söka de mest antipatiska, vilka blott behöva öppna munnen för att såra mig. Begrundar om denna isolering skall ha till ändamål att lära mig det alla människor behöva varandra, ehuru jag vet att dåligt sällskap bör flys och att flera människor behövt mig bättre än jag behövt dem. När jag ser på pendylen är klockan ej mer än halv tio, och före tio vågar jag ej gå till sängs, emedan natten blir orolig. Jag som har väntat hela mitt liv på att det önskade

skulle komma, sitter nu och väntar på att en halv timme skall förflyta. Läsa kan jag ej, ty när jag öppnar en bok tycker jag mig veta allt förut. Ingenting intresserar mig, intet gläder mig, intet smärtar mig. Jag har mer än ett tusen francs i fickan, men de äro utan värde, ty jag önskar ingenting. Förr och alltid då jag saknade pengar, hade jag fullt upp av önskningar: böcker, instrument, skulders betalande, och denna längtan efter något gav livet intresse, det var ett uppskjutande, ett viljans framsträckande i tiden som förankrade utan att förtöja.

Slutligen blir klockan tio. Efter min sedvanliga tvagning går jag till sängs och faller snart i sömn, trött intill döden av idel sysslolöshet och ledsnad.

▪

Följande dag är lik den föregående intill klockan sex eftermiddagen. Då knackar det på min dörr, och in träder den amerikanske målare jag i min bok Inferno gjort identisk med Francis Schlatter. Som vi skilts helt indifferent utan fiendskap eller vänskap, är återseendet ganska kordialt. Mannen är något förändrad, märker jag. Han synes mig mindre i kroppen än jag mindes honom; hans uttryck är allvarligare, och jag kan omöjligt få honom att le såsom förr över livets trakasserier och över utståndna lidanden, vilka man bär så lätt då de äro väl över. Men han behandlar mig också med en påfallande aktning som svär mot den förra kamratlikheten. Emellertid blir återseendet för mig en uppryckning, ty dels får jag tala vid en människa som förstår vart ord jag säger, dels vinner jag anknyt-

ning till en period i mitt liv då jag som mest utvecklade mig, levde intensivt, trodde och växte. Jag känner mig snart två år tillbaka i tiden och får lust att slå mig lös, att tillbringa en halv natt på trottoarerna vid glas och goda samspråk. Som vi äro överens att äta middagen i Montmartre, anträda vi vandringen. Gatans larm dämpar något samtalets gång, och jag bemärker hos mig en ovanlig svårighet att höra och uppfatta.

Vid inloppet till avenue de l'Opéra är folkströmmen häftig, och vi skiljas oupphörligt av mötande. Där råkar även en man som bär ett parti vadd att stöta till min kamrat så att han blir helt vit. Med huvudet fullt av Swedenborgs symbolik söker jag i minnet vad detta skall »betyda», men kan endast erinra mig från gravöppningen på S:t Helena att Napoleon såg ut som om hans kropp varit omlupen av vitt ludd.

På rue de la Chaussée d'Antin är jag redan så trött och nervös att vi besluta taga en droska. Som det är dinertid, är gatan ytterst belamrad, och när vi åkt några minuter stannar vagnen tvärt. I detsamma får jag en stöt i ryggen, så att jag reser mig, känner ett varmt fuktigt flåsande över min nacke, och när jag vänder mig, har jag de tre vita hästhuvudena emot mig, en omnibus med en skrikande kusk ovan. Detta förstämmer mig, och jag undrar om det skall betyda en varning.

Vi stiga av vid Place Pigalle och dinera. Här återfinner jag minnena från min ungdoms första Parisersejour på 70-talet; men det gör mig vemodig, ty förändringarna äro stora. Mitt hotell vid rue Douai finns ej mer. Chat noir som då uppstod

är stängt, och Rodolphe Salis är begraven i år. Café de l'Ermitage är blott ett minne, och Tambourinen har ändrat namn och karaktär. Vännerna från då äro döda, gifta, skingrade, och svenskarna ha överflyttat till Montparnasse. Då märker jag att jag är gammal vorden.

Dinern blir ej så livlig som jag väntat. Vinet är av den dåliga sorten som stämmer ner. Min ovana att höra och tala gör samtalet knaggligt och tröttande. Förhoppningen att återfinna den gamla stämningen vid kaffet på trottoaren förverkligas ej, och snart nog infinner sig denna fruktansvärda tystnad, som bebådar längtan att skiljas.

Länge kämpa vi emot den växande förlägenheten, men förgäves. Redan vid niotiden bryta vi upp, och anande min sinnesförfattning går kamraten sin egen väg under förevändning av ett möte. Ensam erfar jag strax en obeskrivlig lättnad; olusten upphör, huvudvärken försvinner, och det förefaller som om vindlingarna i hjärnan samt nervernas flätverk varit hoptrasslade med en annans, men nu börja reda ut sig. I sanning, ensamheten har gjort mitt individ så känsligt att jag ej tål kontakten av en främmandes fluidum. Lugn, men med en illusion mindre återvänder jag hem, glad att vara åter i min cell; men väl inne märker jag att rummet är sig olikt, ej mer detsamma, och att en olust bosatt sig där. Möbler och småsaker behålla sina platser, men ge ett främmande intryck: det har varit någon där och lämnat något efter sig. Jag vantrivs!

Dagen därefter märker jag redan förändringen, och jag måste ut att söka sällskap, men finner

intet. Tredje dagen går jag enligt överenskommelse till min vän artisten för att bese hans raderingar. Han bor i Marais. Jag frågar portvakten om han är hemma. Jo, men han sitter nere på kafét med sin dam. Som jag icke hade något att säga hans dam, går jag igen.

Följande dag styr jag stegen åter till Marais, och eftersom mannen är hemma börjar jag stiga de sex trapporna. När jag övervunnit tre, vilka slingra sig trånga som torntrappor inne i ett rör, vaknar ett minne av en dröm och en verklighet. Drömmen, som ofta återkommer, handlar om en sådan skruvande, trängande trappa i vilken jag kryper tills jag kvävs då han blir allt trängre. Första gången jag fick igen min dröm var i tornet på Putbus, och jag vände genast tillbaka ner. Nu står jag här, beklämd, flåsande med hjärtklappning, men besluter stiga. Och jag skruvas upp, kommer in i ateljén och råkar vännen, med sin dam. Men när jag setat fem minuter, får jag en värk längst in i huvudet och säger: min gode vän, det ser ut som om jag ej finge umgås med er, ty edra trappor döda mig. Jag har nämligen det bestämda intrycket nu att om jag en gång till stiger upp hit, så dör jag.

Han svarade: Men ni steg uppför Montmartre och för trapporna till Sacré-Coeur, nyligen.

— Ja, det är ju underbarare än allt.

— Nå, invände han, då kommer jag till er, och så dinera vi tillsammans om aftnarna.

Dagen därpå äta vi verkligen middag tillsammans och råka i den goda stämning som man söker vid bordet. Man behandlar varandra med aktning, undviker säga obehagligheter, upptäcker sympatier,

ställer sig på varandras ståndpunkt och får illusionen av att vara ense i alla frågor. Efter maten, då kvällen är mild, fortsätta vi samtalen och draga oss över floden mot boulevarderna, växlande trottoar och bord, tills vi slutligen nått höjden vid Café du Cardinal. Då är midnatt, men vi äro långt ifrån trötta, och nu börja dessa underbara timmar då själen lossnar ur sitt hölje, och de själskrafter som skulle användas till drömmar konsumeras i vakna och klara konceptioner, skärpta blickar i det förflutna och det kommande. Det är under dessa natttimmar som om min ande hölle sig över och utom min kropp, vilken sitter där som en för mig främmande person. Drickandet är bisak och endast till för att hålla sömnen fjärran, kanske öppna minnets slussar, som släppa på hela mitt stora livsmaterial, så att jag i varje ögonblick kan ösa fakta, årtal, scener, repliker. Detta är rusets glädje och maktkänsla för mig, men en ockultist, religiös, har ock sagt mig att det är synd, ty det är att taga förskott på saligheten, som just består i själens befrielse från materien, och därför straffas också detta tillgrepp med de förfärliga kval som följa dagen efter och vilka skola erinra om osaligheten. Emellertid börjar man oroa oss med stängningssymptom på boulevardkaféerna, och som jag ej vill sluta, nämner jag ordet Baratte, och min vän är strax färdig.

Café Baratte vid Hallarne har för mig alltid haft en underbar dragningskraft, utan att jag vet varför. Det kan vara Hallarnas närhet som drager. Då det är natt på boulevarden, är det morgon vid Hallarna, där det förövrigt är morgon hela natten. Den trista natten finns där ej med sin tvungna sysslolöshet

och sina mörka drömmar. Anden, som berusat sig i omateriella världar, längtar ner till maten och smutsen, lasten och skrålet. På mig verkar denna lukt av fisk, kött och grönsaker, i vars avfall man trampar, som en härlig kontrast mot de höga ämnen nyss behandlats. Det är gyttjan varav vi skapats och nyskapas tre gånger om dagen; och när man från halvmörker, smuts och ruskiga figurer träder in på det hemtrevliga kafét, hälsas man av ljus, värme, sång, mandoliner och gitarrer. Där sitta skökor och vederlikar, men denna stund på dygnet har all klasskillnad utplånats. Och här sitta artister, studenter, skriftställare om varandra, bänkade vid långa bord och drömma vakna, eller ha de flytt den sorgsna sömnen som upphört kanske att söka dem. Det är ingen sprittande glädje, utan en stilla narkos vilar över det hela, och för mig är det som att träda in i skuggornas rike, där det spöklika livet endast har halv verklighet. Jag känner en skriftställare som brukade sitta där och skriva om nätterna. Jag har sett främlingar där, klädda som om de kommit från en lysande souper uppe vid Parc Monceau. Har sett en man av publiken med utseende av en främmande Ambassadör stiga upp och sjunga ett solo. Har sett folk liknande utklädda prinsar och prinsessor dricka champagne, så att jag numera icke vet om det är verkliga dödliga alla dessa hamnar eller om det är sovandes »astralkroppar» som äro ute och hallucinera de sömndruckna där sitta. Det märkliga är att det icke råder någon grov ton över sällskapet, som är sammanpackat i den trånga lokalen: sömnlöshetens svårmod dämpar och ger en viss melankolisk färg åt allt som sker. Sångarnes

sånger äro mest sentimentala och den mjältsjuka gitarren helar de nålsting, varmed den vassa, strålsträngade mandolinen sticker hjärtmusklerna. — — — Just nu erinrar jag mig en natt för två år sedan med samme vän här i kafét. Vi hade diskuterat själens dolda förmögenheter, och jag förnekade på många grunder stora hjärnans roll såsom tankemaskin. — Det är ju en tarm eller en körtel, kan ni ju se! — Tror ni ej! Kom, skola vi gå utom dörren och köpa en!

Vi gingo ner i Hallarne, begärde en hjärna. Man visade oss ner i en källare genom korridorer och valv. Slutligen befunno vi oss i en sal som var dekorerad med blodiga kroppar och inälvor. Vi vadade framåt i blod och anlände till rummet för hjärnor. Blodiga män med blodiga klubbor och stämjärn slogo avhuggna djurhuvuden så att kraniet bräcktes och hjärnan flög ut. Vi köpte en och gingo upp i ljuset, men det rysliga sceneriet följde ännu till kaféts bord, där den påstådda tankemaskinen demonstrerades.

Nu i natt, efter min långa ensamhetskur, finner jag mig så väl bland människohopen, det strömmar värme och sympati från den. För första gången på länge fattas jag av ett sentimentalt medlidande med dessa nattens olyckliga kvinnor. Och invid vårt bord sitta ett halvt dussin ensamma, nedslagna, utan något rekvirerat framför sig. De äro mest fula allihop, ratade, och troligen ur stånd att beställa in något. Jag förstår min vän, vilken har lika ointresserade avsikter som jag, att inbjuda två, av de fulaste som sitta bredvid oss. Antages! och jag inbjuder de två, frågande om de vilja dricka något, tilläggande:

men utan några som helst illusioner eljest, och anständigt, framför allt!

De tyckas förstå sin roll och begära mat först. Vännen och jag fortsätta våra filosofiska samtal på tyska, då och då dedicerande ett ord till våra damer, som ej äro anspråksfulla och synas mera begivna på mat än på uppvaktning.

Ett ögonblick slår mig den tanken: Om någon bekant såge dig nu? Ja, då vet jag vad han skulle säga, och jag vet ock vad jag skulle svara. — Ni har förskjutit mig från samhället, dömt mig till ensamheten, och jag nödgas köpa människors sällskap, parias, utkastade som jag, hungriga som jag varit. Min enkla glädje är att se dessa ratade kunna pråla med en erövring som ingen är, se dem äta och dricka, höra deras röster, som dock varit kvinnors... Och som jag icke betalt i någon form, icke ens med att ge påbrödet moral.

Jag erfar endast ett välbefinnande i att sitta med mänskliga varelser och att kunna giva av ögonblickets överflöd, ögonblickets, ty om en månad kan jag vara så fattig som de...

Det har blivit morgon; klockan visar 5, och vi gå; men då fordrar min dam femton francs för att hon hållit mig sällskap, vilket jag från hennes synpunkt finner förklarligt, då mitt sällskap är värdelöst liksom min protektion mot hennes polis, varorna oberäknade. Att det skall öka min självaktning, menar jag ej, snarare tvärtom.

Emellertid vandrar jag hem med gott samvete, efter en väl tillbragt natt, sover till klockan tio samt vaknar utvilad och tillbringar dagen i arbete och meditationer. Men natten därpå fick jag ett anfall

av det ohyggliga slaget som Swedenborg skildrar i sina Drömmar. Detta var alltså straffet. För vad? Därför att »han äter och dricker med skökor och publikaner under det Johannes gick i öknen...» Med skökor, därför att han icke får annat sällskap... Jag förstår slätt ingenting mer; hade trott att detta var en ny lektion i folklighet, att jag skulle lära mig att alla människor voro lika goda kålsupare, och hade verkligen inbillat mig ett ögonblick att min roll på nattkafét varit mera människovännens än utsvävarens, eller att den åtminstone var moraliskt indifferent.

De följande dagarne är jag mycket beklämd, och en afton motsåg jag en fasans natt. Vid niotiden hade jag Ciceros Natura Deorum framför mig och blev så betagen i Aristoteles' mening det gudarne ej känna vår värld och skulle orenas om de befattade sig med den smutsen, att jag beslöt avskriva den. Därvid märker jag att blod utbrutit på högra handens ovansida, utan någon orsak. Och när jag avtorkade blodet, fanns icke tecken till skråma. Men jag slog bort det och gick i säng. Vid halv ettiden vaknade jag med fullt utbildat symptom som jag kallat den elektriska gördeln. Oaktat jag känner dess natur och dess inre mening, tvingas jag genast söka orsaken utanför mig; tänker, nu äro de här! De! Vilka? Gjorde så våld på mig och tände lampan. Som bibeln låg bredvid, beslöt jag rådfråga den, och se: den svarade:

»Jag skall göra dig förstående, och jag skall lära dig vägen som du bör gå, och mitt öga skall följa dig. Var icke såsom en häst eller mula, den där skall ryckas med betsel och träns för att fås till lydnad!»

Detta var besked, och jag somnar åter lugn att det icke är onda människor, utan en välvillig makt som talar, ehuru något otydligt, till mig.

Efter att ha lugnat mig med några dagars ensamhet, gick jag åter ut en afton med amerikanen och en ung fransman, som rättar mina manuskript. Det blev något långvarigt och jag kom hem strax före midnatt, med ont samvete, emedan jag indragen i en hetsig konversation nödgades säga ont om en frånvarande. Det jag sade var i självförsvar mot en lögnare och idel sanningen. Klockan 2 vaknade jag och hörde en person bullra i rummet ovanför, samt därefter huru han gick ned för trappan och in i rummet sida om sida med mitt. Alltså samma manöver som i hôtel Orfila. Är jag då bevakad? Ty vem eljest besätter två rum i det hotell jag bor, och ett ovanpå mig, ett vid min sida? Samma historia hade ju upprepats i september månad här i hotellet, då jag bodde tre trappor upp. Det kan således icke vara någon slump. Om nu, som sannolikt är, min osynlige Mentor vill straffa mig, huru raffinerat att hålla mig i ovisshet om huruvida det är människor som förfölja mig eller ej. Ehuru jag haft full visshet om att ingen förföljer mig, så måste jag likafullt pinas in i den gamla tankekretsen att det är någon. Och då frågan vem det är stiger upp, börjar ringdansen av gissningar, som motas av mitt samvete, vilket anklagar mig även då jag endast handlat i rent självförsvar avskuddande mig orättvisa beskyllningar. Jag känner mig som bakbunden vid en påle, alla förbigående ha rätt att ostraffat spotta på mig, men om jag spottar igen, blir jag hudflängd, kvävd, jagad av furier. Hela världen, även den minimaste usling, har

rätt gent emot mig! Om jag fick veta varför! Hela taktiken erinrar så om kvinnor, att jag icke kan lösgöra mina misstankar därifrån. När nämligen en kvinna i åratal gjort en man förfång och orätt, och han av medfött ädelmod ej lyft hand till motvärn, men slutligen slår ifrån sig som man jagar bort en fluga, då upphäver kvinnan ett skrik, kallar på polis och lamenterar: »han försvarar sig»! Eller när i skolan en oresonlig lärare överfaller en oskyldigt anklagad lärjunge, och denne av kränkt rättskänsla söker försvara sig. Vad gör läraren? Jo han övergår till kroppsstraff, utbristande: »jaså, du svarar».

Jag har svarat! Och därför pinas jag! Och pinan pågår nu i åtta dagar varje natt. Följderna av detta bliva att mitt lynne nedstämmes och att jag blir outhärdlig för umgänget. Min vän amerikanen tröttnar, retirerar sakta, och när han etablerat hushåll hemma, befinner jag mig åter ensam. Men det är icke uteslutande en ömsesidig ledsnad som skilt oss för andra gången; vi ha nämligen båda märkt att under vår sista samvaro det hänt underliga ting, som endast kunna tillskrivas inskridandet av medvetna makter, som haft för avsikt att väcka vår leda. Denne man, som vet nästan intet om mitt föregående liv, syntes sista gången haft för avsikt att såra mig i alla ömma punkter, och det föreföll som om han känt de hemligaste av mina tankar och avsikter, dem dock endast jag känner. Och när jag sade honom min iakttagelse härom, gick ett ljus upp för honom.

— Är det icke Den Onde! utbrast han. Jag anade att det var något, ty ni kunde den aftonen icke öppna munnen utan att kränka mig på det

djupaste, men jag såg på ert lugna ansikte och det vänliga uttrycket att ni icke hade ont i sinnet.

Vi försökte trotsa. Men tre dagar efter varandra gick han den långa vägen till mig förgäves. Jag fanns där icke, och icke heller på mitt vanliga matställe, ingenstädes!

Och så sluter sig ensamheten åter omkring mig som ett tjockt mörker. Det lider mot jul, och saknaden av hem och familj trycker mig. Hela livet blir vidrigt, och jag börjar åter helt följdriktigt blicka mot det som ovanefter är. Köper Kristi Efterföljelse och läser.

Det är icke första gången denna underbara bok råkar mig, men denna gång finner han marken beredd. Att dö levande ifrån världen, den föraktliga, tråkiga, smutsiga, se där temat. Och den okände författaren har den ovanliga egenskapen att ej predika eller straffa, utan han talar vackert vid en, övertygande, logiskt bindande och lockande. Han ger den färgen åt våra lidanden som om ej de vore straff, utan prov, och därmed väcker han ambitionen att gott kunna stå ut.

Nu har jag Jesus igen, denna gången icke Kristus, och han smyger sig in på mig sakta men säkert som om han komme i sammetssandaler. Och julutställningarna på rue Bonaparte hjälpa på. Där är Kristusbarnet i krubban, Jesusbarnet med kungamantel och krona, barnet Frälsaren på jungfruns arm, barnet lekande, liggande, på korset! Väl, barnet! Det förstår jag. Guden som så länge hört människornas klagan över jordelivets elände, att han slutligen beslöt stiga ner, låta sig födas och leva, för

att pröva på huru svårt det var att dragas med ett människoliv. Den fattar jag!

En lördagsmorgon gick jag förbi kyrkan Saint-Germain L'Auxerrois. Denna byggnad har alltid övat en stark dragning på mig, emedan den ser så intim ut; förhallen med sina målningar inbjuder, och måtten äro så små att man icke krossas eller försvinner. Inom dörren möttes jag av halvskymning och orgelspel, färgade bilder och ljus. Alltid när jag träder in i en katolsk kyrka stannar jag vid dörren och känner mig generad, orolig, utstött. När den jättestore schweizaren nalkas med sin hillebard, får jag ont samvete och menar han vill utdriva mig som kättare. Här i Saint-Germain L'Auxerrois märker jag en ångest, ty minnet upplyser mig att det var i detta tornet som klockan utan känd orsak började ringa in Bartholomeinatten, klockan 2. (Klockan 2 om natten!) I dag oroar mig min ställning som hugenott mer än eljest, ty för ett par morgnar sedan läste jag ur Osservatore Romano en lyckönskan från katolska prästerskapet till judeförföljarne i Ryssland och Ungern och en högstämd jämförelse med de stora dagarna som följde på Bartholomeinatten, som författaren önskade tillbaka snart nog.

Orgeln, osynlig, spelar toner, harmonier som jag icke förr hört, men som förekomma mig som minnen; minnen från förfädrens tider eller från ändå mer avlägsna dagar. Var har komponisten fått detta ifrån? frågar jag mig alltid, då jag hör stor musik. Från naturen och livet ej, ty här finnas inga förebilder såsom i de andra konsterna. Då har jag ingen annan utväg än att tänka mig hans musik som minnen från ett tillstånd, efter vilket varje människa i sina

bästa ögonblick längtar åter, och i själva saknadens känsla måste ju ligga ett dunkelt medvetande om något saknat, som man ägt förr.

Sex ljus äro tända vid altaret: prästen i vitt, rött och guld talar intet, men hans hand fladdrar med en fjärils graciösa rörelser över en bok. Bakom träda två vitklädda barn fram och knäböja. Det ringer i en liten klocka. Prästen tvår sina händer och bereder någon handling som är mig obekant. Det sker något sällsamt, skönt, högt där framme i fjärran bland guld, rökelse och ljus... jag förstår intet, men känner en oförklarlig vördnad och bävan, och en känsla slår ner i mig: detta har du upplevat och medlevat förr...

Men så kommer skamkänslan hos hedningen, den utstötte som icke hör hemma här. Och så står hela sanningen klar: protestanten har ingen religion, ty protestantismen är fritänkeri, revolt, söndring, dogmatik, teologi, heresi. Och protestanten är bannlyst. Det är bannet, förbannelsen som vilar över oss och gör oss otillfredsställda, trista, irrande. Och i denna stund känner jag bannet, och jag förstår varför segraren vid Lützen »föll på sin gärning» och huru hans egen dotter dementerade; förstår varför det protestantiska Tyskland härjades under det Österrike förblev orört. Och vad blev vunnet för oss? Friheten att vara utstötta, friheten att söndra och avsöndra, för att sluta som konfessionslösa.

Böljande rör sig församlingen ut genom dörrarna, och ensam blir jag kvar, uthärdande som jag tycker dessa ogillande blickar. Det är dunkelt vid dörren där jag står, men jag ser alla uttågande vidröra vattnet i benitier'n och korsa sig, och som jag

står mitt för, ser det ut som om alla korsade sig för mig, och jag vet vad det betyder sedan jag i Österrike varit utsatt för äventyret att mötande på landsvägen slogo kors framför protestanten som var jag.

När jag slutligen blir ensam, nalkas jag vigvattenskaret av nyfikenhet eller annat. Det är hugget i gul marmor i form av ett musselskal, och över detsamma ett barnhuvud... med vingar bakom. Och barnets ansikte är levande, förklarat av ett uttryck som man endast ser hos goda, sköna, väl uppfostrade treåringar. Munnen står öppen, och mungiporna återhålla ett leende: De stora, härliga ögonen äro nedslagna och man ser huru den lille skälmskt speglar sig i vattnet, men under ögonlockens skydd, som om han visste sig göra något olagligt, men ändå ej är rädd för straffaren, som han vet sig kunna avväpna med en enda blick. Det är barnet, som ännu bär prägeln av vårt fjärran ursprung, en glimt av övermänniskan, och som hörer himmelen till. Man kan då le i himmelen och ej endast bära kors! Hur ofta i mina självanklagelsestunder, då de eviga straffen stå för mig som objektiva verkligheter, har jag icke framställt den frågan som mången skulle finna genvördig: Kan Gud le? le åt människomyrornas dårskap och övermod? Kan han det, då kan han ock förlåta.

Barnansiktet ler åt mig och ser på mig genom ögonlocket, och den öppna munnen säger gäckande: pröva på, vattnet är icke farligt!

Och jag rör med två finger vid det vigda vattnet, det går en krusning över ytan såsom — jag tror det var i Bethesdadammen — och nu för jag fingren

från pannan mot hjärtat och sedan från vänster till höger, som jag sett min dotter göra det. Men i nästa ögonblick är jag ute ur kyrkan — ty den lille skrattade, och jag — skämdes vill jag icke säga, men jag önskade helst att ingen hade sett det.

Utanpå kyrkdörren står ett anslag om något, och därav upplyses jag att det är Advent i dag! Utanför kyrkan sitter i den hiskliga kölden en gumma och sover. Jag lägger sakta ett silvermynt i hennes knä utan att hon märker det, och ehuru jag gärna skulle ha sett hennes uppvaknande, går jag. Vilken billig och solid glädje att spela Försynens mellanhand vid bönhörelsen, och att någon gång få giva, då man tagit emot så länge.

*

Nu läser jag L'Imitation och Chateaubriands Le Génie du Christianisme. Jag har tagit korstecknet och bär en medalj som jag fått vid Sacré Coeur i Montmartre. Men korset för mig är symbolen av tålmodigt burna lidanden och det är ej vårdtecknet att Kristus lidit i mitt ställe, ty det får jag nog ombesörja själv. Jag har till och med uppkastat en teori som så: då vi otrogna icke mera ville höra talas om Kristus, överlämnade han oss åt oss själva, hans satisfactio vicaria upphörde, och vi fingo ensamma dragas med vårt elände och vår skuldkänsla. Swedenborg säger uttryckligt att Kristi lidande på korset ej var hans försoningsverk utan en prövning som Guden ålagt sig, mindre en smärtans än en vanärans.

Samtidigt med Kristi efterföljelse får jag fatt i Swedenborgs Vera Religio Christiana, i två digra

band. Med sin allmakt som trotsar varje motstånd släpar han in mig i sin jättekvarn och börjar mala mig. Först lägger jag bort boken och säger: detta är ej för mig. Men jag tar honom åter, ty där finns så mycket som stämmer med mina iakttagelser och upplevelser, och så mycket världslig visdom som intresserar mig. Andra gången kastar jag bort honom; men får ingen ro förrän jag återtagit honom, och det ohyggliga i situationen är det att när jag läser, får jag det bestämda intrycket: detta är sanningen, men jag kan aldrig komma dit! Aldrig! ty jag vill inte. — Så börjar jag revoltera och säger mig: han har misstagit sig, och detta är lögnens ande! Men så kommer fruktan, att jag irrat mig.

Vad finner jag då här som skall vara det levande ordet? Jag finner hela nådens ordning och det eviga helvetet: barndomsminnen från barndomens helvete med dess eviga ofrid! Men nu har jag stuckit in huvudet i snaran, och jag är fast. Hela dagen, halva natten spela mina tankar om detta ena: jag är fördömd, ty jag kan bland annat icke uttala ordet Jesus, utan att tillägga Kristus, vilken enligt Swedenborg skall vara det Schibboleth som röjer djävlarne.

Nu har jag hela avgrunden inom mig, och den milde Kristus i L'Imitation är bliven demonen, pinaren! Jag känner livligt att om detta skall utvecklas vidare, så blir jag »läsare», men det vill jag ej! Vill ej!

Tre dagar ha gått sedan jag stoppat undan Swedenborg, men en afton då jag sysslat med växtfysiologi erinrade jag mig ha sett något särdeles sinnrikt om växtens ställning i skapelsekedjan just i Vera Religio Christiana. Med försiktighet börjar

jag leta efter det berömda stället, men finner det ej, men däremot finner jag allt annat: Kallelsen, upplysningen, helgelsen, omvändelsen, och hur jag vänder bladen och söker flyga över sidorna, stannar ögat på de hemskaste ställena som stinga och bränna. Två gånger letar jag igenom de två volymerna, men det sökta är försvunnet. Det är en förtrollad bok, och jag skulle vilja bränna den, men vågar ej, emedan natten stundar och klockan kan bli två... Jag känner hur jag blir hycklare och jag har inom mig beslutat att i morgon, om jag bara får sova i fred i natt, skall jag taga upp en kamp mot denna själafördärvare och jag skall syna hans egna svagheter med mikroskop, jag skall rycka ut hans taggar ur hjärtat, om så det skall rivas, och jag vill glömma att han räddat mig från det ena dårhuset — för att leda mig in i det andra!

*

Efter att ha sovit om natten, ehuru jag väntat mig bli ihjälslagen, gick jag följande morgon till verket icke utan skrupler, ty detta att taga till vapen mot en vän är det bedrövligaste av alla tilltag. Men det måste ske; det gäller min odödliga själ, om den skall förintas eller ej.

Så länge Swedenborg i Arcana och Apokalypsen höll sig till uppenbarelser, profetior, tolkningar, då gjorde han mig religiös, men då han i Vera Religio börjar resonera över dogmerna, då är han fritänkare, protestant, och drar han blankt med förnuftet, då har han valt vapnen själv, och dåliga vapen. Jag vill ha religionen som ett stilla ackom-

panjemang till livets entoniga vardagsmelodi, men här blir det fråga om yrkesreligion, katederdisputation, och alltså maktkamp.

Jag hade redan vid läsningen av Apokalypsis revelata funnit ett ställe som stött mig, emedan det röjde en mänsklig fåfänga, den jag ej ville se hos en gudsman. Men jag gick förbi det av hänsyn, dock icke utan att anteckna det. I himmelen råkar nämligen Swedenborg en engelsk konung, för vilken han beklagar sig att engelska tidskrifter ej värdigats anmäla några hans skrifter. Swedenborg uttryckte sin förtrytelse särskilt över några biskopar och lorder, vilka fått mottaga hans skrifter men ej uppmärksammat dem. Konungen (Georg II) blev förvånad och vände sig till de ovärdige sägande: »Gån eder väg! Ve den som kan till sådan grad bliva känslolös vid att höra något om Himmelen och det eviga livet.» Här vill jag anmärka såsom varande mig osympatiskt, att både Dante och Swedenborg skicka sina fiender och vänner till helvetet under det de själva bestiga höjderna, och skulle jag som Paulus tillåta mig ett litet självberöm, vore ögonblicket erinra att jag i motsats mot de höge mästarna satt mig ensam mitt i glödhögarna i Inferno, och de andra åtminstone ovan mig i skärselden.

I Vera Religio är saken ändå obehagligare, ty där träffas Calvin på en bordell, därför att han lärt att tron är allt och gärningarna intet (jfr rövaren på korset!). Luther och Melanchton, oaktat deras protestantism, äro utsatta för rått hån och spektakelmakeri... Nej, det upprör mig att leta fram dessa fläckar i en upphöjd andes bild! Och jag hoppas det gått Swedenborg i hans andliga utveckling som

han själv säger det gått Luther: »Då denne inträdde i andevärlden gjorde han stark propaganda för sina dogmer, men alldenstund dessa icke voro inrotade i hans andes innersta väsen, utan endast voro insupna från barndomen, uppgick snart för honom en större klarhet, så att han slutligen blev delaktig av den nya himmelens tro.»

Är min lärare vred därför att jag skrivit detta? Jag kan ej tro det; kanske delar han mina meningar nu, och har fått erfara att därovan disputeras ej teologi. Såsom han skildrat livet i Andevärlden med katedrar och auditorier, opponenter och respondenter, har han förlett mig till den hädiska frågan: Är Gud teolog?

*

Jag hade nu låst in Swedenborg, tagit avsked av honom, med tacksamhet, som den, vilken, låt vara med skräckbilder, skrämt mig som ett barn tillbaka till Gud. Och se, den Svarte Kristus plågar mig ej mer med osalighet, utan den Vite, barnet som kan le och leka, nalkas med adventet, och därmed infinner sig en viss gladare syn på livet, så länge nämligen jag vakar över mina handlingar, ord och till och med tankarna, vilka icke synas kunna hemlighållas för den okände skyddsängeln och straffängeln som följer mig överallt.

Gåtfulla händelser fortfara att inträffa, men icke mer så hotande som förr. Swedenborgs kristendom har jag övergivit, emedan den var hatfull, hämndgirig, småaktig, trälsinnad, men jag behåller L'Imitation med vissa reservationer, och en stilla kompromissreligion har efterträtt detta osalighetstillstånd, som

åtföljer sökandet av Jesus. Jag sitter en afton och dinerar med en ung fransk poet, som nyss läst Inferno och vill från ockultistisk synpunkt söka förklaringarna på de utståndna attacker jag varit utsatt för.

— Har ni ingen talisman? frågar han. Ni skulle ha en talisman.

— Jo, jag har L'Imitation! svarade jag. Han såg på mig, och jag smått förlägen, då jag nyss deserterat, tog upp min klocka för att ha något att syssla med. I detsamma föll medaljen från Sacré Coeur med Kristusbilden ifrån kedjan. Jag blev ännu mer förlägen, men sade intet.

Vi stego snart upp, och gingo till ett kafé vid Châtelet för att dricka en boc. Salen är rymlig, och när vi inträtt togo vi plats vid ett bord mitt emot dörren. Där sutto vi en stund, och samtalet rörde sig om Kristus och hans betydelse.

— Han har säkert icke lidit för oss, sade jag, ty hade han, skulle våra lidanden ju ha minskats. Men det ha de icke gjort, utan äro lika intensiva.

Nu gör en kypare larm, och med en kvast och sågspån börjar han feja golvet mellan oss och dörren, där ingen människa trätt, sedan vi kommit in. På det vita parkettgolvet synes en krans av röda droppar; och medan kyparen sopar, mumlar han och betraktar oss med sneda ögon såsom de skyldiga. Jag frågar mitt sällskap vad det är:

— Det är något rött.

Då ha vi gjort det, ty ingen har beträtt platsen sedan vi, och när vi inträdde var där rent.

— Nej, svarar kamraten, vi ha ej gjort det, ty det är ej fotspår, utan som om någon blött; och vi blöda ju ej.

Det var hemskt, och även obehagligt, emedan våra personer ådrogo sig de andra gästernas uppmärksamhet på ett störande sätt.

Poeten läste mina tankar, men han hade icke sett äventyret med medaljen. Därför, och för att lätta mitt sinne, avslöt jag:

— Kristus förföljer mig.

Han svarade intet, ehuruväl han gärna skulle ha velat söka en naturlig förklaring, den han ej kunde finna.

Innan jag lämnar min vän amerikanen, som jag på försök identifierat med terapeuten Francis Schlatter, måste jag berätta några drag som styrka misstanken att denne man hade en »double».

Vid återknytandet av bekantskapen nu, sade jag honom alla mina meningar rent ut, och jag visade honom det häfte av Revue Spirite, där artikeln om »min vän H—» stod. Han syntes tvehågsen, men mera skeptisk.

Efter några dagar, då han kom till dinern, var han ganska konfunderad, och han berättade med en viss sinnesrörelse att hans älskarinna försvunnit utan att lämna någon underrättelse om sig, och utan avsked.

Hon blev borta några dagar och kom så igen. Vid anställt förhör bekände hon slutligen att hon var rädd för sin herre, åt vilken hon skötte hushållet. Efter ytterligare utfrågningar erfor han att, då hon vaknade om natten och han sov, hon såg hans ansikte kalkvitt och oigenkännligt, vilket skrämde henne på ett obeskrivligt sätt.

För övrigt vågade han aldrig lägga sig före

midnatt, ty då plågades han såsom om han vore uppstucken på ett stekspett som vände honom runt, runt, så att han måste lämna sängen.

När han läst första delen av Inferno, sade han:

— Ni har icke haft förföljelsemani, men ni har varit förföljd, dock icke av människor.

Väckt av mina berättade erfarenheter började han leta ur sitt minne, och fick nu fram en del oförklarliga händelser ur sitt liv de senaste åren. Sålunda fanns en viss fläck på Pont Saint-Michel där han hejdades av en dragning i ena benet som tvang honom stanna. Detta återkom regelbundet, och han hade låtit vänner bevittna saken. Han hade även lagt märke till några andra egendomligheter och hade lärt sig att säga »straffad».

— Om jag röker, blir jag straffad, och om jag dricker absint, blir jag straffad.

En afton då vi råkats, men middagstimmen ännu ej var slagen gingo vi in på Café de la Fregate vid rue du Bac. I livligt samspråk togo vi första bästa plats och begärde absinter. Samtalet pågick, men mitt i stannade min kamrat av, och seende sig omkring utbrast han:

— Har ni sett en sådan samling banditer? Det är ju brottslingstyper alltihop.

Och när jag såg mig omkring, blev jag häpen, ty det var ej ställets vanliga publik, utan en skara hoprafsat slödder, av vilka de flesta sågo utklädda ut och grimerade. Av brist på plats hade min kamrat fått ryggstöd mot en järnkolonn som steg upp liksom ur hans rygg, och vid höjden av hans hals bildade den en vulst som ett halsband.

— Och ni sitter vid skampålen! utbrast jag.

Oss syntes nu att alla betraktade oss; vi blevo olustiga, beklämda och stego upp utan att dricka ur.

Detta var sista gången jag drack absint med kamraten. Men jag gjorde ett senare försök ensam, och jag förnyade det ej. Väntande sällskap till dinern, satte jag mig på trottoaren vid Boulevard Saint-Germain mitt emot Cluny och beställde en absint. Strax anlände tre figurer, jag vet ej varifrån, och ställde sig framför mig. Två karlar med sönderrivna kläder och översprutade med smuts som om de upphissats ur kloakerna och bredvid dem en kvinna, barhuvad med tovigt hår, spår av skönhet, rusig, smutsig; och alla betrakta mig med hånande blickar, fräcka, cyniska som om de kände mig och väntade att bli inbjudna till mitt bord. Jag har aldrig sett sådana typer i Paris eller Berlin, kanske endast vid mynningen av London Bridge, där publiken verkligen har ett ockult utseende. Jag tänker trötta ut mina åskådare och tänder cigarretter, men det lyckas icke. Då slår den tanken mig: det är ej »riktiga» människor, det är halvvisioner, och erinrande mina forna äventyr från Brasserie des Lilas, stiger jag upp — och har sedan dess icke vågat röra absint.

*

Ett synes mig säkert under allt mitt vacklande hit och dit, och det är att någon osynlig tagit hand om min uppfostran, ty det är ej händelsernas logik som här spelar. Det är nämligen ej logiskt att det utbryter skorstenseld eller att eljest obefintliga figurer träda fram när jag dricker absint; vanlig ödeslogik vore ju att jag blev sjuk. Logiskt är ej heller att

jag på natten tas ur sängen om jag sagt ont om någon människa på dagen. Men det röjer sig i alla dessa handlingar en medveten, tänkande, allvetande avsikt med gott ändamål, och som jag likafullt har så svårt att lyda, huvudsakligen emedan jag har så dåliga erfarenheter om avsikters godhet och oegennytta. Det har emellertid utbildat sig ett helt signalsystem, som jag börjar förstå, och vars riktighet jag prövat.

Sålunda har jag på sex veckor icke sysslat med kemi, och rummet var icke besvärat av tvingrök. En morgon tog jag på prov fram mina guldapparater och lagade till baden. Strax fylldes rummet med rök; den steg upp från golvet, bakom cheminéspegeln, överallt. När jag tillkallat värden, förklarade han det obegripligt, emedan det var stenkolsrök och man icke begagnar stenkol i hela huset. Alltså får jag icke syssla med guldmakeri!

Den träharmonika, jag ofta omnämnt, betyder frid, det har jag märkt, ty när den är borta blir det oro.

En kvidande barnröst, som ofta höres i skorstenspipan, och som ej kan förklaras naturligt, betyder: du skall vara flitig, och därjämte: du skall skriva denna bok och icke syssla med annat.

När jag i tankar, ord eller skrift är upprorisk eller nalkas otillbörliga ämnen, hör jag en grov baston såsom ur en orgel eller en elefants snabel när han trumpetar och är ond.

Två bevis att detta icke är subjektiva förnimmelser hos mig vill jag anföra.

Vi dinerade vid Bastiljplatsen, amerikanen, den franske poeten och jag. Samtalet hade rört sig om konst och litteratur ett par timmar, då vid desserten ameri-

kanen gled över på ungkarlsområdet. Strax hördes i väggen elefantens trumpetande. Jag låtsade intet höra, men sällskapet lystrade till och bytte om samtalsämne under en viss förstämning. En annan gång dejeunerade jag med en svensk, och i en helt annan lokal. Han talade, även nu mot slutet av desserten, om Huysmans Là bas, och skulle skildra den svarta mässan. I detsamma trumpetar det, men denna gång mitt i salen, som var folktom.

— Vad var det? avbröt han sig.

Jag svarade ej; och han fortsatte den ruskiga skildringen.

Den trumpetade en gång till och så häftigt, att berättaren kom av sig, slog först ut ett vinglas och sedan hela gräddkannan över sina kläder, samt lämnade ämnet, som plågade mig.

Efterskrift.

Som läsaren troligen genomskådat, är denna andra avdelning, kallad Jakob Brottas, ett försök att i figurerad skildring teckna författarens religiösa kamp, och som sådan misslyckad. Därför har den stannat vid ett fragment och som alla religiösa kriser upplöst sig i ett kaos. Härav synes framgå att forskandet i Försynens hemligheter drabbas liksom allt himlastormande med förbistring och att varje försök att på resonemangets väg nalkas religionen leder till absurditeter. Orsaken är väl den att religionen liksom vetenskaperna börjar med axiom, vilka hava den egenskapen att icke behöva bevisas, och icke kunna bevisas, så att om man försöker bevisa de självklara nödvändiga förutsättningarna, man råkar in i det orimliga.

Då författaren året 1894, principiellt lämnade sin skepsis, som hotat ödelägga allt intellektuellt liv, och började ställa sig experimenterande på en troendes ståndpunkt, öppnade sig det nya själsliv som i Inferno och dessa Legender skildrats. Under sakens gång, då författaren inställt allt motstånd, befann han sig överfallen av inflytelser, krafter som hotade att slita honom i stycken; och på väg att drunkna grep han slutligen fast i några lättare föremål som kunde hålla

honom flytande; men även dessa började vika, och det var endast en tidsfråga när han skulle gå till botten. Det är i sådana ögonblick som halmstråret för den förskräcktes öga blir till en stock, och det är då den framtvingade tron lyfter den sjunkne ur böljan, så att han kan gå på vattnet. Credo quia absurdum, jag tror emedan det orimliga framsprunget ur resonemanget upplyser mig att jag var i färd med att bevisa ett axiom. Och därmed är anknytningen till det ovanefter gjord.

■

En fransk författare skrev på 80-talet en bok mot jesuiterna, och i denna bok fann jag nyligen denna fras: »år 1867 förutsade jag i en revyartikel kallad Den providentiella ateismen att Gud nu skulle gå och dölja sig, för att tvinga människorna att desto ifrigare söka upp honom.»

År 1867! Det är som hemma hos oss, då omkring detta år allt religiöst resonemang bland de bildade upphörde och då Gud försvann ur litteraturen. När han nu återkommer, äro vi ej säkra att han är densamme som förr, om han som allt annat växer och utvecklar sig. Är han även vorden strängare, måste han dock förlåta agnostici och forskarne i det fördolda att de icke funno honom, emedan han var borta eller icke tog emot.

Lund den 23 april 1898.

Författaren.

ANMÄRKNINGAR TILL TJUGOÅTTONDE DELEN.

INFERNO OCH LEGENDER.

Första upplagan av Inferno utkom oktober 1897 på C. och E. Gernandts förlag och andra upplagan någon tid senare samma år. En tredje och en fjärde upplaga, tryckta efter den första, ha utgivits 1911 och 1912 som 1-kronasböcker (oriktigt uppgivna som 2:a och 3:e uppl.) på Albert Bonniers förlag.

Arbetet är av Strindberg skrivet på franska. Den franska originalupplagan utkom 1898 under titeln "Auguste Strindberg. Inferno. Avant-propos par Marcel Réja" i Paris på Société du Mercure de France's förlag. Den franska editionen skiljer sig från den svenska däri att den är försedd med M. Réjas i titeln nämnda företal; att den har ett motto av Saint Martin* i stället för det som står i de

* Citatet från Saint Martin har följande lydelse: »Il n'y a personne de bonne foi et dont la raison ne soit pas obscurcie ou prévenue, qui ne convienne que la vie corporelle de l'homme est une privation et une souffrance continuelles. Ainsi, d'après les idées que nous avons prises de la Justice, ce ne sera pas sans raison que nous regarderons la durée de cette vie corporelle comme un temps de châtiment et d'expiation; mais nous ne pouvons la regarder comme telle sans penser aussitôt qu'il doit y avoir eu pour l'homme un état

svenska upplagorna; att däri som inledning under titeln "Coram populo. De creatione et sententia vera mundi. Mystère" ingår med några för den franska editionen gjorda förändringar det till Efterspelet av Mäster Olof hörande "Skådespelet"; vidare ha däri som kapitel V—VII införts ur Sylva Sylvarum Livre I, Paris 1896, imp. G. Bailly, Introduction och Chapitre I (vilket kapitel ingår på svenska som kap. VIII i Jardin des Plantes II, Torsten Hedlunds förlag, Göteborg 1896), Chap. IV Tête de mort (Acherontia Atropos) (på svenska i Jardin des Plantes II, kap. VI) samt skissen På kyrkogården (i Tryckt och otryckt IV, Alb. Bonniers förlag, 1897) under titeln Etudes funèbres (först publicerad i Revue des revues, 15 juillet 1896).

Manuskripten till Inferno och till Legender ägas av fru Aline Ehrnrooth-Borgström, Helsingfors, men äro deponerade på annan plats, där de för närvarande äro oåtkomliga.

Översättningen av Inferno till svenska utfördes av Eugène Fahlstedt. I andra upplagan voro en del ändringar vidtagna av översättaren, huvudsakligen enligt författarens egna anvisningar.

För denna upplaga har utgivaren vidtagit ett antal ändringar i hr Fahlstedts översättning av Inferno. Vid jämförelse med den franska originalupplagan har det nämligen visat sig att åtskilliga fel insmugit sig i den första översättningen; vidare ha några tautofonier, om vilkas borttagande överhuvud Strindberg anmodat den första översättaren, avlägsnats och även eljes vissa ändringar av stilistisk art gjorts. Strindberg själv vidtog för andra upplagan några

antérieur et préférable à celui où il se trouve à présent, et nous pouvons dire, qu'autant son état actuel est borné, pénible et semé de degoûts, autant l'autre doit avoir été illimité et rempli de délices.»

ändringar, men han hade därvid icke, efter vad han skriver i brev till Fahlstedt från Paris 22 nov. 1897, det franska originalet till hands; hans revision blev därför ofullständig; då han insände en förteckning på rättelser, slutar han själv med anmärkningen: "Det är nog mycket mera."

Utgivaren har hänskjutit frågan om hr Fahlstedts översättning och dess förhållande till originalet till professorn i romanska språk prof. Erik Staaffs bedömande. Prof. Staaff anser att det kan vara skäl att underkasta hr Fahlstedts översättning en ännu mera genomgripande omarbetning än utgivaren under nuvarande omständigheter haft tillfälle till. En sådan revision kan bli betryggande endast i samband med en kollationering av den franska originalhandskriften; detta helst som den tryckta franska texten företer dunkla och tvivelaktiga textställen, om vilka möjligen manuskriptet kan ge upplysning. I samband med att orginalhandskriften blir mig tillgänglig kommer jag senare att i samråd med prof. Staaff föranstalta en ny grundligt reviderad upplaga.

Den nuvarande upplagan framträder sålunda ej med anspråk på att vara en ur textkritisk synpunkt definitiv upplaga, vilken för en ej fullt bestämbar tid framåt varit omöjlig att åstadkomma. Men däremot utger den sig för att vara en populär upplaga med bättre text än tidigare editioners. För att framlägga motiven till de textändringar, som äro ägnade att särskilt väcka uppmärksamhet, i det att meningen därmed blivit helt en annan än i föregående upplagor, och åskådliggöra berättigandet av en revision överhuvud, må här ett urval av ändringarna meddelas:

Sid. 8, rad. 24—25: och vunnit den odödlighet, som är de dödliga medgiven. Uppl. 1: och vunnit den odödlighet, som de dödliga medgiva. Fr. t.: et gagné l'immortalité accordée aux mortels.

Sid. 22, rad. 9—11: Efter upptäckten av den osynliga handen — — känner jag mig icke längre ensam.

Uppl. 1: Efter upptäckten av den osynliga handen — — finner jag mig bliven ännu mera ensam. Fr. t.: Ayant découvert l'existence de la main invisible — — je ne me trouve plus esseulé.

Sid. 31, rad 32—sid. 32, rad 2: Han [köpmannen] var tillstädes hemma, men kemisten, som erinrat sig att det var helgdag, hade ursäktat sig och uppskjutit sammanträdet till en följande dag. Uppl. 1: — — men kemisten, som glömt att det var helgdag, hade ursäktat sig etc. Fr. t.: Le bon-homme était là; mais le chimiste s'étant aperçu que c'était jour de fête avait fait ses excuses, ajournant la séance au jour suivant.

Sid. 35, rad. 14—18: Emellertid, och enär alla voro ense om att erkänna materiens enhet och kallade sig monister utan att vara det, gick jag vidare, drog de sista konsekvenserna av läran och sökte borttaga gränserna mellan materien och den så kallade anden. Uppl. 1: Emellertid, och enär alla voro ense om att erkänna materiens enhet och kallade sig monister i det väsentliga, fortsatte jag på min stråt, i det jag efter förmåga eliminerade gränserna mellan materien och det som man kallade anden. Fr. t.: Cependant, du moment que tout le monde reconnaît l'identité de la matière, se proclamant moniste sans l'être, je passai outre, tirant les dernières conclusions de la doctrine, et éliminant les frontières qui séparent la matière de ce qu'on appelait l'esprit.

Sid. 37, rad. 2—3: nu tror jag mig veta att min onda vilja dock icke stod i proportion till det bakslag som drabbade mig själv. Uppl. 1: nu tror jag mig veta att min onda vilja icke var så ond, eftersom dess verkan medförde ett bakslag. Fr. t.: mais je crois savoir maintenant que ma volonté perverse n'était pas aussi perverse que le coup en retour qui en résulta pour moi.

Sid. 48, rad. 24—25: Han såg ut som en förlorad man. Uppl. 1: Han såg ut som en hängd man. Fr. t.: Il avait l'air d'un homme perdu.

Sid. 51, rad 22: dessa dubbelgångare. Uppl. 1: dessa tvenne till förväxling lika sällar. Fr. t.: ces deux sosies.

Sid. 52, rad. 29—30: denna publik av konstnärer, med vilka han var mer eller mindre bekant. Uppl. 1: denna publik av mer eller mindre kända konstnärer. Fr. t.: un public d'artistes qui le connaissaient plus ou moins.

Sid. 78, rad 13: den onde är rädd för korset. Uppl. 1: de onda äro rädda för korset. Fr. t.: le Malin redoute la croix.

Sid. 101, rad. 5—8: — Varifrån kommer ni, olycksfågel? — Jag kommer från döden. — Jag misstänkte det, eftersom ni ser ut som ett lik. Uppl. 1: — — Jag misstänkte det, eftersom jorden ännu sitter kvar på er. Fr. t.: — — Je m'en doutais à voir votre mine de déterré.

Sid. 108, rad. 7—9: Allt får sin naturliga och enkla förklaring, och likväl gör just denna enkelhet mig galen och förskräcker mig. Uppl. 1: Allt förklaras så ledigt, och likväl förskräckes jag av enkelheten i medlen att göra mig galen. Fr. t.: Tout s'explique à merveille, et néanmoins cette simplicité des moyens me rend fou, m'épouvante.

Sid. 111, rad 10: den Allsmäktige. Uppl. 1: den Stormäktige. Fr. t.: le Tout-Puissant.

Sid. 115, rad. 23—24: och uttryckte sig på ett obehagligt sätt om modrens förlossning. Uppl. 1: och uttryckte sig på ett obehagligt sätt om den förlossade modern. Fr. t.: et parlait de la délivrance de la mère, d'une façon déplaisante.

Sid. 141, rad 11: Farväl Rosenrum! När jag träder in etc. Uppl. 1: Rosenrummet har försvunnit och när jag träder in. Fr. t.: Adieu la chambre rose, et quand je fais mon entrée etc. Rosenrummet tillhör en våning hyrd av svärmoderns syster i byn Klam; men nu flyttar Strindberg över till svärmoderns bostad, belägen i ett samhälle Saxen några kilometer därifrån. Rosenrummet har sålunda ej "försvunnit", men det är författaren som begivit sig därifrån.

Sid. 169, rad. 5—7: Vi skiljas med denna alltför skarpa replik. Jag hade glömt att ett kvinnligt helgon likafullt förblir kvinna, det vill säga fiende till mannen. Uppl. 1: Ett alltför skarpt svar skilde oss åt, och jag hade glömt att ett kvinnligt helgon förblir alltid kvinna, det vill säga: fiende till det manliga. Fr. t.: Cette répartie trop vive nous sépare. J'ai oublié qu'une Sainte reste quand même une femme, c'est-à-dire l'ennemie du mâle. Med "denna alltför skarpa replik" syftas på svaret på föregående rad.

Sid. 185, rad. 22—23: Sotaren, som min lilla flicka såg i Österrike, finns där också. Denna inledning till det följande citatet är uteglömd i uppl. 1, vilket gör att man ej förstår anledningen till citatets upptagande. Fr. t.: Le ramoneur, vu par ma petite fille en Autriche, se retrouve aussi.

Sid. 190, rad. 16—18: samvetskvalet är en vanmäktig känsla hos den, som kommer att åter beträda förvillelsens väg. Uppl. 1: samvetskvalet är en oförmögenhet, det kommer att åter beträda förvillelsens väg. Fr. t.: le remords est une impuissance de qui recommencera sa faute.

Sid. 205, rad. 1—2: Augustinus förklarade det vara oförsiktigt att hysa tvivel om tillvaron av demoner. Uppl. 1: Augustinus förklarade det vara fräckt att hysa tvivel om tillvaron av demoner. Fr. t.: Saint Augustin a déclaré imprudent de nourrir des doutes sur l'existence des démons.

Det bör anmärkas att hr Fahlstedt torde vara utan del i några av de misstag, som finnas i hans tolkning; han har nämligen översatt ej från originalmanuskriptet men från en maskinskriven avskrift; att i denna insmugit sig fel är antagligt; det är t. ex. sannolikt att då hos Fahlstedt sid. 48, rad 25 förekommer det gåtfulla uttrycket "en hängd man", där det bör vara "en förlorad man", avskriften haft "un homme pendu" i stället för "perdu", som den franska upplagan har.

Första upplagan av Legender utkom på C. och E. Gernandts förlag våren 1898. 1912 och 1913 utgåvos en andra och en tredje upplaga som 1-kronasböcker på Albert Bonniers förlag.

Originalet är enligt upplysning av översättaren hr Fahlstedt och såsom framgår av Strindbergs brevväxling med G. av Geijerstam till största delen skrivet på franska, men till någon del (i avdelningen Jakob Brottas) på svenska. Någon fransk upplaga av verket har aldrig utkommit. Den här tryckta upplagan är ett avtryck av uppl. 1.

Brev från Strindberg rörande författande och utgivande av Inferno och Legender.

I kap. 6 sid. 81 och följande av Inferno berättar Strindberg om sitt förhållande till den "ockulte vän, som skulle spela en avgörande roll i mitt liv såsom mentor, rådgivare, tröstare, bestraffare och icke minst såsom den där var mitt stöd och försåg mig med medel till uppehälle under emellanåt inträffande tider av nöd".

Strindbergs brev till den här åsyftade personen finnas bevarade och utgivaren har, sedan denna upplaga av Inferno tryckts, blivit satt i tillfälle att ta del av dem. Brevsamlingen tillhör nu bokförläggaren hr Karl Otto Bonnier.

Dessa brev, talrika och stundom vidgande sig till långa uppsatser, ge en rik belysning av Strindbergs stämningar och strävanden under åren 1895—96. De beröra en stor del av det livsmaterial ur vilket Inferno formade sig. Utrymmet tillåter icke att de här behandlas; deras publicerande skulle kräva en volym. De komma senare att utgivas.

Strindberg återger i Inferno i det väsentliga riktigt arten och utvecklingen av sin förbindelse med denne honom personligen obekante vän. Ett par minnesfel blott, han begått i sin redogörelse för hur brevväxlingen inleddes, må här anges. Det var inte 1890, utan 1891 ifrågavarande person skrev sitt första brev till honom; den av Strindberg nämnda bok, som gav honom anledning att skriva, var den nyss utgivna romanen I havsbandet. Vidare var det, ehuru detta ej framgår av Strindbergs framställning, ytterst Strindberg själv, som 1894 gav anledning till att brevväxlingen återupptogs; 23 juli 1894 skriver han från Ardagger i Nieder-Oestreich och begär upplysningar om huruvida en fransk ockultistisk forskare Fr. Jollivet-Castelot, som utgivit ett arbete La vie et l'âme de la Matière, vari utvecklades liknande åsikter som i Antibarbarus utkommen några månader tidigare, tillhörde adressatens grupp. Till svar skrev då denne det långa, i koncept bevarade brev Strindberg omtalar.

Första gången planen på ett arbete med titeln Inferno dyker upp i denna korrespondens är i ett brev från Strindberg 23 augusti 1896, Ystad. Det arbete som i detta ögonblick föresvävar honom skiljer sig emellertid i betydlig grad från det sedermera utförda:

"Ni sade nyligen att man söker:

Ockultismens Zola,

Där känner jag kallelse. Men i stor hög ton. Ett poem på prosa: kallat

Inferno.

Samma tema som I havsbandet. Individens undergång när han isolerar sig. Räddningen genom: arbetet utan ära och guld, plikten, familjen, följaktligen kvinnan — modren och barnet! Resignationen genom upptäckten av vars och ens uppgift given av Försynen."

Från Saxen bei Grein, Ober-Oestreich skriver han 12 sept. 1896:

"Synes drivas fram till skrivningen av Inferno, som jag ämnar illustrera själv på mitt vis (ockult). — —

Att tänka på förläggare i Sverige för min Inferno är väl ej lönt, utan måste väl skriva den på franska för att bli läst; — kanske blott i manuskript. Det vore ju idealet för ockultistiskt skrivsätt. Men avskrifter kosta mycket. Illustrationerna kunna också endast följa ett exemplar."

Enligt uppgift av handskriftens ägarinna fru Borgström har Strindberg illuminerat sitt Infernomanuskript. Brevväxlingen med den "ockulte vännen" upphörde i november 1896, varefter endast några kortare meddelanden utbyttes.

Sedan Strindberg återvänt till Sverige och slagit sig ned i Lund gav honom ett brev från Gustav av Geijerstam anledning att återupptaga brevväxling med denne. I brev från Lund av 24 jan. 1897 diskuterar Strindberg en planerad Stockholmsvistelse, som dock ej blev av och tillägger om sig själv:

"Skall jag tala om mitt brokiga femårsliv, sedan jag lämnade Stockholm 1892? Lieber nicht! för denna gång. Att hälsa och krafter stå bi, är mer än underligt.

Mina planer? Har inga, utan väntar på vindar dem jag ej regerar."

Under de följande månaderna avhandlar Strindberg med Geijerstam i strödda meddelanden några andra litterära företag, men Inferno nämnes först i ett brev av 12 juni 1897. Det framgår härav att han nyss sammanträffat med Gustav av Geijerstam, varvid antagligen överenskommelse uppgjorts om hans under arbete varande Infernos förläggande hos C. och E. Gernandt:

"Först tack för samvaron och återseendet som lämnade mig tämligen uppriven ett par dagar. — — Till 1:a juli hoppas jag ha min stora bok Inferno färdig (på 350 sidor). Men den är skriven på dålig Franska och okopierad."

Redan 25 juni är emellertid arbetet färdigt. Han skriver detta datum till Geijerstam:

"Härmed boken! Den är vad den utger sig vara, en verkligt förd Dagbok med utvikningar.

Jag överlåter Svenska översättningen åt Gernandts på villkor:

Att bokens utstyrsel liknar handskriften men utan ramar.

Att sålunda formatet liten kvart behålles, men att sidornas text lägges in i sidan så att ungefär 350 sidor ernås, och ej boken ser ut som en broschyr eller en frökatalog utan en volym.

— — —

I svenska översättningen intages ej a) Förspelet b) Det tryckta klippet [Ur Sylva Sylvarum och Études funèbres. Utg. anm.].

— — —

Är du osäker på ditt omdöme om bokens ärlighet, så skall du få utlåtande av två vederhäftiga personer (docenter) att den är utdragen ur min dagbok och ej hopdiktad."

Geijerstam läste omedelbart manuskriptet. 30 juni skriver Strindberg från Lund:

"Det var med en viss oro jag väntade ditt svar, och du förstår varför.

Nu, då jag endast avvaktar franska manuskriptets ledighet, skulle det vara enahanda var jag vistades, och det är möjligt jag i din närhet väntade ut översättningen för att sedan med ens resa till Paris och trycka, och sedan försvinna från världen.

— — —

Manuskriptet är ej genomläst och vimlar nog av stavfel. Men det gör intet."

Därpå sätter sig Strindberg i förbindelse med Fahlstedt och skriver på ett meddelande 4 juli: "Geijerstam skriver mig att du velat göra översättningen av Inferno och jag är dig tacksam därför." Han ber honom samtidigt skaffa renskrivare till originalet. Efter mottagandet av Fahlstedts svar ger han honom på ett brevkort dessa anvisningar rörande den tillämnade översättningen.

"P. M. Undvik börja satser med Jag! Undvik tautofonier! Item råa ord, men ej starka och målande. Avskrifterna böra medtaga rubb och stubb: Förspel och tryckt klipp.

Men överallt borttages på titlarne A. M. D. G., emedan jag ej vetat vilken förfärlig bibetydelse dessa ord innebära, förrän nu. (Det är nämligen Jesuiternas sigill — varmed de signera alla sina verk. Ad Majorem Dei Gloriam.)"

I slutet av augusti 1897 reste Strindberg till Paris. 5 okt. skriver han därifrån i ett brev till Geijerstam [jfr Legender, sid. 324]:

"Om jag kunde skulle jag resa till Vevey, ty jag längtar se Alperna och andas ren luft.

Här är rysligt på hösten, och mitt rum står med kolos genom brustna väggar. Därför går jag ner märkbart.

Andra delen skriver jag på."

Med det sista yttrandet syftade Strindberg på Legender, som han en tid framåt ämnade kalla Inferno, Andra delen. Mot mitten av okt. kom Inferno ut. I ett odaterat brev i oktober skriver Strindberg till Geijerstam som svar på ett brev, däri denne tydligen givit honom lugnande underrättelser om hans bok samt föreslagit honom att resa till Stockholm:

"Det är åtta dagar sedan min bok kom ut, och då jag icke hört ett enda ord, blev jag orolig, har för övrigt levat de dagarne i en högtidlig stämning väntande bekräftelse på mina goda tankar om makterna och medmänniskorna.

Så kom i dag söndag ditt brev — och min tro på en osynlig beskyddare blev befästad. Alltså: ingen inspärrning, intet åtal!

Men för Stockholmsresan måste jag höra min inre röst som säger nej! Vore det en botgörarfärd med fängelse i bakgrunden, så vore det något för mig. Men att gå ut bland människor och blottställa, utställa sin person, som ännu ej är nog uppfostrad att motstå inflytelser utifrån, det får jag ej, särskilt som du antyder något firande, vilket jag ej kan taga emot.

— — —

Nu avgår i dag som assurerade brev Légendes, vilka dock ej tryckas under denna titel utan under titeln: Inferno: Andra delen.

— — —

*

En parentes: vill du besvära dig sända Tavaststjernas På gränsen (hette den så?) där han skildrar sin vistelse på "astralplanet", d. ä. "galenskapen". Du kan förstå vilket enormt intresse det skall ha för mig som ej läst den.

— — —

Allan Kardec har i Livre des Esprits förklarat vansinnet som ett straff och ej en åkomma; i vissa fall kan det vara en nåd, t. ex. för den lidande som glömmer!

Jag har åter råkat här "Mon ami Herrmann". Han är en stor artist och raderar åt Pan. Full av hat ännu: Ich hasse! hasse alles und alle ohne [sic.] mich. — Jag svarade: Det är eget, ty jag hatar mig! Nein ich liebe mich! svarade han: aber ich hasse alle die andere [sic.]! Han hade upplevat mycket underbart och undrade själv om han hade en "double". Sov rysligt om nätterna och lade sig numera vid solens uppgång, troligen av en instinktiv fruktan för sina nattliga exkursioner. Det var mig emellertid hälsosamt att se mig själv i ett äldre stadium, i hans nuvarande. Han läser nu min Inferno jämte en medicinare (fransk), som gjort tre månader på La Salpétrière; som delade mina meningar; invigd i ockultismen. På min fråga vad han, medikusen, menade om Swedenborgs "visioner", vilka han kände, svarade han flott: Det var inga visioner! Swedenborg befann sig på le plan astral. Detta lilla ord betyder: i kontakt med de osynliges värld.

Så nu är man på det klara här med det ockulta. Än en gång: Hav tack käre Gustav och må min lycka bringa dig din."

Den i brevet nämnde "mon ami Herrmann" är den i Inferno [sid. 48 och följ.] förekommande tysk-amerikanske målaren, dubbelgångare till Francis Schlatter; han omtalas även i Legender [kap. VI, sid. 284: "Min vän hette H.; sak samma om det var hans verkliga namn eller han tagit sig det."]. — Allan Kardecs i brevet nämnda bok omtalas i Legender [kap. XI, sid. 319].

I brev av 22 okt. berör Strindberg vidare Geijerstams förslag att Strindberg skulle bosätta sig i Stockholm.

"Sverige, ja, men ej Stockholm. — —

På landet kan jag vara ensam, men i Stockholm omöjligt. Refuserar jag umgänget är jag förlorad. Att jag ej gick förlorad sist är ett rent under! Men så smutsig jag blev.

Och nu efter min bok! Det blir ett Golgatha! Och jag förstår ej din sangvinism i detta fall.

Nog tror jag på ett högre beskydd, som räddar mig från undergång, men pinas skall jag, det hör till.

I Lund har jag dock en liten krets, som äger förut sättningarne att förstå efter ett $^3/_4$ års samtal i ämnena, och dessa skola alltid hålla på att boken är skriven på god tro!

Tack nu för hjälpen med allt, ej minst med pengarne! Jag gläder mig så att kunna överraska barnen med de 300 mk." — —

Den i sista raderna nämnda summan utgjorde en del av honoraret för de nyss insända Légendes. Två dar senare skriver han i ett meddelande:

"Heder och tack för pengarna. Måtte du — och varför har du icke — ha lika lycka i egna penningföretag!

Jag är glad i flera dagar, när jag tänker mig scenen hur barnen emottaga brevbäraren, som kommer med oväntade pengar.

Friexemplaren, t. ex. tio, väntar jag här i Paris."

Efter att ha genomläst den svenska texten skriver Strindberg 3 nov. till Fahlstedt:

"De anmärkningar som finnas på översättningen äro ej ditt fel. Om jag fått korrektur hade saken varit hjälpt.

Jag undanbad mig läsa ditt manuskript, ty jag kan ej läsa mss; men jag gav min adress genast åt G. av G., för korrekturs erhållande.

T. ex. Du begagnar fruntimmersord som aldrig gå över mina läppar eller ur min penna: näpen om gråsparvarna i kakelugnspipan.

Du begagnar råa ord på orätta stället och där jag undvikit: ss. franciskanern var svendom. Ordet passar bra på Stallmästargården men ej här."

Därpå framlägger han några rättelser som skola göras för ny uppl. och fortsätter:

"Franska språket är ej så flackt som tros, och orden ha många betydelser. — —

Nu och i händelse omtryck sänder jag ett korrigerat exemplar. — — Men där finnes tautofonier, likaljudande ord i två rader efter varandra; och det är ledsamt, ty det är nybörjare. Dem får du leta själv. — —"

Därpå slutar Strindberg med följande allmänna reflexion.

"Orsaken varför mina skrifter överflöda av orimligheter beror på att under mina utlandsvistelser man sänt mig korrektur för syns skull och under tiden har man tryckt; ja man har även ändrat i texten mot min mening, så att det hela blivit en stor enda galenskap!"

Något korrigerat exemplar sände Strindberg likväl icke. I stället avsände han under de följande dagarna några brevkort med rättelser. På ett av dem skriver han:

"Det står i D. N. att ny upplaga är under tryckning. Om detta är sant så ber jag få det bekräftat; och så korrekturläst, så att min första önskan blir uppfylld. Jag bad nämligen få alla råa ord undvikna, men de kraftiga till heders."

Än en gång återkommer han till frågan om de råa orden och skriver 22 nov. som svar på något brev av Fahlstedt:

"Råa ord! Jo, när de passa bara, gärna, men i stilen!"

De råa ord som det gällde att utbyta voro följande: pederast, som skulle ändras till pervers, sodomiteri som

skulle mildras till perversitet och svendom, som skulle ersättas med "ren" eller "ofördärvad".

Någon tid efter avsändandet av Legender och sedan han, som det tyckes, mottagit ett brev från Geijerstam, däri denne synes uttryckt betänkligheter rörande ett ställe utan att dock ställa någon fordran, så blev Strindberg orolig att en skildring han här skrivit på franska skulle te sig för rå på svenska. Han skriver 15 nov. ett längre brev till Geijerstam däri han ger order om ett par strykningar och ett tillägg och överlämnar åt översättaren att företa en nödig omskrivning. "För att ytterligare mildra bör Fahlstedt undvika den gäckande ton jag mot min vilja fått; samt omskriva sakförhållandet, med flickan." [Det i brevet nedskrivna tillägget är infört i Legender sid. 289, rad 20—sid. 290, rad 21.]

Då den tillämnade Del II av Inferno förelåg i korrektur, fann Strindberg den till omfånget väl obetydlig att utges ensam och föreslog att ett fragment av en avsedd tredje del, vars författande avbrutits skulle sammanslås med denna till en volym. Härom skriver han från Paris 2 mars 1898:

"Vid läsningen av korrektur på Del II inser jag att vi missräknat oss på manuskriptets dryghet och att boken får ett futtigt broschyrartat utseende. Då nu en påbörjad Del III klickade, och jag måste avklippa religionsgrubblen, sänder jag fragmentet att häftas med Del II. Därmed äro religionsstriderna till ända, och hela Infernosagan slut. Den har även sitt naturliga slut i Del III, där jag avtackar Swedenborg och Efterföljelsen!

Vad arvodets ökande angår, lämnar jag det åt Er, men ber få raskt — ty jag är i *nöd*."

I samma brev uttalar Strindberg att han icke är nöjd med Fahlstedts översättning av Legender, första avdelningen, som han anser ha sänkt hans stil.

Efter några invändningar från Geijerstam avgjordes att första och andra avdelningen av Legender skulle sammanföras i en volym. Titeln på den senare delen bestämde Strindberg i ett brevkortsmeddelande till Fahlstedt, av 23 april 1898: "Hela andra avdelningen skall bära titeln: 'Jakob brottas (Ett fragment)'." Samtidigt meddelade han att den korta avslutningen på boken [Efterskrift] skulle avgå följande dag.

I mars hade han för avsikt att avsluta den senare avdelningen med en skildring ur ett benediktinerkloster i Belgien, som han på uppresan från Paris till Sverige skulle besöka under påskdagarna i april. I odaterat brev från Paris i mars skriver han:

"På uppresan till Lund (eller Köpenhamn) första dagarne i april, beroende på pengarne, uppehåller jag mig några dagar i ett Benediktinerkloster i Belgien, dit jag är inbjuden. Dessa intryck vill jag skildra i Inferno II.

Det pinsamma intrycket av Del II, som han nu föreligger, måste förtagas av Luxembourg [scenerna i Luxembourgträdgården i Jakob brottas. Utg. anm.] och Klostret."

"Jag vill se," skriver han vidare härom 17 mars, "vem Kristus är och erfara om jag hör till hans fårahjord."

Men denna plan inställdes, då den person Strindberg skulle råka fick förhinder. 7 april skriver han från Lund:

"Nu står jag åter som en stackare efter att ha gjort så mycken oro. Det var nämligen skrivet någonstädes att jag ej skulle få se klostret. Vännen som jag skulle råka i Namur fick förhinder, och därmed föll projektet. Men det synes ändock som en plan i det hela, då bokens utvid[g]ning kan förtaga det farliga i Lundaskildringarne: ty här är brand i luften och min närvaro kan avvärja en storm.

Nu är alltså samtryckningen mera nödvändig än förr.

I Lund, där jag skall stå vid pålen, väntar jag alltså korrekturen."

Strindberg anspelar i detta brev på den oro som gjort sig märkbar hos en eller annan person i Lund rörande de Lundaskildringar man väntade i Legender.

Legender utkom i förra hälften av maj 1898.

Ett bevis på hur tryckt Strindbergs ekonomi vid denna tid var, som den oftast varit, är att han nödgades skaffa sig en biinkomst genom att försälja sina manuskript. Följande brev till Geijerstam av 12 maj, karaktäristiskt för hans förhållanden och stämning vid den tiden, nämner även något om dessa små affärer; det uppbrott från Lund han här anger som förestående ägde dock ej rum förrän i augusti 1898, då han på en kortare tid for till en badort i Belgien [Heyst sur mer] för att i sept. vända tillbaka till staden:

"Har ej fått pengarne för ms men tackar dig i förväg. Som jag sitter på språng ut i det okända ännu en gång, tar jag mig friheten sända Del II av Inferno, och ber dig ej lägga den undan, utan framme, så att när den rätte spekulanten kommer, jag får en liten penning.

Min ställning är nämligen med mitt nyare sätt att se världen vorden isolerad, och jag vuxen ut från den gamla Lundakretsen; känner ensamheten i omgivningen mer tryckande än i ensamheten. Tager därför lilla kappsäcken och styr över till Köpenhamn, sedan kanske Berlin.

— — —

Denna resa blir även en affärsresa, ty för den långa sommarn ser jag ingen dager till uppehälle i Sverige, men väl i Berlin.

— — —

Jag undrar var den torva grönskar där jag får vila mina trötta knotor en gång; var mitt Kolonos är beläget, där Eumenidernas vilda jakt upphör.

*

Farväl och tack för allt!

Kommer jag i nöd, så ropar jag väl på dig igen! Dig outtröttlige!"

Iakttagna ändringar av översättaren i uppl. 2.

Sid. 22, rad 17: en makt, vilken tuktar. Uppl. 1, 3—4: en makt, s o m tuktar. "Som" förekommer förut i samma mening.

— rad. 23—24: egga mig till bemödanden sådana som jag ej förr varit mäktig av. "Av", insatt i uppl. 2, saknas i uppl. 1, 3—4.

Sid. 29, rad 23: en artistnymf. Uppl. 1, 3—4: en artist-f l i c k a.

Sid. 31, rad 13: ett liv utan bekymmer. Uppl. 1, 3—4: ett b e k y m m e r f r i t t liv.

Sid. 47, rad 27: vanliga inskränkta dödliga. Uppl. 1, 3—4: vanliga k o r k a d e dödliga.

— rad. 30—31: En gång, då jag återvänt efter min morgonpromenad. Uppl. 1, 3—4: En gång, då jag återk o m efter min morgonpromenad.

Sid. 50, rad 9: "Tout-Paris". Uppl. 1, 3—4: "H e l a Paris". Härom skriver Strindberg på brevkort till Fahlstedt: Tout Paris är namnet på "Societetens" adresskalender, där man intages gratis när man är quelqu'un. Bör således ej översättas.

Sid. 51, rad. 15—16: vänstra sidan om Seine. Uppl. 1, 3—4: — — om Sei n e n.

Sid. 58, rad. 26—27: men väl kunde verkliga föremål ikläda sig mänskliga former av ofta storartad effekt. Uppl. 1, 3—4: — — storartad v e r k a n.

Sid. 60, rad 16: Ehuru en van iakttagare. I uppl. 1, 3—4 saknas "en": Ehuru van iakttagare.

Sid. 68, rad 3: saknar mod att begagna svarta magiens medel. Uppl. 1, 3—4: saknar mod att begagna svartkonstens medel.

Sid. 69, rad. 14—15: Det ser ut som om makterna skulle avundas mig. I uppl. 1, 3—4 saknas "om": Det ser ut som makterna skulle avundas mig.

— rad 24: På Lilas är min sköna vrå tom. Uppl. 1, 3—4: På Lilas är min sköna vrå ledig.

Sid. 70, rad. 8 och 22: hin onde. Uppl. 1, 3—4: fan.

Sid. 71, rad. 20—21: en otäck stank av svavelammonium kväver mig. Uppl. 1, 3—4: en otäck stank av ammoniumsulfat kväver mig.

Sid. 76, rad 28—sid. 77, rad 1: Under en aftonpromenad — — ser jag — — en hind tecknad på himmelen. Bäst jag beundrar dess förträfflighet i konturer och färg. Uppl. 1, 3—4: — — dess förträfflighet i teckning och färg.

Sid. 78, rad. 9—10: som ställt till denna mystifikation eller kanske rättare sagt detta häxeri. Uppl. 1, 3—4: som ställt till dettaskojellersnararе häxeri.

Sid. 79, rad. 21—22: Bordet dukades mellan soplåren och bekvämlighetshusen. Uppl. 1, 3—4: — — emellan soplåren och bekvämlighetshusen.

Sid. 80, rad. 3—4: mina två bordsgrannar, kända såsom perversa [uppl. 2 tryckfel: perverta] herrar, underhålla ett motbjudande samtal Uppl. 1, 3—4: mina två bordsgrannar, som äro notoriska pederaster, underhålla etc.

— rad. 16—17: dolska tillmälen, som äcklade mig, men ej framkallade min vrede. Uppl. 1, 3—4: dolska tillmälen, som upplyfte mitt hjärta, men ej framkallade vrede hos mig.

Sid. 81, rad 23: från den okände. Uppl. 1, 3—4: från denne okände.

Sid. 82, rad 25: personer, vilka styrde. Uppl. 1, 3—4: personer, som styrde. "Som" förekommer flera gånger i samma mening.

Sid. 83, rad 31: försynens hand, vilken alltid har lett mig. Uppl. 1, 3—4: försynens hand, som alltid har lett mig. "Som" förekommer förut i samma mening.

— rad 33: berättar jag för honom följande historia. I uppl. 1, 3—4 saknas "för": berättar jag honom följande historia.

Sid. 99, rad 4: en dörr smälles igen. Uppl. 1, 3—4: en dörr slås igen. Förut i samma mening: klockan slår.

Sid. 100, rad 21: henne, vilken jag höll. Uppl. 1, 3—4: henne, som jag höll. "Som" förekommer förut i samma mening.

Sid. 101, rad. 2—3: klättrande uppför kullen till orkidévillan. Uppl. 1, 3—4: klättrande uppför orkidéstadens kulle.

Sid. 104, rad. 9—10: jag som ej druckit mig rusig på de tre sista åren? Uppl. 1, 3—4: jag som knappt smakat något vin på de tre sista åren?

Sid. 106, rad. 2—3: sjörövare- och lurendrejarenäste. Uppl. 1, 3—4: lurendrejar näste.

Sid. 111, rad 9: Stopp! Uppl. 1, 3—4: Håll!

Sid. 112, rad. 24—25: Och i själva verket bekräftar realiteten på ett rimligt sätt. Uppl. 1, 3—4: Och i själva verket bekräftar verkligheten på ett rimligt sätt.

Sid. 114, rad 23: en slummer. Uppl. 1, 3—4: en svimning.

Sid. 120, rad. 28—29 och sid. 121, rad 9: O hur lycklig är den man, som Gud straffar! Uppl. 1, 3—4: O hur säll är den man, som Gud agar!

Sid. 126, rad. 25—26: har nu givit order om min utdrivning. Uppl. 1, 3—4: har nu utfärdat en utdrivningsorder mot mig.

Sid. 128, rad. 19—20: och förhala flyttningen. Uppl. 1, 3—4: och uppskjuta flyttningen. I föregående mening: "uppskjutit" straffen.

Sid. 134, rad 17: den fuktiga och mörka stigen. Uppl. 1, 3—4: den fuktiga och mörka vägen.

Sid. 139, rad 21: Denna plötsliga omkastning. Uppl. 1, 3—4: Denna plötsliga förändring. I slutet av samma mening: kursförändring.

Sid. 141, rad. 11—12: den stora kammaren. Uppl. 1, 3—4: det stora rummet.

Sid. 142, rad 5: svärmor. Så uppl. 2—4. Uppl. 1: styvmor.

Sid. 144, rad. 11—12: en ung franciskanermunk, oförd ärvad och känd för sin hjärterenhet. Uppl. 1, 3—4: en ung franciskanermunk, svendom och känd för sin hjärterenhet.

— rad 18: demonen, vilken gick. Uppl. 1, 3—4: demonen, som gick. "Som" förekommer efteråt i samma mening.

Sid. 145, rad. 23—24: Oaktat alla mina bemödanden att dölja, hur ledsen jag är. I uppl. 1, 3—4 saknas "mina": Oaktat alla bemödanden etc.

Sid 158, rad 5: och jag stiger upp. Uppl. 1, 3—4: och jag står upp.

Sid. 171, rad 4: — Hur beter hon sig då? Uppl. 1, 3—4: — Hur är det med henne då?

— rad 23: hennes avlidne make. Uppl. 1, 3—4: hennes avlidne gemål.

Sid. 181, rad. 12—15: en studentförening, som kallade sig "De unga gubbarne", och vars — — intressen kunde översättas med dess lösen, radikalism. Uppl. 1, 3—4: en studentförening, som kallades "De unga gubbarna", och vars — — intressen kunde översättas med deras lösen, radikalism.

Sid. 183, rad. 2—3: tyckes lämna världen åt dess öde. Uppl. 1, 3—4: tyckes lämna världen åt s i t t öde.

— rad. 25—26: en ung man, som blivit benådad av makterna, ett underbarn, som berättar mig. Uppl. 1, 3—4: en ung man, som blivit benådad av makterna, e n f ö r l o r a d s o n, som berättar mig.

Sid. 185, rad 9: dessa sista två år. Uppl. 1, 3—4: dessa två sista år.

Sid. 191, rad. 2—3: och sedan undandragen I mig ert beskydd och låten mig stå där. Uppl. 1, 3—4: — — och l å t e r mig stå där.

Sid. 193, rad. 22 och 26: Känn dig lycklig! Uppl. 1, 3—4: Känn dig s ä l l!

Sid. 201, rad 14: Peladans bok "Comment on devient mage". Så uppl. 2 och bibliografiförteckningen (sid. 206). Uppl. 1, 3—4: Peladans bok "Comment on devient u n mage".

Sid. 202, rad 7: gör tillfyllest. Uppl. 1, 3—4: gör till fyllest.

Sid. 203, rad. 15—19: "Och om denne profet låter narra sig att tala, så är det jag, den Evige, som har narrat denne profeten, och jag skall uträcka min hand emot honom och utplåna honom utur mitt folk Israel." Uppl. 1, 3—4: "Och den profet, som låtit sig besvikas att svara ett ord, den profeten skall jag, Herren, besvika och uträcka min hand emot honom och utplåna honom utur mitt folk Israel."

Tryckfel i denna upplaga.

Sid. 18, rad 6: Efter "avskedsbrev" läs: , nöjd med mig själv som en mördare efter välförrättat värv.

JOHN LANDQUIST.

INNEHÅLL.

Inferno.

1. Den Osynliges hand 7
2. Ludvig den helige gör mig bekant med salig Orfila 21
3. Demonen frestar 27
4. Det återvunna paradiset 33
5. Fallet och det förlorade paradiset 36
6. Skärselden 42
7. Helvetet 93
8. Beatrice 122
9. Swedenborg 131
10. Utdrag ur en fördömds dagbok 149
11. Den Evige har talat 163
12. Helvetet lössläppt 168
13. Pilgrimsfärd och försoning 178
14. Återlösaren 184
15. Vedermödor 190
16. Vartåt pekar vår väg? 197

Epilog 203

Bibliografi 206

Legender.

Tillägnan 209
1. Den besatte djävulsbesvärjaren 211
2. Tröstlösheten utbreder sig 231
3. Uppfostran 237
4. Mirakler 249

5. Min klentrogne väns vedermödor 256
6. Varjehanda 266
7. Studier i Swedenborg 292
8. Canossa 297
9. Motsägelseandan 301
10. Utdrag ur min dagbok, 1887 308
11. I Paris 318
Jakob brottas 325
Efterskrift 399

Anmärkningar 401